

PL ISSN 0033-202X

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

przeгляд biblioteczny

Rok założenia 1927

ROCZNIK	81
<hr/>	
zeszyt	2

Warszawa 2013

PL ISSN 0033-202X

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

przeгляд biblioteczny

Rok założenia 1927

ROCZNIK	81
<hr/>	
zeszyt	2

Warszawa 2013

RADA REDAKCYJNA

Elżbieta Barbara Zybert – przewodnicząca, Bożenna Bojar, Sabina Cisek,
Jerzy Franke, Ewa Głowacka, Elżbieta Gondek, Mirosław Górny,
Henryk Hollender, Artur Jazdon, Maria Juda, Dariusz Kuźmina,
Maria Lenartowicz, Marek Nahotko, David Nicholas,
Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, Maria Próchnicka, Jadwiga Sadowska,
Krystyna Sanetra, Marta Skalska-Zlat, Elżbieta Stefańczyk, Jolanta Stępniaik

Dofinansowano ze środków Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego

REDAKCJA

Barbara SOSIŃSKA-KALATA – redaktor naczelna
Monika HALASZ-CYSARZ – sekretarz redakcji
Dorota GRABOWSKA – redaktor tematyczny

Anna LIS – redakcja techniczna i korekta
Agnieszka KASPRZYK – tłumaczenie na język angielski

Adres redakcji i wydawcy:
Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7
tel.: (+48 22) 827-52-96
e-mail: przeglad.biblioteczny.iinsb@uw.edu.pl

Niniejsza wersja papierowa jest pierwotną wersją czasopisma

*Zawartość „Przeglądu Bibliotecznego” jest cytowana w czasopiśmie
abstraktowym „Library and Information Science Abstracts”
oraz w dostępnej w Internecie bibliografii „The Central European
Journal of Social Sciences and Humanities”*

Pełne teksty roczników 1927-2010 dostępne
w Bibliograficznej Bibliotece Cyfrowej: www.bbc.uw.edu.pl/dlibra

TREŚĆ

A r t y k u ł y

REMIGIUSZ SAPA: Realizacja funkcji repozytoryjnych przez największe przedsięwzięcia zarejestrowane w Federacji Bibliotek Cyfrowych tworzone i współtworzone przez uczelnie	117
KATARZYNA ZIMNOCH: Biblioteka Stacji Naukowej Polskiej Akademii Nauk w Wiedniu	133
ŁUKASZ OPALIŃSKI: Wybrane aspekty metodologii badań cyklu życiowego publikacji naukowych	152
ADAM JACHIMCZYK: Obowiązki i kompetencje przedstawicieli zawodów informacyjnych. Perspektywa pracodawcy	172

S p r a w o z d a n i a

„Biblioteka cyfrowa dziś a wyzwania jutra”. Międzynarodowa Konferencja Naukowa (Kraków, 24-25 stycznia 2013 r.) (<i>Krystyna Sanetra</i>)	185
„Nauka o informacji w okresie zmian”. II Międzynarodowa Konferencja Naukowa (Warszawa, 14-15 kwietnia 2013 r.) (<i>Mariusz Luterek</i>)	189

R e c e n z j e i p r z e g ł ą d y p i ś m i e n n i c t w a

<i>Grandes Encuadernaciones en las Bibliotecas Reales. Siglos XV-XXI</i> , dirección a cargo de María Luisa López-Vidriero, Patrimonio Nacional. Madryt [2012] (<i>Arkadiusz Wagner</i>)	195
Artur Jazdon: <i>Wydawcy poznańscy 1815-1914. Kształtowanie środowiska i repertuaru wydawniczego</i> . Poznań 2012 (<i>Oskar Czarnik</i>)	199
Zdzisław Gębołyś: <i>Biblioteki mniejszości niemieckiej w II Rzeczypospolitej</i> . Katowice 2012 (<i>Jacek Puchalski</i>)	202
Zbigniew Gruszka: „ <i>Przegląd Biblioteczny</i> ”. <i>Monografia</i> . Łódź-Warszawa 2012 (<i>Andrzej Mężyński</i>)	206
<i>Książka, biblioteka, informacja: między podziałami a wspólnotą III</i> . Red. Jolanta Dzieniakowska i Monika Olczak-Kardas. Kielce 2012 (<i>Agnieszka Bajor</i>)	214
Przegląd piśmiennictwa krajowego (<i>Barbara Koryś</i>)	219
Z lektur zagranicznych (<i>Jacek Wojciechowski</i>)	223

Z życia SBP

Sprawozdanie z działalności Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich za 2012 r.	235
Nagroda Naukowa SBP im. Adama Łysakowskiego za rok 2012 (<i>Jadwiga Sadowska</i>)	241
Z żałobnej karty	
Ewa Chuchro (<i>Barbara Sosińska-Kalata</i>)	269
Wykaz publikacji dr Ewy Chuchro (<i>Maria Przastek-Samokowa</i>)	272
Halina Kosętka (<i>Michał Rogoź</i>)	276
Wskazówki dla autorów	278

TABLE OF CONTENTS

Articles

REMIGIUSZ SAPA: Performing the Functions of University Repositories by the Biggest Projects Registered in Digital Libraries Federation	117
KATARZYNA ZIMNOCH: The Library of Polish Academy of Sciences Scientific Center in Vienna	133
ŁUKASZ OPALIŃSKI: Selected Methodological Aspects of Research on the Lifecycle of Scholarly Publications	152
ADAM JACHIMCZYK: Duties and Competencies of Information Professionals. The Employer's Point of View	172

Reports

“Digital library of today and challenges of tomorrow”. International Scientific Conference (Kraków, January 24-25, 2013) (<i>Krystyna Sanetra</i>) . .	185
“Information science in the times of change”. Second International Scientific Conference (Warszawa, April 14-15, 2013) (<i>Mariusz Luterek</i>) . .	189

Reviews and literature surveys

<i>Grandes Encuadernaciones en las Bibliotecas Reales. Siglos XV-XXI</i> , dirección a cargo de María Luisa López-Vidriero, Patrimonio Nacional. Madryt [2012] (<i>Arkadiusz Wagner</i>)	195
Artur Jazdon: <i>Wydawcy poznańscy 1815-1914. Kształtowanie środowiska i repertuaru wydawniczego</i> (Poznań publishers in the years 1815-1914. Shaping the community and its publishing repertoire). Poznań 2012 (<i>Oskar Czarnik</i>)	199
Zdzisław Gębołyś: <i>Biblioteki mniejszości niemieckiej w II Rzeczypospolitej</i> . (German minority libraries in interwar Poland). Katowice 2012 (<i>Jacek Puchalski</i>)	202
Zbigniew Gruszka: „Przeгляд Biblioteczny”. Monografia. („The Library Review”. A monograph). Łódź-Warszawa 2012 (<i>Andrzej Mężyński</i>) . .	206
<i>Książka, biblioteka, informacja: między podziałami a wspólnotą III</i> . (Books, libraries, information – between divides and the community. Part III). Ed. Jolanta Dzieniakowska i Monika Olczak-Kardas. Kielce 2012 (<i>Agnieszka Bajor</i>)	214
Polish literature survey (<i>Barbara Koryś</i>)	219
Foreign publications (<i>Jacek Wojciechowski</i>)	223

News from SBP (Polish Librarians Association)

Report on SBP activity in 2012	235
Łysakowski Scientific Award 2012 (<i>Jadwiga Sadowska</i>)	241

Obituaries

Ewa Chuchro (<i>Barbara Sosińska-Kalata</i>)	269
Publications of Ewa Chuchro (<i>Maria Przastek-Samokowa</i>)	272
Halina Kosętko (<i>Michał Rogoż</i>)	276

Guidelines for Authors	278
------------------------------	-----

REMIGIUSZ SAPA

Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Jagielloński
e-mail: remigiusz.sapa@uj.edu.pl**REALIZACJA FUNKCJI REPOZYTORYJNYCH
PRZEZ NAJWIĘKSZE PRZEDSIĘWZIĘCIA
ZAREJESTROWANE W FEDERACJI
BIBLIOTEK CYFROWYCH
TWORZONE I WSPÓLTWORZONE PRZEZ UCZELNIE¹**

Dr hab. Remigiusz Sapa jest adiunktem w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego, dyrektorem tego instytutu. Prowadzi badania na temat różnych aspektów komunikacji naukowej oraz funkcjonowania bibliotek akademickich i środowiska informacyjnego współczesnego człowieka. Podejmuje także problematykę metodologii badań w obszarze informatologii, interesuje się wybranymi zagadnieniami naukoznawstwa oraz poszukiwaniem sposobów usprawniania usług i systemów informacyjnych dla nauki. Najważniejsze publikacje: *Metodologia badań obszaru pośredniczenia w komunikacji naukowej z perspektywy nauki o informacji* (Kraków 2009), *Potencjał bibliotecznych katalogów online w zakresie sprzyjania zjawisku przypadkowego pozyskiwania informacji o literaturze naukowej* („Przeгляд Biblioteczny” 2008, z. 1, s. 87-110). *International contribution to library and information science in Poland: a bibliometric analysis* („Scientometrics” 2007, vol. 71, no. 3, pp. 473-493).

SŁOWA KLUCZOWE: Cyfrowe repozytoria uczelniane. Funkcje repozytoriów cyfrowych. Federacja Bibliotek Cyfrowych.

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Celem badań było ustalenie, w jakim stopniu i w jaki sposób przedsięwzięcia zarejestrowane w Federacji Bibliotek Cyfrowych, bez względu na ich nazwę czy deklarację twórców, realizują funkcje cyfrowych repozytoriów uczelnianych. **Metoda badań** – Badania przeprowadzono w grudniu 2012 r. i marcu 2013 r. Objęły 21 (spośród 50 największych pod względem liczby oferowanych obiektów) przedsięwzięć budowanych lub współtworzonych przez uczelnie. Poszukiwano informacji na stronach WWW badanych przedsięwzięć, analizowano zawartość poszczególnych kolekcji oraz korzystano z wyszukiwania zaawansowanego. **Wyniki i wnioski** – Z wyjątkiem upubliczniania danych

¹ Część badań stanowiących podstawę artykułu została zrealizowana w ramach projektu SYNAT – System Nauki i Techniki.

z badań i formalnego publikowania oryginalnych tekstów, można dostrzec próby realizacji większości funkcji repozytoriów uczelnianych. Poza dwoma repozytoriami z nazwy, działania te podejmowane są na niewielką skalę, sprawiają wrażenie spontanicznych i nieopartych na konsekwentnej strategii. Mimo dominacji podejścia zorientowanego na budowanie kolekcji przydatnych użytkownikowi końcowemu w oparciu o zasoby pochodzące z różnych źródeł, nad podejściem zorientowanym na gromadzenie dorobku danej uczelni, dostrzec można interesujący potencjał tkwiący w ich łączeniu w ramach poszczególnych przedsięwzięć.

PROBLEMY TERMINOLOGICZNE

Analiza piśmiennictwa ujawnia, że nie ma powszechnej zgody, co do sposobu rozumienia terminu „repozytorium” (ang. *repository*). Na przykład w *Online Dictionary for Library and Information Science* został on zdefiniowany jako „Fizyczna przestrzeń (budynek, pokój, obszar) przeznaczona na permanentne lub okresowe przechowywanie materiałów archiwalnych” (Reitz), a w *Angielsko-polskim słowniku informacji naukowej i bibliotekoznawstwa* (w ramach definicji terminu „open access repository”) jako „miejsce przechowywania dokumentów elektronicznych przeznaczonych do udostępniania” (Tomaszczyk, 2009, s. 150-151). Jeśli pierwsza definicja kładzie nacisk na funkcję przechowywania i archiwalny charakter materiałów, to druga podkreśla funkcję udostępniania i odnosi się do wszelkich rodzajów dokumentów pod warunkiem, że są w postaci cyfrowej. Niektórzy autorzy idą dalej, traktując repozytorium jako specyficzny system socjotechniczny, który składa się z „technicznych systemów i standardów – działań i praktyk związanych z rozwijaniem i użytkowaniem systemu oraz społecznych uzgodnień i rozstrzygnięć organizacyjnych, które tworzą jego strukturalne ramy” (Rieger, 2012, s. 28). Takie podejście zdecydowanie poszerza spojrzenie na repozytoria, kierując jednocześnie uwagę na kwestie kluczowe dla powodzenia tego typu przedsięwzięć w rzeczywistych, złożonych uwarunkowaniach (np. Giesecke, 2011; Thibodeau, 2007). Punktem wyjścia dla wielu autorów podejmujących problematykę repozytoriów instytucjonalnych w komunikacji naukowej (a zatem przede wszystkim uczelnianych) jest definicja zaproponowana przez Clifforda A. Lyncha w 2003 r.: „...uniwersyteckie repozytorium instytucjonalne to zestaw usług, jakie uczelnia oferuje członkom swojej społeczności w celu zarządzania i rozpowszechniania cyfrowych materiałów tworzonych przez instytucję i jej członków” (Lynch, 2003). Jeśli sam fakt postrzegania takiego repozytorium przez pryzmat usług realizowanych dla określonego środowiska jest postulowany także przez innych autorów (np. Furlough, 2009), to często dostrzega się również interesariuszy zewnętrznych w stosunku do danej uczelni.

Generalnie, we współczesnym piśmiennictwie dotyczącym komunikacji naukowej, przeważa szerokie rozumienie repozytoriów jako wyspecjalizowanych systemów informacyjnych, które mają realizować określone funkcje dzięki integracji usług komputerowych, komunikacyjnych i zasobów cyfrowych w określonych uwarunkowaniach prawnych, organizacyjnych, społecznych czy ekonomicznych współczesnego środowiska informacyjnego nauki. Nie ma jednak powszechnej zgody co do tego, jaki zestaw funkcji definiuje repozytorium.

W kontekście tematu artykułu warto przyjrzeć się też relacjom między repozytorium i biblioteką cyfrową. Zauważyć można, że niektórzy

autorzy traktują repozytoria jako jedną z form bibliotek cyfrowych (np. Kolasa, 2012). Także podczas konferencji naukowych i profesjonalnych poświęconych problematyce bibliotek cyfrowych poruszane są zagadnienia bezpośrednio dotyczące funkcjonowania repozytoriów, w tym instytucjonalnych (Krakowska, 2012). Niektóre biblioteki cyfrowe są rejestrowane w katalogach repozytoriów (np. Kujawsko-Pomorska B. C. w katalogu OpenDOAR), a z kolei inne przedsięwzięcia, które nawet w nazwie mają słowo „repozytorium”, są zarejestrowane np. w Federacji Bibliotek Cyfrowych (dalej FBC) (np. Repozytorium Cyfrowe Instytutów Naukowych). Twory te nie muszą się różnić wykorzystywanym oprogramowaniem, sposobem rozwiązywania problemów prawnych czy zapleczem organizacyjnym, w warunkach polskich zazwyczaj budowanym z wykorzystaniem potencjału jednej lub wielu realnie istniejących bibliotek. W dobie powszechnej konwergencji usług i systemów informacyjnych podział na biblioteki cyfrowe i repozytoria nie jest ostry, jeśli byłaby konieczność jego przeprowadzenia (co jednak nie będzie przedmiotem dalszych rozważań i badań), to wydaje się, że może on mieć jedynie charakter funkcjonalny (wynikać z przewagi jednych funkcji nad innymi) i w rzeczywistości odnosić się nawet do różnych funkcji tego samego przedsięwzięcia, które w różnym stopniu może być repozytorium i biblioteką cyfrową jednocześnie, choć oczywiście nie można też teoretycznie wykluczyć powstawania i funkcjonowania przedsięwzięć jednorodnych pod względem funkcjonalnym. W rzeczywistości jednak jedno może być częścią drugiego (np. Giwer, 2012).

Dlatego w dalszym toku wywodu nie będzie chodziło o jednoznaczne stwierdzenie, czy coś jest repozytorium czy nie, ani tym bardziej o porównywanie przedsięwzięć określanych tym mianem z przedsięwzięciami realizowanymi pod szyldem bibliotek cyfrowych, ale o zbadanie stopnia i sposobu pełnienia funkcji cyfrowych repozytoriów uczelnianych przez różne przedsięwzięcia zarejestrowane w FBC, bez względu na ich nazwę czy deklaracje twórców.

FUNKCJE REPOZYTORIÓW UCZELNIANYCH

Wśród autorów podejmujących problematykę cyfrowych repozytoriów uczelnianych nie ma jednolitego poglądu, co do celu ich funkcjonowania i spodziewanych korzyści dla środowiska akademickiego (np. Cullen & Chawner, 2010, pp. 133-134 i nast.; Jain, 2011, pp. 128-129; Smith, 2007), szczególnie że różne grupy potencjalnych i rzeczywistych interesariuszy mogą być zainteresowane ich innymi funkcjami (np. Giesecke, 2011, p. 531; Giwer, 2012). Celem przeglądu sugerowanych w piśmiennictwie funkcji tego typu repozytoriów jest wskazanie różnych oczekiwań w tym względzie, by następnie w toku badań empirycznych stwierdzić, które z nich, w jakim stopniu i w jaki sposób są realizowane w ramach przedsięwzięć zarejestrowanych w FBC.

Do najczęściej wymienianych funkcji repozytoriów uczelnianych należy archiwizowanie dorobku cyfrowego danej uczelni. Z jednej strony, w środowisku cyfrowym pojawia się tendencja do masowego utrwalania, a co za tym idzie, przechowywania i udostępniania wszelkich wypowiedzi i zasobów informacji generowanych na uczelniach. Dotyczy to także tych

zasobów, których „ulotność” w czasach zdominowanych przez druk była powszechnie akceptowana (np. wystąpienia konferencyjne czy dyskusje naukowców). Z drugiej strony, w świecie druku funkcję archiwizowania dorobku naukowego realizowały przede wszystkim biblioteki, postrzegane jako instytucje stosunkowo trwałe, dające duże gwarancje zachowania owego dorobku dla przyszłych pokoleń. W świecie cyfrowym odpowiedzialność za jej realizację uległa rozproszeniu, a biblioteki przestały już fizycznie gromadzić niektóre rodzaje zasobów, w tym choćby kluczowe dla rozwoju nauki czasopisma elektroniczne. Uczelnie w dużym stopniu utraciły kontrolę nad archiwizowaniem własnego dorobku naukowego. Cyfrowe repozytoria uczelniane postrzegane bywają jako właśnie odpowiedź na te wyzwania, także w kontekście roli bibliotek akademickich we współczesnej komunikacji naukowej (Li & Banach, 2011).

Koncepcja wykorzystania repozytorium uczelnianego jako narzędzia formalnego publikowania oryginalnych prac, choć nie jest podnoszona na zbyt często w piśmiennictwie, to bywa realizowana w praktyce (np. w odniesieniu do czasopism naukowych), a przyjęcie modelu zarządzania repozytorium, charakterystycznego właśnie dla wydawnictw (a nie dla bibliotek), zdaniem niektórych autorów, może znacznie poprawić pozycję tego typu przedsięwzięć w środowisku akademickim i zwiększyć zainteresowanie pracowników naukowych przekazywaniem swoich tekstów (Giesecke, 2011, pp. 535-540). Realizacja tej funkcji wymagałaby oczywiście faktycznego poszerzenia zakresu realizowanych usług typowo bibliotecznych (gromadzenie, opracowanie, udostępnianie) o działania bardziej charakterystyczne dla wydawców (aktywne pozyskiwanie niepublikowanych i wartościowych treści, organizacja procesu recenzowania, zarządzanie prawami, opracowanie redakcyjne, marketing i dystrybucja).

Repozytoria uczelniane postrzegane bywają także jako miejsca (usługi) przechowywania i udostępniania niepublikowanych zasobów naukowych, edukacyjnych i związanych z funkcjonowaniem danej jednostki. Do takich zasobów należą przede wszystkim prace licencjackie, magisterskie i rozprawy doktorskie (zob. Bailey, 2010, pp. 136-139), ale także zasoby danych naukowych czy zdigitalizowane źródła do badań w naukach humanistycznych. W piśmiennictwie szczególnie podkreśla się wagę gromadzenia, przechowywania i udostępniania danych z badań dla rozwoju nauki, w tym szczególnie dla możliwości ich wielokrotnego wykorzystania czy weryfikacji wniosków przedstawianych w publikacjach (Borgman, 2010; Piwowar & Chapman, 2008; Ruusalepp, 2008). Wielu wydawców już dzisiaj oczekuje od autorów zapewnienia dostępu (dla recenzentów i czytelników) do danych lub zdigitalizowanych źródeł, na których tekst proponowanej publikacji został oparty, a repozytoria uczelniane, jak się wydaje, mogą gwarantować utrzymanie funkcjonalności związków między zbiorami danych, źródeł i innych „materiałów dodatkowych” (np. ilustracyjnych) z publikacjami zarządzanymi przez wydawców (Lynch, 2003). Na uczelniach powstają też bogate zasoby o charakterze dydaktycznym, tworzone na użytek wykładów, ćwiczeń, egzaminów itp., które nie zostały i nie będą formalnie opublikowane. Zainteresowanie upublicznianiem tego typu zasobów wyraźnie wzrosło po uruchomieniu MIT OpenCourseWare, od wersji pilotażowej z 2002 r. począwszy (MIT, 2012). Dochodzą do tego jeszcze bardzo zróżnicowane zasoby dokumentujące działalność uczelni.

Wśród kluczowych funkcji repozytoriów uczelnianych wymienia się także umożliwianie alternatywnego, otwartego dostępu do treści dystrybuowanych w komercyjnym obiegu wydawniczym, co bezpośrednio wiąże się z koncepcją tzw. zielonej drogi do otwartego dostępu do zasobów informacyjnych nauki, jak samoarchiwizowanie preprintów i postprintów w otwartych repozytoriach bywa określane w piśmiennictwie (Harnad, 2005). Problemem jest jednak stosunkowo niewielkie zainteresowanie naukowców tą formą obecności w komunikacji naukowej, na co wskazują wyniki różnych badań (np. Jantz & Wilson 2008; Kim, 2011; Xia, 2007; Xu, 2008) i coraz głośniejsze nawoływania do wprowadzenia obowiązku w tym względzie (np. Harnad, 2006).

Cyfrowe repozytoria bywają też traktowane jako narzędzia promocji, które nie tylko pozwalają na zgromadzenie w jednym miejscu cyfrowego dorobku pracowników danej uczelni, ale także na monitorowanie zainteresowania środowiska tym dorobkiem i wykorzystanie pozyskanych na ten temat danych w celu realizowania polityki całej uczelni. Z kolei z perspektywy naukowca otwarte repozytorium uczelniane, a dokładniej umieszczanie w nim e-printów własnych publikacji i innych zasobów informacji, zdaniem wielu obserwatorów może poprawić ich widoczność w sieci i w konsekwencji poszerzyć ich wpływ w środowisku naukowym, a tym samym podnieść tak ważną dzisiaj „cytowalność” (np. Swan, 2010).

Niejako z konieczności, repozytoria uczelniane podejmują się także zadań związanych z zarządzaniem prawami do zasobów cyfrowych, w tym informowaniem użytkowników i depozytariuszy, weryfikacją stanu prawnego poszczególnych obiektów oraz obsługą procesu udzielania licencji. Funkcja ta jest postrzegana jako obowiązek wynikający z przechowywania i udostępniania digitalizatów, e-printów, bądź niepublikowanego dorobku cyfrowego. Może jednak okazać się, że zarówno weryfikowanie i potwierdzanie praw autorskich do konkretnych wypowiedzi naukowych upublicznionych w sieci w postaci cyfrowej oraz określanie zasad ich udostępniania w każdym przypadku, może stanowić o wartości samych repozytoriów i wpływać pozytywnie na wzrost zainteresowania tego rodzaju przedsięwzięciami w środowisku naukowym.

CEL BADAŃ. MATERIAŁ BADAWCZY I ZAKRES BADAŃ

Celem badań było ustalenie, w jakim stopniu i w jaki sposób przedsięwzięcia zarejestrowane w FBC, bez względu na ich nazwę czy deklaracje twórców, realizują wymienione wcześniej funkcje cyfrowych repozytoriów uczelnianych. Nie chodzi tutaj bowiem o stwierdzenie, co robią tak czy inaczej zdefiniowane (nazywane) przedsięwzięcia, ale na ile pewne funkcje są rzeczywiście obecnie realizowane w ramach faktycznie działających projektów.

W chwili podejmowania badań FBC zrzęszala 102 przedsięwzięcia, w tym 7 w przygotowaniu i 1 planowane (dane z 28 grudnia 2012 r.), które udostępniały łącznie 1 170 587 dokumentów (*Federacja*, 2012). Badaniami objęte zostały te przedsięwzięcia, spośród 50 największych pod względem liczby oferowanych obiektów, które są budowane lub współtworzone przez uczelnie. W efekcie otrzymano listę 21 przedsięwzięć (zob. Aneks 1), które ostatecznie zostały poddane analizie.

W grupie badanych przedsięwzięć zdecydowanie dominują dwie formy organizacyjne: przedsięwzięcia o charakterze regionalnym, w których uczestniczą nie tylko uczelnie, oraz przedsięwzięcia tworzone przez jedną uczelnię. Wyjątek stanowi Akademska Biblioteka Cyfrowa-Kraków, będąca wprawdzie także przedsięwzięciem regionalnym, ale realizowanym wyłącznie przez uniwersytety. Wszystkie są koordynowane (tak przynajmniej można sądzić z podawanych informacji) przez rzeczywiście istniejące biblioteki. Biblioteki akademickie koordynują lub współkoordynują szesnaście z badanych projektów, a w pozostałych pięciu odgrywają istotną rolę (np. w ramach bibliotek cyfrowych: Wielopolskiej, Śląskiej czy Zachodniopomorskiej).

METODA

Badania zostały przeprowadzone w grudniu 2012 r. i w marcu 2013 r. Poszukiwano informacji zamieszczonych bezpośrednio na stronach danego przedsięwzięcia, analizowano specyfikę i zawartość poszczególnych kolekcji oraz poszukiwano konkretnych typów materiałów za pomocą wyszukiwania zaawansowanego.

W trakcie badań napotkano trudności, które mogą mieć wpływ na interpretację uzyskanych wyników. Przyczyny owych trudności można podzielić na dwie grupy:

- jakość informacji o zbiorach i polityce poszczególnych przedsięwzięć,
- specyfika i jakość opisów bibliograficznych utrudniająca wyszukanie,

a w niektórych przypadkach także identyfikację różnych typów obiektów cyfrowych.

Często spotkać można informacje zdecydowanie nieaktualne, a standardem jest brak opisów zawartości poszczególnych kolekcji, formułowanie opisów bardzo ogólnych i pozbawionych wartości informacyjnej lub wręcz nieprawdziwych. Symptomatycznie wygląda sytuacja np. w Gdańskiej BC, gdzie w dziale „Informacje” poza „Kontaktem” znajduje się jedynie link „Przykładowa strona informacyjna”, zawierająca instrukcje autorów dLibry, jak sporządzić informację oraz zdanie: „Pamiętaj, aby usunąć tę stronę informacyjną zanim udostępnisz strony biblioteki cyfrowej czytelnikom!”².

Badania utrudnione były także przez ograniczone możliwości wyszukiwania określonych typów dokumentów spowodowane przede wszystkim nieujednoczonym sposobem opisywania „Typu zasobu” (pojawiają się np. obok siebie terminy w liczbie pojedynczej i mnogiej, różne określenia tego samego typu – np. praca doktorska, doktorat, rozprawa, a także np. dość zaskakujące nazwy typów w rodzaju „manual”), czy wprowadzaniem daty wydania w różnych formatach, w połączeniu z brakiem precyzyjnej informacji o zasadach działania samej wyszukiwarki. Dodatkowo, np. w Repozytorium AMUR w ogóle nie jest dostępna lista używanych terminów, ani możliwości wyszukiwania według typu dokumentu. Kolejnym problemem wynikającym ze sposobu opisywania obiektów cyfrowych jest często trudność lub niemożliwość odróżnienia obiektów wcześniej opublikowanych od tych, które są upubliczniane jedynie właśnie w ramach danego przedsięwzięcia. Kwestia jakości opracowania zbiorów w biblio-

² Zob. <http://www.gbc.org.pl/dlibra/text?id=example-page>.

tekach cyfrowych to szerszy problem, który zresztą znalazł już wyraz w polskim piśmiennictwie (Klenczon, 2012; Wałek, 2012).

Ze względu jednak na fakt, że celem badań nie była ocena wytypowanych przedsięwzięć, dostrzeżone niedomagania, choć utrudniające prowadzenie badań, nie przesądzają o wartości ich wyników. Nie chodziło tutaj bowiem o dążenie do katerygorycznego stwierdzenia występowania określonych zasobów w każdym przypadku, czy uchwycenie wszystkich obserwacji w ścisłych kategoriach ilościowych, ale o rozpoznanie tendencji i zjawisk. W niektórych przypadkach zachodziła jednak konieczność formułowania wniosków w trybie prawdopodobnego przypuszczenia.

POLITYKA GROMADZENIA I ARCHIWIZOWANIA DOROBKU CYFROWEGO UCZELNI

W wielu przypadkach polityka sformułowana w „Opisach projektów” i innych informacjach przeznaczonych dla użytkowników wskazuje na węższy zakres gromadzenia, niż jest w rzeczywistości. Przykładem może być sytuacja w BC Politechniki Warszawskiej, gdzie opis wskazuje na budowanie tylko czterech kolekcji, a w rzeczywistości jest ich daleko więcej! Podobnie w Repozytorium AMUR, informacja na temat kolekcji („Polityka gromadzenia”) w dużym stopniu nie pokrywa się z kolekcjami budowanymi w rzeczywistości. Co więcej, bywa, że deklaracje na temat charakteru zbiorów pisane są w czasie przeszłym, tak jakby odnosiły się do kolekcji już zamkniętych (np. „Opis projektu” w Dolnośląskiej BC). Takie podejście sygnalizuje zdecydowanie „nierepozytoryjną” perspektywę, która powinna zasadać się raczej na spojrzeniu w przyszłość i określeniu, jakie zasoby b ę d ą gromadzone i archiwizowane. Zresztą w większości przypadków wyraźnie widoczne jest koncentrowanie się na digitalizacji zbiorów będących w dyspozycji poszczególnych bibliotek uczestniczących w tych przedsięwzięciach, a nie na usługach skierowanych na obsługę współczesnej komunikacji naukowej czy bieżącego dorobku cyfrowego uczelni macierzystych. Takie nastawienie widoczne jest nawet w niektórych przedsięwzięciach, które w swoich nazwach deklarują pełnienie roli biblioteki cyfrowej konkretnej uczelni (np. w BC Uniwersytetu Łódzkiego czy w BC Politechniki Śląskiej). Bywa też, że nawet jeśli w opisach pojawia się termin repozytorium, to oznacza on kolekcję dokumentów cyfrowych przeznaczonych dla pracowników i studentów danej uczelni, a niekoniecznie stanowiących dorobek danej uczelni (np. w Dolnośląskiej BC).

Wprawdzie jednoznaczne deklaracje chęci gromadzenia i archiwizowania przynajmniej jakiejś części bieżącego dorobku cyfrowego uczelni znaleziono w dziewięciu badanych przedsięwzięciach, to w zasadzie tylko w przypadku obu badanych przedsięwzięć występujących pod szyldem repozytorium (Repozytorium Politechniki Krakowskiej i Repozytorium Uniwersytetu im. A. Mickiewicza – AMUR), można mówić o bardziej kompleksowym podejściu do tej funkcji. Przy czym w przypadku Repozytorium Politechniki Krakowskiej deklarowane jest także dążenie do włączania do kolekcji zasobów Biblioteki Politechniki Krakowskiej, a zatem niekoniecznie będących „produktem” samej uczelni. Funkcja archiwizowania dorobku uczelni łączona jest w deklaracjach z innymi celami polityki gromadzenia i dotyczy z reguły tylko części dorobku cyfrowego

pracowników uczelni. Na przykład w e-bUW deklarowanym kryterium doboru jest przydatność dla nauki i dydaktyki, w BC Uniwersytetu Wrocławskiego wskazuje się także na przydatność dla wspomagania e-learningu, procesów dydaktycznych i naukowych, a w przypadku BC Politechniki Warszawskiej „zasadniczym zadaniem jest stworzenie dostępu poprzez Internet do zasobów edukacyjnych i twórczości naukowej pracowników Politechniki Warszawskiej, a także do dóbr kultury o istotnym znaczeniu historycznym”³. W niektórych przypadkach odwołania do tej funkcji mają charakter jedynie sygnałny i sprowadzają się do zaproszenia pracowników uczelni do deponowania swojej twórczości (np. Zielonogórska BC) czy do upubliczniania wydawnictw uczelni macierzystej (BC Politechniki Śląskiej).

Można zauważyć, że w badanych przedsięwzięciach dochodzi do łączenia naturalnego dla bibliotekarstwa, dominującego dążenia do budowania bibliotek cyfrowych w oparciu o zbiory dobierane pod kątem ich przydatności dla użytkownika lub ze względu na ich wartość kulturową, z nieśmiało rozwijanym podejściem repozytoryjnym, nastawionym na gromadzenie i przechowywanie bieżącego dorobku cyfrowego poszczególnych uczelni. Sytuację w pewnym stopniu odwrotną stwierdzono w Repozytorium Politechniki Krakowskiej, a tylko poznański AMUR zdecydowanie dystansuje się w tej kwestii od podejścia typowo bibliotekarskiego.

Należy przy tym zaznaczyć, że zasady przechowywania, zabezpieczania i zapewniania pełnej funkcjonalności cyfrowego dorobku uczelni w długim okresie nie zostały jednoznacznie i precyzyjnie określone w żadnym z badanych przedsięwzięć. Jedynym wyjątkiem w tym względzie są informacje umieszczone w rozdziale „Zasady udostępniania, gromadzenia i zabezpieczania kolekcji” Kujawsko-Pomorskiej BC.

OFERTA W ZAKRESIE PUBLIKOWANIA ORYGINALNYCH TEKSTÓW ORAZ DOSTĘPNOŚĆ NIEPUBLIKOWANEGO DOROBKU UCZELNI

Choć w żadnym z badanych przedsięwzięć nie stwierdzono bezpośrednio i jednoznacznie brzmiącej oferty usług wydawniczych (publikowania w pełnym tego słowa znaczeniu, wraz z organizacją procesu recenzowania i redagowania tekstów, pozyskiwania numeru ISBN lub ISSN, a także realizacją działań z zakresu marketingu i ewentualnej dystrybucji), to przynajmniej w pojedynczych przypadkach wydaje się (kategoryczne stwierdzenie tego faktu jest niemożliwe ze względu na trudności wskazane w części poświęconej metodologii), że niektóre badane przedsięwzięcia przejmują rolę wydawcy w pewnym ograniczonym stopniu w stosunku do pojedynczych tytułów czasopism, dla których stają się jedynym miejscem upublicznienia. Na przykład w BC Uniwersytetu Wrocławskiego znaleźć można czasopismo „Folia Iuridica Wratislaviensis”, w którego opisie znalazła się informacja, że jego wydawcą jest Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa (jedna z podkolekcji w ramach BC UW). Generalnie jednak trudno dostrzec bardziej wyraźne sygnały dążenia do podejmowania się roli wydawcy w pełnym znaczeniu tego słowa. Najpowszechniej występującymi w badanych przedsięwzięciach niepublikowanymi zasobami

³ Zob. <http://bcpw.bg.pw.edu.pl/dlibra/text?id=library-desc>.

informacji tworzonej na uczelniach są z pewnością prace dyplomowe i rozprawy doktorskie. Wyszukiwarka zainstalowana w serwisie FBC, po wyszukaniu terminu „rozprawa doktorska” jako „Typ zasobu”, znajduje 5234 obiekty (w tym 2223 planowane), natomiast w przypadku wpisania terminu „praca magisterska” znajduje 87, a „praca licencjacka” 31 obiektów (dane z dnia 29.12.2012). Aż w piętnastu przypadkach prace dyplomowe i rozprawy są gromadzone w wydzielonych kolekcjach o różnych zakresach i nazwach. Bywają jednak też „ukryte” w kolekcjach o nazwach zupełnie nie wskazujących na obecność tego typu zasobów (np. w BC Uniwersytetu Wrocławskiego, Zachodniopomorskiej BC POMERANIA czy w Pomorskiej BC stanowią podkolekcje w ramach „Materiałów edukacyjnych”). W nielicznych przypadkach prace dyplomowe i doktoraty są dostępne w ramach kolekcji poszczególnych instytucji współtworzących dane przedsięwzięcia. Tak jest w przypadku Dolnośląskiej BC, Jagiellońskiej BC (sporadycznie), Śląskiej BC.

Inne rodzaje niepublikowanych materiałów naukowych i edukacyjnych powstających na uczelniach są jedynie sporadycznie udostępniane w ramach badanych przedsięwzięć. W dwóch przypadkach można mówić o kolekcjach w jakiś sposób wydzielonych dla tego typu zasobów: „SEZAM-OKNO” w BC Politechniki Warszawskiej (10 podręczników multimedialnych i niewielki zbiór slajdów) oraz podkolekcje „Materiały niepublikowane” w kolekcjach poszczególnych jednostek organizacyjnych Uniwersytetu A. Mickiewicza w Poznaniu w ramach Repozytorium AMUR. W tych ostatnich można znaleźć m.in. kilkanaście prezentacji z konferencji (łącznie tylko 25 obiektów). W pozostałych przypadkach oryginalne zasoby upubliczniane lub publikowane po raz pierwszy są rozproszone w różnych kolekcjach i trudne do zidentyfikowania. Niemniej można stwierdzić, że pewne niepublikowane wcześniej materiały edukacyjne są dostępne w Jagiellońskiej BC, Pomorskiej BC (np. cztery podręczniki), kilka obiektów w CYBRZE i BC Politechniki Warszawskiej oraz w Pedagogicznej BC (stosunkowo największe zbiory – animacje, filmy i postery dydaktyczne, ilustracje do wykładów i same wykłady, rysunki itp.). Nie można wykluczyć, że takie zasoby oferowane są także w innych badanych przedsięwzięciach, ale z pewnością nie są to zasoby o ilościowo znaczącym charakterze.

Podobnie wygląda sytuacja w zakresie upubliczniania niepublikowanych materiałów konferencyjnych (prezentacji, filmów itp.). Poza wspomnianymi kilkoma przypadkami w „Materiałach niepublikowanych” w Repozytorium AMUR, także w Zachodniopomorskiej BC zidentyfikowano kolekcję, która być może została zaprojektowana w tym celu: „Repozytorium materiałów konferencyjnych” (zawiera jednak tylko osiemnaście obiektów). Poza tym w trzynastu kolejnych przedsięwzięciach stwierdzono występowanie stosunkowo nielicznych prezentacji, filmów, nagrań dźwiękowych z różnych konferencji i sympozjów.

Z kolei materiały związane z funkcjonowaniem uczelni pojawiają się w badanych przedsięwzięciach jedynie sporadycznie (np. sprawozdania rektora, statuty uczelni i materiały dokumentujące życie studenckie w BC Politechniki Warszawskiej, sprawozdania z działalności pojedynczych jednostek w Jagiellońskiej BC i w CYBRZE, plakaty i prezentacje promocyjne w CYBRZE czy Biuletyn Muzeum Politechniki Krakowskiej w Repozytorium PK) i najczęściej mają charakter zdecydowanie histo-

ryczny (szczególnie w e-bUW czy BC Politechniki Śląskiej). Warto jednak zauważyć, że w wielu przypadkach zbudowane zostały kolekcje, w których tego typu materiały można będzie gromadzić. Są wśród nich nieliczne kolekcje jednoznacznie dedykowane dla takich celów („Z działalności Politechniki Warszawskiej”, „Samorząd P[olitechniki] W[arszawskiej]”, „Materiały informacyjne Politechniki Krakowskiej”), ale także różne zbiory dokumentów życia społecznego czy kolekcje zorientowane na prezentację całościowego dorobku poszczególnych jednostek danej uczelni.

W żadnym z badanych przedsięwzięć nie stwierdzono dostępności zbiorów danych pochodzących z badań.

OTWARTY DOSTĘP DO ZASOBÓW KREOWANYCH NA UCZELNI I WYDANYCH NA ZASADACH KOMERCYJNYCH

Wprawdzie rozwiązania stosowane w badanych przedsięwzięciach nie pozwalają na pozyskanie wiarygodnych danych ilościowych na temat tego, jaką część ich zbiorów stanowią cyfrowe wersje tekstów formalnie opublikowanych wcześniej przez pracowników uczelni macierzystych (czyli tzw. e-prints: preprinty i postprinty), to można wskazać na interesujące zjawiska w zakresie organizacji dostępu do tego typu zbiorów, co z kolei pozwala na zidentyfikowanie różnych sposobów realizacji tej funkcji repozytoriów uczelnianych.

W ani jednym spośród badanych przedsięwzięć zbiory bieżących e-printów nie zostały w żaden sposób wydzielone, nigdzie też nie została podana data początkowa kompletowania zbioru e-printów. Można wyróżnić dwa szersze modele organizacji dostępu do tego typu zasobów.

W pierwszym, nieco bardziej rozpowszechnionym, e-prints trafiają do szerszych kolekcji wydzielonych ze względu na treść gromadzonych dokumentów. W przypadku e-printów publikacji edukacyjnych, są to kolekcje o raczej jednorodnym charakterze: „Materiały edukacyjne”, „Materiały dydaktyczne”, „Podręczniki i skrypty” itp. oraz takie, które łączą w sobie treści naukowe i edukacyjne: „Nauka i dydaktyka”, „Materiały naukowo-dydaktyczne”, „Monografie i podręczniki” itp. Takie rozwiązanie jest charakterystyczne dla piętnastu badanych przedsięwzięć. Natomiast kolekcje przeznaczone na gromadzenie e-printów publikacji naukowych rzadziej mają charakter jednorodny, choć zdarzają się też wyjątki („Monografie i raporty naukowe” w ABC-Kraków). Takie rozwiązania stwierdzono w dziesięciu przedsięwzięciach, choć w niektórych przypadkach ich zasadność jest bardzo wątpliwa – np. w Pomorskiej BC „Prace naukowe” stanowią podkolekcję „Materiałów dydaktycznych”. Pojawiają się także kolekcje o charakterze tematycznym (np. w BC Politechniki Warszawskiej – „Historia nauki i techniki”, „Historia informatyki” itp.), które mogłyby również stanowić miejsce gromadzenia e-printów o charakterze naukowym. Generalnie, zastosowanie tego modelu uniemożliwia spójne eksponowanie dorobku instytucji (jednej lub wielu) tworzących dane przedsięwzięcie. Nie pozwala też na oddzielenie zdigitalizowanych zasobów informacyjnych bibliotek uczelnianych, które przecież pozyskiwane były z różnych źródeł, od rzeczywistego dorobku tych uczelni, a co za tym idzie, utrudnia realizację kolejnej funkcji repozytorium – promocji instytucji. Drugi model, zdecydowanie rzadszy, oznacza podział całych zbiorów w pierw-

szej kolejności na kolekcje poszczególnych instytucji bądź jej jednostek wewnętrznych. W takich przypadkach e-printy mogą być udostępniane w ramach jednej kolekcji danej jednostki lub w podkolekcjach wydzielonych ze względu na treść lub charakter materiałów. Tego typu model w czystej postaci zidentyfikowano w dwóch przypadkach (Dolnośląska BC i CYBRA). Występuje on także w postaci „mieszanej”, w której podziałowi na kolekcje instytucjonalne towarzyszą inne podziały lub kolekcje te wydzielone są tylko w ramach jakiejś wybranej grupy zbiorów (zob. następna część artykułu).

Odmienne podejście zastosowano w Repozytorium Politechniki Krakowskiej, gdzie e-printy mogą być odnalezione, w zależności od wyboru preferencji przez użytkownika, w różnych zbiorach (użytkownik może wybrać, czy chce przeglądać całość zasobów w podziale na dzieła poszczególnych autorów, w podziale na kolekcje zdefiniowane w ramach RPK, czy w podziale na wydziały lub tylko dzieła ostatnio opublikowane), ale także w tym przypadku nie są to kolekcje przeznaczone wyłącznie na e-printy.

PROMOCJA INSTYTUCJI I JEJ DOROBKU

Warunkiem realizacji tej funkcji jest jednoznaczne identyfikowanie oferowanych zasobów z konkretną uczelnią i z wiedzą kreowaną przez jej pracowników. Kwestią podstawową jest zatem sama nazwa przedsięwzięcia, co z kolei pozostaje w ścisłym związku z jego charakterem i strukturą organizacyjną. Bezpośrednie odwołania do nazwy uczelni znajdują się w tytułach dziewięciu badanych przedsięwzięć tworzonych przez jedną instytucję, natomiast w pozostałych dwunastu przypadkach (biblioteki cyfrowe tworzone przez więcej niż jedną instytucję oraz Pedagogiczna BC) nazwy nie ujawniają związków z konkretnymi uczelniami.

Promowanie dorobku intelektualnego uczelni wymaga jego konsolidacji i wyeksponowania. Kwestia ta jest w pełni oczywista tylko w jednym z badanych przypadków – w Repozytorium AMUR, w którym znaleźć można jednoznaczne deklaracje w tym względzie, a przegląd zgromadzonych zbiorów potwierdza ich wiarygodność: „AMUR jest repozytorium Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Celem repozytorium jest upowszechnianie dorobku naukowego pracowników oraz promowanie badań naukowych prowadzonych na UAM”⁴. W Repozytorium Politechniki Krakowskiej można przeglądać wyodrębniony dorobek poszczególnych wydziałów, w Jagiellońskiej BC wydzielona została kolekcja „Uniwersytet Jagielloński” (z bardzo skromnymi zasobami), która „Grupuje dokumenty, które powstały w Uniwersytecie Jagiellońskim, ze szczegółowym przypisaniem do konkretnej jednostki organizacyjnej”⁵, a w BC Uniwersytetu Wrocławskiego podkolekcje poszczególnych jednostek dostępne są w ramach „kolekcji specjalistycznych”. W pozostałych przedsięwzięciach tworzonych przez pojedyncze uczelnie, z reguły rzeczywisty dorobek poszczególnych instytucji jest wymieszany z innymi zasobami informacji będącymi w zbiorach bibliotek.

Z kolei wydzielone kolekcje instytucjonalne (bez względu na to, czy obejmują tylko dorobek danej instytucji czy wszelkie jej zasoby informa-

⁴ Zob. <https://repozytorium.amu.edu.pl/jspui/>.

⁵ Zob. <http://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/collectiondescription?dirids=84>.

cyjne) istnieją w sześciu przedsięwzięciach współtworzonych przez więcej niż jeden podmiot (Śląska BC, Zachodniopomorska BC, Dolnośląska BC, Podkarpacka BC, Pomorska BC, CYBRA). W niektórych bibliotekach wydzielone kolekcje poszczególnych uczelni pojawiają się jako główne już na najwyższym poziomie – tak jest w Dolnośląskiej BC i w CYBRZE. W innych zbiory tego typu dostępne są wewnątrz szerszych kolekcji głównych, np. „Zasoby partnerów projektu” w Pomorskiej BC, „Zbiory uczestników i partnerów PBC” w Podkarpackiej BC czy „Nauka i dydaktyka – Repozytorium” w Zachodniopomorskiej BC. Natomiast w przypadku Śląskiej BC tego typu kolekcje są wprawdzie wydzielone, ale pozostają głęboko ukryte: w ramach jednej z głównych kolekcji „Publikacje uczestników” znajdują się podkolekcje poszczególnych miast, a dopiero w ich ramach można znaleźć kolekcje poszczególnych uczelni. Warto też zaznaczyć, że inaczej niż głosi tytuł całej kolekcji głównej, nie są to tylko publikacje pracowników tych uczelni.

Problemy z realizacją tej funkcji uczelnianych repozytoriów cyfrowych w badanych przedsięwzięciach wynikają przede wszystkim z braku rozdzielenia zasobów pozyskanych przez daną uczelnię od zasobów przez nią wytworzonych. Z pewnością bardzo interesujące byłyby także badania korzyści odnoszonych przez samych naukowców z deponowania swoich prac w badanych przedsięwzięciach, ale badania takie wymagałyby zastosowania zupełnie innej metodologii, pozwalającej uchwycić ewentualny wzrost „widoczności” ich dzieł w Internecie i poziomu ich cytowań.

INFORMACJE O STATUSIE PRAWNYM OBIEKTÓW CYFROWYCH ORAZ O ZASADACH ICH WYKORZYSTANIA I DEPONOWANIA

Poza jednym przypadkiem (AMUR – oferuje tylko standardową formułę o ochronie praw autorskich), we wszystkich badanych przedsięwzięciach informacja o statusie prawnym poszczególnych obiektów znajduje się bezpośrednio w ich opisach. Najczęściej przybiera ona postać jednego pola, którego zawartość wskazuje właściciela praw lub przynależność do domeny publicznej („Prawa”, „Właściciel praw”, „Prawa do dysponowania publikacją”). W pojedynczych przypadkach znaleźć można szersze informacje w dodatkowych polach opisu: „status prawny” (zasady udostępniania danego obiektu w Jagiellońskiej BC), „licencja”, „prawa dostępu” i „prawa” (to ostatnie pole w tym przypadku zawiera informacje o stopniu zastrzeżenia praw – Kujawsko-Pomorska BC), „licencja”, „treść licencji” (BC Uniwersytetu Wrocławskiego), „licencja” i „prawa” („prawa” jak w KPBC powyżej), „prawo dostępu”, „licencja” (Repozytorium Politechniki Krakowskiej) czy „dostęp” BC Politechniki Śląskiej). Problemem jest jednak dający się zauważyć brak konsekwencji w tej kwestii – nawet bardzo wrywkowy przegląd zasobów dowodzi, że w niektórych przedsięwzięciach nie wszystkie obiekty oferowane zawierają komplet elementów opisu odnoszących się do ich sytuacji prawnej lub nawet niektóre nie zawierają ich wcale. Przy czym czasem może to być uzasadnione (nie ma np. sensu tworzyć pola „właściciel praw” dla dzieła będącego w domenie publicznej, jeśli informacja o tym fakcie podana jest w odrębnym polu), a czasem nie (np. brak jakichkolwiek informacji na

temat statusu prawnego wybranych obiektów np. w Śląskiej BC, Pedagogicznej BC czy BC Uniwersytetu Łódzkiego).

Prawie w każdym z badanych przedsięwzięć znaleźć można jakieś informacje na temat statusu prawnego całości zgromadzonych zasobów, prawnych zasad ich pozyskiwania i udostępniania. Treści takie najczęściej zamieszczone są w ogólnych informacjach na temat danego przedsięwzięcia („Opis projektu”, „Witamy”, „O nas” – jedenaście przypadków) lub w „Najczęściej zadawanych pytaniach” (sześć przypadków). Z reguły mają charakter bardzo lakoniczny i dotyczą całych zbiorów. W sześciu przypadkach pojawia się osobna instrukcja „Dla autorów i wydawców” kierowana bezpośrednio do potencjalnych depozytariuszy i właścicieli praw autorskich, często zawierająca szczegółowe informacje wraz z formularzami licencji i niezbędnymi wyjaśnieniami na temat ich specyfiki (np. w Kujawsko-Pomorskiej BC). Dodatkowo, tego typu zasoby bywają też dostępne w ramach dokumentów lub działań o innych nazwach (np. „Dla autorów”, „Doktoraty w RPK” i „Regulamin w RPK” w Repozytorium Politechniki Krakowskiej czy „Polityka udostępniania”, „Polityka bezpieczeństwa”, „Prawo autorskie” w Repozytorium AMUR) albo ograniczają się do samych formularzy udzielenia licencji udostępnionych bez dodatkowych wyjaśnień (Dolnośląska BC). Informacje o zasadach zgodnego z prawem wykorzystania zgromadzonych materiałów znaleźć można w różnych regulaminach lub zasobach zatytułowanych „Zastrzeżenia prawne” (siedem przypadków).

Stwierdzono istnienie bardzo dużych różnic w sposobie i zakresie realizacji tej funkcji. Podczas gdy w niektórych przypadkach działania weryfikowalne w serwisach WWW poszczególnych przedsięwzięć ograniczają się jedynie do niekonsekwentnego wprowadzania podstawowych informacji o właścicielu praw na poziomie opisu obiektu, w innych znaleźć można rozbudowane, wyczerpujące wyjaśnienia wraz z właściwymi formularzami i zasadami postępowania dla potencjalnych depozytariuszy i użytkowników.

PODSUMOWANIE

Okazuje się, że w ramach przedsięwzięć objętych badaniami próbuje się realizować, choć w bardzo różnym zakresie, stopniu i często w odmienny sposób, większość ze wskazywanych w piśmiennictwie funkcji repozytoriów uczelnianych. Wyjątkiem jest upublicznianie danych z badań, a w pewnym stopniu także formalne publikowanie oryginalnych tekstów, choć pewne ślady takiego działania zostały dostrzeżone. W zdecydowanej większości przypadków działania te mają bardzo nieśmiały charakter, sprawiają wrażenie podejmowanych spontanicznie, bez oparcia w szerszej strategii, choć istnieją też już pojedyncze przedsięwzięcia zorientowane na pełnienie funkcji repozytoriów uczelnianych. Obok dwóch przedsięwzięć będących repozytoriami uczelnianymi z założenia (co, jak wykazały badania, nie znaczy, że realizują wszystkie funkcje tego typu repozytoriów), mamy do czynienia z bibliotekami cyfrowymi, które niejako przy okazji budowania swoich kolekcji i usług w oparciu o własne zasoby, zaczynają realizować funkcje repozytoriów uczelnianych. W ten sposób rodzi się interesujący potencjał w zakresie wiedzy i umiejętności, sprzętu i oprogramowania czy

rozwiązań organizacyjnych, który może skutkować rozwojem specyficznego modelu tego typu repozytoriów w Polsce, budowanych w oparciu o dynamicznie rozwijane biblioteki cyfrowe, a nie jako całkowicie odrębne twory. Skuteczne wykorzystanie tego potencjału wymaga jednak działań świadomych, przemyślanych i planowych, które pozwolą na sprawne realizowanie funkcji repozytoryjnych w ramach tego typu hybrydowych przedsięwzięć.

BIBLIOGRAFIA

- Bailey, Charles W. Jr. (2010). *Transforming scholarly publishing through open access: a bibliography*. Houston, TX: Digital Scholarship.
- Borgman, Christine L. (2010). *Research data: who will share what, with whom, when, and why?* [online]. China-North America Library Conference, Beijing [dostęp 7.01.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://works.bepress.com/borgman/238>>.
- Cullen, Rowena; Chawner, Brenda (2010). Institutional repositories: assessing their value to the academic community. *Performance Measurement and Metrics*, vol. 11, issue 2, pp. 131-147.
- Federacja Bibliotek Cyfrowych (2002). *Zestawienie polskich bibliotek cyfrowych* [online] [dostęp: 28.12.2012]. Dostępny w World Wide Web: <<http://fbc.pionier.net.pl/owoc/list-librs>>.
- Furlough, Mike (2009). What we talk about when we talk about repositories. *Reference and User Services Quarterly*, vol. 49, issue 1, pp.18-23.
- Giesecke, Joan (2011). Institutional repositories: keys to success. *Journal of Library Administration*, vol. 51, issue 5-6, pp. 529-542.
- Giwer, Olga (2012). *Tydzień Open Access. Prezentacja z okazji OpenAccessWeek 2012* [online]. Warszawa: Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej [dostęp 22.12.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://bcpw.bg.pw.edu.pl/dlibra/doccontent?id=3858&dirids=1>.
- Harnad, Stevan (2005). Fast-forward on the green road to open access: the case against mixing up green and gold. *Ariadne* [online], issue 42 [dostęp 26.12.2012]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ariadne.ac.uk/issue42/harnad/>>.
- Harnad, Stevan (2006). *Maximizing research impact through institutional and national open-access self-archiving mandates* [online]. Current Research Information Systems: Open Access Institutional Repositories, Bergen, Norway, 11-13 May 2006 [dostęp 22.12.2012]. Dostępny w World Wide Web: <<http://eprints.soton.ac.uk/262093/2/harnad-crisrev.pdf>>.
- Jain, Priti (2011). New trends and future applications/directions of institutional repositories in academic institutions. *Library Review*, vol. 60, issue 2, pp. 125-141.
- Jantz, Ronald C.; Wilson, Myoung C. (2008). Institutional repositories: faculty deposits, marketing, and the reform of scholarly communication. *Journal of Academic Librarianship* vol. 34, no. 3, pp. 186-195.
- Kim, Jihyun (2011). Motivations of faculty self-archiving in institutional repositories. *The Journal of Academic Librarianship*, vol. 37, issue 3, pp. 246-254.
- Klenczon, Wanda (2012). Od katalogów drukowanych do bibliotek cyfrowych – standardy opisu bibliograficznego dokumentów ikonograficznych. W: *Dobra kultury w Sieci*. Red. E. Herden, A. Seidel-Grzebińska, K. Stanicka-Brzezicka. Wrocław: Wydaw. Uniw. Wrocławskiego, s. 91-98.
- Kolasa, Marek W. (2012). Biblioteki cyfrowe na świecie – powstanie i rozwój. W: *Biblioteki cyfrowe*. Red. M. Janiak, M. Krakowska, M. Próchnicka. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 66-95.
- Krakowska, Monika (2012). Biblioteki cyfrowe w świetle międzynarodowych konferencji 1993-2011. W: *Biblioteki cyfrowe*. Red. M. Janiak, M. Krakowska, M. Próchnicka. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 96-125.
- Li, Yuan; Banach, Meghan (2011). Institutional repositories and digital preservation: assessing current practices at research libraries. *D-Lib Magazine* [online], no. 5/6 [dostęp 26.12.2012]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.dlib.org/dlib/may11/yuanli/05yuanli.html>>.
- Lynch, Clifford A. (2003). Institutional repositories: essential infrastructure for scholarship in the digital age. *ARL: A Bimonthly Report* [online], no. 226 [dostęp 26.12.2012].

- Dostępny w World Wide Web: <<http://www.arl.org/resources/pubs/br/br226/br226ir.shtml>>.
- MIT OpenCourseWare (2012). *Our history* [online]. Massachusetts Institute of Technology [dostęp: 26.12.2012]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ocw.mit.edu/about/our-history/>>.
- Piwowar, Heather Chapman, Wendy (2008). A review of journal policies for sharing research data. In: *Proceedings of the ELPUB 2008 Conference on Electronic Publishing* [online]. Toronto, Canada [dostęp 07.01.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://elpub.scix.net/data/works/att/001_elpub2008.content.pdf>.
- Reitz, Joan M. *Online dictionary for library and information science* [online]. ABC-CLIO [dostęp: 28.12.2012]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.abc-clio.com/ODLIS/searchODLIS.aspx>>.
- Rieger, Oya Y. (2012). Sustainability: scholarly repository as an enterprise. *Bulletin of the American Society for Information Science and Technology*, vol. 39, no. 1, pp. 27-31.
- Ruusaalepp, Raivo (2008). *Infrastructure planning and data curation: a comparative study of international approaches to enabling the sharing of research data* [online]. JISC [dostęp: 07.01.2012]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.dcc.ac.uk/sites/default/files/documents/publications/reports/Data-Sharing-Report.pdf>>.
- Smith, Abby (2007). Foreword. In: *Census of institutional repositories in the United States: MIRACLE Project research findings*. Ed. K. Markey et al. Washington: Council on Library and Information Science [dostęp: 26.12.2012]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.clir.org/pubs/reports/pub140/contents.html#fore>>.
- Swan, Alma (2010). *The open access citation advantage: studies and results to date* [online]. School of Electronics & Computer Science, University of Southampton [dostęp: 26.12.2012]. Dostępny w World Wide Web: <<http://eprints.ecs.soton.ac.uk/18516/>>.
- Thibodeau, Kenneth (2007). If you build it, will it fly? Criteria for success in a digital repository. *Journal of Digital Information* [online], vol. 8, no. 2 [dostęp: 26.12.2012]. Dostępny w World Wide Web: <<http://journals.tdl.org/jodi/index.php/jodi/article/view/197/174>>.
- Tomaszczyk, Jacek (2009). *Angielsko-polski słownik informacji naukowej i bibliotekoznawstwa* [online]. Katowice: Uniwersytet Śląski [dostęp: 23.12.2012]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.sbc.org.pl/dlibra/docmetadata?id=16671&from=publication>>.
- Wątek, Anna (2012). Standardy metadanych w polskich bibliotekach cyfrowych i wybranych projektach międzynarodowych. W: *Dobra kultury w Sieci*. Red. E. Herden, A. Seidel-Grzesińska, K. Stanicka-Brzezicka. Wrocław: Wydaw. Uniw. Wrocławskiego, s. 81-90.
- Xia, Jinfeng (2007). Assessment of self-archiving in institutional repositories: across disciplines. *Journal of Academic Librarianship*, vol. 33, no. 6, pp. 647-654.
- Xu, Hong (2008). The theory analysis of faculty participation in institutional repositories. *CALA Occasional Paper Series* [online], no. 1. [dostęp: 26.12.2012]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.cala-web.org/files/ops/OPSMarch08.pdf>>.

Aneks 1

Wykaz przedsięwzięć objętych badaniem (w kolejności według wielkości zbiorów w okresie prowadzenia badań):

1. Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa, <http://www.wbc.poznan.pl/>
2. Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa, <http://jbc.bj.uj.edu.pl/>
3. e-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego (e-bUW), <http://ebuw.uw.edu.pl/>
4. Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa, <http://kpbc.umk.pl>
5. Śląska Biblioteka Cyfrowa, <http://www.sbc.org.pl/>
6. Biblioteka Cyfrowa Uniwersytetu Wrocławskiego, <http://www.bibliotekacyfrowa.pl>
7. Zachodniopomorska Biblioteka Cyfrowa „Pomerania”, <http://zbc.książnica.szczecin.pl>
8. Pomorska Biblioteka Cyfrowa, <http://pbc.gda.pl/dlibra>
9. Podlaska Biblioteka Cyfrowa, <http://pbc.biaman.pl>
10. Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa, <http://www.dbc.wroc.pl>
11. Zielonogórska Biblioteka Cyfrowa, <http://zbc.uz.zgora.pl/>
12. Akademińska Biblioteka Cyfrowa KRAKÓW, <http://abc.krakow.pl/>
13. Podkarpacka Biblioteka Cyfrowa, <http://www.pbc.rzeszow.pl/>
14. Łódzka Regionalna Biblioteka Cyfrowa (CYBRA), <http://cybra.lodz.pl>

15. Repozytorium Politechniki Krakowskiej, <http://suw.biblos.pk.edu.pl/>
16. Biblioteka Cyfrowa UMCS, <http://dlibra.umcs.lublin.pl>
17. Biblioteka Cyfrowa Politechniki Warszawskiej, <http://bcpw.bg.pw.edu.pl/>
18. Repozytorium Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza (AMUR), <http://repozytorium.amu.edu.pl/>
19. Biblioteka Cyfrowa Politechniki Śląskiej, <http://delibra.bg.polsl.pl/>
20. Pedagogiczna Biblioteka Cyfrowa, <http://www.ap.krakow.pl/dlibra>
21. Biblioteka Cyfrowa Uniwersytetu Łódzkiego, <http://bcul.lib.uni.lodz.pl/>

REMIGIUSZ SAPA

Institute of Information and Library Science
Jagiellonian University
e-mail: remigiusz.sapa@uj.edu.pl

PERFORMING THE FUNCTIONS OF UNIVERSITY REPOSITORIES BY THE BIGGEST PROJECTS REGISTERED IN DIGITAL LIBRARIES FEDERATION¹

KEYWORDS: University digital repositories. Functions of digital repositories. Polish Digital Library Federation.

ABSTRACT: **Objective** – The aim of the research was to discover how and to what extent the projects registered in Digital Library Federation (DLF), regardless of their names and official declarations, perform various functions of university digital repositories. **Research method** – The research was conducted in December 2012 and March 2013. It covered 21 out of the 50 largest ones (in terms of the number of objects stored) registered in DLF and created or co-created by the universities. The projects' websites were searched for any information regarding the way repository functions were performed. The content of their collections were analysed and internal search engines were used to find specific materials. **Results and conclusions** – With the exception of research data curation and formal publication of original texts, some efforts to perform the majority of the functions of university digital repositories could be noticed in each project taken here into consideration. Apart from two projects named as “Repositories”, such attempts are very limited and seem to be spontaneous rather than performed in accordance with any consistent strategy. Although the approach oriented on collecting useful documents from various sources (typical for libraries) dominates over the approach based on gathering first of all the output of a given university (characteristic for institutional repositories), a very interesting potential of joining those two approaches within individual enterprises could be noticed.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do redakcji 5 maja 2013 r.

¹ A part of research on which this paper is based was conducted within SYNAT project (SYNAT – the System for Science and Technology).

KATARZYNA ZIMNOCH

Zakład Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytetu w Białymstoku
e-mail: k.zimnoch@uwb.edu.pl

BIBLIOTEKA STACJI NAUKOWEJ POLSKIEJ AKADEMII NAUK W WIEDNIU

Dr Katarzyna Zimnoch, adiunkt w Zakładzie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa na Uniwersytecie w Białymstoku. Jest absolwentką historii oraz informacji naukowej i bibliotekoznawstwa. Interesuje się historią książki i bibliotek, szczególnie na Podlasiu. Opublikowała na ten temat kilkanaście artykułów, m.in.: *Książka na pograniczu Korony i Litwy w epoce nowożytnej. Rekonesans badawczy; Księgozbiory parafialne w Zabłudowie; Biblioteka dominikańska w Choroszczu w XVII w.; Znaki proveniencyjne na starych drukach supaskich; Druki bazylianów – lokalizacja w zasobach bibliotek białostockich i metoda proveniencji; The influence of ICT facilities on accessibility of historical sources and knowledge on cultural heritage (on the basis of historical sources on the multicultural borderland of The Kingdom of Poland and Grand Duchy of Lithuania).*

SŁOWA KLUCZOWE: Polskie biblioteki naukowe za granicą. Biblioteka Stacji Naukowej PAN w Wiedniu.; Księgozbiór Ottona Forst-Battaglii. Wiedeń – Biblioteka polska.

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Głównym celem artykułu było przedstawienie księgozbioru i działalności Biblioteki Stacji Naukowej PAN w Wiedniu. Starano się ukazać specyfikę księgozbioru oraz rolę polskiej biblioteki naukowej za granicą jako placówki popularyzującej naukę, historię i kulturę polską w Austrii, a jednocześnie nastawionej na kontakty środowiska naukowego polskiego i austriackiego. Placówka funkcjonuje od 1991 r. w ramach sieci bibliotek Polskiej Akademii Nauk. **Metody badań** – Księgozbiór i działalność Biblioteki poznano z autopsji podczas stażu naukowego w 2012 r. **Wyniki i wnioski** – Przeanalizowano księgozbiór Biblioteki, w tym, подарowany Stacji, zbiór Ottona Forst-Battaglii (1889-1965), wybitnego wiedeńskiego historyka i polonisty, zwracając uwagę na dokumenty dotyczące historii, kultury i literatury polskiej oraz stosunków polsko-austriackich. Opisano różne formy działalności Biblioteki (konferencje, sympozja, wystawy, projekty badawcze). Przedstawiono też działalność naukową i popularyzatorską Stacji Naukowej PAN w Wiedniu oraz jej wydawnictwa (serie wydawnicze i wydawnictwa ciągłe).

Biblioteka Stacji Naukowej Polskiej Akademii Nauk w Wiedniu jest jedną z zagranicznych placówek wchodzących w skład sieci bibliotek PAN¹. Głównym jej zadaniem jest wspieranie działalności Stacji, przede wszystkim w prezentowaniu i promocji nauki polskiej w Austrii, rozwijaniu i inicjowaniu różnych form współpracy między polskimi i austriackimi instytucjami naukowymi, realizacji projektów badawczych, a także pomoc austriackim badaczom interesującym się Polską oraz polskim naukowcom przebywającym w Austrii. Biblioteka ma, jak informuje na stronie internetowej, stanowić „centrum informacji naukowej [w Wiedniu] dla wszystkich osób zainteresowanych historią i kulturą Polski”². Biblioteka i Stacja znajdują się w III dzielnicy Wiednia, niedaleko centrum miasta, w okazałym gmachu, który na początku XX w. został zakupiony przez Polonię wiedeńską. W tym budynku mieszczą się także organizacje i stowarzyszenia polonijne³. Oficjalne otwarcie Stacji nastąpiło w 1991 r., a pierwszym jej dyrektorem został prof. Waław Sakwa, następnie byli nimi: Leszek Kasprzak, Roman Taborski, Jerzy Jerschina, Franciszek Grucza i Marian A. Herman, a od 2007 r. funkcję tę pełni prof. Bogusław Dybaś.

Stacja wydaje kilka serii naukowych, które są odzwierciedleniem badań i inicjatyw naukowych podejmowanych przez placówkę. Ważnym wydawnictwem jest „Rocznik Stacji Naukowej Polskiej Akademii Nauk” („Jahrbuch des Wissenschaftlichen Zentrums der Polnischen Akademie der Wissenschaften”) ukazujący się od 2007 r. Publikowane są w nim wybrane wykłady wygłoszone w Stacji, dotyczące m.in. kultury i historii stosunków polsko-austriackich, II wojny światowej, literatury, lingwistyki, wybitnych postaci (np. Mikołaja Kopernika), a także nauk przyrodniczych. Ponadto zamieszczane są materiały związane z realizowanymi projektami, m.in.: „Polonika w archiwach austriackich”, „Integracja polityczna Polaków w Austrii”, „Narodowe edycje austriackich map wojskowych józefińskich i franciszkańskich z XVIII i XIX w. krajów byłej monarchii habsburskiej”. Cenne są także okresowe sprawozdania z działalności Stacji, które dokumentują aktywność naukową placówki. W serii „Symposia i Seminaria Stacji Naukowej PAN w Wiedniu” („Symposien und Seminare am Wissenschaftlichen Zentrum der PAN in Wien”) wydawanej od 2002 r. publikowane są materiały z konferencji organizowanych przez Stację.

¹ Ważną rolę w rozwoju i popularyzacji nauki polskiej za granicą odgrywają Stacje Naukowe Polskiej Akademii Nauk, przy których działają biblioteki. Są to placówki w Rzymie, Paryżu, Wiedniu, Berlinie (Centrum Badań Historycznych), Moskwie i Brukseli. O bibliotekach w Rzymie i Paryżu powstało już wiele prac, niedawno opisano księgozbiór CBH w Berlinie. Biblioteka Stacji Naukowej PAN w Wiedniu opisywana była tylko w szerszych kompendiach o bibliotekach zagranicznych, gdzie dominują informacje statystyczne. Zob. m.in. B. Sordylowa: Biblioteki Polskiej Akademii Nauk. *Przegląd Biblioteczny* 2003, z. 3, s. 137-146; A. Szabat: Biblioteka Stacji Naukowej PAN w Rzymie. *Przegląd Biblioteczny* 1998, z. 2-3, s. 175-190; K. Zaboklicki: Księgozbiór Stacji Naukowej PAN w Rzymie. *Przegląd Biblioteczny* 1994, z. 1/2, s. 109-111; B. Biliński: 50-lecie Stacji Naukowej PAN w Rzymie (1927-1977). *Nauka Polska* 1978, nr 11-12, s. 79-90; A. Kruszyńska: Biblioteka i Stacja Polskiej Akademii Nauk w Rzymie. Historia i stan obecny. *Bibliotekarz* 2010, nr 6, s. 18-20; A. Marszałek, J. Marszałek-Kawa: Polska Stacja Naukowa w Paryżu (1893-1993). W: *Wokół historii i polityki*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek 2004, s. 525-533; A. Nosek, K. Zimnoch: Biblioteka Centrum Badań Historycznych w Berlinie. *Bibliotekarz Podlaski* 2011/2012, nr 23/24, s. 174-182.

² Informacja dostępna w World Wide Web: <<http://www.wiennapan.org/index.php>>.

³ W 1908 r. Polskie Towarzystwo Szkoły Ludowej, dzięki wsparciu finansowemu Heleny Ziemiałkowskiej, wdowie po Florianie, wybitnym polskim prawniku i działaczu niepodległościowym, zakupiło kamienicę przy ul. Boerhaavegasse 25. Obecnie mieści się tam Stacja Naukowa PAN w Wiedniu oraz organizacje i stowarzyszenia polonijne, m.in.: Związek Polaków w Austrii „Strzecha” oraz Wspólnota Polskich Organizacji w Austrii „Forum Polonii”. Zob. m.in.: R. Taborski (1992, s. 64).

Poszczególne konferencje poświęcone były zagadnieniom literaturoznawczym, wybitnym postaciom ściśle związanym z kulturą Polski i Austrii, zagadnieniom z historii Polski. Od 2001 r. ukazuje się seria „Conference Proceedings and Monographs”, w której publikowane są materiały z konferencji i sympozjów, przede wszystkim z zakresu nauk przyrodniczych. Odbywały się one z udziałem badaczy polskich i austriackich.

W latach 1995-1997 ukazywała się seria „Konferencje Stacji Naukowej PAN” („Konferenzen des Wissenschaftlichen Zentrums der Polnischen Akademie der Wissenschaften in Wien”), w ramach której wydano 5 tomów, poświęconych m.in. Ottonowi Forst-Battaglii, Stanisławowi Wyspiańskiemu i Henrykowi Sienkiewiczowi, polsko-austriackim tradycjom parlamentarnym oraz dziejom II wojny światowej, w tym skutkom istnienia obozów koncentracyjnych. Natomiast w ramach serii „Biblioteka Stacji Naukowej PAN” („Bibliothek des Wissenschaftlichen Zentrums der Polnischen Akademie der Wissenschaften in Wien”) ukazały się m.in. pozycje poświęcone Adamowi Mickiewiczowi i Adamowi Zielińskiemu. Staraniem Stacji przygotowano także katalog wystawy „Viribus Unitis? Polnische Parlamentarier in der Habsburgermonarchie 1848-1918”. Ponadto Stacja wydaje publikacje we współpracy z innymi instytucjami (m.in. „Acta Austro-Polonica” z Muzeum Wojskowym w Wiedniu).

Tematyka prac powstających w Stacji Naukowej w dużej mierze uwarunkowana jest zainteresowaniami badawczymi jej pracowników. Publikacje te są też odzwierciedleniem potrzeb środowiska naukowego polskiego i austriackiego oraz służą rozpowszechnianiu wyników najnowszych badań. Autorami tekstów są badacze z Polski i Austrii.

KSIĘGOZBIÓR BIBLIOTEKI

Księgozbiór Biblioteki był gromadzony od rozpoczęcia działalności Stacji Naukowej PAN⁴. Na początku był to księgozbiór podręczny i liczył ok. 650 pozycji w 900 wol. (Bieńkowska et al., 2009, s. 91-92; Warchoń-Schlottmann, 2007, s. 108). Obecnie Biblioteka jest w fazie intensywnej rozbudowy, jej księgozbiór liczy około 10 tys. wol.⁵. Dokumenty biblioteczne wzbogaciły się znacznie po darze Jakuba Forst-Battaglii, który przekazał Zakładowi Narodowemu im. Ossolińskich zbiory swojego dziadka pod warunkiem przechowywania i udostępniania ich w Bibliotece Stacji Naukowej PAN w Wiedniu. Dar ten był okazją do uroczystego otwarcia Biblioteki 18 września 2009 r. Wydarzenie to połączone zostało z konferencją poświęconą twórcy tej cennej kolekcji – austriackiemu poloniście, slawiście i historykowi Ottonowi Forst-Battaglii.

Uroczystość otwarcia Biblioteki nastąpiła z udziałem licznie przybyłych gości z Polski i Austrii (m.in. ambasadora RP, dr Jerzego Margańskiego, przedstawiciela Prezydium PAN prof. Stanisława Mossakowskiego, dyrektora Austriackiej Biblioteki Narodowej, dr Johanna Marte, dyrektora Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, dr Adolfa Juzwenko). Obecny był

⁴ Stacja Naukowa PAN w Wiedniu rozpoczęła działalność w 1991 r., po remoncie i modernizacji części budynku, który przeszedł na rzecz PAN po rozwiązaniu w grudniu 1980 r. Fundacji „Dom Polski”. Zakończenie remontu budynku głównego nastąpiło dopiero w 1997 r. Ta modernizacja stworzyła nowe warunki do działalności Stacji, w tym też księgozbioru.

⁵ Wiele informacji szczegółowych dotyczących księgozbioru uzyskałam od Anny Głowackiej, bibliotekarki, której dziękuję za okazaną mi wszechstronną pomoc.

również ofiarodawca kolekcji. Podkreślali oni rolę i znaczenie Biblioteki dla Stacji i środowiska naukowego w Wiedniu, zwracając uwagę, że „poszerzył się także austriacki krajobraz bibliotek” oraz wyrażali nadzieję, że Biblioteka przyczyni się do zintensyfikowania austriacko-polskich kontaktów⁶.

Księgozbiór Biblioteki ma głównie charakter naukowy o profilu humanistycznym. Przeważają w nim publikacje z zakresu historii i kultury Polski i Austrii, a także z językoznawstwa i literaturoznawstwa. Gromadzone zbiory odpowiadają działalności Stacji, która organizuje liczne konferencje, seminaria, sympozja, odczyty i wystawy, a także realizuje interesujące projekty badawcze.

W księgozbiorze podręcznym wyodrębniono publikacje PAN, oddzielnie wydawnictwa Stacji, a także nowości. Biblioteka posiada zbiór najnowszych wydawnictw PAN nie tylko z zakresu nauk humanistycznych, ale także z nauk przyrodniczych i społecznych.

W Bibliotece znajduje się duży i aktualny zbiór encyklopedii i leksykonów z zakresu wiedzy ogólnej, nauki i techniki, historii, filozofii (filozofów współczesnych), religii (katolickiej, papieży, podstawowych pojęć religijnych), sztuki, polskich pisarzy współczesnych, muzyki (instrumentów muzycznych), filatelistyki, geografii, Europy, poszczególnych państw i miast (np. Wrocławia, Krakowa), a także z zakresu nauk przyrodniczych, przede wszystkim matematyki i fizyki oraz medycyny. Ważną częścią tego zbioru są także współczesne słowniki języka niemieckiego i języka polskiego, w tym ortograficzne, antonimów, synonimów, etymologiczne, nazw własnych, wymowy i odmiany nazwisk, frazeologiczne, eufemizmów polskich i wyrazów obcych oraz przysłów i cytatów. Zebrano również słowniki przekładowe, przede wszystkim z języka angielskiego, francuskiego i niemieckiego. Znaczną częścią tego działu są słowniki encyklopedyczne dziedzin i zagadnień, takich jak: psychologia, pedagogika, kultura chrześcijańska, mity i tradycja kultury, stereotypy i symbole ludowe, sztuki piękne, ekologia, wydarzenia, legendy XX w. Oddzielnie umieszczono *Polski Słownik Biograficzny*. Są to cenione wydawnictwa encyklopedyczne na polskim i niemieckim rynku księgarskim.

Pomocne dla użytkowników są również zgromadzone przewodniki, które obok wiedzy z zakresu historii, architektury i sztuki zawierają praktyczne informacje turystyczne. Znajdują się tutaj opracowania poszczególnych regionów, miast polskich i austriackich oraz innych państw europejskich. Najczęściej są to wydawnictwa ilustrowane, czasami fotomonografie, oraz notatki z podróży nie tylko w języku polskim, niemieckim i angielskim, ale także w językach narodowych państw, których dotyczą.

Znaczną część zbiorów zajmuje księgozbiór historyczny, językoznawczy i literaturoznawczy. Jak podkreśla dyrektor placówki, prof. B. Dybaś, historia, kulturoznawstwo, nauki o języku mają swoją specyfikę narodową i są ważnym elementem w budowie stosunków między krajami (Dybaś, 2009).

Księgozbiór historyczny uporządkowano w działach takich jak: Historia Europy, Historia Europy Środkowo-Wschodniej, Historia Austrii, Historia Polski. Wyróżniono dokumenty dotyczące Galicji i Polonii oraz kontaktów polsko-austriackich. Znajdują się tam publikacje źródłowe, monografie, podręczniki i różnego rodzaju syntezy. Dominuje najnowsza literatura

⁶ Teksty wystąpień prelegentów zostały opublikowane w wydawnictwie Stacji (*Jahrbuch...*, 2011).

przedmiotu, przy obecności cennych, starszych wydań. Księgozbiór ten wkomponowuje się w aktywność naukową Stacji, która jest organizatorem wielu dyskusji panelowych, wykładów, odczytów, a także seminariów z cyklu „wieczory historyczne”.

Tematyka zbiorów obejmuje historię Polski i powszechną od starożytności po współczesność. Znajdują się więc tutaj podstawowe pozycje dotyczące państw basenu Morza Śródziemnego w starożytności, ich historii, wojen, gospodarki oraz kultury i wierzeń. Warto też zwrócić uwagę na publikacje na temat historii poszczególnych państw, m.in. Holandii, Francji, Rumunii, Turcji, Szwajcarii i Anglii, a także pojedyncze pozycje dotyczące Stanów Zjednoczonych i Chin. Jednak najwięcej opracowań dotyczy Austrii i Niemiec. W omawianym księgozbiorze licznie reprezentowane są opracowania dotyczące wszystkich epok w dziejach Polski. Odnajdziemy tutaj materiały dotyczące Słowiańszczyzny oraz państwa pierwszych Piastów, a także związane z historią Zakonu Krzyżackiego na tle dziejów Polski, Litwy i Prus oraz postrzegania bitwy pod Grunwaldem w dziejach polsko-krzyżackich i polsko-niemieckich na przestrzeni wieków. Są to publikacje poruszające nie tylko zagadnienia polityczne, ale także gospodarcze, społeczne i kulturalne oraz omawiające sprawy narodowościowe. Zebrane są też książki z zakresu nauk pomocniczych historii oraz edukacji historycznej. W charakteryzowanych działach znalazły się pozycje z takich serii jak: „Biblioteka Armii Krajowej. Bóg, Honor, Ojczyzna”, „Biblioteka Spraw Międzynarodowych”, „Dzieje inteligencji polskiej do roku 1918”, „Klasyki Historiografii”, „Konfrontacje Historyczne”, „Monografie z Dziejów Oświaty”, „Polskie Dziedzictwo Kulturalne. Seria A, Straty Kultury Polskiej”, „Res Humana”, „Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu”, „Subsidia Historiographica”, „Szlakiem Wielkich Ludzi, Wydarzeń, Zabytków Kultury”, „Tropami Pisarzy na Kresach Zachodnich. Dzieła, Biografie, Pejzaże, Zbiory i Prace Polonijne Bibliotek Polskich” oraz wybrane numery czasopism naukowych, m.in.: „Zapiski Historyczne: czasopismo poświęcone historii Pomorza i krajów bałtyckich” i „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”.

Stacja Naukowa podejmuje wiele inicjatyw ukazujących postrzeganie przez Polaków i Austriaków wspólnej historii, co ma swoje odzwierciedlenie w zgromadzonym księgozbiorze. Wyraźnie zarysowują się działy dotyczące Jana III Sobieskiego, sytuacji polityczno-społecznej i kulturalnej w Galicji, dziejów ziem Europy Środkowo-Wschodniej, II wojny światowej i historii najnowszej oraz Polonii w Austrii.

Wśród wydawnictw dotyczących Jana III Sobieskiego można znaleźć opublikowane źródła, w tym pamiętniki, diariusze i relacje, a także liczne opracowania i biografie. Znaczący księgozbiór dotyczy Galicji. Są to opracowania dziejów tych ziem, poszczególnych miast, pozycje poświęcone parlamentaryzmowi, przemianom ustrojowym, kształtowaniu się postaw narodowych i obywatelskich, dziejom wojskowym i gospodarczym, a nawet klimatycznym. Licznie reprezentowane są publikacje na tematy związane z życiem kulturalnym, szkolnictwem, nauką i muzyką, a przede wszystkim stosunkami społecznymi i etnicznymi. Na szczególną uwagę zasługują zagadnienia związane z Polonią w Austrii i kontaktami polsko-austriackimi na przestrzeni dziejów. Dotyczą one polskiej emigracji, poloników w austriackich instytucjach, wszelkich śladów polskość w dawnym kraju Habsburgów, rocznic ważnych polsko-austriackich wydarzeń, wybitnych

postaci związanych z oboma państwami. Są także studia porównawcze. Wśród licznych książek na ten temat znajdują się wydawnictwa źródłowe, opracowania, informatory, słowniki biograficzne, szkice i wybory pism historycznych, pamiętniki, wspomnienia, a także materiały konferencyjne i katalogi wystaw. Od dawna Stacja nosi się też z ideą zorganizowania „Archiwum Polaków w Austrii” jako odrębnego działu dokumentacji w bibliotece. Celem tego działu miałyby być dokumentowanie życia i dorobku kulturalnego Polaków w Austrii oraz gromadzenie materialnych świadectw życia Polaków w tym kraju (Dybaś, 2009).

Ponadto na uwagę zasługuje księgozbiór związany z tematyką II wojny światowej i obozów koncentracyjnych. Wśród licznych publikacji są wspomnienia byłych więźniów obozów koncentracyjnych. Stacja organizuje m.in. obchody rocznic wyzwolenia obozu w Mauthausen oraz konferencje poświęcone np. miejscom pamięci i muzeom w niemieckich obozach koncentracyjnych. Dużym zainteresowaniem wśród użytkowników cieszy się także zbiór z zakresu powojennej historii Polski.

Z zakresu językoznawstwa i literaturoznawstwa znajdują się działy, takie jak: Lingwistyka, Literaturoznawstwo, Literatura polska, Literatura polska w języku niemieckim, Literatura europejska i światowa, Literatura niemiecka i austriacka oraz dział poświęcony Adamowi Zielińskiemu. W księgozbiorze odszukać można najważniejsze opracowania z zakresu językoznawstwa, w tym historii języka polskiego, różnic w poszczególnych regionach (Wileńszczyzna, Śląsk) oraz metodyki nauczania, a także studia porównawcze.

Szeroko reprezentowane są działy literaturoznawcze. Znalazły się tutaj utwory, a także syntezy i opracowania z zakresu teorii i krytyki literackiej, literatury światowej, przede wszystkim europejskiej, w tym niemieckiej, austriackiej i polskiej. Zgromadzono najważniejsze dzieła klasyków polskich oraz wydania dzienników i korespondencji literatów. Biblioteka posiada przede wszystkim wybrane dzieła Polonii austriackiej i pisarzy związanych z krajami niemieckimi, np. Józefa Mackiewicza, Włodzimierza Odojewskiego, Gustawa Herlinga-Grudzińskiego. Ważną częścią zbioru są opracowania poświęcone poszczególnym poetom, pisarzom i ich dziełom. Wśród nich przeważają książki w języku polskim i niemieckim, ale znajdują się także pozycje w innych językach, np. ukraińskim (opracowanie dotyczące Bruno Schulza).

Biblioteka posiada też utwory polskich noblistów. Są to liczne dzieła Henryka Sienkiewicza i Władysława Reymonta, a także tomiki poezji Wisławy Szymborskiej oraz utwory Czesława Miłosza, zarówno w języku polskim, jak i w przekładzie niemieckim. Ponadto znajdują się tam tomy poezji Tadeusza Różewicza, Zbigniewa Herberta, Ewy Lipskiej, Stanisława Jerzego Leca, prozy Witolda Gombrowicza, Sławomira Mrożka, Stanisława Lema, Andrzeja Szczypiorskiego. Zgromadzono też przekłady książek polskich pisarzy młodszego pokolenia. Większość wydano w Niemczech, kilka w Szwajcarii i Polsce, a jedynie trzy w Austrii. Jest to charakterystyczne dla rynku wydawniczego i księgarskiego w Austrii, na który duży wpływ mają wydawnictwa niemieckie, które przygotowują publikacje, w tym przekłady zarówno na rodzimy rynek, jak i austriacki (Rosner, 1992, s. 7).

Na uwagę zasługują również opracowania historyczno- i krytycznoliterackie, a także poezja ks. Bonifacego Miązka, związanego niegdyś ze

slawistyką na Uniwersytecie Wiedeńskim. W Bibliotece zgromadzono interesującą kolekcję dotyczącą Adama Zielińskiego. Zebrano jego powieści i opowiadania, wywiady rzeki oraz publikacje, w tym wydane przez Stację, poświęcone jego życiu i działalności. Była to postać związana zarówno z Polską jak i Austrią. Przyłgnęło do niego określenie „Ostatni Galicjanin”, które doskonale odzwierciedla jego stosunek do historii i kultury obu państw⁷.

Wydzielono też działy takie jak: Unia Europejska; Prawo i politologia; Polityka i stosunki międzynarodowe; Socjologia; Filozofia; Religioznawstwo; Judaica; Historia sztuki; Teatr; Film; Muzyka; Biografie; Archiwa i Biblioteki; Medycyna; Astronomia.

W pierwszym z tych działów zgromadzono literaturę dotyczącą integracji europejskiej, jej podstaw, filarów i zasad współpracy oraz publikacje omawiające kształtowanie się zachodniej tradycji prawnej, analizę polityki zagranicznej, a przede wszystkim książki poświęcone dyplomacji i stosunkom międzynarodowym. Są to studia politologiczne i historyczne. W księgozbiornie Stacji znalazło się także kilka pozycji z wydawanej przez Instytut Literacki w Paryżu serii „Biblioteka Kultury” oraz szkice z zakresu kultury polskiej i niemieckiej, a także opracowania socjologiczne dotyczące m.in. świadomości społecznej na przełomie wieków. Z zakresu filozofii, obok zagadnień przekrojowych i historycznych, są także rozprawy i wykłady filozoficzne oraz studia społeczno-polityczne czołowych myślicieli polskich i austriackich poszczególnych epok. Zgromadzono ciekawy zbiór z zakresu religioznawstwa, w tym historii wierzeń i idei religijnych oraz dziejów chrześcijaństwa i jego najważniejszych nauk. Znalazły się tutaj także wykłady i rozważania Karola Wojtyły. Wyodrębniono dział Judaica, w którym umieszczono opracowania dotyczące dziejów Żydów, przede wszystkim w Europie Środkowo-Wschodniej, ich religii, zwyczajów, języka i kultury. Bardzo zróżnicowanym działem jest Historia sztuki, gdzie odszukamy publikacje na temat sztuki i architektury od starożytności po czasy współczesne, zwłaszcza w Polsce i Austrii. Oprócz opracowań dotyczących zabytków poszczególnych państw i miast, malarstwa, materiałów do dziejów rezydencji, kolekcjonerstwa, są także publikacje z zakresu heraldyki oraz biografie i wspomnienia o historykach sztuki, a także opracowania dotyczące konserwacji i odbudowy zabytków. Obok obszernych monografii znajdują się katalogi wystaw i albumy, a także przewodniki po muzeach świata. Ciekawą literaturę zgromadzono na temat teatru i filmu. Najstarszą publikacją w tym dziale jest ilustrowana książka Henryka Cepnika *Teatr polski w Wiedniu z 1910 r.* (Lwów). Warto też zwrócić uwagę na opracowanie Gerdy Hagenau, *Polnisches Theater und Drama. Ein integraler Bestandteil europäischer Theaterkultur. 966 – 1795* (Wiedeń, Kolonia 1994)⁸, które ukazuje związki teatru polskiego z europejskim. W omawianym dziale dominuje literatura dotycząca teatrów polskich i austriackich, repertuaru teatralnego, polskich aktorów. W księgozbiornie są też opracowania dotyczące historii muzyki, wybitnych dzieł i poszczególnych kompozytorów.

⁷ Więcej informacji można odszukać w World Wide Web: <<http://www.adamzielinski.waw.pl>> [dostęp: 23.10.2012].

⁸ Gerda Hagenau jest autorką licznych artykułów i szkiców publikowanych w austriackiej prasie oraz tłumaczką literatury polskiej na język niemiecki, dokonała m.in. przekładu *Dziadów* A. Mickiewicza.

Osobno zgromadzono biografie dotyczące władców polskich i austriackich, poszczególnych rodów (m.in. Radziwiłłów, Rechenbergów, Rottenbergów), polityków, wybitnych postaci z dziedziny nauki i sztuki. Dział Archiwa i Biblioteki zawiera, obok podstawowych bibliotekoznawczych opracowań, informatory pozwalające orientować się w polonikach przechowywanych za granicą, a także w zbiorach polskich. Ponadto znajdują się tutaj książki o tematyce bibliologicznej dotyczące m.in. ksiąg rękopiśmiennych, najstarszych zabytków piśmienniczych języka polskiego, estetyki książki, znaków proveniencyjnych (przede wszystkim ekslibrisów), historii drukarstwa oraz poszczególnych historycznych księgozbiorów. Książki z nauk ścisłych i medycyny przechowywane są głównie w działach Medycyna i Astronomia.

Księgozbiór uzupełniają czasopisma. Biblioteka prenumeruje dwa periodyki w języku niemieckim: tygodnik społeczno-polityczny „Profil” oraz dziennik „Die Presse”, który obok „Wiener Zeitung” i „Kuriera” jest gazetą o największym nakładzie w Austrii. Gromadzone są także czasopisma polonijne, m.in. ukazujący się od 1995 r. miesięcznik Polonii austriackiej „Polonika” oraz magazyn kulturalno-informacyjny „Jupiter”. Ponadto w czytelni dostępna jest prasa polska: tygodniki – „Polityka”, „Tygodnik Powszechny” oraz miesięczniki: „Mówią Wieki”, „Świat Nauki”, „National Geographic” (wersja polska), „Przegląd Techniczny”, „Wiedza i Życie” oraz rocznik „Zbliżenia Interkulturowe: Polska – Niemcy – Europa. Interkulturelle Annäherungen Polen-Deutschland-Europa”.

Księgozbiór Biblioteki Stacji Naukowej PAN w Wiedniu jest stale powiększany. Dużą część zbioru stanowią dary. Są to książki od autorów, zapraszanych prelegentów i gości, polskich i zagranicznych uczelni, wydawnictw oraz instytucji naukowych, a także indywidualnych ofiarodawców, zwłaszcza bliżej współpracujących ze Stacją. Biblioteka otrzymała w darze ciekawy zbiór książek dotyczących Galicji od wydawcy miesięcznika Polonii Austriackiej „Polonika”. Księgozbiór Stacji został powiększony dzięki publikacjom prezentowanym na XV Międzynarodowej Wystawie Książki i Wydawnictw zatytułowanej „Polska Książka Naukowa” (w Wiedniu w listopadzie 2008 r.)⁹. W wystawie, zorganizowanej przez Stowarzyszenie Wydawców Szkół Wyższych wzięło udział 35 oficyn akademickich, które zaprezentowały różne formy publikacji, m.in. monografie, kompendia, podręczniki zarówno w postaci skryptów, jak i pełnych wydań ze wszystkich dziedzin nauki.

Księgozbiór jest uzupełniany również dzięki wymianie. Placówka dysponuje własnymi publikacjami, które wzbogacają także inne biblioteki zainteresowane zagadnieniami polsko-austriackimi. Ponadto Stacja współpracuje z Biblioteką Instytutu Polskiego w Wiedniu gromadzącą przede wszystkim beletrystykę.

KSIĘGOZBIÓR OTTONA FORST-BATTAGLI

Ważną częścią zbiorów Biblioteki Stacji Naukowej PAN jest księgozbiór Ottona Forst-Battaglii (1889-1965)¹⁰. Postać tego słynnego wiedeńskiego

⁹ Wystawę prezentowano także w Paryżu, Londynie, Rzymie, Sztokholmie, Pradze, Moskwie, Wilnie, Petersburgu, Kijowie, Lwowie oraz Watykanie.

¹⁰ Ostateczna forma nazwiska ukształtowana została w 1913 r.: Otto Forst-Battaglia. (Wójcik, 1983, s. 5; Huszcza, 2001, s. 75).

go historyka i polonisty wzbudza duże zainteresowanie wśród badaczy. Nazywany jest często wielkim przyjacielem Polski i Polaków, galicyjskim Polakiem, obywatelem starej Austrii, „człowiekiem Śródeuropy” (Huszcza et al., 2011) czy nawet „polskim Erazmem”¹¹. Badacze zgodnie podkreślają, że poprzez swoją renesansową wszechstronność, polonofilską pasję oraz działalność popularyzatorską i informacyjną na rzecz Polski był jednym z najbardziej zasłużonych ambasadorów kultury polskiej za granicą. Pojawiło się wiele cennych opracowań dotyczących tej postaci. Jedną z ostatnich, z najpełniejszą bibliografią prac Ottona Forst-Battaglii, jest książka Krzysztofa Huszczy *Polska i Polacy w pracach Ottona Forst de Battaglii*, która ukazała się w ramach serii „Polonica leguntur: literatura polska w krajach języka niemieckiego” poświęconej recepcji literatury polskiej w kręgu kultury niemieckojęzycznej (Huszcza, 2002).

Księgozbiór Ottona Forst-Battaglii wymaga osobnych badań¹². Byłoby to cenne uzupełnienie wiedzy na temat działalności, kontaktów naukowych, warsztatu i zainteresowań tego wybitnego badacza. Jednak należy wziąć pod uwagę, że nie jest to cała kolekcja uczonego. Niestety, część zbiorów uległa rozproszeniu w wyniku wielokrotnych przeniesień, niekiedy w warunkach zawieruchy wojennej (Huszcza, 2011, s. 10). Pierwszy spis zbioru przechowywanego w Stacji Naukowej PAN w Wiedniu, zawierający podstawowe dane bibliograficzne, opracowany został przez Zakład Narodowy im. Ossolińskich, dostępny jest na stronach internetowych Zakładu i Stacji Naukowej PAN (Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2001). Obecnie spis książek Ottona Forst-Battaglii znajduje się zarówno w katalogu elektronicznym Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, jak i w katalogu elektronicznym Biblioteki Stacji PAN w Wiedniu. Ossolineum podjęło się również prac introligatorsko-konserwacyjnych dokumentów z tej kolekcji. Zaplanowano także prace digitalizacyjne cymeliów Biblioteki.

Księgozbiór подарowany Stacji liczy ponad 3 tys. wol. Znajduje się w nim kilka starych druków, m.in.: *Kronika Polska Marcina Bielskiego nowo przez Joachima Bielskiego [...] wydana* (Kraków 1597), *Codex diplomaticus Regni Poloniae* (Wilno 1759), *Historia narodu polskiego* Adama Naruszewicza (Warszawa 1780-1784), *Tractatus de formandis epistolis iuxta normam veterum* Samuela Wysockiego (Kraków 1743), *Prawo cywilne narodu polskiego* Teodora Ostrowskiego (Warszawa 1787), *Statut Wielkiego Xięstwa Litewskiego*, [...] 1588 r. (Wilno 1744).

Z XIX w., zwłaszcza z drugiej połowy, pochodzi ponad 50 publikacji w językach polskim, niemieckim i francuskim. Są to przede wszystkim książki o tematyce historycznej oraz z zakresu literaturoznawstwa. Wśród nich znajdują się syntezy historii Polski, zarówno w języku polskim (Józefa Szujskiego, Fryderyka Skarbka), jak i niemieckim (Carla Goehringa), a także publikacje dotyczące dziejów Polski od jej początków (Karola

¹¹ *Ein polnischer Erasmus* – tytuł wstępu F. T. Csokora do pośmiertnie wydanej książki O. Forst-Battaglii (1967, s. 5-7). Sam Franz Theodor Csokor zastąpił z przekładu *Nie-Boskiej komedii* Zygmunta Krasińskiego, przyjaźnił się także z wieloma polskimi pisarzami (Rosner, 1992, s. 6).

¹² Wspomniany autor najnowszej polskiej publikacji o Ottonie Forst Battaglii – Krzysztof Huszcza opracował również artykuł *Księgozbiór Ottona Forst de Battaglii w zbiorach Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*, jednak porusza w nim przede wszystkim zagadnienia związane z życiem i działalnością Battaglii. Na temat księgozbioru znalazły się tutaj jedynie informacje o formie przekazania go Polskiej Akademii Nauk, stanie liczbowym i dwóch starych drukach (Huszcza, 2011).

Szajnochy), poprzez historię panowania poszczególnych władców (Erazma Otwinowskiego, Oswalda Pietruskiego, Michała Mniszcha), zwłaszcza z okresu rządów Stanisława Augusta (Waleriana Kalinka, Henryka Schmitta), do rozbiorów (Adolfa Beera) i powstań narodowych (Stanisława Koźmiana, Juliana Łukaszewskiego, Konstantego Majeranowskiego). Ponadto w omawianym zbiorze znajduje się *Joachima Bielskiego dalszy ciąg Kroniki polskiej zawierającej dzieje od 1587 do 1598 r.* (Warszawa 1851) i pamiętnik hrabiego Stanisława Wodzickiego. Zawartość zbioru świadczy o zainteresowaniach Battaglii historią poszczególnych miast, takich jak Wrocław oraz leżących w XIX w. w obrębie monarchii habsburskiej, przede wszystkim: Lwowa, Żółkwi i Wiednia. Wiele publikacji dotyczy Galicji, jej sytuacji polityczno-społecznej, narodowościowej i życia kulturalno-naukowego. W zbiorze znalazły się, wydane w XIX w., pisma Juliana Niemcewicza, kolejne wydania poezji Elżbiety Drużbackiej, dzieła Adama Naruszewicza, poemat Antoniego Malczewskiego *Maria*, wydanie ilustrowane *Dzieł dramatycznych* Williama Szekspira oraz *Poezje* Kazimierza Tetmajera, a także zebrane pisma wybranych poetów i pisarzy polskich z przełomu XVIII i XIX w., w tym Adama Mickiewicza oraz dziewiętnastowieczne powieści dla dzieci i młodzieży Jadwigi Papi *Szlachetne serca*. Battaglia zgromadził także dziewiętnastowieczne zbiory przysłów i sielanek polskich oraz wydawnictwa o tematyce geograficznej Wincentego Pola.

W księgozbiorze Ottona Forst-Battaglii przeważają jednak publikacje dwudziestowieczne, prawie jedna trzecia zbioru pochodzi z dwudziestolecia międzywojennego, pozostała znaczna część księgozbioru, to druki wydane po 1945 r.

Księgozbiór wskazuje na zainteresowania Battaglii, które wykształciły się już w okresie gimnazjum, a następnie studiów prawnych. Jest to przede wszystkim historia, historia prawa i genealogia. W zbiorach znalazła się opublikowana korespondencja, np. *Listy Kościuszki do przyjaciół amerykańskich i in.*, *Korespondencja księcia Józefa Poniatowskiego z Francją*, *Korespondencja Fryderyka Chopina* i *Korespondencja Józefa Maksymiliana Ossolińskiego, Z tysiącem serdeczności...* *Korespondencja z lat 1911-1953* Leopolda Staffa i Juliana Tuwima czy też *Listy emigracyjne Joachima Lelewela*, a także pisma m.in. Jana Jakuba Rousseau (*Uwagi nad rządem Polski; O umowie społecznej*), Stanisława Staszica (*Przestrogi dla Polski; Uwagi nad życiem Jana Zamoyskiego*) czy też z późniejszego okresu *Pisma* Wojciecha Kętrzyńskiego (1906) i *Myśli nowoczesnego Polaka* Romana Dmowskiego (1907). Ponadto w omawianym księgozbiorze są *Pamiętniki* Jana Chryzostoma Paska, a także *Życie moje oraz Wspomnienie o Andrzeju i Konstancji Zamoyskich* Józefa Wybickiego, które po raz pierwszy zostały wydane ponad wiek po śmierci autora oraz wybór twórczości literackiej Wybickiego *Utwory dramatyczne*¹³. Battaglia zgromadził syntezę historii Polski autorstwa historyków polskich, niemieckich i francuskich. Na uwagę zasługuje zbiór książek dotyczący królów polskich. Wśród nich najwięcej jest publikacji poświęconych Janowi III Sobieskiemu i Stanisławowi Augustowi Poniatowskiemu. Znalazły się także publikacje dotyczące bratanka króla – księcia Józefa Poniatowskiego. Są to materiały w języku polskim, angielskim,

¹³ Wybicki Józef (1963). *Utwory dramatyczne*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy. Było to pierwsze wydanie.

francuskim i niemieckim. Oprócz publikacji historycznych znajdują się także poematy chwające czyny władców polskich, m.in. *Dzieło Boskie albo Pieśni Wiednia wybawionego i inszych transakcyjej wojny tureckiej w roku 1683 szczęśliwie rozpoczętej* Wespazjana Kochowskiego czy też przedstawiające życie prywatne królów. Warto zwrócić uwagę, że Otto Forst-Battaglia jest autorem opracowań bibliograficznych polskich królów. Już w okresie międzywojennym wydał w Berlinie książkę: *Stanisław August Poniatowski und der Ausgang des alten Polenstaates* (1927), a niecałe dwadzieścia lat później monografię *Jan Sobieski. König von Polen* (1946). Publikacje Battaglii często są łatwiej dostępne dla czytelnika niemieckojęzycznego. Ciekawe materiały zgromadzone w omawianym księgozborze dotyczą XIX w., w tym przede wszystkim epoki napoleońskiej, rozbiorów oraz powstań. Znalazły się także biografie związane z tą epoką, m.in. Tadeusza Kościuszki, Józefa Wybickiego i Jana Henryka Dąbrowskiego.

Historia i kultura Galicji zajmowała szczególne miejsce w kręgu zainteresowań Ottona Forst-Battaglii. Wynikało to zarówno z prowadzonych studiów oraz pochodzenia jego przodków ze strony ojca, którzy związani byli m.in. z Lwowem i Przemyślem. W księgozborze znalazły się książki dotyczące zarówno historii Galicji, jak i publikacje na temat ustroju, parlamentaryzmu oraz sytuacji gospodarczej i kulturalno-oświatowej na tym obszarze, będącym częścią wielokulturowej monarchii habsburskiej. Battaglia uważał się za obywatela „Śródeuropy” (Zwischeneuropa)¹⁴ i miał głębokie przekonanie o wewnętrznej wspólnocie duchowej łączącej wszystkie narody wchodzące niegdyś w skład cesarsko-królewskiej monarchii (Taborski, 1983, s. 205). Ciekawą częścią zbioru są także materiały dotyczące ludzi związanych z Wiedniem i Austrią. Ottona Forst-Battaglię interesowały również sprawy narodowościowe. Świadczą o tym zebrane publikacje dotyczące Ukraińców, Tatarów, Karaimów oraz dziejów Żydów. Ponadto zwracał uwagę na rolę w życiu naukowym i kulturalnym różnych związków, stowarzyszeń i towarzystw, a przede wszystkim placówek oświatowych. W omawianym zbiorze znalazły się publikacje dotyczące Związku Sokołów Polskich w Niemczech, wolnomularstwa oraz Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu. Wśród publikacji dotyczących szkolnictwa znalazły się pozycje przedstawiające dzieje poszczególnych szkół, np. gimnazjum toruńskiego, Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, lwowskiej szkoły katedralnej, alumnatu papieskiego w Wilnie, szkoły panieńskiej w Przemyślu, Krakowskiej Szkoły Lekarskiej czy też szkół jezuickich. Ponadto znajdują się tutaj opracowania dotyczące Komisji Edukacji Narodowej.

Battaglia posiadał także podręczniki z dwudziestolecia międzywojennego do nauczania języka polskiego w szkołach powszechnych, w gimnazjach i szkołach średnich ogólnokształcących oraz *Katechizm rycerski* Adama Kazimierza Czartoryskiego (wyd. 2, Warszawa 1925), służący nauce jeszcze w Szkole Rycerskiej na poziomie elementarnym.

Otto Forst-Battaglia interesował się historią Polski w kontekście dziejów innych państw. Jego prace, jak niejednokrotnie zwracali uwagę historycy, „traktowały dzieje polskie jako część historii całej Europy” (Gieysztor, 1965, s. 1050). W księgozborze znalazły się pozycje dotyczące stosunków między Polską a Francją, Anglią, Niemcami, Watykanem, Szwecją, Ru-

¹⁴ Tak brzmi tytuł książki O. Forst-Battaglii (O. Forst-Battaglia 1954).

munia, Turcją, Danią, a przede wszystkim Austrią. W omawianym zbiorze znajduje się wiele publikacji z zakresu prawa, zwłaszcza historii ustroju, co nie dziwi, biorąc pod uwagę wykształcenie Ottona Forst-Battaglii. Zgromadził on książki autorstwa m.in. Władysława Abrahama, Oswalda Balzera, Kazimierza Bartoszewicza, Stanisława Cara, Ignacego Boernerera, Hipolita Grynwassera, Wojciecha Hejnosza, Władysława Leopolda Jaworskiego, Józefa Kuncewicza, Andrzeja Kuśniewicza, Eugeniusza Kwiatkowskiego, Józefa Jana Siemieńskiego i Mieczysława Tarnawskiego. Ponadto Battaglia od lat studenckich interesował się genealogią. Już w młodym wieku zasłynął z opublikowania tablic genealogicznych przodków cesarza Franciszka Ferdynanda, był też autorem licznych publikacji na ten temat, w tym podręczników. W języku niemieckim ukazały się m.in.: *Genealogie* (Leipzig 1913), *Vom Herrenstande. Rechts- und Ständegeschichtliche Untersuchungen als Ergänzung zu den Genealogischen Tabellen zur Geschichte des Mittelalters* (Leipzig 1915-1916), a w języku polskim: *Przyczynki do najdawniejszej genealogii Potockich herbu Pilawa* (Lwów 1911), *Przyczynek do najdawniejszej genealogii Mohyłów* (Lwów 1912), *Wywód przodków Marii Leszczyńskiej* (Lwów 1913). Te zainteresowania odzwierciedla również jego księgozbiór. Znajdują się tutaj m.in. publikacje z zakresu heraldyki, w tym herbarze (Adama Bonieckiego) oraz książki dotyczące przywilejów (Władysława Semkowicza), historii osadnictwa i poszczególnych rodów, np. Samsonów, Doliwów, Dragów-Sasów, Cholewiczów-Pawlikowskich.

Zgromadził on literaturę dotyczącą historii Wielkiego Księstwa Litewskiego oraz dziejów unii kościelnej. Są to m.in. książki Waleriana Charkiewicza, Ludwika Kolankowskiego, Henryka Łowmiańskiego, Fryderyka Papée, a przede wszystkim liczne publikacje przyjaciela Battaglii z okresu nauki w Schottengymnasium u benedyktynów w Wiedniu – Oskara Haleckiego, interesującego się historią nowożytną Polski, w tym dziejami Wielkiego Księstwa Litewskiego, m.in.: *Dzieje Unji Kościelnej w Wielkiem Księstwie Litewkiem do 1596 r.* (1935), *Litwa, Ruś, i Żmudź jako części składowe Wielkiego Księstwa Litewskiego* (1916) i unii kościelnej, np.: *From Florence to Brest (1439-1596)*, *Le probleme de l'Union des Eglises* (1930) oraz autora kilku publikacji ukazujących relacje Polski z innymi państwami, np.: *Anglo-Polish relations in the past* (1934), *La politique scandinave des Jagellons* (1930), *La Pologne et la question d'Orient de Casimir le Grand a Jean Sobieski* (1933). Z innych uznanych historyków z międzywojennym adresem wydawniczym znajdują się książki autorstwa Szymona Askenazego, Oswalda Bazlera, Ludwika Kubali, Aleksandra Kraushara, Władysława Semkowicza, Władysława Smoleńskiego i Stanisława Smółki.

W księgozbiórze znalazły się materiały bibliograficzne i katalogi, w tym podstawowe, takie jak *Biblijografia historii polskiej* Ludwika Finkla, *Zbiory polskie* Edwarda Chwalewika, ale także inne opracowania, np. *Projekt wydawnictwa biblijografii regionalnej* Czesława Gutrego (1929), publikowane katalogi wybranych archiwów, bibliotek oraz muzeów i galerii. Zwracają uwagę opracowania dotyczące poszczególnych instytucji, np. Zakładu Narodowego im. Ossolińskich oraz Biblioteki Narodowej czy też muzeów w Warszawie i Krakowie. W zbiorach Battaglii znajdują się także materiały źródłowe dotyczące różnych okresów historycznych, w tym m.in. wydawnictwo *Archiwum Komisji Historycznej* czy też *Wybór cel-*

niejszych zabytków sztuki od starożytności po wiek XIX (1929). Otto Forst-Battaglia często podróżował. W jego księgozbiorze widoczne jest zainteresowanie historią, zabytkami i architekturą poszczególnych miast, np. Lwowa, Gdańska, Krakowa, Warszawy, Kalisza oraz poszczególnych regionów takich jak Śląsk, Wielkopolska czy też państw, m.in. Anglii, Włoch, Watykanu, Rosji, Japonii, Finlandii, Włoch, Rumunii, Turcji.

Z księgozbioru wynika, że Forst-Battaglia wykazywał duże zainteresowanie właściwie całą literaturą europejską, m.in. literaturą klasyczną, angielską, czeską i słowacką, a przede wszystkim polską i francuską. Był autorem historii literatury francuskiej od 1870 r., monografii Karola Maya, Johanna Nestroya. Opracował hasło *Literatura francuska po 1914 r.* w *Wielkiej literaturze powszechnej* Trzaski, Everta i Michalskiego. Wszechstronnie znał literaturę polską, zwłaszcza okresu dwudziestolecia międzywojennego. Zgromadził liczne bibliografie (Karola Estreichera, Gabriela Korbuta, Piotra Grzegorzycy) i syntezy historii literatury polskiej z lat 1918-1939. Należy także podkreślić, że dzięki swoim licznym pracom, artykułom, omówieniom i recenzjom literatury polskiej na łamach prasy polskiej i niemieckiej był – jak zwracali uwagę pisarze i badacze, m.in. Tadeusz Boy-Żeleński – „najbardziej wpływowym i wielojęzycznym informatorem zagranicy o Polsce” (Taborski, 1983, s. 208), a „polska literatura i polska historia docierały dzięki jego godnej podziwu energii i pracowitości nie tylko do czytelników niemieckiego kręgu kulturowego, lecz także do Francuzów, Włochów, Anglików czy Holendrów” (Wójcik, 1983, s. 7).

W księgozbiorze Battaglii szczególną uwagę zwracają dawne wydania literatury pięknej. Są to utwory najwybitniejszych przedstawicieli polskiego życia literackiego, m.in. dzieła Jana Kochanowskiego (*Odprawa posłów greckich* 1917; *Treny* 1925, 1927; *Pieśni i wybór innych wierszy* 1927), Łukasza Górnickiego (*Dworzanin polski* 1928), Mikołaja Sępa-Szarzyńskiego (*Rytm i anonimowe pieśni i listy miłosne z wieku XVI* 1928), Samuela Twardowskiego (*Nadobna Paskwalina* 1926), Wespazjana Kochowskiego (*Psalmodya polska*, 1926), dzieła zebrane Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Waława Potockiego (*Wojna chocimska* 1909, *Dialog o zmartwychwstaniu Pańskim*) oraz Franciszka Karpińskiego, Franciszka Książnika (*Wybór poezji* 1910), utwory Ignacego Krasickiego (*Myszeis* 1908; *Satyry i listy* 1910; *Mikołaja Doświadczynskiego przypadki* 1921; *Pan Podstoli* 1927, *Bajki i Satyry*), a także zbiór komedii Franciszka Bohomolca, zarówno przeznaczonych na scenę szkolną (konwiktowe), jak i dla królewskiej sceny publicznej (na teatrum) oraz Franciszka Zabłockiego (*Zabobonnik* 1906; *Sarmatyzm* 1909, 1928).

W księgozbiorze znajdują się także zbiory utworów polskich romantyków. Wśród nich teksty polskie i przekłady dzieł wieszczów narodowych: Adama Mickiewicza, Juliusza Słowackiego oraz Zygmunta Krasińskiego, a także Kamila Cypriana Norwida. W omawianym zbiorze znalazły się także publikacje Günthera Wytrzensa, ucznia Ottona Forst-Battaglii (Huszczka 2002, s. 8), autora tekstu powstałego z okazji obchodów setnej rocznicy śmierci Adama Mickiewicza zorganizowanych przez ówczesnie powstały Austriacki Komitet Mickiewiczowski (1955), *Adam Mickiewicz 1798-1855. Festschrift des österreichischen Adam Mickiewicz – Komitees zur Feier des 100. Todestages (1855-1955)* oraz *Die Polen in Österreich. Wissenschaftliches Symposium an der Krakauer Jagellonischen Universität, 20.-22. Mai 1975*, a przede wszystkim monografia: *Adam Mic-*

kiewicz – der grose Dichter der polnischen Nation 1798-1855 (1955), gdzie znalazły się fragmenty utworów polskiego wieszczka przetłumaczone przez Helenę Lahr. Battaglia posiadał również opowiadania i powieści Józefa Ignacego Kraszewskiego i komedie Aleksandra Fredry.

W monarchii habsburskiej cenionym i poczytnym autorem był Henryk Sienkiewicz, czego wyrazem był przyznany mu austriacki order oraz jedynastotomowe wydanie zbiorowe jego dzieł w latach 1904-1908 w Grazu. W zbiorach Battaglii znalazły się nowele i pisma Sienkiewicza oraz liczne opracowania dotyczące życia i dzieł tego pisarza. Dużą popularność zdobył również Józef Korzeniowski (pseud. Joseph Conrad). Wyróżnia się także liczny zbiór powieści i szkiców publicystycznych Stefana Żeromskiego. Pisarz ten związany był z Austrią, w latach młodości często przebywał w Wiedniu, cenił austriacką kulturę, a nawet przenosił akcję niektórych swoich utworów do monarchii habsburskiej. Warto też zwrócić uwagę na powieści Bolesława Prusa i utwory Stanisława Wyspiańskiego.

Otto Forst-Battaglia utrzymywał kontakty z wieloma przedstawicielami polskiego życia kulturalnego, przede wszystkim w okresie dwudziestolecia międzywojennego. O tych kontaktach naukowych, oprócz przyjazdów do Polski, świadczą także listy wymieniane z polskimi literatami, zwłaszcza, w latach 20. i 30. Fragmenty tej korespondencji są już opracowane i wydane drukiem¹⁵. W księgozbiorze Battaglii znajdują się książki literatów, z którymi korespondował. Są to utwory Zofii Nałkowskiej, Marii Dąbrowskiej, Marii Kuncewiczowej, ponadto poezje Kazimiery Iłłakowiczówny, wiersze Mariana Czuchnowskiego oraz utwory Emila Zegadłowicza. Battaglia utrzymywał również kontakty z Tadeuszem Boyem-Zeleńskim, do którego, jak pisał, żywił „bezgraniczny zachwyt (...) choć od jego zapatrywań wszystko mnie dzieliło” (Wójcik, 1983, s. 9). W omawianym księgozbiorze znalazł się dosyć reprezentatywny repertuar jego dzieł. Utrzymywał on także kontakt z autorem międzynarodowych podróżniczych bestsellerów, Ferdynandem Antonim Ossendowskim oraz redaktorem tygodnika „Naokoło Świata”, Ferdynandem Goetlem. Ich utwory również odnajdziemy w omawianym księgozbiorze.

Otto Forst-Battaglia pisał w języku polskim, niemieckim i francuskim, ale rzadko wcielał w rolę tłumacza książek. Znamy jego przekłady opowieści dla dzieci wspomnianego wyżej Ossendowskiego, noweli *W cieniu zapomnianej olszyny* Juliusza Kadena-Bandrowskiego oraz *Legnickie pole* Zofii Kossak-Szczuckiej.

Ponadto w zbiorach Battaglii są antologie poezji polskiej oraz tomiki poezji Adama Asnyka, Artura Oppmanna, Jana Kasprowicza oraz Antoniego Słonimskiego, Juliana Tuwima, Leopolda Staffa, Jana Brzechwy, Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego, Stanisława Wyspiańskiego, Stanisława Witkiewicza, Marii Konopnickiej, powieści i opowiadania Janusza Korczaka, Ewy Szelburg-Zarembiny, Kornela Makuszyńskiego, Jarosława Iwaszkiewicza, Gabrieli Zapolskiej, Magdaleny Samozwaniec, Wacława

¹⁵ Korespondencja Ottona Forst-Battaglii od dawna cieszy się zainteresowaniem licznych badaczy. Już w latach 70. XX w. opublikowano jego korespondencję z Tomaszem Mannem i kilka listów z Zofią Nałkowską i Tadeuszem Boy-Zeleńskim. W 2010 r. wydano kolejny zbiór korespondencji pisarzy polskich (Zybura, 2010). Trzeba pamiętać, że w archiwach znajdują się jeszcze niepublikowane materiały. Zob. m.in.: T. Mann: *Listy do Ottona Forst-Battaglii*, przeł. Stanisław Helsztyński, opr. i wstęp Roman Taborski. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy 1973; R. Taborski: Trzy listy Zofii Nałkowskiej do Ottona Forst-Battaglii. *Miesięcznik Literacki*, 1970 nr 11, s. 126-128; Tenże: List Tadeusza Boya-Zeleńskiego do Ottona Forst-Battaglii. *Miesięcznik Literacki*, 1973 nr 6, s. 121-122.

Sieroszewskiego, Waclawa Rogowicza, Zuzanny Rabskiej, Andrzeja Struga, Włodzimierza Perzyńskiego, Adolfa Nowaczyńskiego, Jana Parandowskiego. Widać też duże zainteresowanie Battaglii charakterystykami porównawczymi pisarzy różnych narodowości (Taborski, 1983, s. 205), co odzwierciedla jego księgozbiór, gdyż zebrał wiele biografii, wspomnień i monografii dotyczących poszczególnych pisarzy i poetów.

Zwraca uwagę ciekawy zbiór książek z zakresu językoznawstwa, w którym, oprócz słowników i opracowań gramatycznych języka polskiego, znajdują się także publikacje z zakresu onomastyki. Zgromadzono książki dotyczące zabytków języka polskiego. Są to opracowania m.in. Witolda Tazzyckiego *Najdawniejsze zabytki języka polskiego* (1927) oraz publikacje na temat Psalterza Floriańskiego, Bogurodzicy i rękopisu podarowanego Mieszkowi II przez księżniczkę Matyldę (rec. S. Zakrzewski, 1916).

W zbiorach Battaglii znalazły się także liczne czasopisma. Najczęściej są to poszczególne numery periodyków. Przeważają czasopisma w języku polskim, ale są także w języku niemieckim i francuskim. Tematyka zgromadzonych czasopism dotyczy przede wszystkim zagadnień historycznych i literaturoznawczych. Wśród nich najwięcej jest o tematyce historycznej (np.: „Acta Poloniae Historica”, „Dzieje Najnowsze”, „Kwartalnik Historyczny”, „Przegląd Historyczny”, „Roczniki Historyczne”, „Sobótka”, „Wiadomości Historyczne”), zwłaszcza z zakresu archeologii (np.: „Archeologia”, „Światowid”, „Dawna Kultura”, „Materiały Wczesnośredniowieczne”, „Studia Wczesnośredniowieczne”), archiwistyki („Archeion”), historii prawa („Czasopismo Prawno-Historyczne”), heraldyki („Miesięcznik Heraldyczny”, „Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie”), historii szkolnictwa i wychowania („Minerwa Polska”, „Przegląd Historyczno-Oświatowy”), ochrony zabytków („Ochrona Zabytków”, „Teka Konserwatorska”), spraw militarnych („Przegląd Historyczno-Wojсковy”, „Polska Zbrojna”, „Niepodległość”), a także wiedzy z zakresu literatury („Kwadryga”, „Wiadomości Literackie”, „Pamiętnik Literacki”, „Ruch Literacki”), poetyki („Skamander”, „Prom”), periodyki literacko-naukowe („Kurier Literacko-Naukowy”, „Przewodnik Naukowy i Literacki”), literacko-społeczne („Pion”), literacko-krytyczne („Twórczość”, „Marchoń”) i poświęcone współczesnej dramaturgii teatralnej, filmowej, radiowej („Dialog”). Ponadto znalazły się periodyki o tematyce dotyczącej zagadnień kulturoznawczych („Kultura”, „Prąd”, „Verbum”), sztuki („Głos Plastyków”, „Pamiętnik Związku Historyków Sztuki i Kultury”, „Polska Sztuka Ludowa”, „Prace Komisji Historji Sztuki”, „Przegląd Historji Sztuki”, „Biuletyn Historji Sztuki i Kultury”), filozofii („Przegląd Filozoficzny”, „Zeszyty Filozoficzne *Nowych Dróg*”, „Wronskiana”) i polityki („Aneks”, „Annuaire Polonais des Affaires Internationales”, „Rocznik Polityczny i Gospodarczy”, „Polish Affairs and Problems of Central & Eastern Europe”, „Polnische Blätter”, „Polnische Perspektiven”, „Polish Perspectives”). Znaleźć można też kilka tytułów prasy polonijnej (np.: „Przegląd Polonijny”, „Przegląd Polski”, „Studia Austro-Polonica”), a także czasopisma poszczególnych bibliotek („Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej”, „Rocznik Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie”) i przeglądy bibliograficzne („Co Czytać?”, „Książka”, „Przegląd Bibliograficzny”, „Przewodnik Księgarski”) oraz biuletyny (np. „Bulletin international de l'Académie Polonaise des Sciences et des Lettres”) i materiały statystyczne (np. „Biuletyn Statystyczny”, „Kleines statistisches Jahrbuch Polens”,

„Petit annuaire statistique de la Pologne”, „Mały Rocznik Statystyczny”, „Rocznik Statystyczny”, „Wiadomości Statystyczne”). Ponadto odnaleźć można kilka numerów „Przeglądu Powszechnego” i „Przeglądu Współczesnego” oraz roczników towarzystw naukowych (m.in.: „Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego”, „Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu”, „Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego”, „Zapiski Towarzystwa Naukowego w Toruniu”, „Ziemia Czerwieńska: rocznik Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego we Lwowie”). W omawianym księgozbiore są również opracowania poszczególnych czasopism, np. *Stulecie Gazety Lwowskiej, 1811-1911* (Lwów 1913).

Księgozbiór Biblioteki posiada bardzo ciekawe i liczne znaki proveniencyjne. Ich przebadanie byłoby bardzo cenne, dałoby większą wiedzę m.in. na temat sposobu gromadzenia oraz kontaktów Battaglii z poszczególnymi autorami i wydawcami dzieł. Ogólnie w księgozbiore dominuje literatura związana z historią Polski, Galicji oraz liczne polonika. W umowie darowizny zapisano, że zbiór ma służyć „międzynarodowym badaniom o Polsce w Austrii i badaniom austriacko-polskim oraz pogłębianiu wiedzy o Polsce w świecie. Publiczne udostępnianie zbioru jest formą upamiętnienia jego założyciela” (Huszczka, 2002, s. 107). Aktywnie działająca Stacja Naukowa PAN w Wiedniu wiele już uczyniła na rzecz badań i popularyzacji dokonań Ottona Forst-Battaglii, m.in. poprzez organizację poświęconych mu konferencji, wystaw oraz publikacji. Należy dodać, że książki z jego kolekcji zostały poddane konserwacji i oprawione w Bibliotece Zakładu im. Ossolineum we Wrocławiu.

UDOSTĘPNIANIE I DZIAŁALNOŚĆ POPULARYZATORSKA BIBLIOTEKI

Tak jak wszystkie biblioteki stacji naukowych PAN za granicą, ta również jest biblioteką prezencyjną. Zbiory udostępniane są więc na miejscu. W ostatnich latach zauważalny jest wzrost liczby czytelników. Ze zbiorów korzystają pracownicy i goście Stacji, stypendyści, studenci i praktykanci, przedstawiciele Polonii, pracownicy naukowci wiedeńskich uczelni i instytucji naukowych, studenci uczelni wiedeńskich, zwłaszcza kierunków historycznych i filologicznych (sławistyka, translatoryka). Czytelnia Biblioteki mieści się w reprezentacyjnej „Sali Kopernika”, gdzie umieszczona została kopia fragmentu obrazu Jana Matejki „Astronom Kopernik, czyli rozmowa z Bogiem”, wykonana przez prof. Włodzimierza Adamskiego z Krakowa w 2003 r. Jest to dar dla Stacji od prof. Adama Zielińskiego, bardzo związanego z oboma państwami. Odsłonięcie obrazu miało miejsce we wrześniu 2003 r.¹⁶. Astronomowi poświęcono także wieczór literacko-muzyczny: „Kopernik – człowiek, który zmienił świat” (marzec 2004), seminarium „Polskie badania naukowe nad Mikołajem Kopernikiem” (marzec 2008) oraz wykład w Austriackiej Akademii Nauk w Wiedniu prof. Wiesława Bogdanowicza „Nicolaus Copernicus Code Mystery” (październik 2010). W bibliotece znajduje się faksymilowa edycja pierwszego wydania dzieła Mikołaja Kopernika *De revolutionibus orbium coelestium*, wydrukowanego w 1543 r. w Norymberdze.

¹⁶ Więcej informacji na ten temat można odszukać w World Wide Web: <www.austriapol.com/AdamZielinski/SeminariumPAN.htm> [dostęp: 23.10.2012].

Biblioteka jest otwarta na użytkowników i w miarę możliwości służy pomocą nie tylko w wyszukiwaniu we własnych zbiorach, ale także w wiedeńskich i polskich bibliotekach. Ponadto pomagają osobom nieznającym języka polskiego w korzystaniu z polskojęzycznych katalogów, a niekiedy też z publikacji.

Obecnie trwają prace nad katalogiem elektronicznym LIBRA (firmy MOL) dostępnym w wersji polskiej i niemieckiej. Docelowo umieszczone zostaną tam opisy bibliograficzne całego księgozbioru Biblioteki.

Biblioteka jako integralna część Stacji służy pomocą w realizacji różnych inicjatyw placówki, zarówno swoim księgozbiorem, jak i wsparciem organizacyjnym. Wśród licznie organizowanych konferencji, sympozjów, wystaw i wykładów gościnnych znalazły się zagadnienia związane z informacją naukową i bibliotekoznawstwem. Były to m.in. wykłady: prof. Krzysztofa Migonia (Uniwersytet Wrocławski) „Katolicki – ewangelicki – żydowski: trzy kręgi kultury śląskiej książki we wczesnej epoce nowożytnej” (maj 2009), dr Bernadetty Darskiej (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) „Zanik centrali czy powrót centrali? Czasopiśmiennictwo kulturalne w Polsce po 1989 roku” (styczeń 2012), dra Adolfa Juzwenko (Zakład Narodowy im. Ossolińskich) „Wiedeń, Lwów, Wrocław. 190 lat Ossolineum” (listopad 2007) czy też mgra Adama Korczyńskiego (doktorant Uniwersytetu Jagiellońskiego) „Kolekcja fotografii Karola Lanckorońskiego – zasób Fototeki Lanckorońskich” (luty 2012). Organizowane były także wieczory seminaryjne w ramach cyklu „Osobliwości bibliofilskie”. Biblioteka wzięła czynny udział w Dniach Otwartych w Stacji Naukowej Polskiej Akademii Nauk w Wiedniu (przygotowanych we współpracy z Wiener – Krakauer Kulturgesellschaft), podczas którego przybyli goście mieli możliwość zapoznania się z charakterem i księgozbiorem Biblioteki. Placówka gościła także w swojej siedzibie wystawę książek i wydawnictw „Polska książka naukowa” (listopad 2008), a także organizuje prezentacje książek, w tym o tematyce bibliologicznej, m.in. Joanny Winiewicz-Wolskiej „Karol Lanckoroński i jego wiedeńskie zbiory” (grudzień 2011). Ponadto w Stacji odbywają się liczne wieczory poetyckie, wykłady z cyklu „Polska literatura – wybrane zagadnienia i nowe zjawiska”, gale literackie, wieczory seminaryjne, prezentacje książek, a także Salon Książki Polonijnej „Prezentacja twórczości współczesnych polskich autorów żyjących poza granicami kraju” (listopad 2008) oraz konkurs dla młodych artystów polskiego pochodzenia (czerwiec 2007).

Biblioteka stara się promować swoją działalność w środowisku akademickim Wiednia. Służą temu prezentacje, sprawozdania oraz kolportaż folderów informacyjnych. W 2011 r. miała miejsce prezentacja Biblioteki połączona z pokazem książek dotyczących kultury polskiej w okresie PRL dla studentów slawistyki.

Stacja Naukowa PAN w Wiedniu i funkcjonująca w jej ramach Biblioteka stały się miejscem znanym odbiorcy austriackiemu interesującemu się historią i kulturą Polski oraz Europy Środkowo-Wschodniej. Biblioteka, oprócz gromadzenia, kształtowania, opracowywania i udostępniania księgozbioru, włącza się w prace naukowo-organizacyjne Stacji. Liczne inicjatywy, z którymi wychodzi placówka sprawiają, że powstaje ośrodek informacji naukowej, który ma służyć Austriakom zainteresowanym Polską, a także Polakom, którzy chcą rozwinąć swoje zainteresowania naukowe w Austrii. Działalność ta odpowiada podstawowym zadaniom

Stacji – promowaniu osiągnięć nauki polskiej oraz działaniu na rzecz rozwoju współpracy naukowej między Polską i Austrią¹⁷.

BIBLIOGRAFIA

- Bieńkowska, Barbara; Maruszak, Elżbieta; Puchalski, Jacek, oprac. (2009). *Współczesne księgozbiory polskie za granicą. Informator*, t. I: *Polskie i polonijne księgozbiory instytucji*, Warszawa: MKiDN, s. 91-92.
- Dybaś, Bogusław (2009). Polska nad Dunajem. Rozm. przepr. S. Iwanowski [online]. *Polonika* 172 [dostęp: 23.10.2012]. Dostępny w World Wide Web: <www.polonika.at/?p=1349>.
- Forst-Battaglia, Otto (1954). *Zwischeneuropa. Von der Ostsee bis zur Adria*, t. 1: *Polen, Tschechoslawakei, Ungarn*. Frankfurt/Main: Verlag der Frankfurter Hefte.
- Forst-Battaglia, Otto (1967). *Abgesang auf eine grosse Zeit*, Wien-München: Herold.
- Gieysztor, Aleksander (1965). Otto Forst-Battaglia (21 IX 1889 – 2 V 1965). *Kwartalnik Historyczny*, z. 4, s. 1049-1050.
- Huszczka, Krzysztof (2002). *Polska i Polacy w pracach Ottona Forst de Battaglii*, t. I, Kraków: Universitas. Ser. Polonica legentur, pod red. Marka Zybury, Aloisa Woldana, Germana Ritza, Andreasa Lawatego.
- Huszczka, Krzysztof (2011). Księgozbiór Ottona Forst de Battaglii w zbiorach Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. *Zbliżenia Interkulturowe*, nr 10, s. 102-108.
- Huszczka, Krzysztof; Juzwenko, Adolf; Zybur, Marek, red. (2011). *Człowiek Śródeuropy. Otto Forst de Battaglia (1889-1965)*. Wrocław: Quaestio.
- Jahrbuch des Wissenschaftlichen Zentrums der Polnischen Akademie der Wissenschaften in Wien* 2009 (2011). Wien, Bd. 2.
- Rosner, Edmund (1992). *Literatura polska w Austrii 1945-1990*. Kielce: „Szumacher”.
- Taborski, Roman (1983). *Wśród wiedeńskich poloników*. Kraków: Wydaw. Literackie.
- Taborski, Roman (1992). *Polacy w Wiedniu*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Warchol-Schlottmann, Małgorzata (2007). Biblioteki polskie w Wiedniu. Od Ossolińskiego po dzień obecny. W: *Biblioteki polskie za granicą. Przeszłość i współczesność*. Pod red. M. Kalczyńskiej, D. Sieradzkiej. Katowice: Wydaw. UŚ, s. 103-114.
- Wójcik, Zbigniew (1983). Wstęp do wydania polskiego. W: Forst de Battaglia, Otto. *Jan Sobieski, król Polski*. Warszawa: Państwowy Inst. Wydawniczy 1983, s. 5-14.
- Zakład Narodowy im. Ossolińskich (2001). *Zbiory Ottona Forst de Battaglii. Spis książek opracowany przez Lecha Czyżewskiego w 1993 roku i uzupełniany przez Grażynę Wójcik w 2001 r.* [online]; [dostęp: 23.10.12]. Dostępny w World Wide Web: <www2.oss.wroc.pl/old/zbior_forst_battaglia>.
- Zybur, Marek, oprac. (2010). *Drogi i Kochany Panie! Listy pisarzy polskich do Ottona Forst de Battaglii*. Wrocław: Centrum Studiów Niemieckich i Europejskich im. Willy'ego Brandta.

¹⁷ Artykuł jest pokłosiem wyjazdu do Biblioteki Stacji Naukowej PAN w Wiedniu w ramach programu Erasmus w marcu 2012 r. Za ciepłe przyjęcie oraz cenne informacje na temat Stacji i Biblioteki dziękuję dyrektorowi placówki – prof. Bogusławowi Dybasowi oraz bibliotekarce – mgr Annie Głowackiej.

KATARZYNA ZIMNOCH

The Section for Information and Library Science

Białystok University

e-mail: k.zimnoch@uwb.edu.pl

THE LIBRARY OF POLISH ACADEMY OF SCIENCES SCIENTIFIC CENTER IN VIENNA

KEYWORDS: Polish research libraries abroad. The Library of Polish Academy of Sciences Scientific Center in Vienna. Otton Forst-Battaglia's book collection. Vienna – Polish library.

ABSTRACT: **Objective** – The author focuses on the collections and activity of the Library of Polish Academy of Sciences Scientific Center in Vienna. She attempts to characterize the Library holdings and the role of Polish research library located abroad as a center promoting Polish science, history and culture in Austria and supporting contacts of Polish and Austrian researchers. **Research methods** – The author researched the Library collections and activity in person during her internship in 2012. **Results and conclusions** – The author analyzes the Library holdings, including the collection donated by Otton Forst-Battaglia, an outstanding Vienna historian and specialist in Polish studies, and pays particular attention to the publications discussing Polish history, culture and literature and relationships between Poland and Austria. She also describes various activities performed by the Library (conferences, symposia, exhibitions, research projects) as well as its research and promotion projects and its publications (series and journals).

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 10 kwietnia 2013 r.

ŁUKASZ OPALIŃSKI

Biblioteka Główna Politechniki Rzeszowskiej
e-mail: lopa@prz.edu.pl

WYBRANE ASPEKTY METODOLOGII BADAŃ CYKLU ŻYCIOWEGO PUBLIKACJI NAUKOWYCH

Łukasz Opaliński od 2008 r. pracuje w Oddziale Informacji Naukowej Biblioteki Głównej Politechniki Rzeszowskiej. Ukończył studia filozoficzne na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, jest też absolwentem podyplomowego studium Technologię Informacyjne i Bibliotekoznawstwo, prowadzonego przez Wyższą Szkołę Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie oraz studiów podyplomowych Bibliotekarz Dziedziny, prowadzonych przez Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jest autorem artykułu Niealfabetyczne systemy piśmiennicze a komunikacja językowa w Internecie (*Podkarpackie Studia Biblioteczne*, 2012). Interesuje się bibliometrią oraz historią pisma, książki i bibliotek.

SŁOWA KLUCZOWE: Bibliometria. Czasopisma naukowe. Starzenie się piśmiennictwa. Wskaźnik *half-life*. Zastosowanie.

ABSTRAKT: Teza/Cel artykułu – Celem artykułu jest przedstawienie koncepcji wyznaczania wskaźnika *half-life* oraz ocena jego przydatności w różnych obszarach naukoznawstwa i bibliotekoznawstwa. **Metoda badań** – Artykuł opracowano na podstawie analizy piśmiennictwa, a kluczowe problemy związane ze wskaźnikiem *half-life* zostały zilustrowane na podstawie przykładowych danych, które przygotowano w oparciu o oryginalne idee przedstawione w piśmiennictwie. **Wyniki i wnioski** – Wskaźnik *half-life* wykorzystywany jest przede wszystkim w naukoznawczych badaniach dyscyplin naukowych, projektowaniu typologii piśmiennictwa naukowego ze względu na kryterium czasu dezaktualizacji zawartej w nim wiedzy, jak również do modyfikowania istniejących mierników tzw. siły wpływu czasopism naukowych (*impact factor*). W zarządzaniu kolekcjami bibliotek jego przydatność wydaje się być relatywnie mniejsza.

WPROWADZENIE

Badania, których przedmiotem jest „cykl życiowy” artykułów i czasopism naukowych stanowią dynamicznie rozwijającą się gałąź współczesnej bibliometrii. Dynamika ta polega przede wszystkim na złożoności i różnicowaniu metod wykorzystywanych przez poszczególnych badaczy, jak również na odmienniejszej charakterystyce uzyskiwanych w oparciu o nie wyników. Jej przejawem jest także wielość prac o charakterze empirycznym i porównawczym, np. (Larivière et al., 2008; Alvarez et al., 2002;

Bouabid, 2011), dotyczących szacowania wieku publikacji wykorzystywanych w bieżących badaniach naukowych lub w badaniach prowadzonych w określonym okresie. Niemniej, wiele współczesnych propozycji bazuje na wypracowanych wcześniej rozwiązaniach, które bywają modyfikowane, a zakres ich stosowania lub pewne ich składniki ekstrapolowane na odmienne problemy badawcze. Dobrym przykładem może być w tym kontekście doskonale znany i szeroko stosowany (m. in. w bazie Journal Citation Reports) wskaźnik *half-life* (h-l), lub też podział aktywności życiowej artykułów na fazę „dojrzewania” (tj. wzrostu cytowalności) oraz „starzenia się” (tj. spadku liczby odwołań).

Rozważania metodologiczne cechują się często wysokim poziomem abstrakcji, koncentrują się na sposobie organizacji i przekształcania „surowych” danych, aby otrzymać nową jakość, miarę lub wskaźnik. Ze swej natury poprzedzają zatem w porządku logicznym i chronologicznym badania empiryczne. Wbrew skłonności niektórych autorów do nadawania najwyższej rangi teorii, należy pamiętać, że każda metoda jest ostatecznie narzędziem służącym do „nawiązania kontaktu” z badanym fragmentem rzeczywistości. Analizy starzenia się publikacji naukowych, prowadzące do opisywania, wyjaśniania i prognozowania zjawisk, znajdują zastosowanie przede wszystkim w:

- zarządzaniu kolekcją zbiorów bibliotecznych, przez które rozumie się podejmowanie decyzji o prenumerowaniu poszczególnych roczników czasopism¹, które stanowią najważniejszy kanał komunikacji naukowej, zwłaszcza w naukach technicznych i przyrodniczych (Stefaniak, 1999, s. 50), oraz o selekcji materiałów wychodzących z użycia²,

- badaniach naukoznawczych o orientacji historycznej, zmierzających do identyfikacji specyfiki narastania wiedzy i wykorzystania piśmiennictwa w poszczególnych obszarach nauki,

- identyfikacji prac klasycznych (ponadczasowych), stale obecnych w piśmiennictwie poszczególnych dziedzin bądź dyscyplin,

- badaniach naukoznawczych o orientacji prognostycznej, zajmujących się określeniem perspektyw rozwojowych różnych obszarów badawczych i dyscyplin,

- badaniach porównawczych wybranych roczników czasopism pozwalających na wyodrębnienie tytułów zawierających prace o długiej żywotności lub doniesienia i komunikaty o krótkim „okresie półtrwania”.

CEL PRACY

Wspomniane aspekty metodologii diagnozowania wartości i przydatności dokumentów w zależności od ich wieku regularnie pojawiają się w modelach teoretycznych, a poprzez nie także i w badaniach empirycznych. Nasuwa to myśl o potrzebie skonstruowania obejmującej je typologii.

¹ Chociaż analogiczne postępowanie w odniesieniu do druków zwartych jest teoretycznie możliwe, w praktyce bibliometrycznej spotyka się je znacznie rzadziej.

² Szacowanie tempa starzenia się artykułów (lub roczników czasopism) może zostać wykorzystane do planowania struktury księgozbioru przy założeniu, że te czasopisma, które zawierają więcej szybko starzejących się artykułów niż inne tytuły, charakteryzują się krótkim okresem przydatności dla środowiska akademickiego. Z jednej strony mogą być zatem szybciej przenoszone do magazynów zamkniętych, a zakres czasowy prenumerowanych roczników może być ograniczony, z drugiej zaś pojawia się kwestia nacisku na jak najszybsze udostępnienie publiczności takich pozycji poprzez np. minimalizację okresu ich opracowania rzeczowego i formalnego.

Typologia taka powinna wskazać kryteria decydujące o wyborze środków metodologicznych do badań starzenia się artykułów w zależności od celu, który przyświeca określönemu badaniu oraz wyodrębnić sprecyzowane kategorie wyników otrzymywanych wskutek posługiwania się poszczególnymi metodami prowadzenia badań. Cel niniejszego opracowania stanowi zatem określenie wpływu, jaki wywiera wybrana metoda na charakterystykę wyników uzyskanych przy jej zastosowaniu, jak również wskazanie możliwych tendencji, ku którym zmierzałyby prace ukierunkowane na skonstruowanie typologii metod badawczych. Wobec olbrzymiej rozległości tematu oraz mnogości dostępnych rozwiązań, zakres uwzględnionego w artykule materiału został ograniczony do tych zagadnień, które wydają się najodpowiedniejsze dla postawienia pierwszego kroku na drodze do zbudowania wyczerpującej klasyfikacji metodologicznych narzędzi do analizy starzenia się artykułów i roczników czasopism. Logiczną konsekwencją tak zarysowanego celu publikacji jest próba przyjrzenia się tym wskaźnikom bibliometrycznym, które pojawiły się jako pierwsze, tym bardziej, że po dzień dzisiejszy nie straciły one wiele na swej aktualności. Są nimi: wskaźnik *half-life* w jego wersji klasycznej oraz w wersji skorygowanej ze względu na przyrost liczby artykułów fachowych w czasie.

Rozważania zawarte w artykule opierają się zatem w znacznym stopniu na publikacjach, które można zaliczyć już do klasyki literatury przedmiotu, a w których po raz pierwszy zademonstrowano koncepcję, metody konstrukcji oraz zastosowanie wskaźnika *half-life*. Po scharakteryzowaniu zasadniczej myśli autorów, przedstawiono przegląd możliwych zastosowań oraz omówiono trudności wynikające z konstrukcji wskaźnika.

Podczas prób poszukiwania odpowiedzi na pytania dotyczące zasad konstrukcji schematu klasyfikującego metody badań starzenia się artykułów i czasopism, nie sposób pominąć zakorzenionego w tradycji badań bibliometrycznych rozróżnienia na dwa zasadnicze podejścia metodologiczne, związane ściśle z analizami starzenia się obu typów dokumentów: diachroniczne i synchroniczne. Współistniały one w literaturze przedmiotu jeszcze zanim ukazał się przełomowy artykuł Roberta E. Burtona i R. W. Keblera (Burton & Kebler, 1960), w którym zdefiniowano wskaźnik *half-life* w stylu narzucającym jego synchroniczną interpretację, jako lepiej nadającą się do praktycznego wykorzystania. Polega ona, w przeciwieństwie do podejścia diachronicznego, na „spojrzeniu wstecz” na zbiór artykułów naukowych, których udział w rozwoju dyscypliny mierzony w wybranym roku jest różny w zależności od „wieku” artykułu. Innymi słowy, cytowania zawarte w korpusie artykułów wydanych w danym roku wskażą na stopień wykorzystania cytowanych prac opublikowanych w latach wcześniejszych, a więc – pośrednio – także na zmienny zasięg siły oddziaływania publikacji o różnym „wieku”. W modelu diachronicznym przedmiotem uwagi badacza jest natomiast historia cytowań artykułów wydanych w określonym roku. Śledzi się tutaj intensywność występowania cytowań do tych artykułów w rosnącym przedziale czasu, który następuje po ich opublikowaniu. W tym ujęciu, oczywiście, niemożliwe będzie przeanalizowanie cytowań artykułów bieżących, których cytowanie będzie można obserwować dopiero w przyszłości. Jest to zarazem główna trudność wpisana w strukturę podejścia diachronicznego, która sprawia, że występuje ona stosunkowo rzadko w badaniach empirycznych, (np. Stinson & Lancaster, 1987; Nakamoto, 1988).

WSKAŹNIK *HALF-LIFE*

Wskaźnik szybkości dezaktualizowania się treści naukowych *half-life* (h-l) jest miernikiem posiadającym najdłuższą tradycję w bibliometrii. Najczęściej jest on kojarzony z nazwiskami R. E. Burtona i R. W. Keblera, autorów artykułu *The 'half-life' of some scientific and technical literatures* z 1960 r., w którym w rzeczywistości przypisują oni jedynie „pewną dozę słuszności” idei zapożyczenia pojęcia *half-life* z fizyki cząstek elementarnych dla potrzeb analiz starzenia się artykułów (Burton & Kebler, 1960, p. 22; zob. też: Száva-Kováts, 2002, pp. 1101-1102; Skalska-Zlat, 1988, s. 263).

Wskaźnik h-l określa przeciętny wiek artykułów, na które w jednym, wybranym roku, powołują się autorzy publikujący swoje teksty na łamach czasopism naukowych. Analiza przypisów bibliograficznych (bibliografii załącznikowych) korpusu artykułów, które ukazały się w danym roku, umożliwia ustalenie przedziału czasowego, który obejmuje uporządkowane malejąco daty wydania połowy wszystkich cytowanych publikacji. Na przykład pięcioletni okres *half-life* informuje, że połowa wszystkich cytowanych artykułów została wydana nie później niż w ciągu ostatnich pięciu lat. Połowę stanowią więc artykuły pięcio-, cztero-, trzy-, dwu- i jednoroczne.

W tym kontekście istotne jest także rozróżnienie wskaźników *cited half-life* i *citing half-life*, wprowadzone przez filadelfijski Institute of Scientific Information (Sen, 1999, p. 327). Tym, co różnicuje te wskaźniki, jest materiał badawczy będący źródłem naliczanych cytowań. *Cited half-life* to wskaźnik wyznaczony dla artykułów z określonych roczników jednego, konkretnego czasopisma, które cytowane są we wszystkich innych rocznikach różnych czasopism dziedzinowych, indeksowanych w bazie Web of Science (JCR, 2011a). *Citing half-life* to wskaźnik wyznaczony dla artykułów pochodzących z wielu roczników różnych czasopism, do których cytowania pojawiają się w jednym tylko, określonym czasopiśmie (JCR, 2011b). Jest to więc przeciętny wiek artykułów tworzących zasób bibliograficzny wybranych woluminów tego jednego czasopisma. Z uwagi na to, że metoda obliczania wskaźnika w obu przypadkach nie ulega zmianie, z wyjątkiem empirycznych źródeł, z których pozyskuje się dane liczbowe, możemy uznać, że wszystkie poniższe uwagi mogą odnosić się do obu wersji wskaźnika *half-life*.

Burton i Kebler przebadali synchronicznie dziewięć dyscyplin technicznych i przyrodniczych uzyskując dla każdej z nich wartości wskaźnika *half-life*, które można odczytać ze sporządzonych przez autorów wykresów. Idea wyznaczania wartości wskaźnika sprowadza się do ustalenia przedziału czasu, w zakres którego wchodzi daty wydania połowy wszystkich artykułów źródłowych cytowanych przez autorów tych artykułów z danej dziedziny, które poddano analizie synchronicznej. Dlatego *half-life* np. dla inżynierii chemicznej równy 4,8 roku (Burton & Kebler, 1960, p. 20) oznacza, że 50% cytowań w przebadanych artykułach (cytujących) z 1960 r., odwoływało się do (cytowanych) artykułów, które ukazały się w latach 1956-1960 (artykułów nie starszych niż pięcioletnie). „Nawarstwianie się” liczby cytowanych artykułów o różnych latach publikacji przybiera na wykresie postać linii krzywej, która pozwala odczytać na osi pionowej zsumowany odsetek cytowanych prac w zależności od czasu, którego upływ reprezentuje oś pozioma. Elementarną jednostką pomiaru w koncepcji

Burtona i Keblera jest kumulatywny procent udziału artykułów z różnych lat w całokształcie powołań (przypisów) bibliograficznych w pewnej dziedzinie. W tabeli 1 przedstawiono przykład ilustrujący koncepcję tej jednostki. Ułożenie kolejnych lat wydania artykułów cytowanych w porządku malejącym jest konsekwencją przyjęcia perspektywy synchronicznej.

Tabela 1

Procent skumulowany w koncepcji wskaźnika *half-life*. Dane przedstawione w tabeli są danymi przykładowymi, które mają służyć celom ilustracyjnym (nie zostały uzyskane na drodze badań empirycznych)

Lp.	Rok wydania artykułów cytowanych	Wiek artykułów cytowanych w chwili badania	Liczba cytowań	Procent cytowań	Procent skumulowany
1	1990	0	20	13,8	13,8
2	1989	1	28	19,3	33,1
3	1988	2	40	27,6	60,7
4	1987	3	32	22,1	82,8
5	1986	4	25	17,2	100
Łącznie:			145	100	

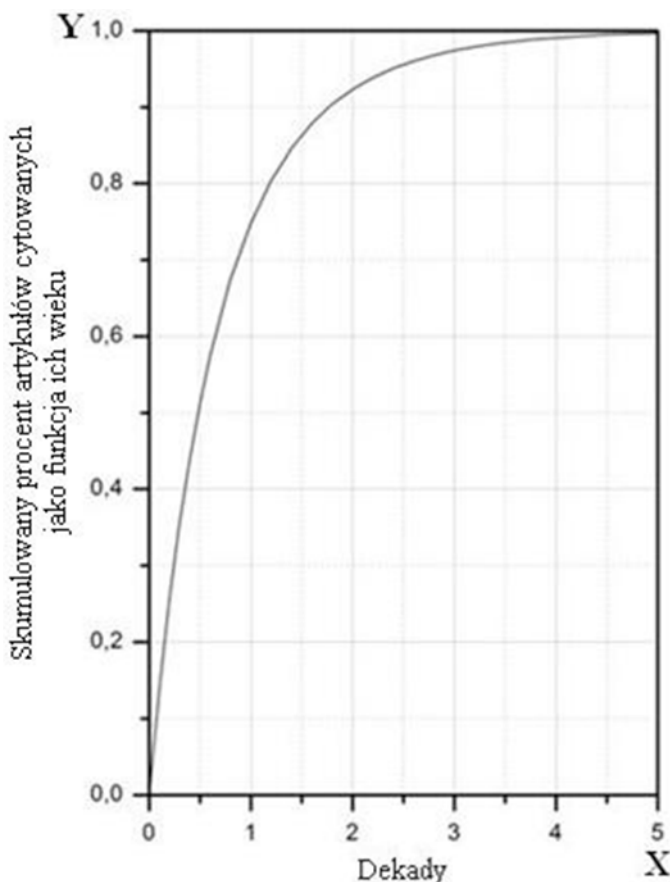
W przykładzie dwadzieścia cytowań z 1990 r. stanowi 13,8% łącznej liczby zidentyfikowanych cytowań (145). Dwadzieścia osiem cytowań z 1989 r. stanowi 19,3% ich łącznej liczby, co w sumie daje 33,1% całkowitej liczby cytowań dla artykułów o wieku „0” (tj. takich, które nie „ukończyły” jeszcze jednego roku życia) i o wieku jednego roku razem.

Z kolei zależność szybkości, z jaką cytowania „wspinają się” do poziomu 50% ich łącznej liczby, od czasu odłożonego na osi poziomej w dekadach („1” oznacza 10 lat, „2” – 20 lat, itd.), prześledzić można na wykresach 1 i 2. Skala na osi pionowej wyrażona jest w ułamkach: „0,1” oznacza 10%, „0,2” oznacza 20%, itd. Zero procent przypisów bibliograficznych odnosi się do prac jeszcze nieopublikowanych, dlatego początek wykresu umiejscowiony jest w początku układu współrzędnych (Burton & Kebler, 1960, p. 20). Z drugiej strony, 100% cytowań odnosi się do wszystkich pozycji włączonych do bibliografii analizowanego korpusu („konglomeratu”) artykułów. Linia zbliża się do współrzędnej $Y = 1,0$ (100%) coraz bardziej wraz ze wzrostem wartości X , ale nigdy jej nie przecina (zbliża się asymptotycznie). Jest to założenie idealizujące sytuację rzeczywistą, które ma jedynie pokazać, że procent „bardzo wiekowych” artykułów jest w cytowaniach tak mały, że praktycznie pomijalny, oraz że różnica pomiędzy cytawalnością artykułów opublikowanych w odległych od momentu badania latach sąsiednich (np. w 1951 i 1950 r.) jest również znikoma.

Współrzędna dowolnego punktu krzywej odczytana na osi Y (osi rzędnych) przedstawia orientacyjny³ skumulowany procent cytowań artykułów o określonej dacie wydania (zob. Aneks 1). Na przykład około 13%

³ „Orientacyjny”, ponieważ przebieg krzywej na wykresie przedstawia trend statystyczny, od którego w rzeczywistości mogą występować pewne odchylenia.

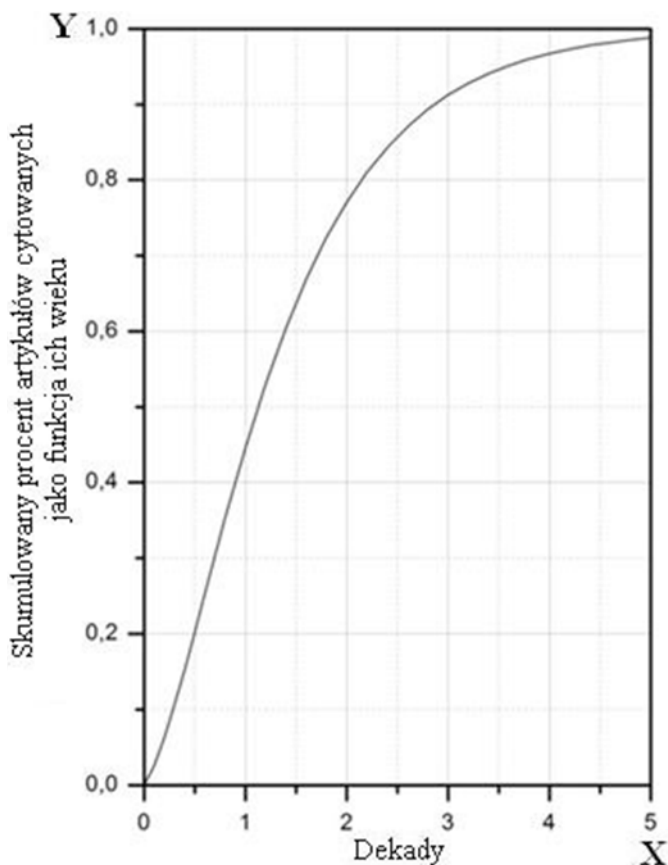
cytowanych artykułów liczyło sobie jeden rok (dla $X = 0,1$, $Y \approx 0,13$), a cytowanych artykułów jednorocznych i dwuletnich łącznie było już około 25% (dla $X = 0,2$, $Y \approx 0,25$) (wykr. 1). Duży odsetek cytowań artykułów „młodych” skutkuje przyspieszonym nawarstwianiem się procentów przysługujących coraz dalszym rocznikom i – tym samym – krótkim okresem *half-life*, który jest tutaj równy 4,82 roku.

Wykres 1. Kumulacja cytowań w hipotetycznej dyscyplinie o wysokim stopniu starzenia się artykułów ukazujących się na łamach kluczowych dla niej czasopism.
Dane przykładowe opracowane na podst. Burton & Kebler, 1960

Dziedziny, w których narastanie wiedzy według Burтона i Keblera postępowało znacznie wolniej, mają raczej charakter teoretyczny niż eksperymentalny. Do takich dziedzin należą np. matematyka i geologia. Specyfikę starzenia się piśmiennictwa w takich dziedzinach ilustruje przykład zademonstrowany na wykresie 2. Wynika z niego, że liczba cytowanych artykułów jednorocznych w dziedzinie o wolno starzejącym się piśmiennictwie to zaledwie 2,6% wszystkich cytowań, artykułów dwuletnich – 3,5%, trzyletnich – 4,3% (zob. Aneks 1). Większy udział w publikacjach cytowanych artykułów starszych powoduje, że dłuższy jest *half-life* dyscypliny. W hipotetycznym przykładzie potrzeba więcej niż 11

lat (11,27), aby krzywa znalazła się w miejscu połowy cyklu życiowego artykułów będących aktualnie w obiegu.

Wykres 2. Kumulacja cytowań w hipotetycznej dyscyplinie o niskim stopniu starzenia się artykułów ukazujących się na łamach kluczowych dla niej czasopism. Dane przykładowe opracowane na podst. Burton & Kebler, 1960

Krzywe są zatem niemalejące (wznoszą się w całej swojej dziedzinie), a kąt ich nachylenia do osi X informuje o tym, jak szybko osiągana jest połowa skumulowanej liczby „żywojących” pozycji bibliograficznych. Burton i Kebler zauważają, że wykresy dla wszystkich rozpatrywanych przez nich dyscyplin są do siebie podobne, oraz że wszystkie obrazują funkcje o charakterze wykładniczym (*exponential*) (Burton & Kebler, 1960, p. 20). Ich zdaniem, do uzyskanych danych empirycznych udaje się dopasować ogólny wzór, który zawiera stałe a i b (przy czym $a + b = 1$), będące charakterystycznym dla danej dyscypliny współczynnikiem determinującym nachylenie wykreślonej krzywej:

$$y = 1 - \left(\frac{a}{e^x} + \frac{b}{e^{2x}} \right)$$

Liczba e – tzw. liczba Eulera – również jest stałą (Crilly, 2010, s. 32), o przybliżonej wartości 2,71828182845904... Wartość „X” odpowiadają-

ca wartości „Y” = 0,5 to *half-life* dyscypliny. To znaczy, że synchroniczny *half-life* dyscypliny, uwzględniający wiek artykułów pochodzących z wielu wiodących czasopism dziedzinowych, obliczamy podstawiając:

$$0,5 = 1 - \left(\frac{a}{2,7182818284^x} + \frac{(1-a)}{2,7182818284^{2x}} \right)$$

Łączny wpływ stałych *a* i *b* na skalę wartości *half-life* jest niekiedy traktowany jako efekt „współgrania” dwóch stopni „natężenia” użycia publikacji: pierwszy z nich jest odpowiedzialny za bieżące, „pilne” potrzeby naukowców, drugi zaś, za ich historyczne ukierunkowanie (*historic interest*) (Motylev, 1989, p. 100), np. konieczność poparcia tez lub wyników badań dotychczasowymi osiągnięciami, nakreślenie tła historycznego, odwołanie się do analogicznych badań teoretycznych.

Podsumowując, Burton i Kebler stwierdzają, że krótki *half-life* (obrażony przez duże nachylenie wykresu do osi X i relatywnie małą wartość *a*) reprezentuje bardziej gwałtowne starzenie się piśmiennictwa, czyli publikowanych artykułów stanowiących o postępie dyscypliny (Burton & Kebler, 1960, p. 22). W ich opinii, może być ono zarówno efektem bujnie rozwijających się technologii, technik badawczych, pojawiania się nowych teorii, które zajmują miejsce starych, jak i – do pewnego stopnia – niskiej jakości niektórych artykułów, które nie wywołują szerszego oddźwięku (Burton & Kebler, 1960, p. 22).

SKORYGOWANY HALF-LIFE

Pewną alternatywę wobec wskazanej powyżej odmiany wskaźnika *h-l* stanowi tzw. skorygowany wskaźnik *half-life* (*corrected half-life*). Zaproponował go Maurice B. Line, który zauważył, że pojęcie *half-life* jest nieprecyzyjne i posiada jedynie ograniczoną przydatność z uwagi na to, że nie uwzględnia zmian liczby dostępnych artykułów, które są z kolei potencjalnym źródłem powołań bibliograficznych dla autorów innych artykułów z tej samej dziedziny (Line, 1970, p. 46). Nieskorygowany *half-life*, jako „odczuwający” efekt przesunięcia „środką ciężkości” ku artykułom nowszym, bliższym dacie analizy prowadzonej w duchu synchronicznym, wskutek szerszego wyboru artykułów dostępnych na rynku wydawniczym, jest krótszy niż skorygowany *h-l*: „Jeżeli każde dzieło posiadałoby równą szansę na wykorzystanie (zacytowanie), w większym stopniu wykorzystane zostałyby prace nowsze, po prostu z tego powodu, że jest ich więcej. Jeżeli np. liczba czasopism biomedycznych ukazujących się w 1969 r. jest dwa razy większa niż tych, które wydawano w 1950 r. (...), prawdopodobieństwo ich przywołania jest również dwa razy większe” (Line, 1970, p. 47).

Jest to przyczyna, dla której tradycyjny wskaźnik *h-l* jest w opinii Line’a wypadkową tempa starzenia się i tempa wzrostu liczbowego piśmiennictwa (tzn. liczby artykułów fachowych) w określonym obszarze zagadnieniowym. Podstawowym założeniem jest posłużenie się „rzeczywistym” wskaźnikiem starzenia się (*real obsolescence factor*), który uzyskujemy dzięki przemnożeniu „wskaźnika pozornego” (*apparent obsolescence factor*) przez współczynnik przyrostu liczby artykułów należących do takiego obszaru (*the growth factor*) (Line, 1970, p. 48). Wskaźnik pozorny może

zostać zmierzony przez obserwację spadku liczby cytowań z roku na rok, jest to więc iloraz liczby cytowań uzyskanych przez pewien zbiór artykułów w wybranym roku i liczby cytowań zbioru artykułów wydanych w roku poprzedzającym bezpośrednio ten pierwszy⁴ (czyli o rok starszych):

$$A = \frac{C_{n-1}}{C_n}$$

gdzie:

A – pozorny wskaźnik starzenia się zespołu artykułów,

C_n – liczba cytowań uzyskanych przez artykuły w roku n ,

C_{n-1} – liczba cytowań uzyskanych przez artykuły⁵ w roku poprzedzającym rok n .

Jeżeli np. pewna bibliografia wykazałaby 150 cytowań do artykułów z 2000 r. i 120 cytowań do artykułów z 1999 r., wskaźnik A byłby w jej przypadku równy $\frac{C_{1999}}{C_{2000}} = \frac{120}{150} = 0,8$. W modelu Line'a wskaźnik ten jest stały (nie ulega zmianie z biegiem lat), co pozwala na przewidzenie dalszego spadku cytawalności. Ze wzoru na A wynika, że w 1999 r. liczba cytowań jest równa: $C_{1999} = C_{2000} \times A = 150 \times 0,8 = 120$, w 1998 r.: $C_{1998} = C_{1999} \times A = 120 \times 0,8 = 96$, itd.

Wylimitowanie efektu przyrostu liczby artykułów w czasie wymaga natomiast podzielenia liczby cytowań z roku późniejszego (z roku, w którym dorobek dyscypliny był większy), przez wartość współczynnika wzrostu liczby artykułów w obszarze zagadnieniowym G (zakłada się, że jest on znany) (Line, 1970, p. 48). Na przykład czteroprocentowy roczny wzrost liczby artykułów oznacza wartość G równą 1,04. Wracając do wcześniejszego przykładu i mnożąc liczbę artykułów dostępnych w 1999 r. przez współczynnik G (równe 1,04) otrzymujemy liczbę artykułów w 2000 r. (L_{2000}) równą liczbie z roku uprzedniego (L_{1999}) powiększonej o 4%, np.:

$$L_{2000} = L_{1999} \times 1,04.$$

Gdyby L_{1999} było równe 300, wtedy:

$$L_{2000} = 300 \times 1,04 = 312.$$

Liczba cytowań z 2000 r. podzielona przez G ($\frac{C_{1999}}{G}$) zastępuje mianownik ułamka A , w którym dotąd występowała „czysta” liczba cytowań, tzn. liczba lekceważąca całkowicie efekt wzrostu literatury. Iloraz C_{2000} i G równy jest w przybliżeniu 144:

$$\frac{C_{2000}}{G} = \frac{150}{1,04} \approx 144$$

Wynik takiego zabiegu jest równoznaczny z liczbą cytowań, które otrzymałyby artykuły z branego pod uwagę roku, gdyby liczba artykułów osiągalnych dla autorów w kolejnych latach utrzymała się na stałym poziomie (Line, 1970, p. 48). W naszym przykładzie: gdyby w 2000 r. zamiast 312

⁴ Oba zbiory muszą naturalnie zostać zaczerpnięte z określonego źródła informacji bibliograficznych zestawiającego pozycje cytowane w roku prowadzenia badania, np. indeksu cytowań lub bibliografii dołączanych do artykułów naukowych.

⁵ Warto w tym miejscu podkreślić, że skoro artykuły należące do rozważanego zbioru mogą pochodzić z wielu różnych czasopism, ich stopień „zestarzenia” się wpłynie na „wiek” roczników czasopism, na łamach których opublikowano te artykuły. Precyzyjne oszacowanie oddziaływania wielu artykułów na wiek całych woluminów czasopism jest kwestią odrębnych ustaleń metodologicznych.

dostępnych, było ich w dalszym ciągu 300, otrzymałyby one 144 cytowania, a nie 150. Wartość współczynnika D (skorygowany wskaźnik starzenia się) otrzymujemy w wyniku następującego wyliczenia (Line, 1970, p. 48):

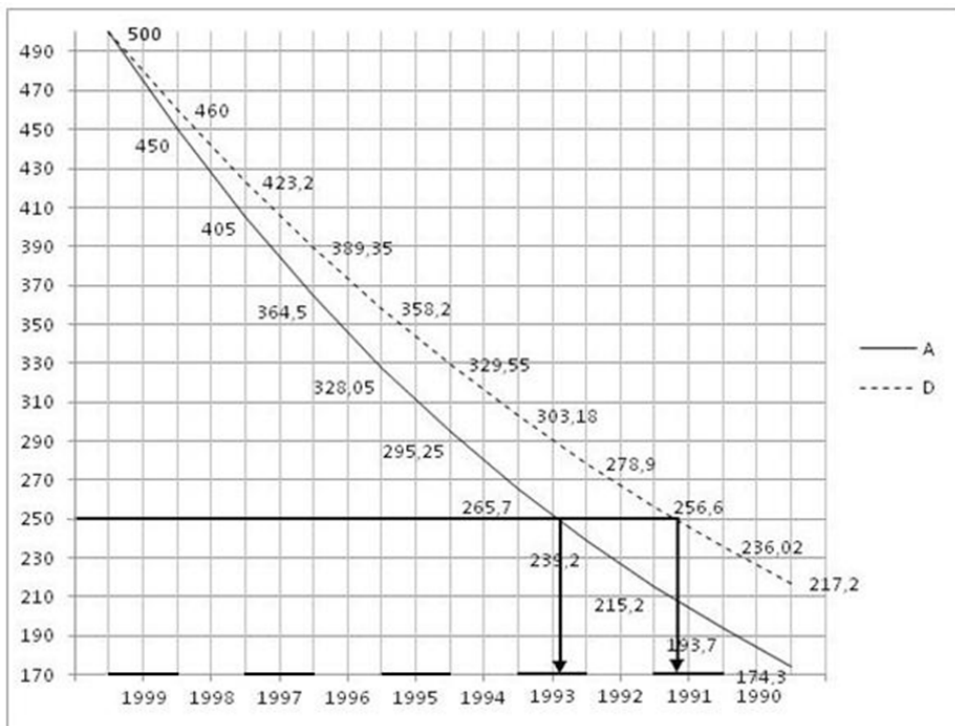
$$\frac{c_{n-1}}{\frac{c_n}{G}} = \frac{120}{\frac{150}{1,04}} = 0,832$$

Zauważmy, że jest on większy niż bezwzględna wartość A. Z tego powodu, kiedy zastosujemy go do przewidzenia liczby cytowań w kolejnych latach⁶, uzyskane wyniki będą większe niż przy użyciu współczynnika A, np.: $100 \times 0,8 = 80$, ale: $100 \times 0,832 = 83,2$. To znaczy, 100 cytowań do pewnych artykułów w 2000 r., przy tempie spadku wartości współczynnika A, poskutkuje 80 cytowaniami w 1999 r., ale ta sama liczba da w wyniku 83 cytowania przy (wolniejszym), zrelatywizowanym do wzrostu sumarycznej liczby artykułów, tempie spadku współczynnika D.

Widać więc, że starzenie się przebiega teraz wolniej. Ponieważ jednak *obsolescence factor* nie jest tym samym co indeks h-l i służy jedynie jako podstawa do jego kalkulacji, Line wyprowadził przy użyciu omówionych wyżej ustaleń wzór na *corrected half-life* oraz podał przykłady wykonanych z jego udziałem wyliczeń. Dla naszych celów wystarczy powinno uzmysłowienie sobie różnicy pomiędzy skorygowanym i nieskorygowanym h-l, w czym pomocny może być następujący prosty przykład (wykr. 3).

Przyjmując, że roczny przyrost liczby artykułów w dziedzinie wynosi 2% ($G = 1,02$), wskaźnik nieznormalizowany $A = 0,9$ (skąd otrzymujemy wielkość $D = 0,92$), a liczba cytowań w 2000 r. to 500, można prześledzić kształt krzywej wykreślonej na podstawie współczynnika A (zaznaczonej linią ciągłą) i krzywej wykreślonej na podstawie współczynnika D (zaznaczonej linią przerywaną). Widniejące na wykresie wartości oznaczają liczby cytowań przypadających na poszczególne lata, które odłożono na osi poziomej. Wartość początkowa w obu przypadkach jest ta sama, ponieważ chcemy zaobserwować, jak ukształtuje się krzywa spadkowa w przypadku przyjęcia różnych metod pomiaru tego samego zjawiska (tj. starzenia się tych samych artykułów o ustalonej liczbie uzyskanych cytowań). *Half-life* wskazujący rok, w którym przekoczona została połowa skumulowanej liczby odwołań (czyli 250), w przypadku mierzenia tempa spadku metodą nieskorygowaną, wypadłby w 1993 r., a zatem przed końcem siódmego roku życia artykułów, jeżeli za rok pierwszy obierzemy początek 2000 r., – rok przeprowadzenia analizy synchronicznej (wzór Line'a podaje wartość nieznormalizowanego h-l równą 6,58 lat). Wskaźnik h-l skorygowany wynosi natomiast 8,1 lat i przypada w 1991 r. – na początku dziewiątego roku cyklu życiowego publikacji.

⁶ Tzn., liczby cytowań artykułów wydanych w kolejnych – coraz odleglejszych od roku analizy – latach, np. 1990, 1989, 1988 itd.

Wykres 3. Różnica pomiędzy okresem *half-life* skorygowanym i nieskorygowanym.
Dane przykładowe opracowane na podst. Line, 1970

Okres opisany skorygowanym wskaźnikiem *half-life* jest dłuższy niż okres wyznaczony bez dokonywania korekty, gdyż liczba cytowań opada wolniej i później osiąga połowę swojej całkowitej wielkości, swoją „wartość krytyczną”. Im wyższy jest współczynnik G (im szybszy przyrost liczby artykułów w dziedzinie), tym długość *half-life* jest większa (w niezmiennych, ustalonych warunkach początkowych).

CELE A METODY

Rozważania skupiające się wokół problemu starzenia się artykułów i czasopism naukowych prowadzone są w dwóch zasadniczych perspektywach: tzw. lokalnego użytku (*local use*) materiałów bibliotecznych przechowywanych przez jedną bibliotekę (lub sieć współpracujących placówek) oraz „powszechnego użytku”, tzn. w perspektywie ogólniejszych tendencji związanych ze specyfiką wykorzystania publikacji naukowych przez szerokie grono uczonych (nie tylko tych związanych z jednym, konkretnym środowiskiem akademickim), która znajduje wyraz w cytowaniach poszczególnych prac i artykułów. Z dużym prawdopodobieństwem można powiedzieć, że problematyka starzenia się źródeł piśmienniczych wyrosła z zainteresowania efektywnym administrowaniem przestrzenią biblioteczną w świetle zmieniających się potrzeb użytkowników. Z tych praktycznych

korzeni zainteresowanie to rozprzestrzeniło się i objęło swoim zasięgiem domeny teoretyczne o większym stopniu abstrakcji. Warto również zauważyć, że nie wszyscy autorzy zajmujący się tą tematyką odnoszą się w swoich pracach wprost do przyświecających im celów.

Wśród możliwych zastosowań wskaźnika *h-1* (w jego wersji klasycznej oraz skorygowanej) wyróżnić można przynajmniej trzy obszary, w których daje on wymierne rezultaty: naukowawcze analizy bibliometrycznych charakterystyk wybranych roczników czasopism, ważnych z punktu widzenia dyscypliny, funkcja pomocnicza w systemach służących podziałowi piśmiennictwa (tj. artykuły, a poprzez nie także i zawierające je roczniki czasopism naukowych) ze względu na prędkość postępowania procesu jego starzenia się oraz funkcja pomocnicza w projektowaniu wskaźników siły oddziaływania pewnych roczników czasopism (*impact factor*). Poniżej dokonano również oceny przydatności tego wskaźnika w innych, potencjalnych obszarach jego funkcjonowania.

Wiedza o tym, że treści pewnych woluminów czasopisma wyczerpują połowę cytowań, jakie są one w stanie „przyciągnąć” w trakcie określonego przedziału czasowego, mogłaby – teoretycznie – zostać wykorzystana do planowania struktury czasopiśmienniczych zasobów bibliotecznych. Decyzje odnośnie do wieku zbiorów zakwalifikowanych do usunięcia lub przeniesienia do magazynów zamkniętych mogą – w najprostszym przypadku – przybrać postać schematu: jeżeli przekroczono pięćdziesięcioprocentowy próg to uzasadnione jest rozważenie pozbycia się tych roczników, które swoje „najlepsze lata” mają już za sobą („najlepsze”, tzn. przed osiągnięciem połowy „życia”, będące w okresie wzrostowym lub tuż po nim). Należy jednak zaakcentować to, że synchroniczny *half-life* wskazuje jedynie dotychczasową częstotliwość użycia i wysuwane na jego podstawie przypuszczenia co do użycia przyszłego są niepewne – jakkolwiek prawdopodobne mogą się wydawać. Poza tym, zasadnicze znaczenie w tym kontekście należy przypisać faktowi, że potrzeby informacyjne użytkowników są różne, co może znaleźć wyraz w poszukiwaniu piśmiennictwa z różnych okresów. Generalnie, wskaźnik *h-1* posiada ograniczoną stosowność w praktyce bibliotekarskiej, a ewentualne podtrzymywanie racjonalności jego wykorzystania powinno zostać skonfrontowane z innymi przesłankami świadczącymi o zanikaniu potrzeby dalszego przechowywania roczników czasopism, do których użytkownicy sięgają coraz rzadziej. Dodatkowym czynnikiem, który stawia pod znakiem zapytania celowość stosowania indeksu *h-1* w konkretnym środowisku bibliotecznym jest to, że wzorce wyłonione z analizy cytowności nie przekładają się na wzorce obserwowalne w użytkowaniu lokalnym piśmiennictwa (Line, 1970, p. 47; Gapen & Milner, 1981, p. 110). Także i to, która połowa cyklu życiowego publikacji okaże się w ostatecznym rozrachunku cenniejsza z punktu widzenia użytkownika (np. cytowania pewnego czasopisma pochodzące od uznanych i wysoko ocenianych autorów mogą równie dobrze pojawić się w drugiej połowie cyklu), nie może zostać przewidziane (Gapen & Milner, 1981, p. 110).

W piśmiennictwie przedmiotu wskaźnik *half-life*, a ściślej *cited half-life* proponuje się też stosować jako podstawę oceny efektywności kosztowej prenumeraty czasopism elektronicznych w celu decydowania o jej wstrzymaniu lub kontynuacji. Jednostką pomiaru jest liczba pobrań artykułów z wielu woluminów pewnego czasopisma, które wystąpiły w ciągu jedne-

Korekta danych wymaga pomnożenia liczby zarejestrowanych pobrań przez wyrażenie (Ladwig & Sommesse, 2005, p. 532):

$$\frac{1}{1 - \frac{ER}{2HL}}$$

gdzie:

ER – oznacza liczbę dostępnych w bibliotece elektronicznych roczników czasopisma, którego artykuły pobierano,

HL – *cited half-life* czasopisma, pomniejszony o 1 rok.

Jeżeli wskaźnik h-1 w 2011 r. wynosi przykładowo 3 lata, oznacza to, że trzyletni okres *half-life* obejmuje rok 2011, 2010 i 2009. Ostatnim rokiem zaliczającym się do *half-life* jest więc 2009 r. Jednakże, gdy odejmiemy od 2011 r. otrzymany wynik będzie inny: 2011 – 3 = 2008. Będzie on zatem sugerował, że ostatnim rokiem okresu *half-life* jest 2008 r. Aby w trakcie przeprowadzania obliczeń zachować zgodność z intencją oraz rezultatami kalkulacji wskaźnika przez Institute for Scientific Information należy więc „sztucznie” skrócić podawany przez *half-life* (Ladwig & Sommesse, 2005, p. 530). Ostatecznie dla 60 pobrań artykułów z czasopisma „Brain Structure & Function” otrzymujemy:

$$\frac{1}{1 - \frac{ER}{2HL}} = \frac{1}{1 - \frac{5}{2 \cdot 11,5}} = \frac{1}{1 - \frac{1}{4,34}} = \frac{1}{1 - 0,099} = \frac{1}{0,901} \approx 1,1$$

$$60 \times 1,1 = 66 \text{ pobrań.}$$

Dla 60 pobrań artykułów z czasopisma „Journal of Vibration and Acoustics” otrzymujemy:

$$\frac{1}{1 - \frac{ER}{2HL}} = \frac{1}{1 - \frac{5}{2 \cdot 13,4}} = \frac{1}{1 - \frac{1}{5,34}} = \frac{1}{1 - 0,66} = \frac{1}{0,34} \approx 2,95$$

$$60 \times 2,95 = 177 \text{ pobrań.}$$

Uzyskane tą metodą wyniki są niejako uzupełnione o te pobrania, które „przysługują” starszym i niedostępnym w bibliotece woluminom czasopism (ich udział określa wyrażenie: $\frac{ER}{2HL}$). Jeżeli zatem w przypadku

czasopisma „Brain Structure & Function” 60 pobrań stanowi 90,1% całkowitej liczby pobrań zarejestrowanych w czasie dostępności wszystkich woluminów czasopisma, na pozostałe („brakujące”) 9,9% przypada 6,6 pobrań. Analogicznie, jeżeli 60 pobrań artykułów z czasopisma „Journal of Vibration and Acoustics” stanowi 34% jego całkowitego użycia (*total use*), na brakujące 66% przypada w przybliżeniu 117 pobrań, które doliczono do tych rzeczywiście zarejestrowanych.

Omówiona powyżej metoda oceny efektywności wykorzystywania e-czasopism daje precyzyjne i „eleganckie” rezultaty w teorii, w praktyce wymaga jednak spełnienia szeregu założeń, które mogą być dyskusyjne. Najważniejsze z nich to (Ladwig & Sommesse, 2005, p. 533):

- założenie o wykładniczym postępie spadku liczby cytowań z kolejnych woluminów czasopisma,
- wskaźnik *half-life* jest podobny dla wszystkich woluminów danego czasopisma,
- wskaźnik *half-life* podawany przez JCR jest proporcjonalny do specyfiki wykorzystania czasopism w konkretnym, lokalnym środowisku bibliotecznym.

Ponadto, jak przyznają sami autorzy metody, nawet pomijając rozliczne problemy natury praktycznej, które wystąpiłyby podczas próby jej aplikacji w konkretnej bibliotece⁷, metoda ta sprawdza się przede wszystkim w przypadku czasopism o długim okresie *half-life*, ponieważ w przypadku czasopism o niskim wskaźniku, korekcja liczby pobrań okazuje się nieznaczna (Ladwig & Sommesse, 2005, p. 534).

Tego rodzaju zastrzeżenia przesuwają zainteresowanie indeksem h-l w kierunku badań i rozważań naukoznawczych. Podobną orientację zdaje się też wykazywać myśl przewodnia artykułu Burtona i Keblera (identyfikacja zależności charakterystycznych dla poszczególnych dyscyplin) oraz Line'a. Zdaniem tego ostatniego, historyk nauki potrzebuje narzędzia, które umożliwi mu ocenę zmian w intensywności badań, identyfikację nowych i wygasających trendów w badaniach naukowych w poszczególnych dziedzinach czy dyscyplinach. W odróżnieniu od bibliotekarzy, którzy preferują analizy cyklu życia całych roczników czasopism, naukoznawcy skoncentrują uwagę na artykułach, w których odbija się specyfika idei będących w aktualnym (w danym czasie) obiegu (Line, 1970, p. 47). Jednakże i tutaj nie będziemy wolni od pewnych mankamentów. Zakładając, że chcemy posłużyć się wartością *half-life* do ustalenia szczytowego momentu, czasu najbujniejszego rozkwitu danej problematyki badawczej, musimy być świadomi faktu, że moment wskazany przez indeks h-l niekoniecznie jest momentem maksymalnej cytawalności artykułów traktujących o tym zagadnieniu. Jeżeli w przypadku pewnej publikacji wystąpiłby lawinowy przyrost cytowań zaraz po opublikowaniu, gdy np. mamy do czynienia z tzw. *flashes in the pan* (Costas et al., 2010, p. 331), po którym nastąpiłby okres szybkiego i konsekwentnego spadku ich liczby, granica 50% przypadłaby jeszcze przed momentem szczytowym. Na przykład, pewien artykuł może otrzymać w pierwszym roku po opublikowaniu 21 cytowań, w roku kolejnym – 26 cytowań, w dalszych latach odpowiednio: 30, 6, 2, 1 i 4 cytowania. Łącznie w przeciągu 7 lat uzyska zatem 90 cytowań. Jego okres spadkowy rozpocznie się po trzecim roku aktywności życiowej, ponieważ każdy kolejny rok charakteryzuje się mniejszą (niż 30) liczbą odwołań bibliograficznych. Okres wzrostu wynosi zatem 3 lata. Nieskorygowany *half-life*, obliczony zgodnie z metodą wyznaczania precyzyjnej wartości „okresu półtrwania”, która nie pozwala zaokrąglić wyniku do liczby całkowitej (Sen, 1999, p. 326), wynosi w tym przypadku 1,93 roku. Widać więc, że *half-life* tego artykułu nie wskazuje momentu jego maksymalnej cytawalności, który miał miejsce 3 lata po ukazaniu się artykułu. Wydaje się, że analogiczna sytuacja mogłaby wystąpić w przypadku tzw. artykułów opóźnionych (*delayed documents*) (Costas et al., 2010, p. 331), które „budzą się” do życia po długim okresie „bezczywności”. Gdyby bowiem taki artykuł przez kilkanaście lat nie otrzymał ani

⁷ Np. brak wskaźnika *cited half-life* dla niektórych tytułów figurujących w bazie JCR lub brak precyzyjnej wartości liczbowej dla tytułów czasopism o okresie *half-life* dłuższym niż 10 lat.

jednego cytowania, aby po tak długim okresie zacząć zyskiwać znaczącą liczbę powołań bibliograficznych, jego *half-life* byłby również bardzo długi (połowa cytowań skumulowanych została osiągnięta bardzo późno). Sugerowałby on tym samym, że kumulatywny procent cytowań powoli narastał przez cały ten czas.

Nagromadzenie takich odchyłeń w zbiorowości statystycznej wpłynęłoby z pewnością na zniekształcenie ogólnego obrazu zmian zachodzących w obrębie badanej dyscypliny.

Half-life w postaci skorygowanej (znormalizowanej w stosunku do pola badawczego) może ponadto znaleźć zastosowanie w typologiach, których celem jest rozróżnienie artykułów (lub w ogólniejszym ujęciu – roczników czasopism), które starzeją się w odmienny sposób, tzn. szybciej, wolniej, bardziej stabilnie bądź nieregularnie. Typologie takie stanowią więc próbę usystematyzowania przebiegu zmienności rozkładu cytowań piśmiennictwa. Dostarczają one wskazań daleko dokładniejszych niż pojedyncza wartość *half-life*, która wchodzi w ich skład jako obiekt pomocniczy. Przykładem podziału różnych typów aktywności dokumentów jest typologia zaprezentowana przez Henka F. Moed'a, Theda N. Van Leeuwen'a i Jana Reedijk'a w 1998 r. (Moed et al., 1998). Pojęcie *half-life* zostało w niej zaadaptowane do wyznaczenia prędkości spadku siły oddziaływania w fazie schyłku aktywności czasopism oraz – na tej podstawie – do zlokalizowania miejsca poszczególnych czasopism w strukturze całego ich zbioru (tzn. przynależność danego czasopisma do tzw. klasy bardzo szybkiego spadku, klasy szybkiego spadku lub klasy wolnego spadku) (Moed et al., 1998, p. 395). Wydaje się, że tego rodzaju rozszerzenie stosowalności indeksu h-l wiąże się z dużymi nadziejami na jak najściślejsze opisanie i zrozumienie praw rządzących częstotliwością cytowań w nauce, szczególnie że wskaźnik h-l sam w sobie nie rozróżnia tendencji wzrostowych ani spadkowych.

„Anatomia” miary *half-life* nie jest jednakże w stanie uwzględnić szeregu dodatkowych, autonomicznych czynników pozanaukowych⁸ lub tzw. łańcuchów cytowań⁹, które istotnie wpływają na to, jak ostatecznie ukształtuje się struktura piśmiennictwa danej dyscypliny (Bonzi & Snyder, 1991; Case & Higgins, 2000). Jest to miara wyłącznie ilościowa, która siłą rzeczy pomija przyczyny odrzucenia przez autorów jednych publikacji na rzecz innych i nie mówi nic na temat wartości merytorycznej mierzonych obiektów (artykułów, czasopism) (JCR, 2011a). Nie może zatem – *per se* – posłużyć do celów ewaluacyjnych, tj. porównania różnych jednostek bibliograficznych – nie możemy np. stwierdzić, że czasopismo, którego zmierzony synchronicznie *half-life* jest krótszy niż *half-life* innego periodyku (a zatem czasopismo, w którym cytowane są w większości nowsze publikacje) jest w jakimkolwiek sensie „lepsze”, stoi na wyższym poziomie naukowym lub zawiera wiedzę bardziej wiarygodną. Cecha ta wpisana jest w sam sposób konstrukcji wskaźnika i odgarnia go od innych mierników parametrycznych, takich jak powszechnie stosowany pomimo licznych za-

⁸ Tzn. takich, które wynikają z pobudek innych niż czysto poznawcze, związane wyłącznie z walorami naukowymi przywoływanych dokumentów. Mogą być to pobudki natury socjologicznej (np. cytowania „ceremonialne”, „grzecznościowe”), psychologicznej (chęć wykazania się znajomością kanonu obowiązującego w danej dyscyplinie) czy praktycznej (ograniczony zasięg percepcji naukowca).

⁹ Wyrażenie to odnosi się do sytuacji, w której autor nie jest w stanie wskazać wszystkich źródeł, które przyczyniły się do powstania pracy i wymienia tylko najważniejsze, które z kolei oferują własne bibliografie, a wszystkie razem tworzą hierarchiczną, wielopoziomą sieć.

strzeżeń (Stefaniak, 2005) *impact factor* (IF) lub indeks Hirsha. Jednakże, nie oznacza to bynajmniej, że *half-life* jest całkowicie nieprzydatny do celów związanych z szeroko rozumianym wartościowaniem poszczególnych periodyków. Można zilustrować to stwierdzenie przykładem zaczerpniętym z artykułu Sergio Della Sali i Johna R. Crawforda, którzy wykazali, że dwuletni *impact factor* „dyskryminuje” czasopisma z zakresu dyscyplin o wolniejszym tempie postępu badań i prezentowania nowatorskich rezultatów (jak np. fizjologia) (Della Sala & Crawford, 2007, p. 174). *Half-life* takich specjalności jest dłuższy, granice aktualności źródeł posiadają szeroką rozpiętość czasową, a cytowania rozkładają się w rozleglejszych przedziałach. W efekcie relatywnie krótkie *citation window* przedwcześnie odcina dopływ „życiodajnych” odwołań do licznika indeksu IF. Dla tego rodzaju dyscyplin wskazane jest przyjmowanie dłuższego niż dwuletni interwału czasowego dla pomiaru siły wpływu czasopism funkcjonujących w ich ramach (Sala & Crawford, 2007, p. 175).

WNIOSKI

W artykule starano się wykazać, że różne wskaźniki parametryczne służące do analizy i oceny cyklu życia publikacji naukowych odpowiadają – z mniejszą lub większą efektywnością – odmiennym celom analitycznym i praktycznym. Dokonano przeglądu faktycznych oraz hipotetycznych zastosowań wskaźnika *half-life* do badania piśmienniczej komunikacji naukowej, a w szczególności do badania starzenia się piśmiennictwa naukowego oraz pewnych komplikacji wywołanych przez jego niektóre „cechy konstrukcyjne”. W tabeli 4 zestawione zostały najważniejsze wnioski wprowadzone z przedstawionych rozważań.

Wnioski

Tabela 4

	Wskaźnik <i>half-life</i> (h-l) piśmiennictwa
1. Zarządzanie zbiorami bibliotecznymi	Ograniczona przydatność, konieczność konfrontacji z „lokalną” specyfiką wykorzystania zbiorów, tzn. z częstotliwością użycia zbiorów przez czytelników w konkretnym środowisku bibliotecznym.
2. Funkcja pomocnicza w zarządzaniu zasobami elektronicznymi	Tak, pod warunkiem spełnienia szeregu warunków. Większość z nich wymaga przeprowadzenia badań empirycznych w celu umożliwienia potwierdzenia lub odrzucenia wymaganych założeń.
3. Przewidywanie dalszych „losów” poszczególnych periodyków	Praktycznie niemożliwe w przypadku „czystego” wskaźnika – charakter czysto opisowy bez komponentu predykcyjnego. Konieczność dalszego namysłu nad możliwością zastosowania funkcji Burtona i Keblera.
4. Zdolność identyfikacji fazy wzrostowej i schyłkowej w liczbie występujących cytowań	Brak. Podczas kalkulacji wartości liczbowej indeksu następuje „rozmycie się” obu faz.

5. Naukoznawcze badanie rozwoju dyscypliny	Ryzyko wystąpienia zniekształceń podczas wyznaczania momentów przełomowych rozwoju dyscypliny naukowej, spowodowane występowaniem „artykułów opóźnionych” oraz <i>flashes in the pan</i> . Jednocześnie, jeżeli wiele czasopism o kluczowym znaczeniu dla danej dyscypliny w pewnym roku wykazałoby bardzo zbliżone okresy h-l, byłoby to podstawą do wysnucia przypuszczenia o zajściu w świecie nauki jakiegoś wydarzenia które wywołało intensyfikację produkcji piśmienniczej tuż przed okresem czasu wskazanym wartością indeksu <i>half-life</i> .
6. Naukoznawcze analizy bibliometrycznych charakterystyk czasopism	Dobra przydatność, jednocześnie konieczność refleksji nad celowością stosowania korekcji ze względu na przyrost ilości piśmiennictwa.
7. Funkcja pomocnicza w systemach klasyfikujących starzejące się artykuły w zależności od tempa (szybkości) zachodzenia procesu starzenia się	Tak. Jednoczesne uzależnienie od poprawności wprowadzonej korekty ze względu na przyrost literatury.
8. Funkcja pomocnicza w projektowaniu wskaźników siły oddziaływania czasopism	Tak. Występuje konieczność korekcji, jeżeli zamiarem badacza jest odzwierciedlenie rzeczywistych relacji.

BIBLIOGRAFIA

- Alvarez, Pedro; Escalona, Isabel; Pulgarin, Antonio (2000). What is Wrong with Obsolescence? *Journal of the American Society for Information Science*. Vol. 51, pp. 812-815.
- Bonzi, Susan; Snyder, H.W. (1991). Motivations for Citation: A Comparison of Self Citation and Citation to Others. *Scientometrics*. Vol. 21, pp. 245-254.
- Bouabid, Hamid (2011). Revisiting Citation Aging: a Model for Citation Distribution and Life-Cycle Prediction. *Scientometrics*. Vol. 88, pp. 199-211.
- Burton, Robert E.; Kebler, R.W. (1960). The 'Half-Life' of Some Scientific and Technical Literatures. *American Documentation*. Vol. 11, pp. 18-22.
- Case, Donald O.; Higgins, Georgeann M. (2000). How Can we Investigate Citation Behavior?: A Study of Reasons for Citing Literature in Communication. *Journal of the American Society for Information Science*. Vol. 51, pp. 635-645.
- Costas, Rodrigo; van Leeuwen, Thed N.; van Raan, Anthony F. J. (2010). Is Scientific Literature Subject to a 'Sell-By-Date'? A General Methodology to Analyze the 'Durability' of Scientific Documents. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*. Vol. 61, pp. 329-339.
- Crilly, Tony (2010). *50 teorii matematyki, które powinieneś znać*. Warszawa: PWN.
- Gapen, Kaye; Milner, Sigrid P. (1981). Obsolescence. *Library Trends*. Vol. 30, pp. 107-124.
- JCR (2011a). *Journal Citation Reports. Journal Cited Half-Life* [online]. Thomson Reuters [dostęp: 12.05.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://admin-apps.webofknowledge.com/JCR/help/h_ctdhl.htm#agctdhl>.
- JCR (2011b). *Journal Citation Reports. Journal Citing Half-Life* [online]. Thomson Reuters [dostęp: 12.05.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://admin-apps.webofknowledge.com/JCR/help/h_ctghl.htm#citing_halflife>.
- JCR (2011c). *Journal Citation Reports. Journal of Vibration and Acoustics* [online]. Thomson Reuters [dostęp: 12.05.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://admin-apps.webofknowledge.com/JCR/JCR?RQ=RECORD&rank=18&journal=J+VIB+ACOST+FUNCT>>.
- JCR (2011d). *Journal Citation Reports. Brain Structure & Function* [online]. Thomson Reuters [dostęp: 12.05.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://admin-apps.webofknowledge.com/JCR/JCR?RQ=RECORD&rank=8&journal=BRAIN+STRUCT+FUNCT>>.

- Ladwig, Parker J.; Sommese, Andrew J. (2005). Using Cited Half-Life to Adjust Download Statistics. *College and Research Libraries*. Vol. 66, pp. 527-542.
- Larivière, Vincent; Archambault, Éric; Gingras, Yves (2008). Long-Term Variations in the Aging of Scientific Literature: From Exponential Growth to Steady-State Science (1900-2004). *Journal of the American Society for Information Science and Technology*. Vol. 59, pp. 288-296.
- Line, Maurice B. (1970). The 'Half-Life' of Periodical Literature: Apparent and Real Obsolescence. *Journal of Documentation*. Vol. 26, pp. 46-54.
- Moed, Henk F.; van Leeuwen, Thed N.; Reedijk, Jan (1998). A New Classification System to Describe The Ageing of Scientific Journals and Their Impact Factors. *Journal of Documentation*. Vol. 54, pp. 387-419.
- Motylev, V.M. (1989). The Main Problems of Studying Literature Aging. *Scientometrics*. Vol. 15, pp. 97-109.
- Nakamoto, Hideshiro (1988). Synchronous and Diachronous Citation Distributions. In: *Informetrics 87/88*. Ed. by L. Egghe; R. Rousseau. Amsterdam [etc.]: Elsevier Science Publishers, pp. 157-163.
- Sala, Sergio D.; Crawford, John R. (2007). A Double Dissociation Between Impact Factor and Cited Half Life. *Cortex*. Vol. 43, pp. 174-175.
- Sen, B. K. (1999). Symbols and Formulas for a Few Bibliometric Concepts. *Journal of Documentation*. Vol. 55, pp. 325-334.
- Skalska-Zlat, Marta (1988). Bibliometria – pojęcia, metody, kierunki badań. *Roczniki Biblioteczne*, z. 2, s. 259-283.
- Stefaniak, Barbara (1999). Cytowania literatury naukowej i ich udział w procesie komunikacji. *Zagadnienia Naukoznawstwa*, nr 1(139), s. 49-56.
- Stefaniak, Barbara (2005). O znaczeniu wartości liczbowej Journal Impact Factor. *Zagadnienia Naukoznawstwa*, nr 1(163), s. 77-86.
- Stinson, Ray E.; Lancaster, Frederick W. (1987). Synchronous versus Diachronous Methods in the Measurement of Obsolescence by Citation Studies. *Journal of Information Science*. Vol. 13, pp. 65-74.
- Száva-Kováts, Endre (2002). Unfounded Attribution of the 'Half-Life' Index-Number of Literature Obsolescence to Burton and Kebler: A Literature Science Study. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*. Vol. 53, pp. 1098-1105.

Aneks 1. Dane liczbowe dla wykrr. 1 i wykrr. 2.

Dane zostały obliczone w programie Excel 2007, poprzez wstawienie wartości dla zmiennej X do wzoru Burtona i Keblera ($y = 1 - (\frac{a}{e^x} + \frac{b}{e^{2x}})$). Przykładowe wartości współczynnika a zostały dobrane tak, aby uwidocznic różnicę pomiędzy hipotetycznymi dyscyplinami o różnych stopniach starzenia się artykułów.

Wykrr. 1. (a=0,5)		Wykrr. 2. (a=1,8)	
X	Y	X	Y
0	0	0	0
0,1	0,13822	0,1	0,02628
0,2	0,25547	0,2	0,06254
0,3	0,35518	0,3	0,10558
0,4	0,44017	0,4	0,15289
0,5	0,51279	0,5	0,20255
0,6	0,57499	0,6	0,25309
0,8	0,67438	0,8	0,35272
1,0	0,74839	1,0	0,44608

1,2	0,80404	1,2	0,53042
1,4	0,84629	1,4	0,60476
1,6	0,87867	1,6	0,66919
1,8	0,90369	1,8	0,72431
2,0	0,92317	2,0	0,77104
2,2	0,93846	2,2	0,81037
2,4	0,95053	2,4	0,84329
2,6	0,96011	2,6	0,87072
2,8	0,96775	2,8	0,89349
3,0	0,97387	3,0	0,91236
3,2	0,97879	3,2	0,92796
3,4	0,98276	3,4	0,94082
3,6	0,98597	3,6	0,95141
3,8	0,98857	3,8	0,96013
4,0	0,99068	4,0	0,96729
4,2	0,99239	4,2	0,97319
4,4	0,99379	4,4	0,97802
4,6	0,99493	4,6	0,98199
4,8	0,99586	4,8	0,98524
5,0	0,99661	5,0	0,98791

ŁUKASZ OPALIŃSKI

The Library of Rzeszow University of Technology
e-mail: lopa@prz.edu.pl

SELECTED METHODOLOGICAL ASPECTS OF RESEARCH ON THE LIFECYCLE OF SCHOLARLY PUBLICATIONS

KEYWORDS: Bibliometrics. Scientific journals. Literature aging. Half-life index. Application.

ABSTRACT: Objective – The author presents the concept of half-life index calculation and evaluates its usefulness in various areas of science studies and library studies. **Research method** – The paper is based on the literature analysis and key issues of half-life index calculation are illustrated with sample data prepared on the basis of original concepts presented in the literature. **Results and conclusions** – Most often half-life index is used in science studies to research various branches of science as well as to design the typology of scholarly literature based on the period during which the knowledge included in the literature becomes outdated and to modify already existing scientific journals impact factors. The index in question appears to be less useful in library collection management.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 23 maja 2013 r.

ADAM JACHIMCZYK

Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa.
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
e-mail: Adam.Jachimczyk@ujk.edu.pl

O BOWIĄZKI I KOMPETENCJE PRZEDSTAWICIELI ZAWODÓW INFORMACYJNYCH. PERSPEKTYWA PRACODAWCY

Adam Jachimczyk jest adiunktem w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach. Jego zainteresowania naukowe obejmują zastosowanie technologii informatycznej w działalności informacyjnej. Najważniejsze publikacje: Polskie spisy bibliograficzne na World Wide Web. W: *Bibliografia: teoria, praktyka, dydaktyka*. Warszawa 2009, s. 204-217; Elektroniczne gazety i czasopisma: sposób na oszczędności w bibliotekach? W: *Biblioteki i ich klienci: między płatnym a bezpłatnym komunikowaniem się w erze zasobów cyfrowych i sieci*. Kraków 2009, s. 112-120; Format metadanych ONIX – ONline Information eXchange. W: *Szósta Ogólnokrajowa Narada Bibliografów. Warszawa 23-24 października 2008*. Warszawa 2010, s. 174-194; Cenzura w wersji online. W: *Nie po myśli władzy: studia nad cenzurą i zakresem wolności słowa na ziemiach polskich od wieku XIX do czasów współczesnych*. Toruń 2012, s. 441-454; Od 2011 r. jest redaktorem naczelnym internetowego periodyku naukowego „iNFOTEZY”.

dzy: studia nad cenzurą i zakresem wolności słowa na ziemiach polskich od wieku XIX do czasów współczesnych. Toruń 2012, s. 441-454; Od 2011 r. jest redaktorem naczelnym internetowego periodyku naukowego „iNFOTEZY”.

SŁOWA KLUCZOWE: Zawody informacyjne. Klasyfikacja zawodów i specjalności. Analityk informacji i raportów medialnych. Analityk ruchu na stronach internetowych. Broker informacji. Researcher. Menedżer zawartości serwisów internetowych. Specjalista zarządzania informacją. Architekt informacji. Specjalista SEO.

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Zaktualizowana klasyfikacja zawodów i specjalności opublikowana przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej w 2010 r. wymienia nowe zawody związane z przetwarzaniem informacji: analityka informacji i raportów medialnych, analityka ruchu na stronach internetowych, brokera informacji, menedżera zawartości serwisów internetowych, specjalistę zarządzania informacją. W klasyfikacji brak jednak charakterystyki wspomnianych zawodów. Celem artykułu jest przedstawienie wymaganych przez pracodawców kompetencji pracowników informacji oraz zakresu ich obowiązków. **Metody badań** – Podstawą opracowania jest analiza 41 ofert pracy zamieszczonych między 2005 a 2013 r. w internetowych serwisach rekrutacyjnych. W badaniu uwzględniono branżę, którą reprezentuje pracodawca, opisy stanowisk pracy oraz wymagania stawiane pracownikom. **Wyniki** – Z analizy wynika, że pracodawcy, reprezentujący różnorodne branże, potrzebują wysoko wykwalifikowanych profesjonalistów, których charakteryzuje znajomość zagadnień związanych z przetwarzaniem informacji i zastosowaniem do tego celu technologii informacyjnej. Ponadto powinni oni: posiadać wiedzę z zakresu reklamy, marketingu, dziennikarstwa czy nauk społecznych. **Wnioski** – Klasyfikacja nie wyczerpuje listy profesji informacyjnych, gdyż rozwój technologiczny stale tworzy zapotrzebowanie na specjalistów w nowych zawodach związanych z przetwarzaniem informacji. Dynamiczny rozwój technologii informacyjnej wymaga dużej wszechstronności od pracowników informacji i stawia określone wymagania przed systemem edukacji, który obecnie nie zaspokaja potrzeb pracodawców działających w sektorze informacyjnym.

WPROWADZENIE

Rozwój elektronicznych metod przetwarzania danych stworzył nowe możliwości rozwoju zawodowego dla przedstawicieli zawodów informacyjnych. Ich kompetencje związane z tworzeniem, organizowaniem, przechowywaniem, rozpowszechnianiem informacji oraz wykorzystaniem do tego celu technologii informacyjnej (Greer et al., 2007, p. 10) okazują się bowiem przydatne w przedsiębiorstwach różnego typu, działających na niezwykle konkurencyjnym rynku, gdzie kluczową rolę odgrywa informacja i wiedza (Pantry & Griffiths, 2004, p. 168). Kojarzeni są najczęściej z biblioteką lub archiwum, ale środowisko podmiotów zatrudniających pracowników informacji wyróżnia o wiele większa różnorodność (Materska, 2002). Obrazuje ją również, jak zauważa Wanda Pindłowa, perspektywa badaczy sektora informacyjnego, który został wyodrębniony z uwagi na rolę informacji i wiedzy we współczesnej gospodarce (Pindłowa, 2010, s. 73; Dziuba, 2007, s. 35). Dariusz Tadeusz Dziuba zalicza do niego personel, w którego pracy gromadzenie i przetwarzanie informacji zajmuje znaczący udział. W rezultacie, znajdują się w nim także np. informatycy różnych specjalności, nauczyciele, lekarze czy specjaliści administracji publicznej (Dziuba, 2007, s. 70-71, 73).

Badacz opierał się na klasyfikacji zawodów i specjalności opublikowanej przez Ministra Gospodarki i Pracy w 2004 r. Była ona aktualizowana w 2007 i 2010 r. rozporządzeniami Ministra Pracy i Polityki Społecznej. W klasyfikacji z 2010 r. (*Rozporządzenie*, 2010) znalazła się grupa (kod 2622) – Bibliotekoznawcy i specjaliści zarządzania informacją, którzy „... zajmują się gromadzeniem, tworzeniem, organizowaniem i prowadzeniem zbiorów bibliotecznych i innych zbiorów informacji, organizowaniem i kontrolowaniem innych usług bibliotecznych oraz dostarczaniem informacji użytkownikom” (*Klasyfikacja zawodów*, 2010).

Do tej grupy zaliczono następujące zawody:

- analityk informacji i raportów medialnych (kod 262201),
- analityk ruchu na stronach internetowych (262202),
- bibliotekoznawca (262203),
- broker informacji (researcher) (262204),
- menedżer zawartości serwisów internetowych (262205),
- specjalista informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej (262206),
- specjalista zarządzania informacją (262207),
- pozostali bibliotekoznawcy i specjaliści zarządzania informacją (262290).

W porównaniu z klasyfikacją z 2004 r. (zmienioną w 2007 r.) (*Rozporządzenie*, 2007) rozporządzenie z 2010 r.¹ wprowadziło do niej pewne zmiany. Zmieniła się nazwa grupy z „bibliotekoznawcy i specjaliści informacji naukowej” na „bibliotekoznawcy i specjaliści zarządzania informacją”. Zaliczono do niej nowe zawody, takie jak: broker informacji, analityk informacji i raportów medialnych oraz specjalista zarządzania informacją. Ponadto, z grupy oznaczonej kodem 213990 – Pozostali informatycy gdzie indziej niesklasyfikowani – do bibliotekoznawców i specjalistów zarządzania informacją przeniesiono analityka ruchu na stronach internetowych

¹ Kolejną aktualizację rozporządzenia opublikowano w 2012 r., ale nie wprowadziła ona żadnych zmian w grupie „Bibliotekoznawcy i specjaliści zarządzania informacją”. Zob. *Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 12 listopada 2012 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania*. Dz. U. 2012, Nr 0, poz. 1268.

oraz menedżera zawartości serwisów internetowych (*Klucz powiązań*). Skłaniałbym się także, żeby do tej grupy przypisać pracownika pozycjonowania stron internetowych (kod 351403, podgrupa 35 – technicy informatycy), gdyż jego zakres obowiązków obejmuje działania ułatwiające użytkownikom Internetu odszukanie określonej witryny WWW. Pominięto także zawód architekta informacji, którego zadania, związane z projektowaniem tzw. przestrzeni informacyjnej i ułatwieniem użytkownikowi dostępu do poszukiwanej informacji (Skórka, 2011, s. 49, 52; Rosenfeld & Morville, 2003, s. 20) bez wątplenia sytuują go w omawianej grupie specjalistów. W klasyfikacji występuje jedynie zawód architekta stron internetowych (kod 251301, grupa 25 – specjaliści do spraw technologii informacyjno-komunikacyjnych). Nie można go wiązać z zawodem webmastera, gdyż w klasyfikacji wyodrębniono także specjalność projektanta stron internetowych (kod – 351404).

ZAKRES PRACY

Dostępna w Internecie baza danych zawodów i specjalności (*Klasyfikacja zawodów i specjalności – opisy grup i zawodów*) nie zawiera, poza bibliotekoznawcą oraz specjalistą informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej, charakterystyki zawodów należących do grupy bibliotekoznawców i specjalistów zarządzania informacją. Skłania to do postawienia pytania, czym się właściwie zajmują ich przedstawiciele? Odpowiedzi szukałem w ofertach pracy, które zamieszczają w Internecie pracodawcy. Zawierają one opisy stanowisk oraz wymagania stawiane pracownikom. Głównym źródłem była wyszukiwarka ofert pracy w portalu Money.pl, ale posiłkowano się także informacjami pochodzącymi ze stron internetowych niektórych firm oraz ogłoszeniami w innych serwisach rekrutacyjnych. Ogółem przeanalizowałem 41 anonsów z lat 2005-2013 o pracy dla przedstawicieli zawodów informacyjnych, wymienionych w klasyfikacji. Staralem się także uwzględnić odmienne nazwy profesji oraz nazwy stanowisk w firmach, gdyż pracodawcy mogą je kształtować zgodnie z własnymi potrzebami. Przykładem może być pracownik pozycjonowania stron internetowych, który w ofertach występuje jako specjalista ds. SEO, pozycjoner czy analityk ds. SEO.

Do grupy specjalistów zarządzania informacją zaliczyłem także pracownika pozycjonowania stron internetowych oraz architekta stron internetowych, którego utożsamiam z architektem informacji. Stanisław Skórka uważa wprawdzie, że architektury informacji nie powinno się kojarzyć wyłącznie z projektowaniem stron WWW pisząc, że architekt informacji „jest wszędzie tam, gdzie występują zasoby informacyjne i konieczność zarządzania nimi” (Skórka, 2011, s. 52). Niemniej jednak, analiza ofert wskazuje, że architektów informacji rekrutują wyłącznie firmy projektujące strony internetowe.

ANALITYK INFORMACJI I RAPORTÓW MEDIALNYCH

W świetle trzech ogłoszeń (firma monitorująca media, wywiadownia gospodarcza oraz spółka zajmująca się wynajmem pracowników) analityk

monitoruje media oraz przygotowuje opracowania na określone tematy. W zawodzie liczy się umiejętność oceny treści, sporządzania analiz (również statystycznych) oraz redagowania tekstów. Znaczenie ma także orientacja w problematyce gospodarczej i politycznej (*Analityk informacji i raportów medialnych*, 2009; *Analityk informacji i raportów medialnych/specjalista ds. mediów*, 2012; *Analityk Informacji*, 2011). W pewnym stopniu profesja ta zbliża się do brokera informacji, którego zadaniem jest również sporządzanie analiz i raportów z przeprowadzonych kwerend.

ANALITYK RUCHU NA STRONACH INTERNETOWYCH

Zidentyfikowałem tylko jedną ofertę pracy dla przedstawiciela tej profesji. Jego zakres obowiązków dotyczył obsługi sklepu internetowego oraz analizy zakupu i sprzedaży (*Analityk ruchu na stronach internetowych*, 2012). Zadanie to wiąże się również z analizą statystyk serwisu WWW, które dostarczają informacji o liczbie jego użytkowników, ich geolokalizacji, słowach kluczowych, dzięki którym internauci odnajdują stronę WWW, o wykorzystywanych przeglądarkach i systemach operacyjnych (Ledford, 2009, s. 281-283; Jerkovic, 2011, s. 126-129). Odpowiednio zinterpretowane dane pozwolą bowiem lepiej zaprojektować strukturę witryny WWW i dostosować ją do potrzeb użytkowników, co przełoży się na większą sprzedaż towarów. W tym przypadku można też zwrócić uwagę na pewną zbieżność z obowiązkami pracownika pozycjonowania stron internetowych, od którego także wymaga się analizy statystyk sieciowych.

BROKER INFORMACJI (RESEARCHER)

W 2007 r. Instytut Logistyki i Magazynowania w raporcie o elektronicznej gospodarce w Polsce obwieszczał, że „Rok 2006 należał do infobrokerów – nowej grupy zawodowej, która wyrosła na szybko powstającym rynku informacji elektronicznych” (*Elektroniczna gospodarka*, 2006). Wyrazem zainteresowania profesją są także publikacje w literaturze fachowej (m.in. Kamińska, 2008; Kowalska, 2009). Rośnie bowiem zapotrzebowanie na specjalistów potrafiących efektywnie wyszukiwać, opracowywać i udostępniać informacje pochodzące z różnych źródeł. Potwierdza to także analiza ofert pracy składanych przez przedsiębiorstwa działające w różnych sektorach gospodarki.

Stosunkowo rzadko zapotrzebowanie zgłaszały firmy infobrokerskie. Jedna z nich poszukiwała osób, które miały m.in. prowadzić wywiad gospodarczy oraz weryfikować wiarygodność firm. Musiały one charakteryzować się umiejętnością wyszukiwania oraz analizy i syntezy informacji, znajomością języka angielskiego oraz orientacją w problematyce gospodarczej (*Infobroker*, 2013). Częściej infobrokerów rekrutowały przedsiębiorstwa reprezentujące bardzo różne branże. Na przykład firma badawcza, specjalizująca się w dostarczaniu informacji rynkowych, potrzebowała osoby zajmującej się pozyskiwaniem i weryfikacją informacji biznesowych, monitoringiem źródeł informacji, oraz organizacją systemu „knowledge management”. Od kandydatów oczekiwano znajomości dwóch języków obcych, analizy finansowej i statystycznej, umiejętności wyszukiwania i weryfikacji

informacji biznesowych (*Infobroker*, 2012). Firma produkcyjno-handlowa poszukiwała researchera, którego zadaniem miało być wyszukiwanie informacji ekonomicznych, pozyskiwanie danych w Internecie oraz poprzez wywiad telefoniczny. Pracownik powinien też analizować zebrane dane i przygotowywać je do prezentacji. Dla pracodawcy liczyła się m.in. orientacja w bieżących wydarzeniach w Polsce i na świecie oraz „sprawność w poruszaniu się po Internecie” (*Researcher – wsparcie projektów*, 2012).

Firma ubezpieczeniowa potrzebowała specjalisty określanego jako researcher/specjalista ds. pozyskiwania informacji, którego praca polegałaby „...na zbieraniu informacji i aktualizowaniu międzynarodowej bazy danych za pośrednictwem Internetu i telefonu”. Poza znajomością języków liczyła się także umiejętność zdobywania i analizowania informacji (*Researcher/Specjalista/ka ds. Pozyskiwania Informacji*, 2010). Zajęcie dla brokera informacji, zainteresowanego zagadnieniami finansowymi, polegające na „1. monitorowaniu wiadomości z rynku, 2. selekcjonowaniu informacji ważnych” oferowała także firma specjalizująca się w doradztwie finansowym (*Broker informacji*, 2012).

Z kolei jednemu z wydawnictw zależało na specjalistcie określanym jako redaktor/researcher. Jego praca opierałaby się na: „pozyskiwaniu informacji o nowych i planowanych inwestycjach z rynku budowlanego, monitorowaniu inwestycji na różnych etapach budowy, poszukiwaniu niestandardowych źródeł informacji...”. W tym przypadku dla pracodawcy liczyło się doświadczenie dziennikarskie (*Redaktor – Researcher*, 2011).

Mamy też do czynienia z ofertami pracy dla brokerów informacji określanych również jako „analityk internetowy” (firma zajmująca się monitoringiem mediów), „specjalista ds. poszukiwania danych” (firma windykacyjna), „specjalista ds. zarządzania informacją” (branża motoryzacyjna), czy „medical information manager” (firma farmaceutyczna), ale łączy je wspólne zadanie wyszukiwania informacji (w Internecie lub drogą wywiadu telefonicznego). Tylko w przypadku „medical information manager” wymagano wykształcenia medycznego, gdyż pracownik był zobowiązany do udzielania odpowiedzi na zapytania medyczne, wyszukiwanie i dostarczenie fachowej literatury oraz prowadzenie Bazy Informacji Medycznej (*Analityk internetowy*, 2011; *Młodszy specjalista ds. poszukiwania danych*, 2010; *Specjalista ds. Zarządzania Informacją*, 2005a; *Medical Information Manager*, 2009).

W świetle analizowanych ogłoszeń broker informacji powinien się charakteryzować znajomością źródeł informacji, umiejętnością ich przeszukiwania oraz szybkiej analizy wyszukanych danych. Pożądana jest znajomość języków obcych oraz pewna orientacja w problematyce gospodarczej i politycznej.

SPECJALISTA ZARZĄDZANIA INFORMACJĄ

Zapotrzebowanie na tego rodzaju specjalistów wynika z coraz większej liczby danych, które przetwarzają i wykorzystują współczesne przedsiębiorstwa. Skuteczne zarządzanie informacją wymaga również złożonego oprogramowania komputerowego, które potrafi zintegrować dane pochodzące z różnych działów firmy oraz odpowiednich specjalistów rozumiejących

istotę działania takich narzędzi. Odzwierciedlają to oferty pracy, w których podkreśla się wysokie kompetencje informatyczne tego typu specjalistów.

Firma z branży finansowej zadania specjalisty w biurze zarządzania informacją sformułowała następująco: „tworzenie nowych analiz i rozwiązań opartych na przetwarzanych danych, bieżące utrzymywanie i monitorowanie procesów czyszczenia i reduplikacji danych, rozwiązywanie problemów pojawiających się w trakcie uruchamiania raportów periodycznych Hurtowni Danych”. Na tym stanowisku specjalista musiał znać relacyjne bazy danych, język SQL, zagadnienia programowania strukturalnego i proceduralnego, oraz systemy Linux i Unix (*Specjalista*, 2009). Z kolei specjalista zarządzania informacją w firmie telekomunikacyjnej miał odpowiadać m.in. za „zarządzanie dokumentami w systemie gromadzenia i wyszukiwania informacji technicznych dla urządzeń telefonii komórkowej GSM/UMTS, administrowanie i monitorowanie działania systemu wyszukiwania informacji...”. Od takiego kandydata wymagano wykształcenia wyższego w zakresie telekomunikacji, informatyki, znajomości oprogramowania do gromadzenia oraz udostępniania informacji, protokołów i technologii komunikacyjnych oraz programowania w języku C++ (*Specjalista ds. zarządzania informacją*, 2008). W przedsiębiorstwie handlowym specjalista do spraw zarządzania informacją był odpowiedzialny m.in. za rozwiązywanie problemów technicznych aplikacji CRM, wsparcie użytkowników biznesowych, szkolenia użytkowników i przeprowadzanie testów nowych wersji systemów. Wymagano od niego wykształcenia informatycznego oraz znajomości systemów CRM, języka SQL, relacyjnych baz danych (*Specjalista ds. Zarządzania Informacją*, 2012). W jednej z ofert (firma konsultingowa) zadania pracownika obejmowały wdrażanie systemów informatycznych. Od kandydata wymagano m.in. wykształcenia w zakresie informatyki gospodarczej lub zarządzania oraz znajomości języka SQL. Ponadto musiał znać zagadnienia związane z systemami wspomagania zarządzania i gospodarki towarowej (*Specjalista ds. Zarządzania Informacją*, 2005b).

Na tym tle wyróżniają się dwie oferty, w których nie akcentowano znajomości specyficznych narzędzi zarządzania informacją. Firma farmaceutyczna szukała specjalisty, który miał dbać o prawidłowe funkcjonowanie systemu zarządzania informacją oraz zajmować się budową bazy danych o projektach, produktach, dostawcach, umowach. W wymaganiach zwracano uwagę na wykształcenie chemiczne, farmaceutyczne lub w zakresie zarządzania (*Specjalista ds. Zarządzania Informacją*, 2011). Z kolei przedsiębiorstwo handlowe poszukiwało specjalisty ds. zarządzania informacją wewnętrzną, zajmującego się kształtowaniem polityki informacyjnej w firmie oraz projektem Systemu Informacji Marketingowej. W tym przypadku dla pracodawcy liczyło się wykształcenie i doświadczenie w zakresie zarządzania, dziennikarstwa lub marketingu oraz umiejętność opisu „rzeczywistości biznesowej i społecznej” (*Samodzielny specjalista ds. zarządzania informacją wewnętrzną*, 2011).

Analizowane oferty odzwierciedlają zróżnicowane pojmowanie terminu zarządzanie informacją, które obejmuje zarówno zarządzanie technologią informacyjną i systemami informacyjnymi, jaki i zasobami oraz procesami informacyjnymi w przedsiębiorstwie (Materska, 2007, s. 267-268). Ogłoszenia budują obraz profesjonalisty odpowiedzialnego za stworzenie funkcjonalnego przepływu informacji w firmie. Do jego głównych zadań

należy wdrażanie i nadzorowanie systemów zarządzania informacją oraz szkolenie użytkowników. Z uwagi na złożoność współczesnych systemów praca na takim stanowisku wymaga z reguły wykształcenia informatycznego oraz bieżącej znajomości relacyjnych baz danych.

MENADŻER ZAWARTOŚCI SERWISÓW INTERNETOWYCH

W tym przypadku tylko jedno z wydawnictw proponowało szkolenie *Menedżer zawartości serwisów internetowych* przygotowujące do zajmowania takich stanowisk, jak: redaktor i wydawca WWW, ekspert ds. komunikacji i e-promocji online, specjalista ds. społeczności i mobile², analityk internetowy, e-commerce manager. W programie kursu uwzględniono m.in. zagadnienia dotyczące redagowania i publikowania treści w sieci, internetowych technik marketingowych oraz architektury informacji (*Certyfikowany menedżer zawartości serwisów internetowych*, 2011). Wydaje się jednak, że do tego zawodu można przypisać oferty dla specjalistów określanych także jako młodszy specjalista ds. zarządzania treścią stron internetowych, czy specjalista ds. zarządzania treścią portalu. Obydwa stanowiska łączyło zadanie zarządzania serwisami WWW. W pierwszym przypadku zakres obowiązków obejmował np. „koordynację przepływu informacji i zapytań od użytkowników” i aktualizację treści stron internetowych. Od takiego specjalisty wymagano znajomości pakietu MS Office oraz doświadczenia w administrowaniu treścią stron internetowych. Z kolei specjalista ds. zarządzania treścią portalu powinien pisać i redagować teksty, obsługiwać media społecznościowe oraz zarządzać grafiką na stronach WWW. Dla pracodawcy liczyła się znajomość systemów zarządzania treścią, programów Google AdWords i Google Analytics czy umiejętność pozycjonowania stron internetowych (*Młodszy specjalista ds. zarządzania treścią stron internetowych*, 2012; *Specjalista ds. Zarządzania Treścią Portalu*, 2012).

ARCHITEKT INFORMACJI (ARCHITEKT STRON INTERNETOWYCH)

Architektka informacji określa się także jako specjalistę ds. usability, projektanta funkcjonalności WWW/Web Usability Developer, architektka informacji/projektanta UX czy młodszego projektanta interakcji/architektka informacji.

Najbardziej szczegółowy opis zawodu dostarcza ogłoszenie firmy zajmującej się projektowaniem stron internetowych. Poszukiwana osoba miała być odpowiedzialna „...za budowę nowych oraz optymalizację istniejących serwisów WWW. W szczególności będzie zajmowała się tworzeniem projektów funkcjonalnych serwisów bazując na analizach doświadczeń klientów (user experience) oraz zasadach ergonomii i używalności (usability)”. Wymagania obejmowały m.in. „bardzo dobrą znajomość architektury technicznej i informacyjnej serwisów WWW oraz zasad ich optymalizacji pod kątem wydajności i używalności (usability) [...] biegle tworzenie

² Jest to specjalista odpowiedzialny za obsługę serwisów społecznościowych (m.in. Facebook, Twitter) oraz aplikacji projektowanych z myślą o urządzeniach przenośnych (tablety, smartfony).

projektów funkcjonalnych, w tym wszelkiego rodzaju siatek, prototypów, mockupów itd., znajomość technologii stosowanych po stronie klienta: (x) HTML, CSS, JavaScript, Flash, biegłe posługiwanie się oprogramowaniem biurowym oraz wspierającym tworzenie projektów funkcjonalnych (np. Axure, MS Visio)” (*Information architect*, 2013).

Pozostałe oferty zawierają zbliżony zakres obowiązków architekta informacji, obejmujący tworzenie funkcjonalnych serwisów internetowych, analizę potrzeb ich użytkowników, testowanie witryn WWW pod kątem ich użyteczności, tworzenie makiet stron internetowych, czy projektowanie interfejsów użytkownika. Dla pracodawców liczy się znajomość narzędzi do projektowania, wiedza z zakresu psychologii czy socjologii, orientacja w zagadnieniach związanych z użytecznością witryn WWW, umiejętność analizy ich funkcjonalności, znajomość problematyki projektowania interfejsów użytkownika, technologii internetowych czy umiejętność obsługi programów graficznych (*Architekt informacji*, 2011; *Specjalista ds. usability*, 2012; *Projektant Funkcjonalności WWW/Web Usability Dev*, 2009; *Starszy Architekt Informacji*, 2012; *Architekt informacji*, 2006; *Architekt Informacji/User Experience Architect*, 2012; *Architekt informacji/Projektant UX*, 2012; *Projektant WWW/Architekt Informacji*, 2007; *Młodszy Projektant Interakcji/Architekt Informacji*, 2012).

PRACOWNIK POZYCJONOWANIA STRON INTERNETOWYCH

Zadaniem takiego pracownika jest zapewnienie określonemu serwisowi internetowemu jak najwyższej pozycji w rankingach internetowych wyszukiwarek. Podstawowy zakres obowiązków obejmuje m.in. stworzenie tzw. zaplecza pozycjonerskiego. Są to działania polegające na dodaniu łączy do określonej witryny WWW do jak największej grupy stron internetowych (katalogów, forów i grup dyskusyjnych, blogów) (Kobis, 2007, s. 171). Ponadto zajmuje się on tworzeniem kampanii marketingowych w Internecie wykorzystując takie narzędzia, jak Google AdWords, AdKontekst, wykorzystaniem mediów społecznościowych do promocji witryn w sieci, doбором odpowiednich słów kluczowych oraz zarządzaniem statystykami Google Analytics. W wymaganiach podkreśla się m.in. znajomość narzędzi typu Google AdWords czy Google Analytics oraz aplikacji wspierających pozycjonowanie. Nie bez znaczenia jest znajomość HTML, PHP i CSS oraz systemów zarządzania treścią. Zwraca się też uwagę na stosowanie etycznych metod pozycjonowania. W cenie jest również umiejętność pisanie artykułów na potrzeby pozycjonowania – stąd oferty pracy dla tzw. SEO Copywritera (*Specjalista ds. SEO – Pozycjoner*, 2013; *Specjalista ds. SEO i marketingu internetowego*, 2013; *Stażysta SEO i SEM*, 2010; *Specjalista ds. SEO-SEM*, 2012; *Seo copywriter!*, 2013; *Specjalista ds. SEO/SEM – marketing internetowy*, 2013; *Specjalista ds. pozycjonowania stron internetowych*, 2012; *Specjalista ds. zarządzania informacją*, 2012)

PODSUMOWANIE

Omówiona w artykule lista zawodów i specjalności nie wyczerpuje listy profesji informacyjnych. Pracodawcy szukają również m.in. „trenerów

baz danych”, indeksów, czy specjalistów do spraw rozwoju publikacji profesjonalnych (*Trener baz danych*, 2010; *Indekser*, 2011; *Specjalista ds. rozwoju publikacji profesjonalnych*, 2013). Rozwój technologiczny zapewne już w niedalekiej przyszłości stworzy więc zapotrzebowanie na specjalistów w nowych zawodach związanych z przetwarzaniem informacji (Materska, 2007, s. 363). Jej znaczenie we współczesnej gospodarce zmusza również przedstawicieli innych zawodów do stałego uzupełniania swoich kompetencji informacyjnych.

Współczesny rynek pracy wymaga od pracownika informacji dużej wszechstronności. Menedżer zawartości serwisów internetowych musi być także specjalistą od SEO oraz wyszukiwania i analizowania informacji. Broker informacji powinien umieć tworzyć analizy oraz orientować się w problematyce gospodarczej i politycznej. Pozycjoner, oprócz znajomości specyficznych narzędzi analitycznych czy podstaw projektowania witryn WWW, powinien znać zagadnienia internetowego marketingu. Od specjalistów zarządzania informacją oczekuje się znajomości skomputeryzowanych systemów sterujących przepływem informacji w przedsiębiorstwie, a architekt informacji musi łączyć umiejętności z pogranicza różnych dziedzin: informatyki, reklamy, dziennikarstwa, nauki o informacji czy psychologii. Ta wszechstronność stawia więc określone wymagania przed kształcącym specjalistów systemem edukacji, który obecnie w niewielkim stopniu odpowiada potrzebom pracodawców działających w sektorze informacyjnym.

BIBLIOGRAFIA

- Analityk Informacji* (2011). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://praca.money.pl/analityk;informacji,warszawa,oferta,5368124.html>>.
- Analityk informacji i raportów medialnych* (2009). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://praca.studentnews.pl/s/1712/53121-Praca-dla-studentow-i-absolwentow-oferty/319738-Analytik-informacji-i-Raportow-medialnych.htm?c1=11391&c3=11043>>.
- Analityk informacji i raportów medialnych/specjalista ds. mediów* (2012). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://vacancies24.pl/job/analytik-informacji-i-raportow-medialnych-specjalista-ds-mediow/>>.
- Analityk internetowy* (2011). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://vacancies24.pl/job/54-analytik-internetowy-niepenosprawnosc/>>.
- Analityk ruchu na stronach internetowych* (2012). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://vacancies24.pl/job/analytik-ruchu-na-stronach-internetowych/>>.
- Architekt informacji* (2006). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://praca.money.pl/grupy/praca-oferowana/architekt;informacji;warszawa,watek,370761.html>>.
- Architekt informacji* (2011). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://praca.money.pl/architekt;informacji,krakow,oferta,4316133.html>>.
- Architekt informacji/Projektant UX* (2012). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://praca.money.pl/architekt;informacji;projektant;ux,warszawa,oferta,7767292.html>>.
- Architekt Informacji/User Experience Architect* (2012). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://praca.money.pl/architekt;informacji;user;experience;architect,warszawa,oferta,8584532.html>>.
- Broker informacji* (2012). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://praca.money.pl/broker;informacji,olsztyn,oferta,8104599.html>>.
- Certyfikowany menedżer zawartości serwisów internetowych* (2011). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.szkolonia.egospodarka.pl/oferta,certyfikowany-menedzer-zawartosci-serwisow-internetowych-kurs-weekendowy-z-egzaminem-potwierdzajacym-posiadanie-kwalifikacji-zawodowych,1799.html>>.

- Dziuba, Dariusz Tadeusz (2007). *Metody ekonomiki sektora informacyjnego*. Warszawa: Difin.
- Elektroniczna gospodarka w Polsce – Raport 2006* (2007) [online]; [dostęp: 18.02. 2013]. Dostępny w World Wide Web: http://www.e-fakty.pl/images/articles/4980/raport_2006_czesc_c1.pdf, s. 280.
- Greer Roger C.; Grover Susan G. (2007). *Introduction to the library and information professions*. Westport, London: Libraries Unlimited.
- Indekser* (2011). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://praca.money.pl/indekser,swietokrzyskie,oferta,5222047.html>.
- Infobroker* (2012). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://praca.money.pl/infobroker,krakow;,oferta,7019483.html>.
- Infobroker* (2013). [online]; [dostęp: 28.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.infobrokering.pl/praca/>.
- Information architect* (2013). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.mrm.pl/information-architect/>.
- Jerkovic, John I. (2011). *Wojownik SEO: sztuka osiągania najwyższych pozycji w wyszukiwarkach*. Gliwice: Helion.
- Kamińska, Maria H. (2008). Infobrokerstwo w Polsce. *Zagadnienia Informacji Naukowej*, nr 1, s. 13-26.
- Klasyfikacja zawodów i specjalności – opisy grup i zawodów* [online]; [dostęp: 22.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: http://psz.praca.gov.pl/klasyfikacja_zawodow/index.php
- Klasyfikacja zawodów i specjalności 2010 – opisy grup elementarnych zawodów/specjalności* [online]; [dostęp: 18.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: http://www.psz.praca.gov.pl/_files_/klasyfikacja_zwodow/110223_opisy_grup_elementarnych_22_02_2011.pdf
- Klucz powiązań między KZIS 2007 i 2010* [online]; [dostęp: 18.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: http://www.psz.praca.gov.pl/_files_/klasyfikacja_zwodow/110218_klucz_kzis_2007_2010_28_07_2010.pdf.
- Kobis, Paweł (2007). *Marketing z Google: jak wejść na pierwszą pozycję: techniki pozycjonowania a spam*. Warszawa: Wydaw. Naukowe PWN.
- Kowalska, Małgorzata (2009). Nowe role i specjalności pracowników bibliotek: broker informacji. W: *Przestrzeń informacyjna biblioteki akademickiej: tradycja i nowoczesność*. Praca zbior. pod red. B. Antczak-Sabali, M. Kowalskiej, L. Tkaczyk. Toruń: Wyższa Szkoła Bankowa.
- Ledford, Jerri L. (2009). *SEO*. Gliwice: Helion.
- Materska, Katarzyna (2007). *Informacja w organizacjach społeczeństwa wiedzy*. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Materska, Katarzyna. (2002). Czy profesje informacyjne mają przyszłość? *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online]; nr 8 (37); [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/37/materska.php>.
- Medical Information Manager* (2009). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: http://manager.money.pl/kariera/oferty_pracy/medical;information;manager,warszawa,oferta,2131039.html.
- Młodszy Projektant Interakcji/Architekt Informacji* (2012). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://praca.money.pl/mlodszy;projektant;interakcji;arhitekt;informacji,warszawa,oferta,6754490.html>.
- Młodszy specjalista ds. poszukiwania danych* (2010). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://vacancies24.pl/job/modszy-specjalista-ds-poszukiwania-danych/>.
- Młodszy specjalista ds. zarządzania treścią stron internetowych* (2012). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://praca.money.pl/mlodszy;specjalista;ds;zarzadzania;trecia;stron;internetowych,poznan,oferta,6943999.html>.
- Pantry, Sheila; Griffiths, Peter (2004). Changing for the better: is your reputation at stake? *Business Information Review*, vol. 21 (3), pp. 165-171.
- Pindłowa, Wanda (2010). Pracownicy informacji w Polsce w XXI w. W: *Książka zawsze obecna. Prace ofiarowane profesorowi Krzysztofowi Migoniowi*. Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Projektant Funkcjonalności WWW / Web Usability Dev* (2009). [online]; [dostęp: 16.02. 2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://praca.money.pl/grupy/praca-oferowana/projektant;funkcjonalnosc;www;web;usability;dev,watek,883426.html>.
- Projektant WWW/Architekt Informacji* (2007). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://praca.money.pl/projektant;www;architekt;informacji,war szawa,oferta,350098.html>.

- Redaktor – Researcher* (2011). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://praca.money.pl/redaktor;-;researcher,warszawa,oferta,6475377.html>>.
- Researcher – wsparcie projektów* (2012). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://praca.money.pl/researcher;-;wsparcie;projektow,mlochow;k;nadarzyna,oferta,6810650.html>>.
- Researcher/Specjalista/ka ds. Pozyskiwania Informacji* (2010). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://manager.money.pl/kariera/oferty_pracy/researcher;specjalista;ka;ds;pozyskiwania;informacji,warszawa,oferta,2750958.html>.
- Rosenfeld Louis; Morville, Peter (2003). *Architektura informacji w serwisach internetowych*. Gliwice: Helion.
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 1 czerwca 2007 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności dla potrzeb rynku pracy oraz zakresu jej stosowania*. Dz. U. 2007, Nr 106, poz. 728.
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 27 kwietnia 2010 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz jej stosowania*. Dz. U. 2010, Nr 82, poz. 537.
- Samodzielny specjalista ds. zarządzania informacją wewnętrzną* (2011). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://praca.money.pl/samodzielny;specjalista;ds;zarzadzania;informacja;wewnetrzna,bialystok,oferta,6534448.html>>.
- Seo copywriter!* (2013). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://praca.money.pl/seo;copywriter,bydgoszcz,oferta,8789911.html>>.
- Skórka, Stanisław. (2011). Architekt informacji – kreator przestrzeni informacyjnych. *Przełęcz Biblioteczny*, z. 1, s. 47-61.
- Specjalista* (2009). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://manager.money.pl/kariera/oferty_pracy/specjalista,warszawa,oferta,2028178.html>.
- Specjalista ds. pozycjonowania stron internetowych* (2012). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://praca.money.pl/specjalista;ds;pozycjonowania;stron;internetowych,poznan,oferta,8253563.html>>.
- Specjalista ds. rozwoju publikacji profesjonalnych* (2013). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://wydawnictwo.pwn.pl/oferty-pracy/714-specjalista-ds-rozwoju-publikacji-profesjonalnych-warszawa.html>>.
- Specjalista ds. SEO – Pozycjoner* (2013). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://praca.money.pl/specjalista;ds;seo;-;pozycjoner;bydgoszcz,bydgoszcz,oferta,8758278.html>>.
- Specjalista ds. SEO i marketingu internetowego* (2013). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://praca.money.pl/specjalista;ds;seo;marketingu;internetowego,warszawa,oferta,8761126.html>>.
- Specjalista ds. SEO/SEM – marketing internetowy* (2013). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://praca.money.pl/specjalista;ds;seo;sem;-;marketing;internetowy;rumia,oferta,9005828.html>>.
- Specjalista ds. SEO-SEM* (2012). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://praca.money.pl/specjalista;ds;seo-sem,oferta,8531876.html>>.
- Specjalista ds. usability* (2012). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://praca.money.pl/specjalista;ds;usability,warszawa,oferta,6910250.html>>.
- Specjalista ds. Zarządzania Informacją* (2005a). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://praca.money.pl/grupy/praca-oferowana/specjalista;ds;zarzadzania;informacja;j;francuski;poznan,watek,76055.html>>.
- Specjalista ds. Zarządzania Informacją* (2005b). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://polskastrefa.pl/warszawa/praca/oferty-pracy/specjalista_ds_zarzadzania_informacja,lfjv>.
- Specjalista ds. zarządzania informacją* (2008). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://archiwumallegro.pl/praca_specjalista_ds_zarzadzania_informacja_aukcj-460427006.html>.
- Specjalista ds. Zarządzania Informacją* (2011). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://praca.money.pl/specjalista;ds;zarzadzania;informacja,pomorskie,oferta,6000056.html>>.
- Specjalista ds. Zarządzania Informacją* (2012). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://praca.money.pl/specjalista;ds;zarzadzania;informacja,waszawa,oferta,8558469.html>>.
- Specjalista ds. zarządzania informacją* (2012). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://praca.owi.pl/ogloszenie/Specjalista_ds_zarzadzania_informacja_-_praca_zdalna,550345>.

- Specjalista ds. Zarządzania Treścią Portalu* (2012). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://praca.money.pl/specjalista;ds;zarzadzania;trecia;portalu,warszawa,oferta,8708061.html>>.
- Starszy Architekt Informacji* (2012). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://praca.money.pl/starszy;architekt;informacji,warszawa,oferta,8578468.html>>.
- Stażysta SEO i SEM* (2010). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://praca.money.pl/grupy/praca-oferowana/stazysta;seo;i;sem,watek,965751.html>>.
- Trener baz danych* (2010). [online]; [dostęp: 16.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://praca.money.pl/trener;baz;danych;na;zlecenie,amsterdam,oferta,3630620.html>>.

ADAM JACHIMCZYK

Institute of Library Science and Journalism
Jan Kochanowski University in Kielce
Adam.Jachimczyk@ujk.edu.pl

DUTIES AND COMPETENCIES OF INFORMATION PROFESSIONALS. THE EMPLOYER'S POINT OF VIEW

KEYWORDS: Information professions. Classification of professions and specializations. Information and media reports analyzer. Website traffic analyzer. Information broker. Researcher. Web portal content manager. Information management specialist. Information architect. SEO specialist.

ABSTRACT: Objective – The updated classification of professions and specializations published by Polish Ministry of Labor and Social Policy lists new professions related to information processing: information and media reports analyzer, website traffic analyzer, information broker, web portal content manager and information management specialist, lacking, however, more detailed description of those professions. The author intends to discuss information professionals' duties and competencies required by their employers. **Research method** – The paper is based on the analysis of 41 job offers posted from 2005 to 2013 on human resources recruiting websites. The research covered job branches defined by the employers, job descriptions and requirements set for employees. **Results** – The analysis shows that employers who represent varied businesses need highly qualified professionals knowledgeable about information processing issues, information technologies used in information processing, advertising and marketing, journalism and social sciences. **Conclusions** – The classification discussed here does not exhaust the list of information professions as technological evolution continues to produce the need for specialists in new professions related to information processing. The dynamic development of information technologies asks for versatile information workers and sets specific requirements to the system of education, the latter being unsatisfactory as regards answering the needs of employers active in the field of information retrieval and processing.

Tekst wpłynął do Redakcji 23 marca 2013 r.

„BIBLIOTEKA CYFROWA DZIŚ A WYZWANIA JUTRA”

Międzynarodowa konferencja naukowa
(Kraków, 24-25 stycznia 2013 r.)

W dniach 24-25 stycznia 2013 r. w Bibliotece Jagiellońskiej miała miejsce międzynarodowa konferencja naukowa „Biblioteka cyfrowa dziś a wyzwania jutra”, adresowana do środowiska bibliotekarzy, naukowców, muzealników, archiwistów oraz użytkowników bibliotek cyfrowych, która podsumowywała i promowała projekt „Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa”. Był on współfinansowany przez Unię Europejską, w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko, a miał na celu konserwację zachowawczą i archiwizację unikatowych zbiorów bibliotecznych, zabezpieczenie przed kradzieżą i zniszczeniem, przede wszystkim zaś ich digitalizację oraz zbudowanie Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej (JBC), jako platformy bezpiecznego i otwartego udostępniania zbiorów bibliotecznych w postaci cyfrowej. JBC została upubliczniona 19 lipca 2010 r., zajmując 39 miejsce w zestawieniu Federacji Bibliotek Cyfrowych (FBC). Obecnie, z liczbą 209 354 opublikowanych obiektów cyfrowych (stan na 4 kwietnia 2013 r.), znajduje się na pierwszym miejscu.

Konferencja, zogniskowana wokół trzech głównych tematów: obiekty oryginalne, obiekty cyfrowe, metadane, pozwoliła na wymianę doświadczeń między bibliotekami cyfrowymi kraju i Europy. Nakreśliła również wyzwania, jakie niesie przyszłość przed bibliotekami i bibliotekami cyfrowymi. Towarzyszyła jej wystawa „Papier contra cyfra”. Uczestników konferencji powitał dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej (BJ), prof. dr hab. Zdzisław Pietrzyk oraz prof. dr hab. Stanisław Kistryn, prorektor Uniwersytetu Jagiellońskiego ds. badań naukowych i funduszy strukturalnych.

W wystąpieniu *Filozofia Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej* Krystyna Sanetra przedstawiła ogólne zasady, idee i cele leżące u podstaw powstania i funkcjonowania JBC. W koncepcji jej tworzenia od początku zakładano, że będzie biblioteką cyfrową dla potrzeb wszystkich jednostek Uniwersytetu Jagiellońskiego (UJ). JBC korzysta z przyjętych standardów, tak jeżeli chodzi o oprogramowanie, jak i format metadanych oraz format publikacji i archiwizacji plików. Od początku należy do FBC i widoczna jest m.in. w Europie. W JBC gromadzone są obiekty cyfrowe, będące rezultatem digitalizacji dokumentów analogowych, obiekty cyfrowe typu *born digital*, metadane z linkami do obiektów cyfrowych na zewnętrznych serwerach, prezentacje wystaw. Zasoby JBC to obecnie w 98% czasopisma, pozostałe 2% stanowią książki, jednostki zbiorów specjalnych i dokumenty natywne cyfrowo. Opis bibliograficzny każdego dokumentu sporządzany jest w bazach NUKAT/KKZBUJ w formacie MARC 21, a następnie konwertowany do formatu Dublin Core w JBC. Taka metoda umożliwia jednoznaczny jego identyfikację i zachowywanie logicznego związku między oryginałem a jego kopią cyfrową, zaś korelacje między metadanymi w wymienionych bazach wzbogacają możliwości

wyszukiwania obiektu cyfrowego. JBC wbudowana została w istniejącą strukturę organizacyjną BJ i jej zadania, większość istniejących oddziałów zyskało nowe zadania, pojawili się bibliotekarze cyfrowi.

Nie byłoby JBC bez realizacji projektu „Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa”, który przedstawiła Małgorzata Mrożek-Buksa. Umowa o dofinansowanie projektu w kwocie 6 mln 42 tys. zł (wartość dofinansowania 5 mln 136 tys. zł), podpisana została 15 kwietnia 2010 r., a jego zakończenie przewidziano na 14 kwietnia 2013 r. Na zakres przedsięwzięcia składało się 6 głównych działań: ochrona zbiorów, opracowanie obiektów cyfrowych do udostępnienia, udostępnienie obiektów cyfrowych w JBC, archiwizacja oryginałów i kopii dzieł zabezpieczonych, wdrożenie i promocja projektu. Łącznie w realizacji projektu uczestniczyło 55 osób, w tym 14 wykonywało zadania wyłącznie dotyczące projektu. Dla celów realizacji zadań projektu zakupiono specjalistyczny sprzęt, w tym skanery, linię technologiczną do archiwizacji mikrofilmowej, sprzęt komputerowy, sprzęt konserwatorski, regały przesuwne i stacjonarne, meble biurowe, materiały eksploatacyjne do odkwaszania i konserwacji zachowawczej, oprogramowanie do wykonywania OCR i infomat do promocji projektu.

Sesję pierwszą, dotyczącą obiektów oryginalnych, rozpoczął Krzysztof Frankowicz, przedstawiając *Selekcję zbiorów czasopism przeznaczonych do skanowania w JBC*. Badania stanu zachowania czasopism wydawanych w Krakowie w latach 1860-1890, przeprowadzone w 2001 r., wykazały, że aż 82,5% z nich należy wycofać z udostępniania ze względu na postępującą degradację. Typując zbiory do JBC, wybrano czasopisma najbardziej zniszczone, a przy tym najchętniej czytane, będące jedynymi, najbardziej kompletnymi egzemplarzami w kraju.

Już na etapie zamysłu budowania biblioteki cyfrowej zdawano sobie sprawę, że konieczne jest stworzenie systemu informatycznego, dzięki któremu wiadomo będzie, na jakim etapie przetwarzania jest dany tytuł, kto jaką pracę wykonał, kiedy ją zakończył, którym obiektem w kolejności należy się zająć. System obsługi, monitorujący poszczególne zadania – od typowania tytułów do digitalizacji, opracowania, oceny i napraw konserwatorskich, poprzez skanowanie, kontrolę, publikowanie, aż po archiwizację cyfrową i mikrofilmową oraz raporty i dane statystyczne – przedstawił Adrian Wiecheć, autor oprogramowania *System Obsługi Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej (SOJBC)*. Aleksandra Szalla-Kleemann omówiła program prac konserwatorskich, w ramach którego zaplanowano i przeprowadzono: ocenę stanu zachowania zbiorów, ich fizyczne zabezpieczenie przed wykonaniem skanowania, dezynfekcję i odkwaszanie, jak również konserwację zachowawczą zbiorów specjalnych. Thomas Bähr (German National Library of Science and Technology), rozważał problemy związane z digitalizacją i zabezpieczeniem uzyskanych zasobów cyfrowych. Philippe Vallas (Bibliothèque Nationale de France) kontynuował temat zabezpieczania zbiorów, skupiając się na doświadczeniach w przeciwdziałaniu zniszczeniom powstałym podczas skanowania. Przeprowadzoną w ramach projektów międzynarodowych digitalizację zbiorów Lwowskiej Narodowej Naukowej Biblioteki Ukrainy im. Wasyla Stefanyka przedstawiła Olga Kołosowska. Bartłomiej Siedlarz omówił proces tworzenia dokumentów w JBC, na przykładzie digitalizowanych czasopism. Zaznaczał, że rozkładówkowe skany, pozyskiwane za pomocą wielkoformatowych skanerów dzielowych, wymagają dalszego przetwarzania (usunięcia zniekształceń geometrycznych, szumów, poprawienia rozdzielczości i zbyt małej ostrości, pocięcia na dwa obrazy w celu wyodrębnienia stron, wyrównania tekstu). Następnie zoptymalizowane obrazy poddaje się segmentacji, kompresji, warstwowaniu. Konwersja do DjVu jest wykonywana za pomocą Document Express, DjVuLibre, a także FineReadera. Obróbka końcowa polega na przekształceniu dokumentów DjVu do postaci rozdzielonej, wygenerowaniu miniatur oraz dodaniu metadanych. Gotowe składki czasopism ładowane są masowo do dLibry. Każdy numer czasopisma traktowany jest jak odrębny obiekt, posiada własne szczegółowe metadane oraz powiązania z innymi dokumentami. Z kolei realizację procesu digitalizacji za pomocą systemu DigitLab przedstawił Piotr Smoczyk (Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe

– PCSS). DigitLab oferuje dostęp do narzędzi pozwalających na przetwarzanie graficzne bezpośrednich wyników skanowania, OCR (również dla czcionek takich jak gotyk, cyrylica), umożliwia tworzenie dokumentów prezentacyjnych w formatach: DjVu, PDF, HTML, Zoomify. Oprócz pracy z materiałami tekstowymi i ikonograficznymi dostępne są również narzędzia umożliwiające obróbkę materiałów audiowizualnych. DigitLab daje też możliwość porównania trzech popularnych narzędzi używanych do budowy bibliotek cyfrowych (DSpace, GreenStone, dLibra).

Sesję drugą, dotyczącą obiektów cyfrowych, rozpoczął Marcin Werla (PCSS), omawiając możliwości rozwoju dLibry dla potrzeb dużych repozytoriów (system dLab). Wspomniał o możliwości samodzielnego deponowania obiektów cyfrowych przez użytkowników oraz o bezproblemowym osadzaniu obiektów zdalnych w bibliotekach cyfrowych (metadane + link), budowaniu internetowych bram tematycznych. W aspekcie długoterminowej archiwizacji obiektów cyfrowych przybliżył system dArceo, a do monitorowania bibliotek cyfrowych – uruchomioną ostatnio usługę Analytics. Sposób podejścia stosowany w Bodleian Libraries przy tworzeniu kolekcji online zaprezentował Neil Jefferies. Z kolei Leszek Szafranski w prezentacji *Dokumenty cyfrowe w JBC* scharakteryzował modele prezentacji dokumentów, model dokumentacyjny i informacyjny oraz DjVu jako podstawowy format prezenyjni. Jozef Dzvák (Slovak Chemical Library) przedstawił serwis eStudy, który zapewnia zabezpieczenie praw autorskich, kontrolę dostępu, wyszukiwanie za pośrednictwem metadanych oraz pełnotekstowe. Rezultaty wyszukiwania pojawiają się jako miniaturki książek, posortowane w kategorie, a ZoomView pozwala na powiększanie obiektu lub jego fragmentu. Czytelnicy mogą tworzyć zakładki, notatki, automatycznie tłumaczyć tekst na wiele języków, a także drukować dokument lub jego fragment. Marcin Szala (Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu) przedstawił możliwość indeksowania wybranych elementów obrazów cyfrowych z biblioteki cyfrowej, za pomocą narzędzia DigiTag, co pozwala generować unikalne linki dla wybranych miejsc (zbliżeń) obrazu cyfrowego. Tomáš Klimek (Czech National Library) poruszył problem edycji tekstów historycznych w środowisku cyfrowym, stawiając pytanie, czy i jak tradycyjne sposoby pracy z tekstami powinny ulec zmianie w celu efektywnego wykorzystania zalet nowych technologii.

Sesję poświęconą metadansom otworzył Łukasz Mesek, przedstawiając charakterystykę katalogu czasopism BJ, w tym różnice pomiędzy zapisami na karcie katalogowej a stanem magazynowym. Uwypuklił istotę i korzyści prac prowadzonych w SOJBC, polegających na szczegółowym rozpisaniu zawartości każdego woluminu czasopisma. Stwierdził, że podstawowym warunkiem uzyskania poprawnych i jednolitych metadanych w bibliotece cyfrowej jest utworzenie opisu bibliograficznego w formacie MARC 21 w NUKAT/KKZBUJ przez specjalistę. Opis taki konwertowany automatycznie do formatu Dublin Core, uzupełniony o atrybuty dla tego formatu charakterystyczne, pozwala na uniknięcie błędów podczas integrowania obrazu cyfrowego z metadanymi w dLibrze. Podkreślił przydatność wzajemnego linkowania pomiędzy bibliotekami, posiadającymi niekompletne zasoby poszczególnych tytułów wydawnictw ciągłych, które ułatwia użytkownikowi dotarcie do całości, bez względu na to, w której bibliotece cyfrowej poszczególne części publikacji zostały zamieszczone. Piotr Myszowski, kontynuując tematykę metadanych, zaprezentował dwa poziomy strukturyzacji danych, odpowiadające dwóm podstawowym trybom wyszukiwania informacji – przeglądanie i wyszukiwanie. Pierwszy poziom stanowi polihierarchiczna struktura kolekcji, pozwalająca na przeglądanie zbiorów bez konieczności formułowania zapytania wyszukiwawczego, co zwiększa możliwość dotarcia do informacji, której użytkownik nie potrafił sformułować lub istnienia której się nie spodziewał. Drugi poziom stanowi opis pojedynczej publikacji, oparty na schemacie Dublin Core, rozbudowanym na potrzeby JBC. Marek Nahotko (IINiB UJ) w referacie *Integracja wyszukiwania w bibliotekach cyfrowych* zajął się sposobami praktycznej realizacji zasady do-

stosowania bibliotek do zmian otoczenia, przedstawiając propozycje konkretnych działań w zakresie zasobów metadanych bibliotek naukowych. Przedstawione zostały w szczególności prace służące integracji metadanych pochodzących z różnych źródeł w celu umożliwienia wyszukiwania uniwersalnego: wszystkiego, bez względu na formę i miejsce przechowywania. Ważę metadanych podkreślano też w prezentacji autorstwa Agnieszki Wróbel (BUW) i Grzegorza Bednarka (GB Soft) *Metadane a proces ciągłej digitalizacji obiektów bibliotecznych*, w której stwierdzono, że stosowanie dziś dla obiektów cyfrowych wyłącznie standardu Dublin Core przestaje być wystarczające. Aby zarządzać plikami archiwizowanymi długoterminowo, udostępniać udokumentowane publikacje w formacie prezentacyjnym, aktualizować posiadane zasoby plików macierzystych, łączyć zasoby różnych bibliotek oraz wykonywać wiele innych pokrewnych czynności, konieczna jest precyzyjna wiedza, przede wszystkim o fizycznej strukturze gromadzonych w bibliotekach zasobów cyfrowych. Muzeum Narodowe w Warszawie (MNW) od 2012 r. jest członkiem konsorcjum *Partage Plus*, powołanego w celu zdigitalizowania i opublikowania w portalu Europeana ok. 75 tys. zabytków sztuki czasów Art Nouveau. Metadane obiektów mają zostać udostępnione w formacie Lido, który różni się zasadniczo od modelu danych w programie Mona. Piotr Kopszak mówił o tym, jak zmapować dane, aby możliwe było ich przenoszenie pomiędzy tymi strukturalnie różniącymi się systemami. Edyta Kotyńska (eTEKA) w wystąpieniu *Korekta OCR – problemy i rozwiązania* stwierdziła, że tekst, który nie jest cyfrowy, nie istnieje w sieci. Dopiero zastosowanie OCR umożliwia w pełni korzystanie z niego. W przypadku materiałów historycznych występują jednak problemy, zarówno dotyczące obrazu (np.: przebijający tekst, plamy, zalania, deformacje, itp.), jak i problemy w warstwie języka tekstu i alfabetu (np.: znaki specjalne, litery z akcentami, skróty, abrewiatury, ligatury, dawna pisownia nazw geograficznych i osobowych, dawna gramatyka i fleksja, zasób typograficzny drukarni, nieużywane współcześnie słowa). Korekta OCR-u wykonywana przez człowieka jest efektywna, ale zbyt kosztowna. Dążenie do pełnej użyteczności historycznych materiałów dostępnych w sieci wymaga automatyzacji procesów, ciągle doskonalszych narzędzi wspomagających i „uczących” OCR. Tomasz Kalota (BUWr) w prezentacji *Intensyfikacja eksploatacji publikacji cyfrowych* zauważył, że konstrukcja budowanych masowo w Polsce bibliotek cyfrowych przypomina rodzaj cyfrowego magazynu z książkami, czy czasopismami, głównie dlatego, że przedmiotem opisu i prezentacji jest jednostka inwentarzowa. Jednak w erze Twitera, Facebooka i Google+, w której coraz większego znaczenia nabiera globalna eksploatacja pojedynczych myśli, użytkownicy stawiają przed bibliotekami coraz większe wymagania. „Granulacja” informacji uczyni ją bardziej mobilną – podkreślił. Przykładem „granulacji” jest np. udostępnienie każdego rozdziału książki jako osobnego pliku pdf, przy zachowaniu spójności danej publikacji. Inne rozwiązania, zwiększające zainteresowanie bibliotekami cyfrowymi, to wykorzystanie formatów mobilnych oraz udostępnianie publikacji w wielu formatach do wyboru dla czytelnika. Ważny jest też dobry OCR oraz linkowanie do wartych wyeksponowania i odrębnego opisanie części obiektów cyfrowych. Możliwość linkowania ma pozytywny wpływ na pozycję w wynikach wyszukiwań, podobnie – wiarygodność źródła, a dobrze przygotowana publikacja cyfrowa ma niezmiennie miejsce dostępu, w przejrzystą konstrukcją adresu internetowego. Jasper Faase pokazał imponujące wyniki i plany masowej digitalizacji Koninklijke Bibliotheek, narodowej biblioteki Holandii, której jednym z głównych celów jest zapewnienie każdemu i wszędzie dostępu do wszystkiego, co opublikowano w kraju. Autor, za główne wyzwania w erze postdigitalizacyjnej, uznał konieczność poprawienia rezultatów OCR, ustanowienie modelu kooperacji na poziomie kraju (koordynacja, standardy metadanych, infrastruktura zapewniająca permanentny dostęp do zdigitalizowanego dziedzictwa, promocja otwartego dostępu). Wspomniał też o kosztach działania dwóch bibliotek (fizycznej i cyfrowej), ze wskazaniem na redukowaniem kosztów fizycznej. Paweł Gaszyński przedstawił cyfrowe zbiory Archiwum UJ (rozprawy doktorskie,

prace magisterskie i licencjackie) i zasady ich udostępniania w kontekście prawa autorskiego i regulacji uniwersyteckich. Z kolei, Joanna Potęga (BN, Fundacja Muzyka Odnaleziona) pokazała prezentację *Archiwa społeczne w przestrzeni bibliotek cyfrowych*. Tworzenie społecznych archiwów jest szczególną dziedziną aktywności obywatelskiej, a w wyniku spontanicznego ruchu niezmiennie powstaje szereg organizacji, które zajmują się zbieraniem i ewidencjonowaniem świadectw lokalnej historii, opieką nad dorobkiem twórców, kolekcjonerów, pasjonatów, ochroną oraz upowszechnianiem tych zasobów. Matthias Kaun (Staatsbibliothek zu Berlin) w prezentacji *The reconstruction of the old Berlin East Asia collection – a co-operative project between the Jagiellonian Library and the Staatsbibliothek zu Berlin* przybliżył projekt mający na celu wirtualną integrację w Berlin Digital Library historycznej kolekcji dalekowschodniej, która w wyniku II wojny światowej znalazła się w Bibliotece Jagiellońskiej.

Wszystkie prezentacje dostępne są w Jagiellońskiej Bibliotece Cyfrowej: <http://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/228422>.

Krystyna Sanetra
Biblioteka Jagiellońska

Tekst wpłynął do Redakcji 5 kwietnia 2013 r.

„NAUKA O INFORMACJI (INFORMACJA NAUKOWA) W OKRESIE ZMIAN”

II Międzynarodowa Konferencja Naukowa
(Warszawa, 15-16 kwietnia 2013 r.)

W dniach 15-16 kwietnia 2013 r. w Warszawie odbyła się druga konferencja międzynarodowa pod hasłem „Information Science in the Age of Change” / „Nauka o informacji (informacja naukowa) w okresie zmian”, zorganizowana przez Zakład Systemów Informacyjnych Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego (IINiSB UW). W tym roku współorganizatorem konferencji był polski oddział International Society for Knowledge Organization (ISKO PL), który objął swoim patronatem sesję poświęconą problematyce organizacji wiedzy. Wsparcia finansowego organizatorom konferencji udzielili: ORACLE Polska, Fundacja MOST oraz ALEPH Polska.

Głównym celem konferencji było zidentyfikowanie i scharakteryzowanie zachodzących przemian, prezentacja nowych koncepcji i metod badawczych oraz projektowanych i wdrażanych nowych rozwiązań służących doskonaleniu usług informacyjnych. Konferencja służyła wymianie doświadczeń badaczy z różnych dyscyplin nauki zajmujących się problematyką rozwijania nowoczesnych usług informacyjnych oraz praktyków tej działalności w różnych dziedzinach. Główne obszary dyskusji obejmowały m.in. takie zagadnienia jak: teoretyczne podstawy nauki o informacji, metodologia badań w nauce o informacji, projektowanie systemów i serwisów informacyjnych oraz badania ich efektywności, zarządzanie informacją i wiedzą, organizacja wiedzy, architektura informacji, badania użytkowników i użytkowania informacji, społeczna recepcja technologii informacyjnych i rola ICT w życiu społecznym, prawne i etyczne aspekty działalności informacyjnej, rozwój zawodów informacyjnych, nowe role bibliotekarzy, kształcenie specjalistów informacji, edukacja informacyjna, komunikacja naukowa. W sumie, w trakcie jedenastu sesji, wygłoszono 43 referaty i zaprezentowano 9 posterów.

Konferencję rozpoczęło uroczyste otwarcie, które miało miejsce w Sali Senatu w Pałacu Kazimierzowskim. Zgromadzonych gości przywitał prof. Dariusz Kuźmina, dyrektor IINiSB UW, prof. Wiesław Babik, koordynator krajowy polskiego oddziału ISKO, oraz prof. Barbara Sosińska-Kalata, przewodnicząca Rady Naukowej Konferencji.

W pierwszej, międzynarodowej sesji plenarnej, moderowanej przez Barbarę Sosińską-Kalatę (IINiSB UW), znalazły się cztery wykłady wprowadzające: *The Times They Are a-Changin' (again!): the second, great digital transition to the mobile. Implications for information scientists, publishers, educationalists, librarians and society*, wygłoszony przez Davida Nicholasa (CIBER Research Ltd., UK; College of Communication and Information University of Tennessee, USA), *Information Overload and Information Science* – Mieczysław Muraszkiewicz (Instytut Informatyki, Politechnika Warszawska), *The Yotta is not Enough! The Need for Rethinking Information Science* – Bruno Jacobfeuerborn (Deutsche Telekom AG, Niemcy), oraz *API Interfaces to Strengthen Open Data* – Sebastian Grabowski (Telekomunikacja Polska, Centrum Badawczo-Rozwojowe). D. Nicholas przedstawił analizę zachowań informacyjnych 70 tys. użytkowników Europejczyków korzystających z urządzeń mobilnych. Jak zauważył, użytkownicy mobilni znacząco różnią się od użytkowników korzystających z narzędzi tradycyjnych – ich wizyty na stronie są m.in. krótsze oraz mniej interaktywne. M. Muraszkiewicz zwrócił uwagę na konieczność zaadresowania przez naukę o informacji problemu przeciążenia informacyjnego. Jak wskazał, odpowiedni poziom kompetencji informacyjnych może pozwolić użytkownikom na bardziej efektywne dokonywanie selekcji informacji, a przez to uniknięcie ich nadmiaru. B. Jacobfeuerborn przedstawił ewolucję paradygmatów w nauce, wychodząc od modelu platońskiego, aż po symulacje komputerowe i tzw. *big data*. Wskazał, że ogromna ilość danych, która powstaje w zasadzie w każdym obszarze (np. w biznesie, ochronie zdrowia, administracji publicznej) jest dużym wyzwaniem dla nauki o informacji i wymusza mówienie, obok *information science*, o *data science*. Wreszcie, S. Grabowski zwrócił uwagę, że otwarte dane oraz otwarte APIs (Application Programming Interfaces), w tym także te udostępniane przez firmy telekomunikacyjne, mogą w istotny sposób usprawnić procesy komunikacyjne pomiędzy użytkownikami indywidualnymi, jak i instytucjonalnymi.

W drugiej sesji plenarnej, w której funkcję moderatora pełniła Maria Próchnicka (Uniwersytet Jagielloński, Instytut Informatyki Naukowej i Bibliotekoznawstwa – IINiB UJ), przedstawiono dwa kolejne wykłady oraz dwa referaty. Sesję rozpoczęła Widad Mustafa El Hadi (Université Lille 3 – GERIICO laboratoire, Francja) wykładem poświęconym wyzwaniom, przed którymi stoi organizacja wiedzy wobec postępującej digitalizacji zasobów. Mustafa El Hadi przedstawiła projekt badawczy, którego celem jest ocena wpływu różnych uwarunkowań kulturowych na organizowanie dostępu do cyfrowych zasobów wiedzy o dziedzictwie kulturowym. Z kolei wykład Krystyny Matusiak (Library and Information Science Programme, University of Denver, USA) poświęcony został ewolucji ocen w dyskusji o roli cyfryzacji w zapewnieniu długoterminowej ochrony dziedzictwa kulturowego i szerokiego dostępu do niego. Obecnie w tej debacie dominuje pogląd, iż cyfryzacja służyć powinna przede wszystkim upowszechnianiu dostępu do dziedzictwa kulturowego. Robin Effing (Saxion University of Applied Sciences Enschede Netherlands; University of Twente, Enschede, Holandia) w referacie *Social Media Strategy Design* scharakteryzował sposoby wykorzystania mediów społecznościowych jako narzędzi realizacji polityki informacyjnej i promocji. W większości przypadków działania realizowane przy użyciu tych kanałów komunikacyjnych nie są oparte na konkretnych planach strategicznych, co wpływa na ich efektywność. Sesję zakończyło wystąpienie Andreasa Suminasa (Vilnius University, Litwa), który przedstawił wyniki badania przeprowadzonego przed wyborami do parlamentu na Litwie w 2012 r., a które miało na celu ustalenie, w jaki sposób młodzi użytkownicy pozyskują informacje o polityce i po-

litykach. W sesji trzeciej, poświęconej problematyce edukacji informacyjnej i zasobom cyfrowym, moderowanej przez Katarzynę Materską (IINiSB UW), przedstawiono cztery referaty. Referat Yolande Maury (Université'Artois; Université Lille 3 – GERIICO laboratoire, Francja) w zastępstwie autorki przedstawiła Bérengère Stassin (Université Lille 3 – GERIICO laboratoire, Francja); poświęcony on został roli kultury informacyjnej (terminu tego we Francji używa się w znaczeniu szeroko rozumianej *information literacy*) w przygotowaniu do uczenia się, życia i rozwoju w świecie permanentnej zmiany. Następnie, Béatrice Micheau (Université Lille 3 – GERIICO laboratoire; Université Lille Nord de France) omówiła zachowania informacyjne młodych użytkowników w trzech przestrzeniach: domu, klasie i bibliotece szkolnej, dowodząc szczególnej roli tej ostatniej. Zuzanna Wiorogórska (Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego – BUW; Université Lille 3 – GERIICO laboratoire, Francja) omówiła wyniki porównawczych badań kompetencji informacyjnych studentów studiów doktoranckich w Polsce i we Francji. Sesję zakończyła ożywiona dyskusja o znaczeniu edukacji informacyjnej i roli, jaką w niej odgrywać powinni bibliotekarze.

Kolejnym punktem programu konferencji była sesja posterowa, która zadeedykowana została pamięci zmarłej w marcu br. dr Ewy Chuchro, organizatorce tej sesji. Przedstawiono dziewięć plakatów konferencyjnych: Anna Książczak (BUW) zaprezentowała poster nt. *Repozytorium Uniwersytetu Warszawskiego – trudna droga ku otwartości w nauce*, Monika Halasz-Cysarz (IINiSB UW) – *Czego uczymy, ucząc etyki w działalności informacyjnej i bibliotecznej?* Sabina Kwiecień (Instytut Informatyki Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN, Kraków – IINiB UPKEN) – *Zarządzanie informacją w świetle polsko- i anglojęzycznych czasopism naukowych*, Beata Langer (IINiB UPKEN) – *YouTube jako archiwum wideo oraz kanał masowej komunikacji polskich bibliotek akademickich*, Dominika Paleczna (IINiSB UW) – *Słownictwo interfejsu w narzędziach informacyjno-wyszukiwawczych polskich bibliotek akademickich*, Joanna Szewczykiewicz (Instytut Badań Leśnictwa, „Folia Forestalia Polonica”, Bérengère Stassin (Université Lille 3 – GERIICO laboratoire, Francja) – *Information professionals and blogs: from sharing knowledge to professional debate*, natomiast Karolis Strumskis (Vilnius University, Litwa) – *Interactive Media Analysis and Big Data Insight for Social Sciences*. Dodatkowo, Jacek Włodarski i Marcin Roszkowski (IINiSB UW) zaprezentowali poster *Architektura Informacji i Wiedzy – Nowa specjalizacja magisterska dla studentów IINiSB UW*, przygotowany przez zespół Zakładu Systemów Informacyjnych IINiSB UW. Warto podkreślić, że sesja posterowa, mająca charakter unikatowy w kontekście dotychczasowych inicjatyw w obszarze organizacji konferencji o tematyce bibliologicznej i informatologicznej w Polsce, spotkała się z bardzo dobrym przyjęciem ze strony uczestników konferencji.

Sesja czwarta, kończąca obrady pierwszego dnia konferencji, poświęcona była zagadnieniom nowych ról zawodowych oraz nowym produktom i usługom informacyjnym. Sesja moderowana była przez Mirosława Górnego (Instytut Językoznawstwa, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu). Jako pierwsza wystąpiła Leili Seifi (University of Birjand, Birjand, Iran; Erasmus Mundus PostDoc Fellow, IINiSB UW) z referatem o działalności liczącego 16 instytucji konsorcjum, którego celem jest koordynacja procesu digitalizacji zasobów kultury w Iranie. Kolejny referat wygłosił Richard Sapon-White (Head of Cataloging and Metadata Services, Oregon State University, USA), zwracając w nim uwagę na fakt, że obecnie znaczna część procesów bibliotecznych związanych z gromadzeniem zasobów bibliotecznych jest zautomatyzowana, co prowadzi do istotnych zmian w ukierunkowaniu zawodowych kompetencji bibliotekarzy. Na przykładzie biblioteki Uniwersytetu Stanowego w Oregonie pokazał, iż bibliotekarze w coraz większym stopniu zajmują się tworzeniem zasobów (w tym – digitalizacją) i zapewnianiem dostępu do treści powstających w środowisku cyfrowym. W następnym wystąpieniu Jacek Włodarski (IINiSB UW) scharakteryzował wyzwania

i możliwości wynikające z dostępności tekstów naukowych w wersji elektronicznej oraz wykorzystania e-czytników. Sesję zakończył referat Radii Bernaoui (ENSV of Algiers, Algieria) i Mohameda Hassouna (ENSSIB – ELICO Research Center, Lyon, Francja), którzy zaprezentowali wyniki badania dotyczącego zarządzania wiedzą w obszarze rolnictwa w Algierii. W badaniu tym brano pod uwagę zachowania informacyjne praktyków (przedsiębiorców) oraz naukowców. Autorzy zwrócili uwagę na wyraźną potrzebę stworzenia środowiska wymiany wiedzy i doświadczeń w tym obszarze.

Drugi dzień konferencji wypełniło sześć sesji, zorganizowanych w dwie równoległe sekwencje. Pierwsza, poświęcona teorii i metodologii nauki o informacji, była moderowana przez Ewę Głowacką (Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii, Uniwersytet im. Mikołaja Kopernika w Toruniu – IINiB UMK), natomiast równoległej sesji drugiej, dotyczącej informacji naukowej i komunikacji w nauce, przewodniczył Mirosław Górny (IJ UAM).

Pierwszą sesję rozpoczął wykład Laurance Faviér (Université Lille 3 – GERIICO laboratoire), w którym dokonała ona analizy dwóch paradygmatów postrzegania w erze cyfrowej bibliotek jako instytucji kultury: jako przestrzeni uczenia się oraz jako tzw. trzeciego miejsca wg koncepcji R. Oldenbura – przestrzeni szeroko rozumianego życia towarzyskiego, kontaktów społecznych. W kolejnym referacie Wiesław Babik (IINiB UJ) zaprezentował ramy myśli ekologicznej w nauce o informacji oraz wyniki pilotażowego badania procesu rodzenia się tego nowego kierunku badawczego informatologii. Sabina Cisek (IINiB UJ) przedstawiła natomiast referat poświęcony metodom (procedurom, technikom) analizy materiału empirycznego w badaniach jakościowych w nauce o informacji w XXI wieku. Rozważania o metodologii badań informatologicznych kontynuował Arkadiusz Pulikowski (Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, Uniwersytet Śląski w Katowicach – IBiIN UŚ) w referacie poświęconym pasywnemu i aktywnemu upowszechnianiu wyników badań oraz konsekwencjom obu postaw. Sesję zamknęło wystąpienie Diany Pietruch-Reizes (IINiB UJ), która z okazji 50. rocznicy ukazania się najgłośniejszego dzieła Thomasa Kuhna – *The structure of scientific revolutions*, poddała rozważaniom paradygmaty badań prowadzonych w nauce o informacji.

Sesję „Informacja naukowa i komunikacja w nauce” rozpoczął Zbigniew Osiński (Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie), który przedstawił systematykę elektronicznych i otwartych czasopism oraz repozytoriów, które do komunikacji naukowej wykorzystują historycy specjalizujący się w badaniach nad dziejami PRL. Następnie Marek Nahotko (IINiB UJ) omówił model publikowania naukowego jako procesu organizacji wiedzy na tle innych modeli: hierarchicznego modelu piramidy wiedzy, modelu transformacji informacji w wiedzę Hackathorna i modelu E2E Fauchera; natomiast Jacek Tomaszczyk (IBiIN UŚ) skoncentrował się na problemie współpracy wśród naukowców w Polsce i za granicą, przyjmując za wskaźnik jej zaawansowania współautorstwo artykułów w polskich i zagranicznych czasopismach naukowych z zakresu bibliologii i informatologii w latach 2000-2009. Wreszcie, Teresa Święćkowska (IINiSB UW) odwołała się do nowych zjawisk w nauce i komunikacji naukowej, w których interpretacji kategoria autor – naukowiec jest ważnym punktem odniesienia. Pytaniem wiodącym wystąpienia było to, czy autor w nauce ma takie samo znaczenie jak autor w innych obszarach produkcji symbolicznej. W ostatnim referacie w tej sesji Maria Przastek-Samokowa (IINiSB UW) dokonała próby przedstawienia swoistych cech (abstrakcyjność, ścisłość, obiektywizm, internacjonalność) i wykładników językowych stylu naukowego w tekstach naukowych z informatologii.

W kolejnych dwóch sesjach równoległych, poświęconych problemom i metodom organizacji wiedzy (moderator – W. Babik) oraz zachowaniom informacyjnym (moderator – K. Matusiak) przedstawiono w sumie dziesięć referatów. Sesję pierwszą rozpoczęła B. Sosińska-Kalata (IINiSB UW) referatem poświęconym

zmianom zachodzącym w teorii klasyfikacji i organizacji wiedzy pod wpływem nowych potrzeb wynikających z transformacji środowiska, w którym zasoby utrwalonej wiedzy są obecnie organizowane i udostępniane. Na podstawie krytycznej analizy piśmiennictwa przedmiotu podjęła próbę wieloaspektowej systematyzacji nurtów i głównych koncepcji rozwijanych współcześnie w ramach teorii klasyfikacji w nauce o informacji. W kolejnych referatach Jolanta Szulc (IBiIN UŚ) przedstawiła przegląd rozwiązań w obszarze zastosowania technologii semantycznych w porządkowaniu wiedzy, a Marcin Roszkowski (IINiSB UW) omówił funkcjonalną charakterystykę ontologii jako narzędzia formalnej ekspresji struktur pojęciowych, przy czym kontekstem jego rozważań było uniwersum bibliograficzne jako metafora systemu pojęciowego, na który składają się dokumenty, ich atrybuty oraz relacje bibliograficzne. Stanisław Skórka (Biblioteka Główna Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie; IINiB UPKEN) w referacie *Fasety na nowo odkryte. O integrowaniu systemów nawigacji i organizacji treści* skupił się na analizie i porównaniu przykładów zastosowania elementów fasetyzacji w wybranych serwisach internetowych (informacyjnych, komercyjnych i bibliotekarskich) oraz przedstawieniu mechanizmów wspomagających stosowanie faset (tzw. wyszukiwanie fasetowe i nawigacja fasetowa). W ostatnim wystąpieniu w tej sesji Maria Bereśniewicz (Książnica Pomorska w Szczecinie) omówiła przemiany zachodzące w ostatnich latach w języku haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej. Jak zauważyła, zmierzają one do formułowania takich tekstów charakterystyki wyszukiwawczej, które kognitywnie symulując język naturalny i taki sposób wyrażania myśli, odtwarzają zdeintegrowany sposób postrzegania intelektualnej percepcji właściwej współczesnej kulturze masowej.

Sesja poświęcona zachowaniom informacyjnym rozpoczęła się wystąpieniem K. Materskiej (IINiSB UW), która omówiła rolę heurystyk w docieraniu do różnorodnej informacji oraz w jej ocenie. W szczególności próbowała odpowiedzieć m.in. na takie pytania jak: Czy i na ile świadomie i chętnie heurystyki informacyjne wykorzystywane są przez użytkowników informacji?, Jak heurystyki pomagają użytkownikom w szybkiej orientacji oraz ocenie jakości, wystarczalności i wiarygodności informacji? W następnym referacie Marzena Świgoń (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie), odwołując się do badań przeprowadzonych wśród studentów, dokonała próby charakterystyki zachowań związanych z indywidualnym zarządzaniem wiedzą i informacją, natomiast w kolejnym wystąpieniu Monika Krakowska (IINiB UJ) przedstawiła próbę diagnozy modelu zachowań informacyjnych użytkowników podejmujących procesy informacyjne w określonej przestrzeni (*information use environment*). Anna Mierzecka (IINiSB UW), na przykładzie badania potrzeb informacyjnych pracowników naukowych Wydziału Historycznego UW, omówiła zachowania informacyjne humanistów, a w ostatnim referacie Justyna Jasiewicz (IINiSB UW) przedstawiła wyniki badań eksploracyjnych przeprowadzonych w ramach projektu „Informacja zdrowotna – oczekiwania i kompetencje polskich użytkowników. Badania pilotażowe”.

Dwie ostatnie sesje równoległe poświęcone zostały problematyce centrów, systemów i serwisów informacji (moderator – Diana Pietruch-Reizes) oraz koncepcjom informacji i strategiom informacyjnym (moderator – K. Materska).

Pierwszą z tych sesji rozpoczęło wystąpienie Macieja Dziubeckiego (prezes Aleph Polska), który skoncentrował się na problematyce technologii bibliotecznych w chmurze, wskazując, że współczesne narzędzia informatyczne w sposób istotny zmieniają zasady działania bibliotek. W kolejnym referacie Mariusz Luterek (IINiSB UW) przedstawił założenia i cele projektu badawczego *e-Urząd-Biblioteka-Obywatel. Biblioteki jako pośrednicy w dostępie do informacji i usług publicznych*, realizowanego w oparciu o grant przyznany przez Narodowe Centrum Nauki. Wystąpienie Małgorzaty Janiak (IINiB UJ) poświęcone zostało natomiast krytycznej refleksji nad współczesnym podejściem do projektowania i oceny funkcjonalności naukowych systemów informacyjno-wyszukiwawczych, w których w ograniczonym stopniu brana jest pod uwagę rzetelna wiedza o po-

trebach informacyjnych środowiska naukowego. Z kolei Dominika Czerniawska (Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego, Uniwersytet Warszawski; Instytut Studiów Społecznych UW) próbowała odpowiedzieć na pytanie, jak nowe technologie komunikacyjne wpływają na sposoby uprawiania nauki, odwołując się do badań socjologicznych dotyczących praktyk komunikacyjnych polskich naukowców.

Ostatnią z sesji równoległych rozpoczęło wystąpienie Adama Pawłowskiego (IINiB UW), który przedstawił i porównał kilka definicji informacji (m.in. w ujęciu cybernetycznym, psychologicznym, bibliologicznym, organizacyjnym, teorisystemowym, filozoficznym) oraz dokonał próby przedstawienia niektórych wątków dyskusji na temat relacji pomiędzy fundamentalnymi pojęciami współczesnej ontologii: informacją, energią i materią. Marta Grabowska (IINiSB UW) omówiła założenia unijnej strategii *Europa 2020* w zakresie europejskiego społeczeństwa informacyjnego, natomiast Aneta Januszko-Szakiel (Biblioteka Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego) scharakteryzowała koncepcje trwałej ochrony cyfrowych zasobów polskiej nauki i kultury, w tym założeń Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego RP, odnoszących się do powołania merytorycznych centrów kompetencji monitorujących prace digitalizacyjne. Sesję zamknęło wystąpienie Zdzisława Dobrowolskiego (IINiSB UW), który zaprezentował refleksje o postaci książek w bibliotekach cyfrowych. Odwołując się do największych i najbardziej wpływowych kolekcji cyfrowych (Google Books, HathiTrust, Internet Archive, European, Bibliothèques numériques – Gallica, a z polskich – Cyfrowej Biblioteki Narodowej Polona), zwrócił uwagę, że fizyczne cechy książki są coraz bardziej umowne.

Podobnie jak dwa lata wcześniej, druga edycja konferencji „Nauka o informacji w okresie zmian” również zakończyła się dyskusją panelową, moderowaną przez B. Sosińską-Kalotę, w której wzięli udział członkowie Komitetu Programowego: W. Babik, E. Głowacka, M. Górny, K. Materska, K. Matusiak, W. Pindłowa (IINiB UJ, em.), D. Pietruch-Reizes, M. Skalska-Zlat oraz B. Stefaniak (IBiIN UŚ, em.). Debata dotyczyła szeregu ważnych i aktualnych problemów w obszarze nauki o informacji. Uczestnicy panelu próbowali m.in. odpowiedzieć na takie pytania jak: Które nowoczesne technologie mogą mieć największy wpływ na transformację w działalności informacyjnej stanowiącej przedmiot badań nauki o informacji? Jakie zmiany społeczne mają lub mogą mieć największy wpływ na transformację pola badawczego nauki o informacji i jej metodologii? Rozwój których nowych pól badawczego nauki o informacji w istotny sposób wpływa na kształtowanie współczesnej koncepcji dyscypliny, jej założeń i celów badawczych? Szczególnie dużo miejsca zajęła próba refleksji nad optymalnym modelem kształcenia współczesnych specjalistów informacji i modelami współpracy między instytutami/katedrami kształcącymi w obszarze bibliologii i informatologii. Rozważano też problem możliwości tworzenia w Polsce iSchools.

Jak pokazuje program oraz liczba uczestników (ponad 80 osób) konferencja wzbudziła duże zainteresowanie zarówno krajowego, jak i międzynarodowego środowiska. Pozostaje tylko mieć nadzieję, że kolejne edycje konferencji w równie efektywny sposób będą pełniły rolę forum wymiany poglądów, opinii i doświadczeń badaczy i bibliotekarzy.

Mariusz Luterek
Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytet Warszawski

Tekst wpłynął do Redakcji 8 czerwca 2013 r.

RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENNICTWA

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2013 z. 2
PL ISSN 0033-202X

Grandes Encuadernaciones en las Bibliotecas Reales. Siglos XV-XXI, dirección a cargo de María López-Vidriero, Patrimonio Nacional [bez roku wydania, Madryt 2012], s. 352, il. num. 202, bibliografia, spis ilustracji; ISBN: 978-84-7120-471-4.

W dniach 25 kwietnia – 2 września 2012 r. odbywała się w madryckim Palacio Real wystawa dawnych i współczesnych opraw książkowych, pochodzących ze zbiorów tamtejszej Real Biblioteca, przechowującej cenną kolekcję manuskryptów i druków, m.in. z księgozbiorów królów Hiszpanii. Z tej okazji wydany został hiszpańskojęzyczny tom studiów tegumentologicznych, jak również CD-R z angielską wersją tekstu bez ilustracji i elektroniczny katalog wystawy. Wydawnictwo to zwraca uwagę w pierwszej kolejności elegancką szatą edytorską o przejrzystym układzie, lecz przede wszystkim doskonałymi, barwnymi fotografiami dzieł intrologatorskich oraz ich detali. Otwiera je część oficjalna, złożona z informacji o patronacie króla Hiszpanii oraz krótkiej przedmowy José Rodrígeza-Spiteri Palazuelo. Część naukowa składa się ze wstępu („Introducción”) kuratorki wystawy – Marí Luisy López-Vidriero oraz dziewięciu artykułów poświęconych różnorodnym zagadnieniom związanym z historią intrologatorstwa w Hiszpanii na tle europejskim i orientalnym. Całość zamyka obszerna bibliografia oraz wykaz fotografii.

We wstępie przybliżone są założenia wystawy i tomu studiów, w których zaakcentowano problem proveniencji i funkcji ksiąg w królewskich księgozbiorach. Uwaga zwrócona jest na problem różnych środowisk artystycznych, w których wykonywano oprawy dla hiszpańskich władców, co uczyniło z nich zbiór o „międzynarodowym charakterze”. Jakkolwiek, zgodnie z jasno wyartykułowanym sądem, główną funkcją opraw w królewskiej kolekcji było potwierdzanie własności ksiąg, to za sprawą swej zewnętrznej formy, często wzbogaconej herbowymi superekslibrisami panującego rodu, były one wprzęgnięte w skomplikowany system ceremonializacji dworskiego życia. Nierzadkie, wykwintne piękno dekoracji okładek przygotowywało czytelnika na „znakomity spektakl prezentowany w manuskryptach bądź drukach”, co czyniło z oprawionych ksiąg obiekty reprezentacyjne a równocześnie osobiste, czytane i kontemplowane w zaciszu komnat.

Pierwszy z artykułów zawartych w tomie, autorstwa Victora Nieto Alcaide, *La encuadernación, lenguaje artístico* (Intrologatorstwo, artystyczny język), podzielony jest na kilka rozdziałów, w których badacz dzieli się refleksjami o intymnej relacji między czytelnikiem a książką. Oprawy rozpatrywane są jako pełnowartościowe dzieła sztuki, stanowiące kombinację dwóch aspektów: „technicznych transformacji” oraz „uobecniania się stylów w harmonii z ich rozwojem w innych dziedzinach sztuki”. Wspierając się opiniami dawnych autorytetów (Ryszarda de Bury) autor podkreśla szczególną rolę kulturową pięknie oprawionej książki jako „hermetycznego pudełka” mieszczącego skarb kultury, sztuki i wiedzy, a zarazem będącego od swego zarania symbolem i wizualną metaforą wiedzy i mądrości.

W rozdziale *El libro y el lugar* (Książka i jej miejsce) dzieła sztuk plastycznych służą badaczowi również jako źródła ikonograficzne do historii aranżowania ksiąg w pomieszczeniach *librarii* i *studioli* humanistycznych uczonych. Na tym tle osadza on arcydzieło hiszpańskiej architektury – bibliotekę w klasztorze El Escorial, z jej szafami bibliotecznymi, zaprojektowanymi przez autora całego założenia. Oprawy ksiąg pomieszczonych w szafach, wśród których dominowały dzieła pergaminowe, reprezentowały „biblioteczny typ”, podporządkowany kryterium prostoty i funkcjonalności. Obcięta kart pokrywano jednak kosztownymi złoceniami i puncowaniami, które w wizualnej i symbolicznej sferze uszlachetniały zawartość bibliotecznych regałów. W rozdziale *Estilo y ornamento* (Styl i ornament) autor zwraca uwagę na powiązania dekoracji architektonicznej ze zdobieniami introliigatorskimi. Jego uwadze nie umyka problem arabeski, jako ornamentu spopularyzowanego w XVI-wiecznym introliigatorstwie, m.in. za sprawą wzorników graficznych, oraz zagadnienie stylu manierystycznego, który zdecydował o formalnym bogactwie zwłaszcza XVI-wiecznych opraw francuskich. Osobne miejsce poświęcone jest dekoracji „Mudejar”, znamiennej dla opraw mauretańskich oraz dzieł hiszpańskich, podlegających wyraźnym arabskim wpływom. Obok nich rozpatrywane są wpływy renesansowej dekoracji antykizującej, w tym m.in. motywy architektoniczne i groteska, których obecność w hiszpańskim introliigatorstwie XVI w. świadczy o silnych wpływach włoskich. Rozważając problem luksusowych materiałów w introliigatorstwie, badacz analizuje oprawy tzw. kurtynowe („*la encuadernación de cortina*”), charakterystyczne dla hiszpańskich dzieł epoki klasycyzmu. W ostatnich częściach wywodu wyodrębnione są historyzujące oprawy XIX-wieczne i dzieła współczesne, zarówno z figuralną jak i abstrakcyjną dekoracją, które mimo wprowadzenia do introliigatorstwa nowych tworzyw, nie zatraciły artyzmu. O wysokim statusie opraw wśród innych dziedzin sztuki świadczy też – przywołane przez badacza – zjawisko kolekcjonerstwa opraw wedle podobnych kryteriów co gromadzenie malarstwa, rzeźby, czy też rysunków.

Carlos Claveria Laguarda w artykule *Lo humilde entre lo egregio* (Skromność między wybitnością) dzieli się licznymi refleksjami na temat stosunku bibliotekarzy do siebie współczesnych oraz dawnych opraw. Podkreślając problem odpowiedzialności tej grupy zawodowej za stan ksiąg przechowywanych pod ich opieką, przywołuje typowe, zarówno dla prywatnych jak i klasztornych bibliotek XVII-XVIII w., zjawisko pozbawiania starodawnych woluminów ich pierwotnych opraw, które zastępowano okładzinami o modnej formie, odpowiadającej barokowym i rokokowym gustom. Skłania tym czytelnika do spojrzenia w inny sposób na luksusowe oprawy np. inkunabułów, wykonane przez mistrzów introliigatorstwa formatu Derome’a czy też Padeloupa, za którymi niejako kryją się wzgardzone i unicestwione oprawy późnośredniowieczne. Doceniając rangę historyczną dzieł introliigatorskich, dotyka też kwestii elektronicznego katalogowania opraw, zarówno jako autonomicznego przedsięwzięcia, jak i działań wrzęgniętych w zakres tradycyjnych prac nad katalogowaniem np. inkunabułów.

Tekst Valentina Moreno Gallaego, *Claves evolutivas de la encuadernación heráldica de Patrimonio Nacional* (Klucz do ewolucji opraw z herbami w Patrimonio Nacional) skupiony jest na tradycji oznaczania ksiąg herbami ich właścicieli. Jej początków badacz upatruje we włoskiej praktyce umieszczania malowanych herbów – jako znaków własności bądź donacji – na pierwszych kartach kodeksów, zaś w odniesieniu do władców – w superekslibrisach króla Węgier, Macieja Korwina. Wedle Gallaego był on pierwszym władcą europejskim, który systematycznie używał motywu herbu na oprawach ze swojej kolekcji. Szczególną uwagę poświęca on jednak tradycji hiszpańskiej, wyróżniającej się zarówno z perspektywy czysto heraldycznej, jak i bibliofilskiej. Godny uwagi, choć zarazem dyskusyjny, okazuje się pogląd o wywodzeniu się superekslibrisów heraldycznych w owalnym, linearnym obramieniu z motywów antykizujących medalionów *a cammeo*, które na gruncie hiszpańskim pojawiły się w pierwszej połowie XVI w. na oprawach Diego Hurtado de Mendozy.

Brytyjski tegumentolog, Nicholas Pickwoad jest autorem tekstu *Libros para leer. Encuadernaciones comerciales en pergamino y papel en la época de la imprenta manual* (Książki do czytania. Handlowe oprawy z pergaminu i papieru w erze druku ręcznego). Unaocznia on skalę marginalizacji tej kategorii opraw przez badaczy, wobec faktu, iż wyroby pergaminowe i skórzane, lecz wyzbyte bogatej dekoracji, stanowiły w minionych epokach szacunkowo 99% ogółu produkcji introligatorskiej na południu Europy. Autor zwraca uwagę na wewnętrzne skomplikowanie opraw pergaminowych pod względem materiału, struktury i sposobu łączenia z blokiem książkowym, jak też metod wiązania tudzież zapinania takich opraw. Koncentrując się głównie na zabytkach hiszpańskich, Pickwoad przybliża niektóre typy opraw pergaminowych, występujących wyłącznie lub przede wszystkim w tym kraju. Należą do nich m.in. oprawy „*puntada larga*” („długo ścięgowo”), których wyróżnikiem jest szycie składek książki za pomocą nici przechodzących przez skórzane, poziome paski, obejmujące grzbiet i część okładek, na których zaopatrzone są one w dodatkowe szwy o – zazwyczaj – dekoracyjnym układzie. Uwaga badacza skupiona jest też na wyklejkach, kartach przybyszowych i zapięciach, wśród których wyróżniają się „*cabeza de turco*” („głowa Turka”), mające formę charakterystycznie splecionych pasków rzemiennych przypominających turban. Stosowne miejsce poświęcone jest też charakterystycznym dla tradycji iberyjskiej (a polskim badaczom znanym z opraw *Volsciany*) napisom na grzbietach, tudzież obcięciach kart woluminów, które oparte są na rotundowym, wykaligrafowanym typie liternictwa. Owa formuła określania zawartości książek przetrwała w Hiszpanii aż do schyłku XVIII w.

Anthony Hobson jest autorem studium biograficznego, poświęconego wybitnemu bibliofilowi hiszpańskiemu z XVI w. – Diego Hurtado de Mendoza (1503/1504 – 1575). Ów reprezentant potężnej, kastylijskiej rodziny zgromadził doborowy księgozbiór, złożony z ponad 2 tys. druków i około 600 rękopisów, wśród których wyróżniał się imponujący dział filozoficzny, jak również kosztowne manuskrypty greckie, arabskie i hebrajskie. Większość spośród najcenniejszych woluminów zdobył on podczas sześcioletniej służby dyplomatycznej w Wenecji w latach 40. XVI w. Tam też oprował swe księgi w prężnych warsztatach „Introligadora Mendoza” (prawdopodobnie tożsamego z Andrea di Lorenzo), „Introligadora Fuggera” (od nazwiska najważniejszego spośród jego zleceniodawców) i „Introligadora Emblematów”. Dzieła, zwłaszcza dwóch pierwszych mistrzów, zajmują eksponowane miejsce w dorobku introligatorstwa renesansowego, za sprawą m.in. antykizujących, złożonych medalionów, zdołających oprawy ich hiszpańskiego zleceniodawcy. Niestety, oprócz kolekcjonerskich i naukowych zachwyków, życie nie szczydziło Mendozie zgrzyzot związanych choćby z publicznym oskarżeniem o kradzież cennych rękopisów z Biblioteki św. Marka w Wenecji, znalezieniem się w kręgu zainteresowań Świętej Inkwizycji, oraz popadnięciem w niełaskę króla Filipa II. Akt łaski okazał on bibliofilowi dopiero wtedy, gdy ten znajdował się na łożu śmierci, po uprzednim podarowaniu swych książek do biblioteki Escorialu.

W tekście *Tres aspectos de la encuadernación francesa en las colecciones patrimoniales* (Trzy aspekty francuskich opraw w hiszpańskich kolekcjach narodowych) Isabelle de Conihout i Pascal Ract-Madoux analizują zespoły wykwinnych francuskich opraw z XVI-XVIII w. Pierwszy z nich – związany z najwybitniejszymi paryskimi introligatorami czasów Franciszka I i Henryka II – osadzony jest na tle zawiłych relacji między tymi władcami a Karolem V. Drugi reprezentują cztery wczesne przykłady opraw *à la fanfare*, sprezentowane w 1573 r. Filipowi II. Osobną uwagę autorzy poświęcają kilkudziesięciu oprawom łączonym z introligatorską działalnością Krzysztofa Plantina. Efektem polemiki podjętej z dotychczasowymi poglądami stało się znaczne zredukowanie liczby dzieł atrybuowanych słynnemu impresorowi. W ostatniej części tekstu autorzy skupiają się na „olśniewającym zespole” („Un deslumbrante conjunto”) dziesięciu opraw paryskiego introligadora królewskiego, Pierre-Paula Dubuissona, który w latach 50. XVIII w. zasłynął oprawami z białej skóry o okładzinach zdobionych barwną mozaiką oraz super-

ekslibrisami malowanymi m.in. na płytkach miki. Artykuł *Encuadernaciones bodonianas* (Oprawy Bodoniego) autorstwa Pedro M. Cátedra poświęcono grupie opraw ze zbiorów hiszpańskich, wykonanych w końcu XVIII w. na zamówienie słynnego włoskiego drukarza, Giambattisty Bodoniego, dla wytwornych druków wychodzących z jego oficyny. Ich autorzy, m.in. Domenico Guarnaschelli, byli reprezentantami neoklasycystycznego introligatorstwa, znajdującego się pod wpływem angielskim, skąd wzięły się charakterystyczne formuły dekoracyjne, jak okładziny z dwoistymi marmurkowaniami skóry w ramie i zwierciadle. Inne ze scharakteryzowanych dzieł przynależą do ogólniejszych tendencji introligatorstwa końca XVIII w., w czym wyraża się upodobanie do szerokich, złożonych ram zwierciadeł, ukazujących antykizujące ornamenty.

W najobszerniejszym spośród tekstów, autorstwa Marí Luisy López-Vidriero (*Eadem sed aliter: uniformidad y singularidad en la encuadernación de Cámara – Eadem sed Aliter: jednorodność i niezwykłość w oprawach królewskich*), badaczka podejmuje kilka zagadnień związanych z działalnością hiszpańskich introligatorów dworskich w ciągu XIX i początku XX w. Przybliżyła m.in. sylwetkę Santiago Martína, tworzącego na początku XIX w. oprawy o dekoracji „de cortina” oraz iluminującego strony tytułowe wytwornych druków z królewskiej biblioteki, czy też dorobek trójpokoleniowej dynastii introligatorskiej Ginesta, tworzącej dla królewskiej biblioteki m.in. liczne, skórzane oprawy z charakterystycznym marmurkowaniem „pasta valenciana”. Zachowany do dziś zasób 38 narzędzi introligatorskich z pracowni działających w początkach XX w. dla króla Alfonsa XIII skłonił badaczkę do rozważań o wprzęgnięciu dekoracji introligatorskich z różnymi formami supereklibrisów w ideologię państwową. Przy tej okazji prezentowane są oprawy z księgozbioru władcy, których dekoracja odwołuje się w swobodny sposób do stylów XVI-wiecznych, zaś imię króla i królowej umieszczone pod koroną pałacową widnieje nie na zewnętrznych okładzinach ale w centrum starannie opracowanych dublur.

W artykule *De la industria al arte. Dos cambios de siglo en la encuadernación de la Real Biblioteca* (Od przemysłu do sztuki. Dwie wiekowe zmiany w oprawach Real Biblioteca) Dolores Baldó stawia problem opraw nakładowych z XIX – pocz. XX w. jako wytworów przemysłu a zarazem dzieł sztuki. Zwraca ona uwagę na determinanty uprzemysłowienia produkcji introligatorskiej, wśród których akcentuje wprowadzenie w XIX w. obowiązku szkolnego, wpływającego na dynamiczny wzrost czytelnictwa u dzieci, a tym samym późniejszych dorosłych. Posługując się przykładami z krajów zachodnioeuropejskich, badaczka wyodrębnia charakterystyczne zjawiska towarzyszące uprzemysłowieniu introligatorstwa, jak: odejście od skóry na rzecz tkanin, produkcja metalowych matryc dekoracyjnych w wyspecjalizowanych warsztatach współpracujących z utalentowanymi projektantami, oraz ujednoczenie form opraw w seriach wydawniczych m.in. słynnego Hachette’a. Większą uwagę poświęca przemysłowemu introligatorstwu katalońskiemu i madryckiemu około 1900 r., w którym formy modernistyczne pojawiły się znacznie wcześniej niż w oprawach artystycznych. W kontekście wprzęgnięcia XX-wiecznych introligatorów w nurt awangardy artystycznej, omawia też zbiór współczesnych opraw dla hiszpańskiej królowej Zofii, wcielających bogatą paletę pomysłów na materiał, formę i dekorację opraw ozdobionych cyfrą królewską.

Książkę kończą rzetelnie opracowane: rozbudowana bibliografia introligatorstwa hiszpańskiego od końca XIX do XXI w., podzielona na kilka działów tematycznych wraz z historiograficznymi komentarzami; bibliografia do poszczególnych tekstów zawartych w książce, a także obszernie objaśnienia do ilustracji w tekście.

Wszystkie scharakteryzowane artykuły składające się na omawianą książkę, pozwalają widzieć w niej edytorsko i merytorycznie cenną publikację, przybliżającą różnorakie aspekty historii i współczesności hiszpańskiego introligatorstwa na tle innych dziedzin sztuki i rzemiosła artystycznego w tym kraju, a także na szerszym – europejskim i arabskim – tle historycznym. Z punktu widzenia polskiego czytelnika wartość omówionego dzieła jest tym większa, że wydatnie przybliży ono

niemal zupełnie nieznanu u nas dorobek iberyjskiego intrologatorstwa, obfitującego w dzieła o arcymistrzowskiej randze, a zarazem skupiającego w sobie wpływy zachodnie i orientalne z silnym, lokalnym pierwiastkiem.

Arkadiusz Wagner
Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Tekst wpłynął do Redakcji 22 kwietnia 2013 r.

Artur Jazdon: *Wydawcy poznańscy 1815-1914. Kształtowanie środowiska i repertuaru wydawniczego*. Poznań: Wydaw. Nauk. UAM 2012, 440 s. ISBN 978-83-232-2389-4.

Artur Jazdon w ciągu wielu lat łączył codzienną pracę w bibliotece akademickiej z systematycznymi badaniami naukowymi, poświęconymi instytucjom obiegu książki w Wielkopolsce (zwłaszcza w Poznaniu) w XIX i XX wieku. Od 1992 r. pełnił funkcję dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu, a zarazem publikował swe kolejne prace z zakresu działalności wydawniczej, księgarskiej i bibliotecznej. Podjął powyższą tematykę w ponad 40 artykułach, a także w książkach: *Polski ruch wydawniczy w Wielkim Księstwie Poznańskim w latach 1832-1861* (Poznań 1990) oraz *Wielkopolskie serie wydawnicze do 1945 r.* (Poznań 1997). Jako długoletni bibliotekarz, dyrektor znanej księżnicy akademickiej, dzielił się swymi doświadczeniami, refleksjami i propozycjami w licznych tekstach (około 50 artykułów w czasopismach naukowych i zawodowych) na temat informacji naukowej, działalności bibliotek, racjonalnego zarządzania ich zbiorami.

Ostatnia książka A. Jazdona – *Wydawcy poznańscy 1815-1914. Kształtowanie środowiska i repertuaru wydawniczego* – stanowi uwieńczenie jego dotychczasowego dorobku w zakresie historii księgarstwa, edytorstwa i bibliotek. Podstawę dokumentacyjną tego dzieła współtworzą archiwalia kilkunastu instytucji oraz różnorodne publikacje (284 tytuły) z zakresu bibliologii, wiedzy o prasie, czytelnictwa, historii politycznej oraz innych specjalności. Trzonem tej dokumentacji jest wykaz druków zwartych wydanych w Poznaniu w latach 1815-1914. Autor pracował nad tą rejestracją w ciągu 30 lat. Wykorzystał odpowiednie bibliografie ogólnopolskie, regionalne oraz inne źródła. Zebrane materiały mają postać zarówno tradycyjnej kartoteki, jak i elektronicznej bazy danych. Dzięki tak rozległej i sumiennej kwerendzie, A. Jazdon stworzył dzieło o wysokich wartościach poznawczych, ukazujące rolę Poznania w polskim ruchu wydawniczym w XIX i na początku XX wieku. Przekonujący jest przy tym wybór ram czasowych opracowania. Stanowi je rok 1815, a więc Kongres Wiedeński, który zatwierdził nowy podział ziem Rzeczypospolitej, oraz wybuch I wojny światowej, która przyniosła zasadnicze zmiany w geografii politycznej Europy. Autor wprowadził przy tym pewne cezury wewnętrzne i podział omawianej epoki na okresy: 1815-1838, 1839-1850, 1851-1872 oraz 1873-1914. Powołał się w tej periodyzacji na odpowiednie kryteria historyczne, jak np.: polityka władz pruskich wobec wydawców, księgarzy i drukarzy oraz zmieniające się uwarunkowania prawne i administracyjne prowadzonej przez nich działalności.

Logiczna i przejrzysta jest również kompozycja rozprawy. Składa się ona z dwóch zasadniczych części opisowych. Część I – *Rozwój środowiska pracowników książki* – zawiera 6 rozdziałów poświęconych przede wszystkim instytucjom wydawniczym i księgarskim działającym w stolicy Wielkopolski. Część II – *Kształtowanie repertuaru wydawniczego* (3 rozdziały) – przedstawia statystykę i strukturę tematyczną poznańskiej produkcji książek, a zarazem omawia czynniki

polityczne, prawne i technologiczne związane z tą działalnością. Autor poświęcił też wiele miejsca różnym formom reklamy i promocji książki w omawianej epoce.

Dzieło to wzbogacają cenne dodatki dokumentacyjne. Oprócz obszernej *Bibliografii* należy do nich *Wykaz firm*, a więc księgarni polskich i niemieckich (wraz z czytelniami i wypożyczalniami książek), nakładców, drukarni i zakładów litograficznych, działających ówczesnie w Poznaniu. Lekturę ułatwia też *Wykaz nazw ulic*, a więc spis, uwzględniający ich nazwy w okresie panowania pruskiego oraz odpowiadające im współczesne określenia polskie. Zwraca również uwagę umiejętny dobór ilustracji zamieszczonych w książce. Sygnalizują one wygląd miasta przeszłości, przedstawiają wybrane księgarnie polskie i niemieckie oraz ich pracowników. Zawartość dzieła uzupełnia też zarys planu dawnego Poznania. Dzięki powyższym zabiegom merytorycznym i edytorskim układ i wygląd książki zachęcają do lektury.

W pierwszej części opracowania, poświęconej księgarniom, wydawnictwom i drukarniom, autor szerzej zajął się polityką władz pruskich wobec instytucji książki. Omówił wprowadzane przez państwo przepisy prawne, zwłaszcza zasady udzielania koncesji oraz formy kontroli obiegu książki, obowiązujące w tej epoce. Regulacje legislacyjne ulegały zresztą różnym zmianom, co stanowi również przedmiot rozważań. A. Jazdon wyjaśnił, jak kształtowały się stosunki własnościowe i zasady organizacyjne w kręgu omawianych instytucji i jaki wpływ na produkcję książek wywierały nowe technologie wprowadzane stopniowo do poznańskich drukarni. Sporo miejsca poświęcił kwalifikacjom ówczesnych pracowników książki, zwłaszcza księgarzy, sposobom zdobywania przez nich wiedzy i umiejętności praktycznych. Wysokie były przecież wymagania ówczesnej klienteli wobec sprzedawców książek. Oczekiwano od nich rozległej erudycji, znajomości kilku języków obcych, ogólnej orientacji w piśmiennictwie naukowym, religijnym, w literaturze pięknej, w ważniejszych nowościach wydawniczych z różnych dziedzin. Niezbędne były też umiejętności praktyczne związane z rejestracją, klasyfikacją, magazynowaniem i sprzedażą książek. Autor uwzględnił zarazem inne aspekty opisywanych zjawisk, jak np.: wzrost liczby mieszkańców w stolicy Wielkopolski, kształtowanie się tamtejszej publiczności literackiej czy poszerzanie się rynku książki. Uzupełnił tę partię rozważań interesującym zabiegiem, polegającym na prezentacji instytucji książki w powiązaniu z geografiami kulturalną ówczesnego Poznania, z opisem miejsc, w których skupiały się wydawnictwa, księgarnie, wypożyczalnie i czytelnie oraz inne placówki kultury, co służyło integracji publiczności i ułatwiało rozpowszechnianie książek. Dzięki autorowi, śledzimy, jak w miarę upływu lat różne czynniki urbanistyczne, ekonomiczne czy administracyjne przyczyniały się do stopniowych zmian w dotychczasowym układzie, jak niektóre miejsca traciły swą rangę kulturalną, podczas, gdy wzrastało znaczenie innych ulic, placów i miejskich zakątków. Tym samym badania z zakresu bibliologii okazują się być przydatne do rekonstrukcji dziejów miasta, wzbogacenia opisu jego kultury.

Autor przedstawił zarazem szczegółowo działalność wielu poznańskich wydawców, księgarzy i drukarzy, jak np.: Tomasz Szumski, Karol Reyzner, Karol Antoni Simon (lata 1815-1838), Walenty Stefański, Jan Konstanty Zupański, Józef Łukasiewicz, Antoni Popliński, Napoleon Kamiński, Ludwik Merzbach (lata 1839-1850), Hermann Heilbronn, Józef Jolowicz, Mieczysław Leitgeber, Władysław Łebiński (lata 1851-1872), Edmund Callier, Józef Franciszek Tomaszewski, Bolesław Twardowski, Karol Kozłowski, Józef Kwaśniewski, Księgarnia św. Wojciecha, Antoni Fiedler, Marcin Biedermann, Bogdan Chrzanowski, Władysław Wilak, Roch Stach, Bolesław Winiewicz, Ludwik Rzepecki, Karol Rzepecki czy Franciszek Ksawery Ziółkowski (okres 1873-1914). A. Jazdon nie ograniczył się przy tym do jednorazowej prezentacji wybranych instytucji. Część z nich uwzględnił wielokrotnie w toku dalszych wywodów. Ukazał, jak ta sama firma rozwijała swą działalność w kolejnych okresach historii – jak zmieniała się jej oferta książkowa, świadczone usługi, technika pracy. Opisał zarazem obiektywnie relacje polsko-niemieckie w dziedzinie wytwórczości i rozpowszechniania

książek. Ukazał przykłady rywalizacji o podłoże handlowym i narodowym, a także sytuacje odmienne, gdy poczynania instytucji polskich i niemieckich przebiegały bez konfliktów. Niekiedy obie strony uzupełniały się pośrednio w swych usługach i zabiegach, a wspólne interesy zawodowe okazywały się być silniejsze od różnic narodowych, językowych i kulturalnych. Niektóre księgarnie niemieckie sprzedawały również książki polskie, oczywiście czerpiąc z tego korzyści, a czasem uwzględniały w swej ofercie publikacje polskie zwalczane przez władze państwowe i – podobnie jak instytucje polskie – narażały się tym na różne represje.

Autor ujął w odrębnym rozdziale działalność poznańskich wydawców niezawodowych, jak np.: Liga Polska, Towarzystwo Czytelni Ludowych, Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Centralne Towarzystwo Gospodarcze, Historische Gesellschaft für die Provinz Posen. Podkreślił zasługi indywidualnych mecenasów kultury, wspierających czy też podejmujących osobiście wydawanie książek naukowych i literackich, jak np. Edward Raczyński, Adam Tytus Działyński czy Władysław Zamoyski. Dzięki ich zaangażowaniu ukazało się w Poznaniu w XIX w. sporo dzieł o istotnym znaczeniu dla rozwoju nauki polskiej.

Druga opisowa część książki, *Kształtowanie repertuaru wydawniczego*, zawiera m.in. statystykę produkcji książek w Poznaniu w całym badanym okresie. Warto przy tym zaznaczyć, iż autor podjął się zadania dokonania własnej, samodzielnej rejestracji druków, uzyskując tym samym bardziej kompletny zbiór informacji niż dane na ten temat zawarte w *Bibliografii Polskiej* K. Estreichera. Dzięki temu uzasadnił twierdzenie, iż ówczesny dorobek edytorski Poznania był większy, niż to wynikało z dotychczasowych ustaleń. Porównał jednocześnie uzyskane wyniki z ówczesną ogólnopolską ofertą książkową, zwłaszcza z osiągnięciami w innych ważnych ośrodkach kulturalnych dawnej Rzeczypospolitej, jak Warszawa, Kraków, Lwów i Wilno. Dzięki tym zestawieniom dorobek wydawniczy Poznania uzyskał szerokie tło, a wyniki wnioski pogłębiły wiedzę o instytucjach książki w Polsce w XIX i na początku XX w.

Wysoką wartość poznawczą ma również prezentacja struktury tematycznej całej poznańskiej oferty książkowej z lat 1815-1914. A. Jazdon podzielił ją na 20 kategorii przedmiotowych i określił procentowo ich udział w ogólnym dorobku. Omówił preferencje niektórych wydawców, rezultaty ilościowe ich przedsięwzięć, a także charakterystyczne przykłady podejmowanych inicjatyw oraz tytuły wybranych dzieł. Potraktował powyższe zagadnienie również porównawczo. Skonfrontował wybory wydawców poznańskich z preferencjami tematycznymi nakładców i księgarzy w innych miastach, zwłaszcza w Warszawie. Tak jak w poprzednich ogniwach wywodów, ujął również czynniki polityczne i kulturalne kształtujące dorobek książkowy stolicy Wielkopolski. Omówił potrzeby lekturowe publiczności poznańskiej i całego zaboru pruskiego, wyrażane niejednokrotnie na łamach tamtejszej prasy. Przytoczył charakterystyczne artykuły, apele i dyskusje zamieszczone na łamach czasopism, a dotyczące tej ważnej sprawy. Omówił zapotrzebowanie na książki, zgłaszane przez instytucje religijne, naukowe, oświatowe, gospodarcze, samopomocowe, artystyczne i inne. Przedmiotem rozważań stały się również zabiegi wspomagające publikację i upowszechnianie wybranych książek, zwłaszcza inicjatyw mecenasów indywidualnych i zbiorowych, organizujących m. in. konkursy, w których zachęcano potencjalnych autorów do podjęcia wybranych tematów, do przygotowania odpowiednich dzieł naukowych, oświatowych i literackich. Jak zaznaczył A. Jazdon, nie zawsze te pozytywne zamierzenia znajdowały poparcie wśród piszących, a niektóre próby kończyły się porażką, również ze względu na słaby poziom zgłaszanych tekstów.

Kolejne ogniwo rozważań współtworzą uwagi o różnych przedsięwzięciach i sposobach działania, które służyły produkcji książek i upowszechnianiu czytelnictwa, jak np.: serializacja wytwórczości wydawniczej, publikacja katalogów księgarskich i odpowiednich ogłoszeń w prasie, zachęcanie odbiorców do udziału w subskrypcji czy w regularnej prenumeracie, ułatwiającej publikację planowanych tekstów. Tak np. różne cykle tematyczne, wprowadzane przez ówczesnych wydawców,

zdynamizowały produkcję książek w Poznaniu, przyczyniły się wydatnie do upowszechnienia czytelnictwa na ziemiach polskich pod panowaniem niemieckim. Autor zasygnalizował też próby wydawania w Poznaniu periodyków księgarskich, zajmujących się reklamą nowości wydawniczych lub pozycji antykwarycznych. Cała rozprawa A. Jazdona podkreśla szczególną rolę instytucji obiegu książki w życiu ziem polskich będących pod władaniem pruskim, gdzie język polski wyrugowano ze szkół, a naciski germanizacyjne w drugiej połowie XIX w. zdążyły do degradacji kultury polskiej, ograniczenia jej zasięgu, zmiany jej charakteru, a nawet do jej całkowitego zaniku. Autor pokazuje, że w tej szczególnej sytuacji działalność edytorska i księgarska, prowadzona systematycznie mimo utrudnień politycznych, prawnych czy ekonomicznych wydatnie wspomagała zachowanie kultury narodowej, stanowiąc podstawę jej dalszego rozwoju.

W obszernej pracy autora znalazły się drobne nieścisłości dokumentacyjne i faktograficzne. Nasuwa się też pytanie, czy wszystkie zjawiska społeczne i kulturalne, związane z historią książki w Poznaniu, zostały uwzględnione we właściwych proporcjach. Jednak powyższe wątpliwości czy zastrzeżenia nie umniejszają wysokiej wartości całego dzieła. Jest ono wręcz wzorcowym przykładem syntetycznego i dogłębnego ujęcia działalności instytucji książki w ważnym ośrodku makroregionalnym, jakim zawsze był Poznań. A. Jazdon rzetelnie powiązał tamtejszy dorobek wydawniczy ze zjawiskami edytorskimi o zasięgu ogólnopolskim. Publikacja ta jest ważnym wydarzeniem w badaniach poświęconych dziejom książki w Polsce, wzbogacając historię jej kultury. Książka autora, wraz z całym jego dotychczasowym dorobkiem naukowym, stanowiła podstawę do nadania mu przez Radę Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach w I kwartale 2013 r. tytułu doktora habilitowanego.

Oskar Stanisław Czarnik

Tekst wpłynął do Redakcji 30 kwietnia 2013 r.

Z d z i s ł a w G ę b o ł y ś: *Biblioteki mniejszości niemieckiej w II Rzeczypospolitej*. Katowice: Wydaw. Uniwersytetu Śląskiego, 2012, 539 s. ISBN: 978-83-226-2035-9.

Na wstępie należy podkreślić wagę problematyki podjętej przez Zdzisława Gębołysia. Działalność bibliotek mniejszości narodowych w Polsce międzywojennej stanowiła bowiem jeden z istotnych przejawów społecznej, oświatowej, kulturalnej i politycznej aktywności tych mniejszości. Placówki te spełniały przede wszystkim funkcję ośrodków kultywujących i rozwijających tożsamość narodową mniejszości, a zarazem przeciwdziałających polonizacji bądź repolonizacji ludności autochtonicznej.

Wedle spisu powszechnego z 1931 r. mniejszość niemiecka w II RP liczyła ok. 740 tys. osób (2,32% ludności). Obejmowała ok. 10% wszystkich mieszkańców Wielkopolski i Pomorza i ok. 7% Górnego Śląska. Skupiska ludności niemieckiej występowały także w części centralnej kraju, Małopolsce i na Wołyniu. Niemcy byli w Polsce aktywni ekonomicznie, społecznie, kulturowo i politycznie. Główną rolę w pielęgnowaniu ich tożsamości narodowej odgrywała rodzina, a także Kościół, szkoła, organizacje społeczne, radio, film, wydawnictwa niemieckojęzyczne i biblioteki. Te ostatnie działały we wszystkich skupiskach mniejszości. Siłą rzeczy stanowiły przedmiot zainteresowania administracji, także z punktu widzenia stosunków II RP z Republiką Weimarską, a później III Rzeszą Niemiecką. Mimo swojego znaczenia, ich działalność nie doczekała się jednak dotąd pełnego opracowania. Monografia Z. Gębołysia wypełnia zatem istotną lukę w naszej wiedzy o bibliotekarstwie w II RP.

Swoje badania autor oparł na bogatej bazie źródłowej, nie pozbawionej jednak luk, zwłaszcza w dokumentacji aktowej (zob. s. 42, 44 i in.). Jej zróżnicowany stan jest przede wszystkim wynikiem zniszczeń jakie przyniosła zasobom archiwalnym II wojna światowa. Poszukując materiałów źródłowych na temat bibliotek mniejszości niemieckiej, Z. Gębołyś przeprowadził główną kwerendę, w archiwach i bibliotekach polskich oraz niemieckich, uzupełniając ją poszukiwaniami w archiwach ukraińskich, czeskich i litewskich. Na źródła drukowane – jak podkreśla autor, stosunkowo ubogie (s. 49) – złożyły się m.in.: przedwojenne akty normatywne, katalogi biblioteczne i księgarskie, sprawozdania oraz publikacje statystyczne. Użyteczne informacje zawierały zwłaszcza czasopisma niemieckie, wydawane w Polsce w latach 1918-1939, szczególnie publikacje osób bezpośrednio lub pośrednio zaangażowanych w działalność bibliotek mniejszości, w tym Viktora Kaudera, Hermanna Rauschninga i Wilhelma Schustera. Zgromadzona przez Z. Gębołyśa baza źródłowa została przezeń efektywnie wykorzystana. Należy też podkreślić krytyczne podejście autora do źródeł, zawierających niekiedy informacje cząstkowe, nieścisłe, a czasem nawet nierzetelne – zwłaszcza w przypadku danych liczbowych.

Przedstawiając dotychczasowy stan badań na temat mniejszości niemieckiej w II RP (s. 26-40) autor nie ograniczył się do dorobku historiografii polskiej w tym zakresie, uwzględnił również piśmiennictwo niemieckie. Przy czym z obowiązku recenzenta należy nadmienić, iż Z. Gębołyś pominął (również w *Bibliografii*, s. 473-475) informator Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Polskiego Dziełstwa Kulturalnego Ministerstwa Kultury i Sztuki, który ukazał się w 1998 r. pod redakcją naukową Barbary Bieńkowskiej, pt. *Biblioteki na wschodnich ziemiach II Rzeczypospolitej*. Publikacja ta zawiera informacje na temat bibliotek mniejszości niemieckiej. Pominął także *Bibliografię inwentarzy i katalogów księgozbiorów polskich i założonych w Polsce do 1939 r. Część I: Księgozbiory instytucjonalne w układzie topograficznym* (Warszawa 1990) autorstwa Urszuli Paszkiewicz, rejestrującą spisy książek i katalogi, m.in. bibliotek mniejszości niemieckiej.

Wieloaspektowa, interdyscyplinarna problematyka bibliotek mniejszości niemieckiej w II RP została ujęta przez Z. Gębołyśa w trzynastu rozdziałach. Pierwszy z nich pt. *Zagadnienia wstępne* (s. 23-55) prezentuje przedmiot i stan badań, cele, założenia i metody badawcze zastosowane przez autora oraz strukturę rozprawy. Rozdział drugi pt. *Znaczenie bibliotek w życiu Niemców na ziemiach polskich do 1918 (1922) roku* (s. 57-69) charakteryzuje niemieckie bibliotekarstwo na przełomie XIX/XX w. na Pomorzu, Górnym Śląsku, w Wielkopolsce, w Królestwie Polskim, w Galicji i na Wołyniu. Autor ukazał tutaj m.in. rolę administracji pruskiej i samorządu, Kościoła i organizacji społecznych oraz osób prywatnych (np. przemysłowców na Górnym Śląsku) w rozwoju niemieckich bibliotek. Omówił poszczególne ich typy w przyjętym układzie geograficznym. Podał dane na temat liczby placówek, wielkości ich zbiorów oraz ilości i struktury czytelników. Przy czym najpełniej opisał organizację i stan bibliotek oświatowych (ludowych) w zaborze pruskim. Autor słusznie zwraca tutaj uwagę na konkurencję placówek polskiego Towarzystwa Czytelni Ludowych, podkreślając ich znaczenie tam, gdzie występowała największa liczba jego bibliotek i czytelni (w Wielkopolsce). Przyjęty przez Z. Gębołyśa sposób prezentacji problematyki pozwolił na uwypuklenie odmiennych warunków, w jakich działały biblioteki niemieckie w zaborze austriackim i rosyjskim. W Galicji na ich liczebność, stan i zasobność zbiorów wpływał status społeczny ludności niemieckiej, nielicznej i żyjącej w rozproszeniu, „ubogiej i przeważnie niepiśmiennej”. Oczywiście ważne było także nadanie Galicji autonomii, skutkujące m.in. polonizacją jej szkolnictwa i administracji. Jeszcze inaczej przedstawiała się sytuacja w Królestwie Kongresowym. Wedle ustaleń autora rozwój bibliotek mniejszości nastąpił tutaj wraz z okupacją Królestwa przez wojska niemieckie w czasie I wojny światowej.

W rozdziale trzecim pt. *Mniejszość niemiecka w II Rzeczypospolitej – liczebność i rozmieszczenie* (s. 71-93) przedstawiono m.in. status prawny Niemców w Polsce oraz ich zróżnicowanie społeczne, ekonomiczne, wyznaniowe, zawodowe i polityczne w poszczególnych regionach – w Wielkopolsce, na Pomorzu, na Górnym Śląsku, na Śląsku Cieszyńskim, w Małopolsce, w Polsce centralnej i na Kresach Wschodnich. Z. Gębołyś uwzględnił także problem wykształcenia różnych grup mniejszości, co miało wpływ na ich uczestnictwo w kulturze. Rozdział ten wprowadza czytelnika do *Ogólnej charakterystyki bibliotek mniejszości niemieckiej* (s. 95-112). Autor opisał w nim właścicieli, zadania, organizację i zasięg oddziaływania bibliotek oświatowych, naukowych i szkolnych. Przedstawił również dynamikę ich rozwoju ilościowego i jakościowego. Otóż według jego obliczeń liczba bibliotek mniejszości sukcesywnie wzrastała – od 73 placówek z 65 tys. tomów w 1923/24 r. do 744 z ponad 170 tys. tomów w 1935 r. Prawie dziesięciokrotne zwiększenie się ilości bibliotek nie spowodowało takiegoż wzrostu wielkości ich księgozbiorów. Jest to tym bardziej znaczące, że jak sam autor podkreśla (na s. 107) wśród bibliotek niemieckich były takie, które w 1935 r. posiadały zbiory liczące po kilkadziesiąt tysięcy tomów (w Katowicach, Poznaniu, Bydgoszczy, Grudziądzu i Łodzi). Równocześnie wiele niemieckich bibliotek dysponowało małymi zbiorami, liczącymi od kilkudziesięciu do 300 tomów. Potwierdzają to dane zaprezentowane w dalszej części omawianej książki (7.1.2. *Organizacja i wielkość bibliotek oświatowych*, s. 191). Wielkość księgozbiorów niemieckich bibliotek oświatowych nie odbiegała więc znacząco od średniej ogólnokrajowej, np. w polskich, zwłaszcza wiejskich, bibliotekach powszechnych (oświatowych), prowadzonych przez organizacje społeczne, przeważały księgozbiory liczące od 100 do 500 tomów. Rozdział czwarty zamyka próba statystycznego oszacowania czytelnictwa mniejszości niemieckiej, również w zestawianiu z danymi odnoszącymi się do całej Polski. Autor stwierdził m.in., że choć w okresie międzywojennym tylko nikły procent (1-6%) Niemców uczęszczał do bibliotek, to jednak stanowiły one „istotny filar niemieczyzny”. Jest to uzasadnione stwierdzenie zważywszy na to, że np. w województwie śląskim co czwarty „piśmienny” Niemiec korzystał z biblioteki, a aktywność czytelnicza mniejszości wyrażona liczbą wypożyczonych tomów na jednego czytelnika w ciągu roku była stosunkowo duża (s. 110-111). W omawianym rozdziale zabrakło omówienia problematyki finansowania bibliotek, zapowiadanego przez autora w tytule podrozdziału 4.3.1 *Wielkość księgozbioru, struktura, nabytki, finanse* (zob. s. 107). Szczegółowa analiza tej kwestii znalazła się natomiast w rozdziale szóstym pt. *Aspekty prawne i finansowe funkcjonowania bibliotek*; ściślej w podrozdziałach dotyczących: źródeł finansowania placówek i zasad rozdziału funduszy, struktury wydatków bibliotecznych, zakupów materiałów, wydatków na urządzenie i utrzymanie bibliotek oraz na płace bibliotekarzy, kontroli gospodarki finansowej w związkach bibliotekarskich mniejszości (s. 162-188).

Rozdział piąty pt. *Polityka kulturalna i biblioteczna mniejszości niemieckiej* (s. 113-151) poświęcony został m.in. pomocy bibliotekarstwu mniejszości udzielanej przez agendy państwa niemieckiego oraz przez organizacje pozarządowe z Niemiec, a także z Austrii. Z. Gębołyś przedstawił też niemieckie związki bibliotekarskie funkcjonujące w Polsce międzywojennej: aktywny na Górnym Śląsku Verband deutscher Volksbüchereien (VdV) oraz Verein Deutscher Büchereien (VDB) obejmujący swym oddziaływaniem głównie Wielkopolskę i Pomorze, a także Polskę centralną i Wołyń. Szczególnie interesujące są informacje na temat działaczy tych organizacji, np. bibliotekoznawcy, publicyści i polityka H. Rauschninga oraz analiza koncepcji organizacji i funkcjonowania bibliotekarstwa mniejszości.

W rozdziale siódmym (s. 189-230) autor zawarł szczegółową analizę budowy i struktury księgozbiorów oraz polityki ich gromadzenia w bibliotekach mniejszości: oświatowych, naukowych i szkolnych. Uwzględnił również m.in. kwestię kontroli księgozbiorów bibliotek szkół z niemieckim językiem nauczania przez polskie władze oświatowe. Zwrócił także uwagę na piśmiennictwo nieobecne w bibliotekach ze względów obyczajowych, ideologicznych lub politycznych (s. 225-229).

Rozdział ósmy (s. 231-282) poświęcony został udostępnianiu zbiorów w bibliotekach mniejszości. Czytelnik znajdzie tutaj charakterystykę poziomu umiejętności czytania i pisania oraz zasięgu czytelnictwa wśród Niemców w poszczególnych regionach Polski. Z. Gębołyś przedstawił ją na podstawie danych dotyczących udostępniania zbiorów w bibliotekach oświatowych i naukowych. Odrębnie ujął problem bibliotek szkół powszechnych (ponad 700 placówek z ok. 68 tys. uczniów), średnich (36 szkół z ok. 10 tys. uczniów) i trzech seminariów nauczycielskich. Jest to uzasadnione ze względu na zróżnicowanie podległości organizacyjnej szkolnictwa mniejszości – szkoły z niemieckim językiem nauczania podległe polskiemu władzom oświatowym oraz niemieckie szkoły prywatne. Rozdział kończy analiza zainteresowań czytelniczych oraz form i zasięgu propagandy książki wśród ludności niemieckiej.

W rozdziale dziewiątym (s. 283-312) zawarta została charakterystyka niemieckiego środowiska bibliotekarskiego. Autor zajął się strukturą zatrudnienia bibliotekarzy w placówkach oświatowych i naukowych, ich kwalifikacjami fachowymi oraz udziałem w kursach i szkoleniach bibliotekarskich organizowanych w Polsce i w Niemczech. Prezentuje także autorytety środowiskowe i fachowe (w podrozdziale pt. *Przywódcy związków bibliotekarskich*) oraz „aktywność twórczą” bibliotekarzy mniejszości. Jej wyrazem były m.in.: artykuły publikowane na łamach periodyków, takich jak czasopismo społeczno-kulturalne „Schaffen und Schauen”, wydawane w Katowicach w latach 1924/25-1933/34 oraz poznański miesięcznik „Deutsche Blätter in Polen”. Przy czym ten drugi periodyk ukazywał się w latach 1924-1931, a nie od 1926 do 1933 r., jak czytamy na s. 309. Właściwe daty wydania „Deutsche Blätter in Polen” podane zostały m.in. na s. 334 i w *Bibliografii* na s. 479.

Rozdział dziesiąty (s. 313-340) uwypukla znaczenie Kościołów – ewangelickich i rzymskokatolickiego – w życiu mniejszości, w tym ich działalności bibliotekarskiej. Autor przedstawił także zaangażowanie ziemiaństwa niemieckiego, przemysłowców i kupców, instytucji finansowych oraz ruchu spółdzielczego w podtrzymywanie i upowszechnianie języka, literatury i kultury niemieckiej, m.in. poprzez wspieranie bibliotek mniejszości. Analizując ruch wydawniczy i księgarski mniejszości stwierdził, że dla bibliotek niemieckich w Polsce miał on „w sensie czysto statystycznym, marginalne znaczenie”. Głównymi dostawcami wydawnictw dla bibliotek mniejszości były instytucje i organizacje z Niemiec (s. 331).

W rozdziale jedenastym (s. 341-373) została natomiast omówiona aktywność kulturalno-oświatowa i biblioteczna ogólnokrajowych i regionalnych niemieckich organizacji społecznych, dla których bibliotekarstwo stanowiło margines działalności podstawowej. Autor zaliczył do nich tzw. organizacje „konsolidacyjne”, partie polityczne, związki zawodowe, organizacje młodzieżowe, kulturalno-oświatowe i naukowe, zespoły śpiewacze, muzyczne i teatralne oraz organizacje sportowe i gimnastyczne.

Rozdział dwunasty pt. *Stosunek władz polskich i niemieckich do bibliotek mniejszości niemieckiej w Polsce* (s. 375-411) ukazuje uwarunkowania polityczne funkcjonowania tych placówek. Z jednej strony, administracja polska zmierzając do „rugowania niemczyzny”, starała się nadzorować biblioteki mniejszości – stosując też represje, zwłaszcza po dojściu Hitlera do władzy w Niemczech – poprzez monitoring bibliotek oświatowych, szkolnych i naukowych, inwigilację policyjną, rewizję księgozbiorów, kontrolę paczek z książkami przysyłanymi z Niemiec i konfiskaty książek niepożądanych. Z drugiej strony pomoc dla bibliotek mniejszości oraz kontrolowanie ich działalności przez agendy władz niemieckich wpisywały się w przedsięwzięcia zmierzające do utrzymywania i wzmacniania statusu (kulturalno-oświatowego, społeczno-politycznego i ekonomicznego) mniejszości w II RP. Tak jak w innych fragmentach książki, także i w tym rozdziale nie udało się autorowi uniknąć powtórzeń, np. dotyczących postawienia H. Rauschningowi zarzutu działalności antypaństwowej i w związku z tym groźby jego wydalenia z Polski w 1924 r. (s. 398, s. 404). Należy jednak podkreślić, że zdarzające się

w tekście książki powtórzenia często uzasadnia konieczność wieloaspektowego ujmowania problematyki bibliotek mniejszości niemieckiej.

Ostatni, trzynasty rozdział (s. 413-440) pt. *Biblioteki pozostałych mniejszości narodowych w Polsce międzywojennej* zawiera m.in. syntetyczny opis działalności bibliotecznej innych mniejszości narodowych: ukraińskiej, żydowskiej, białoruskiej, litewskiej, czeskiej i rosyjskiej. Kończy go fragment poświęcony bibliotekom funkcjonującym w Wolnym Mieście Gdańsku oraz zestawienie danych liczbowych dotyczących bibliotek publicznych w Polsce, w tym placówek mniejszości narodowych – liczby bibliotek, wielkości ich księgozbiorów, liczby czytelników i wypożyczeń według stanu na 31 grudnia 1929 r. Komentarza wymaga tutaj zwłaszcza podrozdział poświęcony bibliotekom mniejszości ukraińskiej (s. 418-419). Otóż autor podaje w nim dane liczbowe na temat bibliotek Towarzystwa Oświatowego „Proswita” (tabela 13.2., s. 419), ograniczając się jednak do lat 1924-1933. Według tego zestawienia organizacja prowadziła w 1933 r. łącznie 4110 bibliotek i czyteln z 282 193 tomami. Natomiast informator *Biblioteki na wschodnich ziemiach II Rzeczypospolitej* cytuje (na s. 13) sprawozdanie Towarzystwa, według którego w latach 1934-1935 utrzymywało ono w sumie 5968 placówek z 1 mln tomów. Niezależnie od stopnia wiarygodności tych danych, obrazują one znaczną dynamikę rozwoju bibliotek „Proswity”.

Recenzowaną książkę kończą: *Aneks* (s. 447-468) zawierający 25 tabel z danymi liczbowymi odnoszącymi się nie tylko do bibliotek mniejszości niemieckiej; *Bibliografia* (s. 469-498); *Wykaz skrótów* (s. 499-502); indeksy (osobowy – niestety nie obejmujący osób występujących w przypisach i bibliografii, s. 503-510 oraz nazw miejscowych, s. 511-517), a także wykazy tabel, fotografii i rysunków (s. 519-526). Przy czym wykazy te nie podają stron poszczególnych pozycji, co utrudnia ich wyszukanie w tekście książki. Całość zamykają streszczenia książki w języku angielskim i niemieckim (s. 527-534).

Niezależnie od krytycznych uwag należy jeszcze raz podkreślić dużą wartość książki Z. Gębołysia. Powinna ona zainteresować nie tylko historyków bibliotek, ale także badaczy problematyki mniejszości narodowych w II RP i stosunków polsko-niemieckich. Wypada również podkreślić wysoki poziom edytorski publikacji Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego.

Jacek Puchalski

Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytet Warszawski

Tekst wpłynął do Redakcji 23 kwietnia 2013 r.

Z b i g n i e w G r u s z k a: „*Przegląd Biblioteczny*”. *Monografia*. Uniwersytet Łódzki. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. Łódź-Warszawa: Wydaw. Uniwersytetu Łódzkiego 2012, 292 s. (Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 139) ISBN UŁ 978-83-7525-758-8, ISBN SBP 978-83-61464-94-5.

„Prace monograficzne prezentujące fachowe czasopisma bibliotekarskie należą do rzadkości”. Tym zdaniem Zbigniew Gruszka rozpoczyna *Wstęp* do książki, która jest publikacją jego dysertacji doktorskiej (promotor prof. dr hab. Hanna Tadeusiewicz). Przywołane stwierdzenie uzupełnić można spostrzeżeniem, że takowej monografii w polskim piśmiennictwie chyba w ogóle nie ma. Wypada więc wyrazić słowa uznania za podjęcie pracy pionierskiej, podczas której zmierzyć się autorowi przyszło z niemałymi problemami natury tak warsztatowej, jak i metodologicznej, i co nie bez znaczenia – w tym przypadku dotyczącymi wszak czasopisma o ponad osiemdziesięcioletniej bogatej historii. Czy i jak poradził sobie z nimi?

Zbigniew Gruszka zgromadził obszerny materiał źródłowy. Podstawą, co oczywiste, były kolejne roczniki pisma, niemniej dokonał obszernej dodatkowej kwerendy. Dotarł mianowicie do dokumentów znajdujących się w Archiwum Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy i Archiwum Państwowym w Krakowie oraz do rękopisów w Bibliotekach: Jagiellońskiej, PAU i PAN w Krakowie i Narodowej. Skorzystał z materiałów Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich przekazanych do Biblioteki Narodowej, przeprowadził też rozmowy z redaktorkami „Przeglądu” – Marią Lenartowicz i Barbarą Sosińską-Kalata. Nie wszystkie te materiały okazały się przydatne, niemniej skala kwerendy imponuje. Mniej natomiast przekonuje enumeracja „źródeł publikowanych”. Autor wykazał tu 161 publikacji, jak napisał we *Wstępie*, „wykorzystanych” (s. 11), co nie wydaje się jednak prawdopodobne. Umieszczenie bowiem niektórych z nich można uznać jedynie za zbędny popis pseudoerudycyjny, jako że nie pozostają one w żadnym związku z „Przeglądem Bibliotecznym”, np.: Zdzisław Gębołyś *Zawód bibliotekarski na ziemiach niemieckich w latach 1789-1871* (nr 53), Maria Wardzyńska *Był rok 1939. Operacja niemieckiej policji bezpieczeństwa w Polsce. Intelligenzaktion* (nr 91). O ile w przypadku drugiej pozycji przynajmniej mamy do czynienia z edycją dokumentów, a więc źródeł, o tyle pierwsza, a także przytłaczająca większość publikacji zakwalifikowanych przez autora do źródłowych, takimi nie jest i za takowe nie może być uważana. Za nieporozumienie w pracy naukowej uznać też należy włączanie popularnych encyklopedii do bibliografii, a już za całkowite „materii pomieszanie” – traktowanie ich jako źródła (np. nr 50 – *Wielka Encyklopedia PWN*, nb. umieszczona pod literą „E”).

Przypatrzmy się konstrukcji rozprawy. Z. Gruszka przyjął koncepcję prezentacji „Przeglądu” w ujęciu chronologicznym i wyróżnił w jego dziejach cztery okresy, każdemu z nich poświęcając osobny rozdział. Uznał, że wydawanie czasopisma odbywało się w każdym z tych okresów w tak różnych warunkach, iż należy omówić je osobno, by ukazać właściwy kontekst działań zespołów redakcyjnych i osiągnięcia pisma. Pierwszy rozdział to lata 1908-1909 (23 strony), gdy „Przegląd” założył i redagował Stefan Demby. Autor docenił pionierską rolę pisma jako pierwszego periodyku bibliotekarskiego na terenach polskich, niemniej wskazał jego słabości, wynikające przede wszystkim z niedostatku kompetentnych autorów. Drugi rozdział: *Krakowski „Przegląd Biblioteczny” do wybuchu II wojny światowej* (51 stron) obejmuje lata 1927-1939 i przedstawiona w nim została rola pisma w okresie narodzin nowoczesnego bibliotekarstwa polskiego. W rozdziale trzecim: „Przegląd Biblioteczny” w okresie Polski Ludowej (87 stron), obszerny okres 1945-1989 został podzielony na dwa podokresy: pierwszy 1946-1968 i następny, liczony od objęcia pisma przez Marię Dembowską (1968 r.) do końca PRL – 1989 r. Rozdział czwarty: „Przegląd Biblioteczny” po okresie transformacji ustrojowej. *Najnowsze dzieje pisma* (29 stron) obejmuje okres 1989-2010, a więc do czasów najnowszych. Rozdziałem tym autor starał się nadać podobną strukturę, wyodrębniając w nich stałe grupy tematyczne ważne dla charakterystyki „Przeglądu” – za takowe uznał: opis fizyczny pisma, szatę graficzną, analizę zawartości, w zasadzie sytuując je w poszczególnych rozdziałach na tym samym miejscu. Po przeglądzie dziejów pisma następuje rozdział piąty zatytułowany *Ocena zawartości oraz społecznego odbioru periodyku* (stron 26). Oceny tej dokonał Z. Gruszka, analizując wyniki przeprowadzonej przez siebie ankiety w 2011 r.

Książkę kończą dwa indeksy „Przeglądu Bibliotecznego” w latach 1927-2010 i osobowy. Ten pierwszy nie odsyła do stron roczników czy zeszytów, gdzie znajdują się teksty wymienionych w nim autorów, lecz do lat ich „aktywności na łamach pisma”. Przyjęcie takiej koncepcji utrudnia jednak poszukiwania, szczególnie w rocznikach o pokaźnej objętości, podczas gdy wykorzystując opublikowane bibliografie zawartości „Przeglądu” (trzy), można bez problemu wyposażyć indeks w dane dokładnie lokalizujące poszczególne autorów. Z uznaniem natomiast przyjąć należy swego rodzaju aneks, który Z. Gruszka niezbyt szczęśliwie nazwał *Ilustracje* (22 strony). Składają się nań fotografie dokumentów, poczynając od

1909 r., listów służbowych i prywatnych dotyczących spraw „Przeglądowych”, okładek z lat 1908-2012, zdjęcia portretowe kolejnych redaktorów naczelnych.

„Badając historię periodyku, zwróciłem uwagę na zawartość treściową artykułów”, informuje autor na s. 10 *Wstępu*. A więc – tylko zwrócił uwagę. Dokonując analizy zawartości artykułów i recenzji, skupił się przede wszystkim na zestawieniach liczbowych, zgrubnym opowiedzeniu, o czym jest mowa w danej grupie materiałów i ogólnej charakterystyce tematów poruszanych przez autorów „Przeglądu”, w zasadzie zaniechał natomiast oceny wartości merytorycznej tekstów. A przecież nie wystarczy dokonanie „liczbowej analizy najbardziej popularnych zagadnień” (s. 10), pogrupowanie ich w odpowiednich tabelach. Artykuły i recenzje zamieszczane w „Przeglądzie” powinny reprezentować wysoki walor merytoryczny, wносить istotne pomysły i idee. W monografii tego periodyku nie może więc zabraknąć oceny wartości publikowanych w nim tekstów. Autor z rzadka tylko potrafił określić wagę pewnych publikacji. Tak np. potraktował pierwszy po wojnie artykuł Józefa Grycza (*Prz. Bibl.* 1946, s. 4-24), w którym ten ostatni przedstawił problemy odbudowującego się bibliotekarstwa i zarysował program jego rozwoju.

Analiza i ocena treści merytorycznych nie jest łatwa, to fakt, i może dlatego wypowiadający się o polskich czasopismach księgo- i bibliotekoznawczych zachowują dość dużą powściągliwość w wyrażaniu opinii na ten temat. Przykładem jest napisany z okazji 70-lecia ukazywania się pisma artykuł Marii Dembowskiej „*Przeгляд Biblioteczny*” w 25-leciu 1927-1996. *Próba charakterystyki treści i zespołu autorskiego*¹, zdominowany przez analizy formalno-statystyczne, skądinąd dokonane w sposób perfekcyjny. W jednej z tabel zestawiała liczbę publikacji na poszczególne tematy, jak i procentowy ich udział w całej treści kwartalnika. Być może autor omawianej pracy wzorował się na tym opracowaniu². Jego zestawienia wskazują na analogiczną metodę charakterystyki pisma – bardziej formalną i opisową niż analityczną. Z taką sytuacją mamy do czynienia np. w podrozdziale 3.2.4. *Analiza zawartości pisma*. Znajdujemy tu (s. 111-114) trzy zestawienia dotyczące lat 1946-1968: wykres obrazujący liczbę opublikowanych w piśmie artykułów, tabelę wykazującą 25 „najaktywniejszych” jego autorów (o dorobku 4 i więcej artykułów) oraz tabelę, najistotniejszą dla tego podrozdziału, zatytułowaną „Przedmiot artykułów zamieszczonych w «Przeglądzie Bibliotecznym»”, w której autor wyodrębnił 21 „przedmiotów”, podał liczbę prac w każdym z nich i wyciszył, jaki procent wszystkich publikacji stanowią. W przedmiocie „Bibliotekarstwo” wyróżnił 15 tematów, przy czym nad kryterium tego podziału można by dyskutować, np. nad osobnym potraktowaniem bibliotek gminnych (1 artykuł) i bibliotek publicznych (2 artykuły), ale istotniejsze jest pytanie, w jaki sposób Z. Gruszka komentuje dane umieszczone w tabelach. Inaczej – na czym polega „analiza zawartości” zapowiedziana w tytule podrozdziału? Otóż opisuje on tematy poruszane w poszczególnych grupach przedmiotowych, ale bez oceny merytorycznej wartości prezentowanych tekstów.

Podobne uwagi trzeba zgłosić w przypadku recenzji zamieszczanych w „Przeglądzie”. Autor omówił je z charakterystyczną dlań starannością, ale też z zastosowaniem preferowanej przez siebie metody faktograficzno-statystycznej. Interesuje go więc, ile recenzji rocznie ukazywało się w danym okresie³, jak przedstawia się podział na recenzje prac zagranicznych i krajowych, a ukoronowaniem dociekań są tabelki (s. 125, 168) z liczbami recenzji, podzielonych na „krytyczne”, „omawiające”, „wzmiankowe”, „pozostałe”, opublikowanych za kadencji poszczegól-

¹ „Przeгляд Biblioteczny” R. 65, 1997, z. 4, s. 345.

² Dla ścisłości trzeba jednak dodać, że podobną metodę zastosował już wcześniej Józef Grycz, w artykule opublikowanym z okazji 10-lecia pisma podając liczbę artykułów w poszczególnych grupach tematycznych (*Pierwsze dziesięciolecie Przeglądu Bibliotecznego*. „Przeгляд Biblioteczny” R. 11, 1937, z. 1, s. 10-11).

³ Wykresy obrazujące to zagadnienie pojawiają się w trzech rozdziałach, w każdym z nich pod innym wariantem tytułu: „Roczna liczba prac opublikowanych w dziale recenzji...” (s. 126); „Rozkład roczny prac...” (wyjątkowo niefortunny, s. 169); „Liczba opublikowanych recenzji...” (s. 203).

nych redaktorów naczelnych. Klasyfikację taką przyjął Z. Gruszka za Bernardem Olejniczakiem (s. 124), wyniki podane w tych tabelkach czytelnik musi przyjąć „na wiarę”, co nie jest jednak mankamentem pracy, ponieważ trudno, by autor uzasadniał każdy taki przydział. Dowiadujemy się np., że procentowo najwięcej recenzji „krytycznych” (48,1%) zamieszczono za kadencji Barbary Sordylowej (1978-1989), a najmniej (29%), kiedy redaktorem był Zbigniew Daszkowski (1966-1968). Duży procent recenzji „krytycznych” czyli, zdaniem Z. Gruszki, takich, „w których ich autorzy jasno formułowali swe noty, przejrzysto wskazywali mankamenty rozpraw oraz oceniali całokształt dzieła” (s. 124, przyp. 127), wystawia dobre świadectwo temu działowi pisma.

Charakteryzując recenzje „Przeglądu” z lat 1946-1968 Z. Gruszka zauważa (s. 128): „Można przyjąć, że redakcja publikowała recenzje prac ważnych dla rozwoju bibliotekarstwa, o czym świadczą teksty poświęcone *Słownikowi biograficznemu pracowników książki polskiej* i *Podręcznemu słownikowi bibliotekarza*. W dziele publikowano głosy na temat polskiej instrukcji katalogowej [ale której? – A. M.], czy pierwszego podręcznika bibliotekarstwa naukowego (*Bibliotekarstwo naukowe*, red. A. Łysakowski, 1956)”. Takie zdawkowe przytoczenie tytułów kilku prac – to jednak za mało. Nasuwają się tu bowiem następujące pytania: które z dzieł znaczących dla bibliotekarstwa – można rzec, o dużym ciężarze gatunkowym – zostały dostrzeżone i zrecenzowane je w czasopiśmie, które pozostały niejako niezauważone; co o tym decydowało – przypadek, rozeznanie rynku wydawniczego, czy preferencje tematyczne? Rozpatrzenie tych aspektów prawdopodobnie pozwoliłoby na wysnucie interesujących wniosków, jak choćby takiego, że poszczególne dziedziny cieszyły się różnym zainteresowaniem redakcji. Chyba nigdy nie były jej faworytem zbiory specjalne, co być może wiązało się z tym, że stanowiska redaktorów naczelnych obejmowali bibliotekarze innych specjalności (oprócz Bohdana Horodyskiego). W 1980 r. ukazał się pierwszy tom monumentalnego *Catalogus codicum manuscriptorum medii aevi...* – katalogu kodeksów łacińskich Biblioteki Jagiellońskiej. Pierwsza w Polsce recenzja tego dzieła, napisana przez Jacka Wiesiołowskiego, została opublikowana właśnie w „Przeglądzie Bibliotecznym” (1984, z. 2, s. 223-232) – to dobrze, ale dlaczego tak późno? Ponadto powraca pytanie o ocenę poziomu i jakości recenzji. Autor jej unika. Cóż bowiem znaczą zdania: „Recenzje różniły się poziomem i sposobem wykonania. Spośród wszystkich opublikowanych zwracają uwagę zwłaszcza prace Henryka Sawoniaka. Jego analiza bibliografii polegała nie tylko na wskazaniu uchybień redakcyjnych, lecz także stanowiła ceną wskazówkę do uwzględnienia przy kolejnych edycjach pracy” (s. 128). Fragment ten niewiele mówi o „poziomie i sposobie wykonania” recenzji Sawoniaka i o jego kompetencjach, jako jednego z najwybitniejszych bibliografów polskich, do oceny współcześnie ukazujących się prac.

W każdym z czterech rozdziałów autor podaje okoliczności, w jakich działało pismo, składy redakcji, wpływ redaktorów naczelnych na kształt periodyku. Zasadnicze zastrzeżenie budził jednak w omawianej publikacji marginalne potraktowanie zagadnień, które powinny być jednym z zasadniczych jej elementów, a więc polityki redakcyjnej i takich aspektów pracy redakcji, jak opracowywanie tekstów i przygotowywanie ich do druku, kontakty z wydawnictwem i autorami. Szczególnie praca nad tekstami zasługuje na poświęcenie uwagi, zwłaszcza w przypadku wybitnej wieloletniej redaktorki „Przeglądu” Janiny Pelcowej. To jej pracowitości i skrupulatności zawdzięczał periodyk przez długi czas renomę najlepiej redagowanego czasopisma bibliotekarskiego w Polsce. Z dwóch opracowań poświęconych wyłącznie opisowi osiągnięć redaktorów w „Przeglądzie”: jedno właśnie o Pelcowej⁴, a drugie o Kuntze⁵, tego pierwszego Z. Gruszka w ogóle nie dostrzegł, a drugiego, zdaniem recenzenta, nie wykorzystał należycie. Nie zadał sobie bowiem pytania – choć tekst dostarczył, jak na talerzu, materiału – „dlaczego

⁴ A. Mężyński: *Janina Pelcowa – redaktor „Przeglądu Bibliotecznego”*. „Przegląd Biblioteczny” 1980, z. 1, s. 72-75.

⁵ I. Turowska-Bar: *Edward Kuntze jako redaktor „Przeglądu Bibliotecznego” 1927-1948*. „Przegląd Biblioteczny” 1967, z. 2, s. 110-130.

Kuntze wielkim redaktorem był?”. Nie docieka tego też wobec innych pracowników kolejnych redakcji.

Po zgłoszeniu zastrzeżeń dotyczących sposobu analizy zawartości pisma i niewzględnienia opisu pracy redakcji, pora przejść do uwag szczegółowych. Potknięć, pomyłek, nierzadko wręcz błędów, jest, niestety, dużo i wymienienie wszystkich byłoby przedsięwzięciem tyleż żmudnym (dla recenzenta), co nużącym (dla czytelnika).

Oto kilka przykładów. Z. Gruszka podjął próbę określenia źródeł finansowania „Przeglądu”. Zainteresowanie podstawami materialnymi pisma jest słuszne, na ogół bowiem podstawy te są niepewne, budzące zaniepokojenie o jego byt. Z pewnym atoli wyjątkiem. Przejęcie „Przeglądu” przez Polską Akademię Nauk w 1971 r. zdjęło niemal wszelkie troski finansowe z pisma na długi czas, bo PAN zapewniała opłacanie pensji zespołu redakcyjnego, lokal redakcyjny, i to w centrum Warszawy, oraz wydawcę, którym było do 1989 r. „Ossolineum”.

Te zasługi Polskiej Akademii Nauk na rzecz polskiego bibliotekarstwa, bo tak należy traktować finansowanie branżowego periodyku przez instytucję, która prowadziła tylko kilka większych bibliotek (m.in. Ossolineum) i nie była w żaden sposób zobowiązana do finansowania takiego czasopisma, trzeba docenić. Błędnie autor wskazuje kilkakrotnie na ograniczenia, czy raczej rygory, którym miał podlegać „Przegląd”, jako jeden z periodyków firmowanych przez Polską Akademię Nauk. Zadnych ograniczeń z tego powodu nie było, co recenzent zaświadcza jako jeden z redaktorów pracujących w piśmie w gorącym okresie lat osiemdziesiątych. Z. Gruszka pisze, nie wiadomo na jakiej podstawie: „Choć sekretarz naukowy [PAN – przyp. A. M.] nie ingerował otwarcie w treść pisma, to »Przegląd« był pod wpływem jego sugestii [...]” (s. 175). Tymczasem Sekretarz Naukowy PAN, persona w randze ministra i najczęściej najwyższego w Polsce formatu naukowego, nie miał żadnych powodów, by zajmować się „Przeglądem”, ba – on o istnieniu takiego pisma prawdopodobnie nie wiedział. Czasopisma humanistyczne podlegały Wydziałowi I PAN, a w jego strukturze – zastępcy sekretarza tego Wydziału, którego „Przegląd” raczej nie obchodził. Bezpośrednie kontakty pismo miało natomiast z Biurem Wydawnictw i Bibliotek PAN – jednostką administrującą wydawnictwami Akademii. Biuro to było silnie upartyjnione (PZPR) – jego kadry (na czele z wielokrotnie wymienianym przez autora kierownikiem Czesławem Dejnarrowiczem) należały do „najtwardszego betonu urzędniczego” w PAN. Redaktor Sordyłowa znajdowała w tym Biurze poparcie. Po wprowadzeniu stanu wojennego spowodowało to dość specyficzną sytuację w redakcji. Naczelna reprezentowała twardą linię pezetperowską, a cały skład redakcji był solidarnościowy (Maria Lenartowicz zakładała koło „Solidarności” w Bibliotece PAN, a piszący te słowa działał w Komisji Krajowej „Solidarności” PAN). W takiej sytuacji trudno było pismu cokolwiek narzucić jako dyrektywę polityczną. A można by było, wszak bibliotekarstwo znalazło się w głębokim kryzysie tożsamościowym po przystąpieniu 30 czerwca 1983 r. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich do Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego (PRON). W Stowarzyszeniu nastąpiło głębokie pęknięcie – zwłaszcza bibliotekarze z bibliotek akademickich opuszczali gremialnie jego szeregi. „Przegląd” sprawę PRON-u konsekwentnie ignorował, zamieszczając jedynie dokumenty przedstawione przez Zarząd Główny.

Ogląd sytuacji politycznych nie jest w ogóle najsilniejszą stroną Z. Gruszki. Władze SBP, według niego, w sierpniu 1980 r. „poparły strajkujących robotników Wybrzeża, co znalazło wyraz w «Przeglądzie Bibliotecznym» i wiązało z deklaracją włączenia się «solidną pracą swych członków w ogólnonarodowe dzieło wyprowadzania kraju z kryzysu»” (s. 147)⁶. O poparciu strajkujących robotników przez władze SBP w 1980 r. w ogóle nie może być mowy, przewodniczącym

⁶ Zacytowany fragment Z. Gruszka zaczerpnął rzeczywiście – jak podaje w przyp. 209 s. 147 – z „Przeglądu Bibliotecznego” (R. 50, 1982, z. 3/4, s. 323), tyle że nie ze *Sprawozdania z wykonania rocznego planu wydawniczego SBP do dnia 13.11.1981*, ale z *Programu działalności SBP* przyjętego w Szczecinie 16.11.1981 r.

Stowarzyszenia był wówczas Witold Stankiewicz, jak najdalszy od bratania się z nimi, a nawet gdyby było, to nie mogło się wiązać z przywołaną przez Z. Gruszkę deklaracją, ponieważ takowa pochodzi z 16 listopada 1981 r., a więc z „Karnawału «Solidarności»”. Następnie autor informuje czytelników, że przyczyną wprowadzenia stanu wojennego były fale strajkowe i trudności gospodarcze. Tak Pan uważa?, a może były jednak jakieś inne powody wprowadzenia stanu wojennego? A po co w ogóle wprowadzać ten wątek polityczny, tak *en passant*, skoro nijak ma się on do opowiadania o „Przeglądzie Bibliotecznym”?

Nieco uwagi poświęcić też należy podejściu autora do materiałów źródłowych, na które w dużej części składają się sprawozdania, korespondencja urzędowa, wypowiedzi członków redakcji. Z. Gruszka traktuje je wszystkie jako całkowicie wiarygodne, a wiadomości w nich zawarte – jako absolutnie prawdziwe; sądy i opinie przyjmuje za swoje. Wskazane jednak byłoby krytyczne odniesienie się do tych źródeł i zachowanie większej ostrożności w wyrażanych na ich podstawie poglądach i formułowanych ocenach. Pomocne mogłyby się okazać, m.in. w wyjaśnieniu okoliczności zmiany redaktora naczelnego w 1978 r., rozmowy z członkami redakcji, np. Tadeuszem Zarzębskim, współpracownikiem Dembowskiej od 1969 r. i jej zastępcą do 1973 r. Zmiana M. Dembowskiej na B. Sordylową nastąpiła w atmosferze pewnego konfliktu, o którym autor wie, ale którego przyczyn nie wyjaśnia. Cytuje obficie różne pisma oficjalne, m.in. Sordylowej do Dembowskiej, pisze o „uznaniu dla dotychczasowej pracy M. Dembowskiej”, wyrażonym przez przewodniczącą Rady Redakcyjnej Helenę Więckowską (s. 143). Przypuszcza, że zawiñił tu Wydział I PAN, a po wyjaśnieniu konfliktu odsyła do tekstu B. Sordylowej, który jednakże nie jest obiektywny⁷. Niewątpliwie trudno formułować opinie o konflikcie sprzed wielu lat, w którym nie małą rolę odegrały zapewne układy polityczne i wokół którego narastało tak wiele emocji, w żadnym jednak przypadku nie można brać za dobrą monetę gładkich słów, które w takich sytuacjach padają, a więc na przykład pełnych uszanowania podziękowań Sordylowej przesłanych Dembowskiej (s. 143).

Maria Dembowska wykazywała rzadką cechę nieowijania prawdy w bawełnę. Zrzekając się funkcji członka Rady Redakcyjnej napisała do Władysława Markiewicza, sekretarza Wydziału I PAN, że jest zawiedziona jego postępowaniem i składa rezygnację. Z drugiej jednak strony, Dembowska, osoba niesłychanie ambitna, była bezkrytyczna w ocenie własnych osiągnięć, skądinąd wybitnych. Często i z różnych przyczyn wypowiadała się na temat „Przeglądu”. Z. Gruszka chętnie przywołuje opinie Dembowskiej, i to bezkrytycznie, m.in. na temat zeszytów monograficznych, inaczej – specjalnych, czy tematycznych czasopisma. W jego relacji sprawa zeszytów, poruszana kilkakrotnie, staje się jakąś niebagatelną kwestią sporną, swego rodzaju osią konfliktu, co do którego nie zajmuje jasnego stanowiska, referując tylko zdania stron. Problem zaczyna się już w momencie ustalenia, kiedy te zeszyty się pojawiły. Z fragmentu jego tekstu wnioskuje się, że było to po przejęciu pisma przez M. Dembowską. Wtedy to: „Łamy czasopisma naukowego otworzyły się na zagadnienia informacji naukowej, zwiększono liczbę prac, zwłaszcza od początku lat 80. XX w., poświęconych bieżącym zagadnieniom bibliotekarskim, czemu miało służyć wprowadzenie forum dyskusyjnego” (s. 157). Czytelnik dowiedział się już jednak z poprzednich rozdziałów, że Dembowska pożegnała się z pismem w 1978 r., więc zeszyty monograficzne pojawiły się w „Przeglądzie” już za redaktorstwa B. Sordylowej. Za M. Lenartowicz autor powtarza: „Pomysłodawcą wydawania zeszytów tematycznych był Andrzej Mężyński” (s. 188, przyp. 48). Nie od rzeczy będzie więc przypomnieć, czego pomysłodawcą był piszący tę recenzję, którego zawsze raziła sztywna struktura czasopisma, a więc podział na artykuły, sprawozdania, recenzje itd. Publikowane materiały, najczęściej przyczynkarskie, były lepsze

⁷ B. Sordylowa: Profesor Maria Dembowska w moich wspomnieniach. W: *Maria Dembowska. W Kręgu bibliografii, bibliotekarstwa i informacji naukowej. Księga jubileuszowa w 70-lecie pracy zawodowej*. Warszawa 2007, s. 184-188.

lub gorsze, bardzo często jednak, tak ogólnie, z łamów wiało nudą. Można wszak spróbować inaczej, a jednym z takich sposobów był pomysł, by typować węzłowe problemy polskiego bibliotekarstwa i poświęcać im specjalne zeszyty, zawierające sumę wiedzy na dany temat w danym momencie. Obok bloku artykułów historycznych, teoretycznych, analitycznych, miało się pojawiać forum, podczas którego rozmówcy – a redakcja zakładała, że będą to wybitni fachowcy – zetną się w dyskusji. Oczekiwano też na reakcje czytelników. Plany te powiodły się częściowo. Przyjęte założenia udało się redakcji zrealizować bodaj najpełniej w zeszycie poświęconym projektowanej „Encyklopedii książki polskiej” (R. 53, 1985, z. 3/4). W artykułach przedstawiono stan prac nad polskimi wydawnictwami encyklopedycznymi, a w dyskusji zmierzli się przedstawiciele dwóch odmiennych poglądów: bibliologicznych *versus* socjologiczno-kulturowych. Przedstawicielem tej drugiej grupy był m.in. Stefan Zólkiewski – uczonego tego formatu pojawił się po raz pierwszy na łamach „Przeglądu”. Równie starannie przygotowano zeszyt poświęcony Bibliotece Narodowej (R. 52, 1984, z. 3/4). Nie udało się jednak zorganizować dyskusji, ponieważ BN odmówiła wzięcia w niej udziału. Książnica ta nie odniosła się też w ogóle do materiałów umieszczonych w zeszycie, które w dużej mierze zawierały krytyczne wypowiedzi na temat stanu i działalności BN.

Później nie wszystkie zeszyty specjalne w pełni zasługiwały na swoją nazwę – wyodrębniona materia „specjalna” bywała niekiedy bardzo skąpa, z trudem więc spełniały one kryteria bycia „tematycznymi”. M. Dembowska nie polubiła zeszytów monograficznych, które pojawiły się po jej odejściu z redakcji, ba, była im przeciwna. Dlaczego? Wytłumaczenie może być proste: to nie ona je wymyśliła. Podczas rozmowy z piszącym te słowa utrzymywała, że zbyt rozdyktowane czasopismo naukowe traci część swojej powagi. Argument „przeciw” miała pragmatyczny: wprowadzenie zeszytów specjalnych nie przyniosło żadnych konkretnych korzyści bibliotekarstwu. No dobrze, a jak te korzyści można sobie wyobrazić? Jakie mogły być bezpośrednie efekty debat nad „Encyklopedią książki polskiej”?⁸ Inny argument M. Dembowskiej przytacza Z. Gruszka, choć wyraża go dość nieporadnie: „[...] specjalizacja tematu interesowała jedynie wąski krąg osób, a pozostałych czytelników odzwyczajala od regularnej lektury pisma” (s. 180). Innymi słowy – stali czytelnicy, których zapewne były tysiące, czuli się strasznie zubożeni, gdy w jednym zeszycie kwartalnika rocznie nie otrzymali należytej różnorodnej strawy. Rzeczywiście chyba musieli bardzo cierpieć, choć przecież w tych zeszytach, jednorodnych tematycznie, mieściły się również stałe działy informacyjne. Warto zauważyć, że inne redakcje, niezycliwie przypatrujące się z boku ożywieniu formy „Przeglądu”, podchwyciły motyw zubożenia nieszczęsnych bibliotekarzy o właściwe treści merytoryczne. Wydaje się jednak, iż koledzy redaktorzy woleli oddalić od siebie perspektywę niełatwej i absorbującej pracy, jaka jest związana z opracowaniem koncepcji zeszytów monograficznych, zgromadzeniem do nich odpowiednich materiałów i ich redagowaniem. Zawsze to przyjemniej czekać sobie w redakcji na teksty, które może nadejdą i skierować je do druku.

Swoją krytyczną osąd zeszytów monograficznych poparł Z. Gruszka własnym argumentem, że wydawanie ich nie spowodowało wzrostu sprzedaży. Tu warto zauważyć, iż kwartalnik naukowy rozchodzi się innymi drogami niż prasa codzienna – na sprzedaż nie wpływają atrakcyjne tytuły poszczególnych zeszytów, gdyż wysokość sprzedaży określa roczna prenumerata zamawiana na długo przed ukazaniem się zeszytów w danym roku.

Wskazując pomyłki i błędy, jakimi obarczona jest omawiana publikacja, nie sposób pominąć podrozdziału 2.10. *Losy redaktorów pisma w czasie II wojny światowej* (s. 85-87), a więc – jak należałoby się spodziewać – S. Dembego, E. Kuntzego i A. Birkenmajera, innych bowiem redaktorów do września 1939 r. czasopismo nie miało. Autor wszak wymienił tu nazwiska aż dwunastu osób „skupionych wokół «Przeglądu Bibliotecznego»”, które niekoniecznie jednak

⁸ Maria Dembowska miała rację o tyle, że oddźwięk środowiska na kolejne zeszyty był żaden.

były blisko związane z pismem. Nie miał takich afiliacji np. Tadeusz Korzon⁹. Czytając ten podrozdział można odnieść wrażenie, jakby autor chciał jednym przypomnieć, innym uzmysłować, iż podczas okupacji bibliotekarze doznali w ogólne licznych krzywd. Cierpieli jednakowoż w sposób zróżnicowany. Kuntze – twierdzi autor – „pełnił do końca wojny, po Gustavie Abbie, drugorzędną funkcję dyrektora” (s. 86). To niezrozumiałe i dosyć osobliwe określenie funkcji Kuntzego. W przypisie do tego zdania Gruszka powołuje się na *Biblioteki naukowe w Generalnym Gubernatorstwie...*¹⁰. Istotnie, w publikacji tej, tyle że na s. 473 (a nie, jak podaje, na s. 470-471) jest o Kuntze – konkretnie znajduje się tu jego biogram, a w nim zdanie, które brzmi: „[...] pełnił oficjalnie drugorzędną funkcję w Bibliotece – pisał m.in. sprawozdania i odpowiadał na kwerendy, nieoficjalnie kierował pracą polskiego personelu”. Faktem pozostaje natomiast, iż Kuntze przez okres okupacji zajmował bezpieczne stanowisko w Bibliotece Państwowej (Staatsbibliothek) w Krakowie.

Jeden z akapitów tego podrozdziału poświęcił autor rzeczywiście dramatycznym losom A. Birkenmajera – zastępcy redaktora „Przeglądu Bibliotecznego” – aresztowanego 6 listopada 1939 r. wraz z profesorami krakowskimi. Został on uwolniony z obozu koncentracyjnego Sachsenhausen 24 października 1940 r. Z. Gruszka uważa, że stało się to po interwencjach żony profesora, która pisała liczne listy, również do Czerwonego Krzyża. Takie listy zdziałałyby jednak niewiele. W obronie krakowskich profesorów stanęli ich niemieccy koledzy, a nacistickie interwencje podejmowanych przez nich w centrali SS w Berlinie i kierowanych tamże petycji był w tym czasie tak znaczący, że SS musiała, z najwyższą niechęcią, a wręcz z wściekłością – zwalniać stopniowo polskich uczonych. Historię tę opisał Henryk Pierzchała w znakomitej książce *Wyrwani ze szponów Państwa-SS* (Kraków 1997).

Kilka zdań, które kończą ten podrozdział, jest poświęconych Adamowi Łysakowskiemu. Owszem, w Wilnie był prześladowany, ale przez nacjonalistów litewskich, a cywilne niemieckie władze bibliotekarskie w GG zrobiły wszystko, by go ściągnąć do Warszawy i zapewnić pracę zgodną z jego kwalifikacjami. Łysakowski ratował książki warszawskie podczas akcji pruszkowskiej – zgoda – ale już nie Biblioteki Jagiellońskiej, jak chce Z. Gruszka, ponieważ ta, co już powszechnie wiadomo, wyszła z wojny bez szwanku.

Autor zdaje się też nie wiedzieć, że cytowana w tekście i wykazana w indeksach (s. 89, 115, 268) Maria Wodzinowska to Maria Dembowska, jedna z bohaterek książki. Na s. 77 pomylił dwukrotnie Wojciecha Pocięchę z aktorem Wojciechem Pokorą i zamienił Łodyńskiego na Łysakowskiego, a Przewodniczącego Rady Państwa i I Zastępcę Sekretarza Naukowego PAN Zbigniewa Gertycha pomylił z Giertychem (s. 147).

Pomyłkom takim i innym, powtórzmy – zbyt licznym – mógłby w niemałym stopniu zapobiec redaktor książki, którego próżno atoli szukać na stronie redakcyjnej. Czyżby go nie było? Jeżeli tak, co zdaje się potwierdzać widniejąca tamże notka: „Wydrukowano z gotowych materiałów dostarczonych do Wydawnictwa UŁ”, to wydawnictwo popełniło duży błąd. Nie można debiutanckiej książki pozbawiać opieki redaktora, który zapewne wygładziłby tekst pod względem stylistycznym, wyeliminował liczne powtórzenia, a również przedyskutował z autorem niezrozumiałe fragmenty tekstu i wpłynął na ich poprawę. Z. Gruszka stwierdza np.: „Często w «Przeglądzie» publikowano wyniki badań [...]”. Część autorów prowadziła badania przekrojowo, wykorzystując zespół druków. Byli to np. Alodia Kawecka-Gryczowa, Anna Lewicka-Kamińska, Jan Reychman i Janusz Dunin” (s. 120). Cały ten akapit jest nie do przyjęcia. Nie istnieją „badania przekrojowe” – skąd taki termin i co on znaczy? Nie ma też określenia „zespół druków”.

⁹ Bibliotekarz Biblioteki Muzeum Wojska. W *Indeksie osobowym* przy haśle „Korzon Tadeusz” podana jest też s. 32, na której, co prawda, występuje to nazwisko, tyle że w tym przypadku chodzi o historyka Tadeusza Korzona (zm. 1918).

¹⁰ A. Mężyński: *Biblioteki naukowe w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939-1945*. Warszawa 2003.

Termin „zespół” rezerwujemy dla materiałów archiwalnych. W przypisie do tego akapitu podane są przykłady takowych prac wymienionych powyżej autorów. A. Lewicka-Kamińska napisała artykuł *Pod jakim tytułem ukazał się „Wokabularz” Wietora?* Był to więc typowy tekst przyczynkarski, co oczywiście nie obniża jego rangi, dotyczący jednego druku Wietorowskiego, a więc – nie „przekrojowe badanie wykorzystujące zespół druków”.

Ocena książki jest w dużym stopniu krytyczna. Często chaotycznemu tekstowi, pełnemu powtórzeń, naiwnych osądów wynikających z bezkrytycznego zawierzenia oficjalnym dokumentom, towarzyszą liczne błędy rzeczowe, których nie da się niczym wytłumaczyć. Monografista zagadnienia powinien panować nad imponderabiliami epoki, także politycznymi i społecznymi, tymczasem na przykład każdy zwrot Z. Gruszki w stronę polityki – to katastrofa. Zasadnicze zastrzeżenie jest jednak takie, że autor nadmiernie uwikłał się w faktografię i statystykę, zaniedbując po pierwsze, ocenę merytorycznej wartości tekstów, a po drugie – opis pracy redakcyjnej, wręcz go ignorując.

Zamykająca niniejszą recenzję konkluzja, która być może zaskoczy czytelnika, brzmi: publikację Z. Gruszki, mimo wszystkich zastrzeżeń, uznać należy za potrzebną i pożyteczną. Jest pracą, jak już zauważono powyżej, pionierską, podającą i porządkującą w ujęciu chronologicznym szereg podstawowych faktów oraz zagadnień, takich jak składy kolejnych redakcji, podstawy finansowe, tematyka artykułów i recenzji, spisy autorów wszystkich tekstów. Chociażby dla tych jej zalet omawiana książka powinna się znaleźć w bibliotece podręcznej historyka polskiego czasopiśmiennictwa bibliotekarskiego, choć powinien on z niej korzystać ostrożnie.

Andrzej Mężyński

Tekst wpłynął do Redakcji 23 kwietnia 2013 r.

Książka, biblioteka, informacja: między podziałami a wspólnotą III, pod red. Jolanty Dzieńkowskiej i Moniki Olczak-Kardas. Kielce: Uniwersytet Jana Kochanowskiego, 2012, 889 s. ISBN 978-83-61982-37-1.

W 2012 r., staraniem pracowników Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, ukazał się trzeci tom cyklu *Książka, biblioteka, informacja. Między podziałami a wspólnotą*. Poprzednie części ogłoszono w 2007 i 2011 r. Łączy je problematyka wskazująca na „podziały i wspólnotę” nauki o książce „w wymiarze czasowym, terytorialnym, narodowościowym, językowym, ale też w rozumieniu społecznym, kulturowym, technologicznym” (Dzieńkowska i in., red., 2012, s. 17), jak i osoba redaktor – Jolanty Dzieńkowskiej, wspieranej w tomie drugim przez Monikę Olczak-Kardas i Izabelę Krasińską.

Prezentowana publikacja liczy 56 tekstów pracowników instytutów i katedr *informacji naukowej i bibliotekoznawstwa* w Bydgoszczy, Katowicach, Kielcach, Krakowie, Lublinie Łodzi, Warszawie i Wrocławiu. Zebrano ponadto artykuły pracowników naukowych reprezentujących dziennikarstwo, pedagogikę, politologię, romanistykę, rusycystykę i socjologię¹. Nie zabrakło również wypowiedzi

¹ M.in. z Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Uniwersytetu Warszawskiego.

bibliotekarzy z bibliotek: naukowej², akademickich³, publicznej⁴, a także dziennikarzy – Mediów Regionalnych Sp. z o. o. Oddział Kielce oraz Radia Plus Kielce.

Całość bardzo obszernego, bo liczącego 889 stron studium, podzielona została na pięć tematycznych segmentów: *Ruch wydawniczo-księgarski* (15 tekstów), *Książka. Kolekcje* (10 tekstów), *Prasa* (13 tekstów), *Biblioteka* (12 tekstów) oraz *Informacja* (6 tekstów), ukazujących życie książki i prasy od momentu powstania aż do recepcji. W obrębie poszczególnych rozdziałów artykuły uszeregowano w miarę możliwości chronologicznie. Zasadnicze treści zostały uzupełnione indeksem nazwisk (s. 841-883) oraz wykazem wszystkich autorów wraz z afiliacjami.

W pierwszej części Ewa Danowska omówiła współpracę Tadeusza Czackiego z jego wileńskim edytorem, Józefem Zawadzkiem. W kręgu badań bibliologicznych kresów wschodnich pozostała Halina Rusińska-Giertych, która przypomniała znaczenie i dzieje zasłużonej dla lwowskiej społeczności drukarni Pillerów. Recepcją baśni braci Grimm w Polsce zajęła się Bogumiła Staniów, badając repertuary wydawców od 1895 do 2010 r. Można skonstatować, że baśnie Grimmów ustępują popularnością jedynie utworom Hansa Christiana Andersena. Z kolei repertuar wydawniczy kilkunastu filii niemieckich ośrodków edytorskich, drukarskich i księgarskich w Poznaniu w latach 1815-1914 przeanalizował Artur Jazdon. Dociekania naukowe Anny Grucy dotyczyły katalogów księgarskich drukowanych w Krakowie w drugiej połowie XIX wieku. Autorkę zainteresowało ich znaczenie i wartość informacyjna. Szerszy temat został podjęty przez Larysę Golovata, która naświetliła dzieje legalnego ukraińskiego ruchu wydawniczego na terenach okupowanych w czasie II wojny światowej. Księgi adresowe i egzemplarze książek, przechowywane w zasobach Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej oraz na składzie bydgoskiego Antykwariatu Naukowego, stały się podstawą zarysu o dziejach bydgoskiego introligatorstwa w pierwszej połowie XX w. autorstwa Elżbiety Pokorzyńskiej. Powojennymi losami księgarstwa wałbrzyskiego zaciękała się natomiast Sylwia Bielawska. Marta Pękalska omówiła funkcjonowanie instytucji naukowych i kulturalnych we Wrocławiu w latach 1945-1953 – w tym pierwszej drukarni, biblioteki publicznej i uniwersyteckiej oraz innych uczelnianych, prywatnych wypożyczalni i czytelni, księgarń, wydawnictw. Obie autorki zwróciły uwagę na specyficzną sytuację historyczno-polityczną odbudowujących się miast, w których rodziły się silne potrzeby czytelnicze. Około 300 pozycji, opublikowanych w ramach serii „Biblioteka Staszowska” i jej kontynuacji – „Biblioteka Świętokrzyska”, stało się podstawą dociekań Jana Jadacha, który ukazał społeczny kontekst funkcjonowania regionalnych i lokalnych oficyn wydawniczych. Także Iwona Gleisner podjęła tematykę „służby” tego typu instytucji dla małych społeczności i zaprezentowała romski repertuar wydawniczy Muzeum Okręgowego w Tarnowie (w latach 1981-2011). Zdzisław Gębołyś przedstawił lokalną inicjatywę edytorską o szerszym zasięgu. Poddał analizie polskie oficyny działające na Litwie od czasów przemian politycznych w 1985 r. Tetyana Mykityn skupiła się w swych rozważaniach na społecznym znaczeniu targów książki i ich wpływie na kształtowanie międzynarodowego rynku publikacji, ułatwianiu nawiązywania kontaktów i nabywania praw autorskich zagranicznych twórców, promowaniu rodzimej literatury oraz kreowaniu pozytywnego wizerunku kraju poza jego granicami. Współczesny rynek książki ukraińskiej szeroko zaprezentowała Nadia Zubko, zwracając uwagę na takie jego cechy jak: język, tematyka, typologia, oficyny drukarskie. Pierwszy rozdział zamyka tekst Grażyny Piechoty

² Biblioteka Narodowa.

³ Np. z Biblioteki Uniwersyteckiej im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku, Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Biblioteki Uniwersyteckiej w Kielcach, Biblioteki Politechniki Lubelskiej, Biblioteki Uniwersyteckiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lwowskiej Narodowej Naukowej Biblioteki im. Wasyła Stefanyka, Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu, Biblioteki i Wydawnictwa Uczelnianego Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu, Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej, Biblioteki Politechniki Wrocławskiej.

⁴ Gminna Biblioteka Publiczna im. Władysława Stanisława Reymonta w Wierzchosławicach.

i Agnieszki Kidy na temat reklamowych i promocyjnych wartości katalogów księgarskich. Autorki przeanalizowały treść, budowę, słownictwo i elementy graficzne katalogów wydawanych od XVIII w. do czasów współczesnych, poszukując w nich reklam książek edukacyjnych.

Drugą część zbioru otwiera artykuł Bożeny Koredczuk poświęcony powojennemu środowisku naukowemu we Wrocławiu, w którym rozwijano badania księgoznawcze nieco wbrew panującemu wówczas przekonaniu o małej przydatności tej nauki w socjalistycznym społeczeństwie. Zdzisław Kropidłowski przedstawił natomiast zawartość rękopiśmiennej *Einer löblichen Bruderschaft derer Loos- und Kuchen- Bäcker- Gesellen der Königlichen Stadt Danzig, Namens-Buch, Worinnen die, nach überstandenen Lehr-Jahren, neu gewordene Gesellen eingeschrieben werden, angefangen im Jahr Christi 1724*. Księga ta stanowi ważne źródło badań życia członków cechu bułkarzy i ciastkarzy gdańskich, ale autor skupił się na historiograficznej analizie tekstów o charakterze patriotycznym. Agnieszkę Paję zainteresowało natomiast zjawisko kobiecego czytelnictwa powieści w XIX w. w dyskursie publicystycznym, problem autorek tych utworów (motywacje i następstwa) oraz ich wpływ na czytelniczki (świadectwa lektury). W kręgu zagadnień wartości literatury pozostała Monika Olczak-Kardas, która scharakteryzowała wydane w latach 1918-1939 wydawnictwa poradnikowe dla księgarzy autorstwa Józefa Wawrzynowicza i Stefana Rudniańskiego. Autorka skomentowała ich zawartość treściową, budowę oraz przeznaczenie. Z kolei Anna Rzepka przebadła dzieje oraz recepcję kolekcji hiszpańskich manuskryptów pochodzących ze zbiorów Byłej Pruskiej Biblioteki Państwowej w Berlinie, przechowywanych w zasobach Oddziału Rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej. Łukasz Gworek opisał natomiast zestaw 118 kalendarzy wydanych w latach 1693-1770, stanowiących część majątku Lanckorońskich. Tego typu źródło może stanowić przyczynek do dalszych eksploracji księgozbioru Rozdolskiego, jak i dziejów rodu. Badaniami proveniencyjnymi zajęła się Agnieszka Fluda-Krokos, która opublikowała interesujący stan badań zagadnienia (wspomniane zostały prace m.in.: Marii Sipayłło, Kazimierza Piekarskiego, Józefa Wojakowskiego, Marii Kocójowej, Marii Pidłypczak-Majerowicz), ale tutaj skupiła się przede wszystkim na zbadaniu znaków własnościowych starych druków, przechowywanych w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w Krakowie. Trzy kolejne autorki poświęciły swoje teksty kolekcjom specjalnym: Sabina Kwiecień – starodrukem z księgozbioru Wyższych Kursów dla Kobiet im. Adriana Baranieckiego w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w Krakowie; Jadwiga Wielgut-Walczak – fundacyjnemu darowi dra Adriana Baranieckiego w Bibliotece Głównej Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie; oraz Jadwiga Jaźwierska – satyryczno-propagandowym „mapom” w Bibliotece Uniwersyteckiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

W trzecim rozdziale zebrane zostały artykuły poświęcone prasie – polskiej i zagranicznej; ogólnej, specjalistycznej, regionalnej – od XVIII w. Wojciech Kęder odszukał materiały poświęcone polskiej problematyce na łamach hollenderskiej „Gazette de Leyde” w XVIII w., Magdalena Dąbrowska na łamach czasopism rosyjskich z przełomu XVIII i XIX w. odnalazła natomiast źródła do „dziejów europejskich związków kulturalnych i literackich”, a następnie zanalizowała programy redakcji, wstępy i przedmowy, strukturę czasopism i wreszcie ich zawartość. Gubernialnymi czasopismami zainteresowali się Ewa Andrysiak, analizując „Pamiętnyje Kniżki”, urzędowy periodyk, który wychodził w latach 1833-1917 na terenie guberni utworzonych na obszarach dawnej Rzeczypospolitej, oraz Krzysztof Walczak, poddając rozbirowi „Obzor Kaliśskoj Guberni”, wskazując jego informacyjne znaczenie dla społeczności lokalnej. Kolejne dwa artykuły poświęcono wydawnictwom z przełomu XIX i XX w. Renata Bednarz-Grzybek przedstawiła kulturotwórcze znaczenie „Bluszczu” (1865-1905), przybliżając grupę polskich powieściopisarzy ogłaszających swoje dzieła na łamach pisma. Problematyka regionalistyczna geograficzno-etnograficznej „Wisty” (1887-1905) zainspirowała natomiast Aleksandrę Lubczyńską, która charak-

teryzowała publikacje omawiające Kielecczynę – były to np. monografie wsi z opisami: kultury materialnej i duchowej, pieśni, wierzeń religijnych, tradycji i obyczajów ludowych, bajek, baśni i legend. Marzena Leszczyńska, Bogumiła Warząchowska i Jolanta Dzieniakowska opisały czasopisma specjalistyczne. I tak, pierwsza z autorek poświęciła swoją wypowiedź polskiemu czasopiśmiennictwu socjologicznemu – od ostatniej dekady XIX w. do współczesności. B. Warząchowska przybliżyła dzieje i znaczenie periodyków diecezjalnych diecezji katowickiej (1922-1939): „Gościa Niedzielnego” – przeznaczonego dla wiernych, „Wiadomości Diecezjalnych” – dedykowanych księżom, „Głosu Misji Wewnętrznej” pomagającego w formacji religijnej i apostołstwie świeckich, oraz „Dzwonka Maryi” służącego pomocą kongregacjom mariańskim. Ostatnia z przywołanych badaczek zidentyfikowała wpływ „Ruchu Pedagogicznego” na promocję „idei nowej szkoły” w okresie międzywojennym. Regionalizm w czasopismach z tego samego okresu: w katolickim „Siewcy Prawdy” (Michał Leszczyński) oraz „Gazecie Kieleckiej” (Albert Lewandowski) należy uznać za ważny głos w dyskusji na temat znaczenia periodyków dla społeczności lokalnych. Dwa ostatnie teksty tego działu dotyczą współczesnych wydawnictw. Ewa Fogelzang-Adler zanalizowała „Modę i Życie” (rocznik 1952), poszukując wzorców osobowych „kobiet gospodarnych, aktywnych zawodowo, społecznie i politycznie”. Zbigniew Anculewicz przybliżył natomiast charakter treściowy „Krytyki Politycznej” (od 2002 r.), przedstawiając genezę oraz pierwszy opublikowany numer, skład redakcji, wpływ czasopisma na tzw. nową lewicę oraz jego oblicze ideowe.

W czwartej już części omawianej tu pracy zbiorowej zamieszczono teksty poświęcone dziejom i funkcjonowaniu bibliotek. Oksana Karlina scharakteryzowała strukturę ilościową i jakościową biblioteki kolegium jezuickiego w Łucku w końcu XVIII w. Sandomierskie biblioteki szkolne z lat 1815-1914 omówił Piotr Sławiński, kreśląc dzieje szkół elementarnych w mieście, programy nauczania oraz rusyfikacyjną politykę władz. Rosyjskie biblioteki publiczne, a w szczególności placówka placówka w okresie 1881-1915, stały się przyczynkiem do rozważań Izabeli Krasieńskiej. Przedmiotem omówienia stała się najstarsza biblioteka w Królestwie Polskim – stąd przypomnienie m.in. jej początków, finansów, zawartości, sposobów udostępniania. Pozostałe teksty autorzy poświęcili współczesnemu funkcjonowaniu bibliotek akademickich, publicznych i szkolnych. Przedstawiono zatem działalność Biblioteki Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy (Kazimierz Adamczyk) oraz Biblioteki Uniwersytetu Karola III w Madrycie (Anna Stach-Siegieńcuk, Maria Kaczmarek-Popławska); technikę *just in time*, zastosowaną podczas gromadzenia zbiorów na przykładzie bibliotek politechnicznych (Alicja Potocka); „funkcje socjalizacyjne” francuskich bibliotek publicznych (Agnieszka Wandel); zadania integracyjne bibliotek szkolnych (Renata Sowada). W kolejnych artykułach autorzy zastanawiali się nad zagadnieniami nowoczesnego budownictwa bibliotecznego (Renata Samotyj); koncepcją biblioteki jako „trzeciego miejsca” w życiu społeczności lokalnych (Justyna Jasiewicz); wpływem tego typu instytucji na proces kształcenia domowego (Agata Walczak-Niewiadomska); znaczeniem inicjatyw bibliotecznych na życie seniorów na przykładzie Biblioteki Uniwersyteckiej im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku (Hanna Kościuch).

Bardzo zróżnicowany charakter mają materiały z ostatniego, piątego rozdziału. Oleg Leszczak opisał procesy informacyjne z punktu widzenia czynnika egzystencjalnego, omówił źródła tych procesów oraz wyróżnił procesy interiorystyczne i eksteriorystyczne. Informacją, widzianą z perspektywy cybernetyki, zajął się natomiast Grzegorz Dorobek, poszukując w pracach z zakresu tej dziedziny odpowiedzi na pytanie czym jest informacja i jakie są jej rodzaje. Informacją radiową i telewizyjną zajął się Katarzyna Bernat. Dla autorki istotą analizy była obecność literatury w mediach (słuchowiska radiowe, w tym teatr radiowy; reportaże – literatura faktu; adaptacje i seriale). Badaniem innego nośnika informacji – Internetu – zajął się Joanna Nastalska-Wiśnicka, która wykazała bogactwo źródeł online, przydatnych historykom: katalogi centralne, bibliografia narodowa, bibliografie

dziedzinowe i regionalne, strony WWW archiwów i biblioteki cyfrowe. Pozyskaniem wersji elektronicznych trudno dostępnych publikacji celem umieszczenia w Bibliotece Cyfrowej Politechniki Lubelskiej zajął się Jarosław Gajda. Autor przedstawił zjawisko publikowania równoległego – w wersji papierowej i elektronicznej w Ośrodku ds. Wydawnictw i Biblioteki Cyfrowej Politechniki Lubelskiej, dzięki czemu opisy dokumentów dostępne są w WorldCat, Google Book Search oraz Europeanie. W ostatnim z omawianych tu tekstów Adam Jachimczyk podjął się opracowania zjawiska kontroli Internetu z dwóch punktów widzenia – przez rządy państw oraz techniczne i nietechniczne metody kontroli.

Artykuły zebrane w tomie pozwalają, dzięki różnorodności profesji autorów i podejmowanych przez nich badań, spojrzeć na książkę, bibliotekę i informację z punktu widzenia nie tylko bibliologicznego czy informatologicznego, ale też medioznawczego, psychologicznego, socjologicznego, literaturoznawczego itp. Na podstawie scharakteryzowanych pokrótce tekstów zarówno nośniki informacji jak i instytucje uczestniczące w procesie kultury, edukacji, nauki można łatwiej umiejscowić w szerokim kontekście społecznym. Dlatego też publikację należy polecić wszystkim zainteresowanym szeroko pojętą kulturą książki.

Agnieszka Bajor
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Tekst wpłynął do Redakcji 5 kwietnia 2013 r.

NAGRODA NAUKOWA SBP im. ADAMA ŁYSAKOWSKIEGO ZA ROK 2012

27 marca 2013 r. Komisja Nagrody Naukowej SBP im. Adama Łysakowskiego dokonała wyboru nagrodzonych publikacji za rok 2012 w trzech kategoriach.

KATEGORIA: PRACE O CHARAKTERZE TEORETYCZNYM, METODOLOGICZNYM, ŹRÓDŁOWYM

Artur Jazdon (2012). *Wydawcy poznańscy 1815-1914: kształtowanie środowiska i repertuaru wydawniczego*. Poznań: Wydaw. Naukowe UAM, 439 s. (Prace Biblioteki Uniwersyteckiej), ISBN: 978-83-232-2389-4.

KATEGORIA: PRACE O CHARAKTERZE DOKUMENTACYJNO- INFORMACYJNYM

Oskar Stanisław Czernik (2012). *W drodze do utraconej Itaki: prasa, książki i czytelnictwo na szlaku Samodzielnej Brygady Strzelców Karpackich (1940-1942) oraz Armii Polskiej na Wschodzie i 2. Korpusu (1941-1946)*. Warszawa: Biblioteka Narodowa, 515, [1] s., [118] s. tabl. il., ISBN: 978-83-7009-603-8.

Zbigniew Gruszka (2012). „*Przegląd Biblioteczny*”: monografia. Warszawa: Wydaw. SBP, 91, [1] s., (Nauka, Dydaktyka, Praktyka 139), ISBN: 978-83-75257-58-8.

KATEGORIA: PODRĘCZNIKI AKADEMICKIE

Grzegorz Gmiterek (2012). *Biblioteka w środowisku społecznościowego Internetu: biblioteka 2.0*. Warszawa: Wydaw. SBP, 259 [1] s., il., (Nauka, Dydaktyka, Praktyka, 136), ISBN: 978-83-61464-82-2.

Nagrodą jest dyplom i pamiątkowy medal.

Jadwiga Sadowska

Przewodnicząca Komisji Nagrody Naukowej SBP im. Adama Łysakowskiego

Tekst wpłynął do Redakcji 8 maja 2013 r.

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA KRAJOWEGO

Historię bibliotek na ziemi pomorskiej zaboru pruskiego w XIX i na początku XX w. przedstawiła Janina Kosman w książce *Z dziejów bibliotek w pruskiej prowincji Pomorze w XIX i początkach XX w.* (Kosman, 2013). Monografia została podzielona na trzy rozdziały: *Dla wszystkich warstw społecznych: biblioteki ludowe*, *Z ograniczonym dostępem: biblioteki instytucjonalne*, *W służbie wychowania duchowego i umysłowego: biblioteki szkolne*. Opracowanie stanowi zmienioną wersję pracy doktorskiej autorki. Wiek XIX jest szczególnie interesujący w historii bibliotekarstwa. Powszechne światowe trendy, takie jak upowszechnianie czytelnictwa, powstawanie i rozwój bibliotek ludowych, tworzenie bibliotek miejskich, instytucjonalnych czy szkolnych, można odnaleźć w przywołanym przez autorkę obrazie bibliotekarstwa pruskiego. Ukazane zostały także zjawiska charakterystyczne dla kultury i nauki niemieckiej, takie jak działalność dużej liczby towarzystw naukowych i historycznych i ich bibliotek, czy też szybki rozwój bibliotek ludowych.

Z kolei badania z zakresu współczesnej nauki o informacji i bibliotekoznawstwa prezentuje publikacja Justyny Jasiewicz *Kompetencje informacyjne młodzieży. Analiza, stan faktyczny, kształcenie. Na przykładzie Polski, Niemiec i Wielkiej Brytanii*, także oparta na pracy doktorskiej autorki (Jasiewicz, 2012). Przedmiotem pracy jest zagadnienie kompetencji oraz zachowań informacyjnych młodzieży. Autorka scharakteryzowała zmiany społeczne w perspektywie rozwoju technologii komunikacyjnych (ITC), podjęła próbę opisu *google generation* – młodzieży jako pokolenia użytkowników nowych mediów, opisała zagadnienie kompetencji informacyjnych. W rozdziałach przedstawiających badania własne została przedstawiona analiza programów nauczania w zakresie edukacji informacyjnej w Niemczech, Wielkiej Brytanii i Polsce oraz wyniki badań empirycznych przeprowadzonych w tych krajach na grupie reprezentatywnej młodzieży w wieku 14-16 lat. Wśród wielu interesujących, a nieraz dość zaskakujących, wyników badań, można wymienić po pierwsze fakt, że większość badanych nauczyła się obsługi komputera sama, bez pomocy innych (48,9% ankietowanych z Wielkiej Brytanii, 50% z Niemiec i aż 78,6% z Polski), po drugie – zjawisko zależności między własną oceną umiejętności w zakresie korzystania z Internetu oraz wyszukiwania w nim interesujących informacji a częstotliwością korzystania z sieci podczas odrabiania zadań domowych.

W publikacji Izabeli Koryś i Olgi Dawidowicz-Chymkowskiej *Społeczny zasięg książki w Polsce w 2010 r. Bilans dwudziestolecia* (Koryś & Dawidowicz-Chymkowska, 2012) po raz kolejny przedstawiono i zinterpretowano wyniki badań czytelnictwa Polaków a także dokonano podsumowań związanych z dwudziestolecie prowadzonych przez Bibliotekę Narodową badań społecznego zasięgu książki w Polsce. W części pierwszej opracowania, autorstwa Izabeli Koryś, omówiona została wypracowana w Bibliotece Narodowej metoda badawcza, oparta na ogólnopolskim badaniu sondażowym i pozwalająca „...rzetelnie dokumentować zjawiska o charakterze masowym, czytelnicze mody i przełomowe książki, które zapisały się wyraziście w pamięci czytelników oraz dostrzegać symptomy nadchodzących zmian, jakie niesie za sobą dziejące się na naszych oczach uwolnienie tekstu i zawarty w nim treści od tradycyjnego papierowego nośnika” (s. 23). W 2010 r., pytania kwestionariuszowe uzupełniono o pytanie dotyczące czytelnictwa innych nośników niż „papierowa książka” – prasy, Internetu oraz jakichkolwiek dłuższych tekstów (powyżej 3 stron). Analiza przedstawionych badań pokazała m.in., że mapa osób nieczytających książek pokrywa się z mapą wykluczenia społecznego oraz pozwoliła na stwierdzenie, że respondenci korzystający aktywniej i w sposób bardziej zróżnicowany z Internetu, należą do osób czytających więcej także poza nim.

W części drugiej publikacji, Olga Dawidowicz-Chymkowska przedstawiła wyniki badań, dotyczące wyborów lekturowych czytelników i nabywców książek.

Omówiła czytelnicze wybory według: różnych typów literatury beletrystycznej i literatury niebeletrystycznej, kategorii tematycznych, a także konkretnych autorów i książek. Przedstawiła zróżnicowanie preferencji czytelniczych na tle struktury społecznej ankietowanych osób (wykształcenie, płeć, wiek, miejsce zamieszkania). Wśród wielu interesujących zjawisk ujawnionych w badaniu można wymienić zaobserwowaną w metropoliach (miastach powyżej 500 tys. mieszkańców) „...skłonność do odrzucania tego, co dawne i tradycyjne (książki przedwojenne, klasyka literacka, literatura o tematyce religijnej). O pewnym, zaczynającym się w metropoliach we wczesnym okresie życia, buncie wobec tradycji i autorytetów może świadczyć także niechęć wielkomiejskich nastolatków do czytania lektur szkolnych. Wiele książek faworyzowanych przez czytelników wielkomiejskich to z kolei lektury, które wydają się być przydatne jako pomoc w radzeniu sobie w nowoczesnym świecie” (s. 349).

Zbigniew Gruszka przygotował monografię *Przeglądu Bibliotecznego*, najstarszego polskiego bibliotekarskiego czasopisma naukowego, obchodzącego w 2012 r. jubileusz osiemdziesięciopięcioletnia istnienia (Gruszka, 2012). Rozdział pierwszy pracy autor poświęcił protoplaście ukazującego się od 1927 r. *Przeglądu Bibliotecznego* – pismu, o takim samym tytule, wychodzącemu w Warszawie w latach 1908-1909. Kolejne rozdziały traktują o: krakowskim, przedwojennym okresie *Przeglądu Bibliotecznego*, *Przeglądzie Bibliotecznym* w okresie Polski Ludowej (z podziałem na lata 1946-1968 oraz 1969-1989) oraz o jego najnowszej historii. W obrębie każdego okresu historii *Przeglądu* zostały omówione aspekty techniczne pisma, problematyka redakcyjna i zawartość treściowa artykułów, a także – przedstawione sylwetki tworzących periodyk redaktorów i autorów. W ostatnim rozdziale autor opisał wyniki badania ankietowego przeprowadzonego w środowisku bibliotekarskim i akademickim. Uzyskane wyniki pokazują wysokie oceny respondentów dotyczące różnych aspektów i elementów pisma, ale także odnotowują brak dużego, stałego kręgu czytelników, sięgającego po każdy, kolejny numer pisma.

Obszerna monografia Oskara Stanisława Czarnika *W drodze do utraconej Itaki. Prasa, książki i czytelnictwo na szlaku Samodzielnej Brygady Strzelców Karpackich (1940-1942) oraz Armii Polskiej na Wschodzie i 2. Korpusu (1941-1946)* prezentująca dorobek wydawniczy wychodźstwa polskiego z okresu II wojny światowej to owoc wieloletnich badań autora (Czarnik, 2012). W części pierwszej publikacji autor zaprezentował przebieg wojennej peregrynacji oraz ogólny zarys produkcji polskiej prasy i książek poza krajem w latach 1939-1946, przedstawił również wydawców polskiej prasy i książek na Wschodzie i we Włoszech. Część druga zawiera charakterystykę tematyczną działalności wydawniczej. Część trzecia stanowi próbę rekonstrukcji potrzeb, zainteresowań i preferencji lekturowych wybranych odbiorców, a także omawia problemy upowszechniania wydawnictw. Jak wykazał autor, działalność kulturalna, naukowa i wydawnicza środowisk wychodźczych na Wschodzie i we Włoszech była imponująca. Wśród wniosków sformułowanych w zakończeniu pracy wymienić można: zjawisko szybkiego kształtowania się więzi organizacyjnych w ośrodkach wojskowych i cywilnych, próby zaspokajania potrzeb kulturalnych całej polskiej diaspory oraz szybkie przełamywanie barier językowych i kulturowych. „Charakterystyczną cechą opisywanych zbiorowości była wysoka sprawność instytucji powołanych w toku wieloletniej pielgrzymki, w tym ośrodków informacyjnych, oświatowych, naukowych, literackich, artystycznych czy też religijnych. W stosunkowo krótkim czasie zrealizowano wiele ambitnych zamierzeń wydawniczych” (s. 416).

Czy w bibliotekarstwie potrzebna jest asertywność? Ze tak, przekonuje Lidia Teresa Nowak w poradniku *Asertywność w bibliotece. Jak odkryć siłę swojej profesji?* (Nowak, 2012), wydanym w serii „Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza”. Według jednej z cytowanych przez autorkę definicji, autorstwa R. Alberiego i M. Emmons: „Zachowanie asertywne sprzyja kształtowaniu równości w relacjach międzyludzkich, umożliwiając nam działanie w naszym najlepszym

interesie, obronę własnego stanowiska bez nadmiernego lęku, swobodnie i szczerze wyrażanie uczuć i korzystanie z własnych praw bez naruszania praw innych ludzi”. Choć książka została napisana z myślą o bibliotekarzach, szerzej formułuje problematykę asertywności, pokazując jej wagę w życiu człowieka, szczególnie w życiu społecznym, w pracy, w zarządzaniu. W kontekście asertywności autorka omówiła także zjawisko mobbingu. Szczegółowe problemy charakterystyczne dla bibliotek zostały pokazane m.in. przez opis i interpretację rzeczywistych sytuacji i zdarzeń. W żywej, bezpośredniej narracji autorka zawarła także wiele praktycznych porad, wskazówek i zachęt, mających uczynić zawodowe i prywatne życie czytelników asertywnym a profesję bibliotekarską i bibliotekę – ważną i docenioną w lokalnym środowisku.

W serii „Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza” ukazał się także poradnik Mirosławy Dobrowolskiej *Seniorzy w bibliotekach publicznych* (Dobrowolska, 2012). Autorka przedstawiła aspekty demograficzne i prognozy społeczne dotyczące postępującego starzenia się ludności Polski, Europy i innych krajów o wysokim stopniu rozwoju cywilizacyjnego, dodatkowo scharakteryzowała starość z punktu widzenia medycyny i psychologii i przytoczyła badania opisujące kondycję seniora w Polsce. Seniorzy stanowią w Polsce grupę wiekową, która najmniej licznie odwiedza biblioteki publiczne, choć w tym zakresie występuje stale utrzymujący się wzrost (w 2000 r. osoby poniżej sześćdziesiątego roku życia stanowiły 4,1% czytelników bibliotek publicznych, wobec 7,1% w 2010 r.). Autorka zaproponowała działania, które mogą poszerzyć grono użytkowników bibliotek o ludzi starszych a zarazem pozwolić tej zwiększającej się grupie społecznej na realizację potrzeb kulturalnych i edukacyjnych. Wśród propozycji znalazły się takie formy udostępniania i innych działań bibliotecznych, jak: „książka na telefon”, udostępnianie książek z „dużym drukiem” i „książki mówionej”, kursy komputerowe, kluby seniora.

Bezkompromisowość, trafność ocen, troska o dobro bibliotekarstwa, znajomość zagadnień, wnikliwość obserwacji i zwięzłość cechowały publikowane na łamach „Bibliotekarza” w latach 1991-2011 felietony Jana Wołosza *Meandry polskiego bibliotekarstwa (1991-2011)*, wydane w autorskim wyborze i ułożone w kolejności, w jakiej się ukazywały, dają obraz kondycji bibliotekarstwa polskiego, w szczególności publicznego w latach 1991-2011 (Wołosz, 2012). Obraz najczęściej pesymistyczny, choć autor odnotowywał pozytywne działania, przedsięwzięcia, programy i przykłady dobrych praktyk. Łączył z nimi duże nadzieje, dość często, jak się potem okazało, niespełnione. Wśród wielu zagadnień, które przewinęły się przez felietony, znalazły się: polityka biblioteczna (a raczej w opinii autora jej brak), zarządzanie w bibliotekach, spojrzenie na polskie bibliotekarstwo z perspektywy standardów międzynarodowych i bibliotekarstwa zagranicznego oraz status zawodu bibliotekarza.

Siedemdziesięciolecie urodzin profesora Antoniego Krawczyka, wszechstronnego badacza w obszarze historii, historiografii i kultury książki, kierownika Zakładu Podstaw Kultury i Naukoznawstwa w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej UMCS, od ponad pięćdziesięciu lat związanego z Lublinem, zostało uczczone przez jego przyjaciół, kolegów i uczniów obszernym zbiorem studiów i szkiców *Kultura. Historia. Książka* (Dymmel & Rejakowa, red. 2012). Teksty zostały umieszczone w czterech częściach. W pierwszej *Kultura – motywy*, badacze znaleźli się m.in. artykuł Haliny Wiśniewskiej *Ignacego Krasickiego umiłowanie polskiej książki* i Ireny Książek *Łukasz Gołębiowski – bibliotekarz i badacz kultury*. W części drugiej *Kultura książki – biblioteki, zbiory specjalne* znajdujemy tekst Janusza Tondela *Stare druki z księgozbioru toruńskiego bibliofila i malarza Eugeniusza Przybyła (1884-1965)* oraz Hanny Łaskarzewskiej *Zakup zbiorów chopinowskich Edouarda Ganche'a – jeden z paradoksów polityki bibliotecznej w Generalnym Gubernatorstwie*. Wśród studiów i szkiców w części trzeciej *Biblioteki, książki, czytelnicy, media* zostało umieszczone studium Anny Dymmel *W kręgu lektur ziemiańskiego domu. Księgozbiór Konstancji Zdzitowieckiej w świetle inwentarza notarialnego z 1860 r.* oraz artykuł Beaty Anny Cessak-Obydzińskiej *Nowe trendy w amerykańskim bibliotekarstwie*

publicznym. Natomiast w części czwartej *Nauka – dziedziny, kierunki, metody* znalazł się szkic Jadwigi Woźniak-Kasperek *Między znaczeniem a rzeczywistością – kilka uwag na temat terminologii*.

„Poczęty” w *BUW. Wspomnienia o Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie* (Michalski et al., 2012) to przede wszystkim wspomnienia Marka Michalskiego, kultowej postaci BUW, charyzmatycznego „barmana” za ladą Czytelni Głównej w starym gmachu biblioteki, a obecnie bibliotekarza dziedzinowego w nowym gmachu na Powiślu. Publikowane w latach 2009-2010 w formie blogu na stronie Biblioteki Uniwersyteckiej, napisane z talentem narracyjnym, przywołują atmosferę „starego” BUW-u z lat 1977-1999, jego pracowników, czytelników i przyjaciół. Uzupełnieniem wspomnień M. Michalskiego jest tekst Ewy Bagińskiej *Wychowana w Biurze Katalogowym, czyli: Jak się katalogowało książki w starym BUW* oraz wspomnienia Ewy Kobierskiej-Maciuszko z okresu budowy nowej siedziby i przeprowadzki zbiorów – *10 lat temu w BUW*.

Biblioteka Narodowa po raz kolejny w formie wydawniczej pokazała swoje ciekawe, niepowtarzalne zbiory dokumentów życia społecznego. Polsko-angielska publikacja *Afisy Żydów lubelskich wydane w latach dwudziestych XX w.* (Łętocha et al., 2012) zawiera obszerną przedmowę oraz opisy i reprodukcje 130 afiszy i ulotek drukowanych przez żydowskie organizacje i instytucje społeczne, religijne, partie polityczne. Podobny charakter i formę ma publikacja tych samych autorek – *Społeczeństwo żydowskie Łukowa na afiszach wydanych w drugiej Rzeczypospolitej*. Tu także opisy i reprodukcje 122 dokumentów zostały poprzedzone wstępem o życiu społecznym, kulturalnym i politycznym żydowskich mieszkańców miasta (Łętocha et al., 2013).

KSIĄŻKI OMÓWIONE

- Czarnik, Oskar Stanisław (2012). *W drodze do utraconej Itaki. Prasa, książki i czytelnictwo na szlaku Samodzielnej Brygady Strzelców Karpackich (1940-1942) oraz Armii Polskiej na Wschodzie i 2. Korpusu (1941-1946)*. Warszawa: BN, 515 s., [118] s. tabl. il. ISBN 978-83-7009-603-8.
- Dobrowolska, Mirosława (2012). *Seniorzy w bibliotekach publicznych. Poradnik*. Warszawa: Wydaw. SBP, 103 s., Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza; nr 16. ISBN 978-83-61464-58-7.
- Dymmel, Anna; Rejakowa Bożena, red. (2012). *Kultura, historia, książka. Zbiór studiów*. Lublin: Wydaw. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 633 s., il. ISBN 978-83-7784-197-6.
- Gruszka, Zbigniew (2012). „Przegląd Biblioteczny”. *Monografia*. Łódź: Wydaw. Uniwersytetu Łódzkiego; Warszawa: Wydaw. SBP, 291 s., il. Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 139. ISBN 978-83-7009-603-8.
- Jasiewicz, Justyna (2012). *Kompetencje informacyjne młodzieży. Analiza, stan faktyczny, kształcenie. Na przykładzie Polski, Niemiec i Wielkiej Brytanii*. Warszawa: Wydaw. SBP, 238 s., il. Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 138. ISBN 978-83-61464-90-7.
- Łętocha, Barbara; Głowacka, Zofia; Jabłońska, Izabela (2012). *Afisy Żydów lubelskich wydane w latach dwudziestych XX w. Dokumenty ze zbiorów Biblioteki Narodowej*. Warszawa: BN, 66 s., [130] s. tabl. il. ISBN 978-83-7009-786-8.
- Łętocha, Barbara; Głowacka, Zofia; Jabłońska, Izabela (2013). *Społeczeństwo żydowskie Łukowa na afiszach wydanych w II Rzeczypospolitej. Dokumenty ze zbiorów Biblioteki Narodowej*. Warszawa: BN, 50 s., [122] s. tabl. il. ISBN 978-83-7009-675-5.
- Koryś, Izabela; Dawidowicz-Chymkowska, Olga (2012). *Społeczny zasięg książki w Polsce w 2010 r. Bilans dwudziestolecia*. Warszawa: BN, 415 s., il. Z Badań nad Czytelnictwem; 36. ISBN 978-83-7009-683-0.
- Kosman, Janina (2013). *Z dziejów bibliotek w pruskiej prowincji Pomorze w XIX i początkach XX w.* Szczecin: Książnica Pomorska im. Stanisława Staszica, 184 s., il. Seria Bibliotekarza Pomorskiego; t. 11. ISBN 978-83-87879-96-9.
- Michalski, Marek; Bagińska, Ewa; Kobierska-Maciuszko, Ewa (2013). „Poczęty” w *BUW. Wspomnienia o Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie z lat 1977-1999*. Warszawa: Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, 203 s., 17 k. tabl. il. ISBN 978-83-924821-1-6.
- Nowak, Lidia Teresa (2012). *Asertywność w bibliotece. Jak odkryć siłę swojej profesji? Poradnik*. Warszawa: Wydaw. SBP, 175 s., il. Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza; nr 17. ISBN 978-83-61464-47-1.

Wołosz, Jan (2012). *Meandry polskiego bibliotekarstwa (1991-2011)*. Warszawa: Wydaw. SBP, 276 s., il. Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 140. ISBN 978-83-61464-43-3.

Barbara Koryś

Tekst wpłynął do Redakcji 23 maja 2013 r.

Z LEKTUR ZAGRANICZNYCH

Tym razem udało mi się zebrać do omówienia książki co najmniej dobre, a niektóre – wręcz znakomite. Każda, ponad wszelką wątpliwość, warta jest przeczytania oraz refleksji. Również te, które nie są bezpośrednio związane z INiB, ale sygnalizują, co dzieje się naokoło, a także: jaka może być ta otaczająca rzeczywistość jutro. To dla komunikacji, bibliotekarstwa oraz informacji ma zasadnicze znaczenie.

BIBLIOTEKI NARODOWE [*****]

Nacjonalnyje biblioteki w XXI wieku. Sbornik statiej (2012). Red. Władimir Firsow. Sankt-Peterburg, Rossijskaja nacjonalnaja biblioteka, 148 s., ISBN 978-5-8192-0425-2.

Rosyjska Biblioteka Narodowa w Sankt Petersburgu wydała niezwykle ciekawą i ważną książkę na temat obecnego funkcjonowania oraz przyszłości bibliotek narodowych – autorstwa osób z kilku krajów. Byłaby to edycja modelowa, gdyby nie ułomny artykuł wstępny redaktora całości i zarazem wicedyrektora tej biblioteki, który poza wszystkim, sięgając ku przeszłości, „zapomniał” że powstała na fundamencie Biblioteki Załuskich, zrabowanej nam w latach 1794-1795. Ponadto pomysłem absurdalnym było zakwalifikowanie do tomu tekstu fińskiej urzędniczki ministerialnej, która poza ogólnikami i sloganami, nie ma nic do powiedzenia. Ale to jedyne mankamenty tej publikacji.

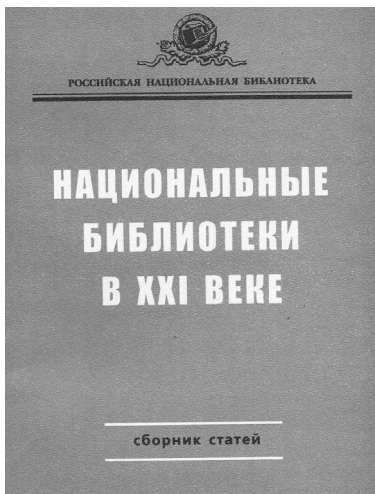
Inny tekst, dotyczący petersburskiej biblioteki, jest już o wiele ciekawszy. Jego autorzy sygnalizują, że w Rosji funkcjonują liczne regionalne biblioteki narodowe oraz trzy centralne, które „dobrze ze sobą współpracują”. Tak napisano, ale jednak nie zaproszono nikogo z obu pozostałych bibliotek do współautorstwa tomu, a znana jest – zadawniona i ostra – rywalizacja biblioteki moskiewskiej (przedtem: centralnej dla ZSRR) oraz petersburskiej (dawniej: centralnej „tylko” dla Rosji).

Jest to gigant, posiadający 44 mln druków i pół miliona digitaliów, w 249 językach (67 z obszaru Rosji), a obsługujący 4,3 mln użytkowników rocznie. Ostatnio rozwija inicjatywy wydawnicze – jak *Encyklopedia bibliotekarstwa* – i ma uprawnienia edukacyjne w zakresie INiB: kształci do stopnia kandydata nauk (czyli doktora)¹. W coraz mniejszym stopniu natomiast pośredniczy w wypożyczeniach międzybibliotecznych, bo już mało kto takiego pośrednictwa potrzebuje.

Sukcesywnie postępuje cyfryzacja zasobów, a wraz z innymi bibliotekami narodowymi realizuje się sieciowy katalog elektroniczny. Ta platforma współpracy jest też przydatna dla skoordynowanego gromadzenia zbiorów – inaczej kompletność byłaby żadna. A oto wyeksplikowany rejestr głównych zadań bieżących: ochrona zasobów o znaczeniu narodowym, szerokie gromadzenie materiałów rodzimych i zagranicznych, cyfryzacja kolekcji, kontynuacja bibliografii narodowej, szeroki

¹ Nomenklatura stosowana w Rosji i na Ukrainie oraz w niektórych krajach byłego ZSRR. Ros. *kandydat nauk* = europ. *doktor*, podczas gdy ros. *doktor* = europ. *doktor habilitowany*.

profil usług i ułatwiona dostępność (także przez sieć) możliwie dla każdego, oraz liderowanie w bibliotekarstwie krajowym.

Powiązanie retrospektywy oraz współczesności ma miejsce w innym tekście, referującym dramatyczne dzieje litewskiej Biblioteki Narodowej w Wilnie. Utworzona w 1919 r., musiała zaczynać dosłownie od zera, bo przedtem władze carskie zakazały publikowania (i rozpowszechniania) tekstów litewskich, złożonych... w alfabecie łaćńskim, zbierano je więc od kogo się dało. Po niedługim czasie biblioteka musiała przenieść się do Kowna, skąd wróciła dopiero w 1963 r.

Z inkorporacją Litwy do ZSRR, stała się republikańską biblioteką centralną – określenie „narodowa” było zabronione – i rozpoczęto polityczną selekcję zbiorów. Niedługo potem wkroczyli Niemcy, niszcząc bądź rabując część

zasobów, a kiedy wrócili Rosjanie, selekcja materiałów niepożądanych przybrała monstrualne rozmiary. W ich miejsce zaczęły napływać publikacje w języku rosyjskim, który tu mało kto znał. Natomiast masowa emigracja litewskiej inteligencji spowodowała, że pojawiły się donacje zagraniczne w różnych językach, także po litewsku, przejmowane do kolekcji zamkniętych.

W tym czasie, z całego ZSRR tylko w bibliotekach litewskich wprowadzono UKD. Po odzyskaniu niepodległości, ogromne zasoby rosyjskojęzycznych materiałów propagandowych wyrzucono na makulaturę...

To niby oczywiste. Ale trudno oprzeć się refleksji, że oto wszędzie siły polityczne, przejmując władzę, zabierają się gorliwie do trzebieenia bibliotek. U nas przecież także nie było inaczej.

Obecnie ta biblioteka posiada 7-milionową kolekcję i rejestruje ponad ćwierć miliona odwiedzin rocznie. Tak jak inne księżnice narodowe, nastawiła się głównie na archiwizację narodowych materiałów (lituanistycznych) oraz na szerokie gromadzenie publikacji zagranicznych – w czym pomogła Fundacja Gatesów. Został wdrożony krajowy system informacyjny LIBIS, oraz postępuje digitalizacja zasobów własnych.

Biblioteki narodowe na świecie mocno różnią się od siebie, ale pewne podobieństwa jednak istnieją. I tak zarówno British Library, jak i narodowa biblioteka norweska oraz chińska, zgodnie sygnalizują silne nastawienie na cyfryzację zasobów oraz postępy prac w tym zakresie. Wszystkie zajmują się remediacją zbiorów własnych i oczywiście gromadzą nowe materiały digitalne.

Biblioteka norweska gromadzi i kieruje do digitalizacji także egzemplarze obojętne audycji radiowych, telewizyjnych oraz tych tekstów internetowych, które mają charakter publiczny. Przyjęto zasadę, że jeśli materiał drukowany znajduje się w jej zasobach co najmniej w 3 egzemplarzach, to jeden zostaje rozczłonkowany i automatycznie zeskanowany, a następnie usunięty; inne trzeba skanować ręcznie. Dyrektorka biblioteki sygnalizuje zresztą mnóstwo kłopotów w tym zakresie oraz pytań bez odpowiedzi, ale cyfryzacja postępuje.

Na liczne trudności utyskują też autorzy chińscy, zwłaszcza związane ze skanowaniem różnorodnych archiwaliów, których jest mnóstwo i pochodzą z rozmaitych epok, więc i sposoby postępowania muszą być odmienne. Bo też tamtejsza biblioteka narodowa to gigant: liczy ponad 26 mln jednostek.

Nie wszystkie zremediowane materiały trafiają tam do rozpowszechniania online. Stosuje się też archiwizację offline oraz nearline. W ogólności jednak, Chińczycy kładą ogromny nacisk na szerokie udostępnianie sieciowe materiałów – szczególnie tych, które w narodowej perspektywie są ważne, a były dotychczas

trudno dostępne. Teraz nie tylko są dostępne online, ale aranżuje się też w tym trybie całe wystawy tematyczne, cyklicznie zmieniane.

Dyrektorka British Library kładzie z kolei nacisk na planowanie strategiczne, bez którego funkcjonować nie można. Zwłaszcza trzeba skonkretyzować, co i jak ma w przyszłości być realizowane, oraz w jaki sposób to osiągnąć. Umówmy się, że konstrukcja takiej prognozy jest możliwa tylko w bardzo ogólnych ramach.

Natomiast wszyscy autorzy – tak jak w ogóle wszyscy bibliotekarze – pomstują na prawo autorskie, utrudniające cyfryzację zasobów. Otóż to jest jakies szaleństwo! Za prawa autorskie trzeba zapłacić i wtedy problem zniknie.

Nikt jakoś nie oburza się, że trzeba płacić za prąd, za benzynę, za mięso i chleb, a nawet za bilet do kina. Natomiast wszyscy chcą, żeby autorzy tekstów naukowych, literackich i użytkowych, pisywali je za darmo i jeszcze dopłacali do rozpowszechniania – dla samego szczęścia pisania. Wobec tego proponuję, żeby tę samą zasadę rozciągnąć na producentów aut: niech samochody też trafią do Open Access.

Jedną trzecią tomu zajmuje znakomity tekst Karen Brown i Dawida Huntera z Narodowej Biblioteki Szkocji, traktujący nie tylko o tej bibliotece, lecz i o bibliotekarstwie w ogóle. Z sugestią, że nie wystarczy przetrwać, ale trzeba się rozwijać. Oraz: że biblioteki małych mądrych narodów są silnie narażone na zagrożenia globalizacyjne, toteż tym staranniej muszą archiwizować narodowy dorobek intelektualny.

Biblioteka szkocka jest jedną z trzech bibliotek narodowych w Zjednoczonym Królestwie, a posiada kolekcję 14 mln jednostek. W zamierzeniach bieżących zakłada koegzystencję zasobów piśmienniczych oraz digitalnych (przyjęto, że do 2020 r. wśród monografii, elektroniczne będą stanowiły nie więcej niż 40%), dwukierunkowo zatem intensyfikując gromadzenie i poszerzając dostęp – oraz oczywiście digitalizując sukcesywnie zasoby już posiadane. Natomiast nowe materiały digitalne napływają opornie, bo elektroniczny egzemplarz obowiązkowy to fikcja. Autorzy stoją poza tym na stanowisku, że ani popularyzacja treści, ani przysposobienie informacyjne, nie mieści się w rejestrze obowiązków bibliotek narodowych.

Ich zdaniem, wzmożona cyfryzacja komunikacji obniży zapewne jakość publikacji, toteż w gromadzeniu będzie potrzebna zintensyfikowana czujność. Z drugiej strony przewidują, że biblioteczne usługi na dystans wzrosną, kosztem bezpośrednich, a to z kolei wymusi bardziej elastyczną organizację bibliotecznych struktur wewnętrznych i wzmożoną zewnętrzną kooperację bibliotek. Trudno poza tym wykluczyć rozmaite naciski polityczne na biblioteki, czemu przeciwstawić się nie jest i nie będzie łatwo.

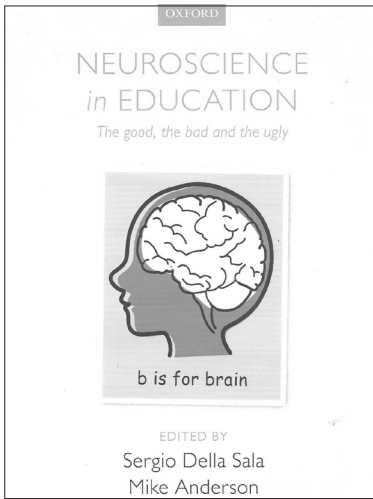
W opinii autorów potwierdza się potrzeba radykalnych zmian w katalogowaniu. Zamiast tradycyjnego (taksonomicznego) skupiania się na samych nośnikach, konieczne jest (folksonomiczne) nastawienie na treść, przez tagowanie, klarowniejsze dla użytkowników, co jednak nie znaczy, że w realizacji łatwe.

No i znajduje potwierdzenie (obserwowane wszędzie) zjawisko starzenia się bibliotecznego personelu. Adeptów zawodu jest mało, a zawodowe kształcenie wymaga radykalnej przebudowy. Być może zaś najbardziej odczuwalną słabością zawodu jest brak liderów i koncepcjonistów. Jak sądzę: w skali globalnej też.

NEURONAUKA I EDUKACJA [*****]

Neuroscience in education (2012). Red. Sergio Della Salla, Mike Anderson. Oxford: Oxford University Press, 385 s. ISBN 978-0-19-960049-6.

Liczne grono neuropsychologów – głównie brytyjskich i amerykańskich, lecz także z Kanady, Nowej Zelandii oraz Włoch – opublikowało swoje refleksje na temat relacji pomiędzy neuronauką i edukacją, w znakomitym tomie zbiorowym. Zachęcając nauczycieli i wykładowców do korzystania z ustaleń tej dyscypliny,

ale jednocześnie przestrzegając przed wnioskami pochopnymi, bowiem dużo zjawisk oczekuje dopiero na wiarygodne objaśnienie. Myślę, że krąg adresatów warto poszerzyć o bibliotekarzy i bibliologów, bo to przecież także nasz obszar problemowy. Tym bardziej, że autorzy odnoszą się również (krytycznie) do mnóstwa mitów z tego zakresu, które pozostają w szerokim obiegu.

Edukacja, czytanie oraz rozwój mentalny, pojawiają się w tych rozważaniach w bardzo silnym sprzężeniu, z rozległymi objaśnieniami o charakterze neuropsychologicznym. Pozostając przy rozwoju: dziecko przychodzi na świat już z odpowiednio zlokalizowaną (w większości) strukturą neuronalną, zatem rozwój mentalny polega głównie na tworzeniu się nowych połączeń między synapsami. I jest to rozwój zindywidualizowany: częściowo warunkowany biologicznie, a częściowo motywowany przez otoczenie. To w każdym razie oznacza, że w trakcie aktywności poznawczych i edukacyjnych, nie wszyscy zachowują się identycznie.

W zespole zewnętrznych czynników motywacyjnych ważną rolę spełniają procesy czytelnicze, w pierwszych latach nauki czytania uaktywniające zarówno wizualne, jak i audialne struktury umysłu. Z czasem odbiór pisemno-werbalny, czyli językowy, tworzy i rozwija łańcuchy abstrakcyjnych desygnatów mentalnych, które służą myśleniu kreatywnemu.

W zespole zewnętrznych czynników motywacyjnych ważną rolę spełniają procesy czytelnicze, w pierwszych latach nauki czytania uaktywniające zarówno wizualne, jak i audialne struktury umysłu. Z czasem odbiór pisemno-werbalny, czyli językowy, tworzy i rozwija łańcuchy abstrakcyjnych desygnatów mentalnych, które służą myśleniu kreatywnemu.

Znaczenia wypowiedzi pisemnych generują się zarówno bezpośrednio z zapisu, jak i przez pośrednictwo fonologiczne, stąd ważne aby naukę czytania rozpoczynać od artykulacji głośnej. A do tego szczególnie przystaje zapis alfabetyczny, bo wiąże litery z fonemami w sposób bezpośredni i ogranicza ilość znaków pisarskich do zapamiętania. Ale już nawet w języku angielskim ta prosta odpowiedniość liter i głosek ulega zakłóceniu, bo zapis literowy różni się od przyjęcia fonologicznego i to piętrzy trudności w opanowaniu sztuki czytania. A co wobec tego mają powiedzieć użytkownicy pisma logograficznego, np. chińskiego?

Opanowanie umiejętności czytania, tak jak i uczenie się w ogóle, też jest warunkowane indywidualnie: nie każdemu przychodzi to równie łatwo. Bywa, że niesprawność w czytaniu – a wtedy zazwyczaj także w operowaniu liczbami – ma przyczyny genetyczne. Na tyle różnorodne, że wymagają odrębnego rozpoznania i potem odmiennego postępowania zaradczego.

W tomie dużo pisze się o wysoce złożonej strukturze umysłu i o skomplikowanych mechanizmach, które w nim występują. Właśnie dlatego autorzy przestrzegają przed udzielaniem (oraz słuchaniem) rad prostych i równie prostych objaśnień. Dowody prawdy muszą być liczne i przekonujące, inaczej opinie oraz sugestie nie mają żadnej wartości.

Oto wszak powszechnie (u nas w sposób zmasowany) sugeruje się wzmoczoną plastyczność mózgu, pojmowaną jednak prymitywnie, mianowicie z sugestią, że mózg dostosuje się do wszystkiego, z czym nawiąże kontakt komunikacyjny. Tak twierdził M. McLuhan i nadal bywa to przesłanką prognoz komunikacyjnych. Tymczasem wcale tak nie jest! Adaptacja wprawdzie rzeczywiście ma miejsce, lecz w stopniu mocno ograniczonym.

Autorzy zwracają również uwagę na rolę pamięci roboczej w odbiorze komunikatów, więc również w uczeniu się i czytaniu. Otóż jest to krótkoterminowy „zasobnik” treści, które zatrzymuje na czas ograniczony, niezbędny dla bieżących operacji, potem zaś usuwa je (ewentualnie, częściowo, do pamięci trwałej) i wymienia na nowe. Ograniczony jest nie tylko czas przechowywania, lecz także

zasobność treści. Co można zwiększyć, porządkując je i segmentując w większe całości (ale nie w jedną masę treściową), jak też ignorując treści nieważne i zbędne: takie umiejętności rozwija praktyka. Dlatego pilnym zadaniem neuronauki jest pełniejsze rozpoznanie funkcjonowania pamięci roboczej w różnych formach komunikacji, bo w każdej z tych form reaguje inaczej. A to z kolei musi być brane pod uwagę w procesach edukacyjnych oraz czytelniczych.

Niemiała część tomu została przeznaczona na pole miki z obiegowymi przeświadczeniami, dotyczącymi właśnie umysłu, myślenia oraz zachowań w komunikacji. I tak – nie jest prawdą, jakoby człowiek wykorzystywał zaledwie 10% zdolności mózgu: to opinia wyssana z palca. Nie ma też żadnego dowodu na to, że w odbiorze treści dzielimy się na „wzrokowców” oraz „słuchowców” i nie wiadomo skąd wzięły się pogłoski, że Einstein, Picasso oraz Franklin byli leworęczni – nie byli. No i także nie jest prawdą, że kwasy tłuszczowe (np. tran) poprawiają percepcję, a kolorowe filtry optyczne usprawniają czytanie, np. wśród dyslektyków. Nic z tego.

Zaś krytyce wręcz druzgocącej została poddana popularna (nie u nas) koncepcja „brain gym”, czyli myślenia rzekomo całym mózgiem – którą firmują niektórzy utytułowani neuropsychologowie. Nawet więcej: proponują na tej kanwie podejrzane zabiegi „terapeutyczne”. Ale walczą w ten sposób jedynie z etyką.

Bywają w tym kontekście sugestie zdumiewające. Ze masaż uszu poprawia słuch. Ze oddychanie prawą dziurką od nosa dotlenia lewą część mózgu. Lub że ziewanie wspomaga pisanie. Zabawne to nie jest, bo takie metody lansują z całą powagą „uznane” firmy psychoterapeutyczne i robią to za duże pieniądze.

A poza tym jest jeszcze w obiegu mnóstwo innych absurdalnych opinii, niemal przez każdego traktowanych poważnie. Jak choćby ta, że czytanie z druku nie różni się od czytania z monitora.

MOWA. PISMO. SPOŁECZEŃSTWO [*****]

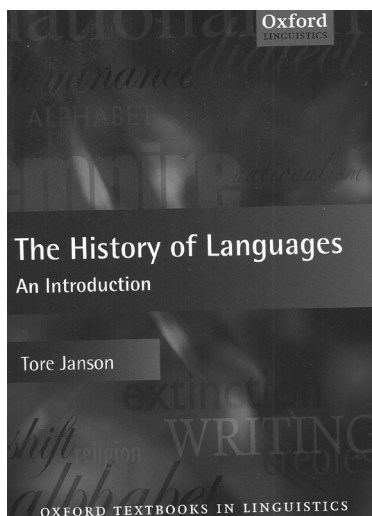
Tore Janson (2012): *The history of languages. An introduction*. Oxford: Oxford University Press, 280 s. ISBN 978-0-19-960429-6.

Tore Janson, profesor Uniwersytetu w Sztokholmie, opublikował znakomitą książkę na temat dziejów, współczesności oraz przyszłości języka mowy – z ważnym odniesieniem do pisma i do czytania. To nasuwa refleksje także o roli oraz o społecznych funkcjach bibliotek.

Według autora, mowa towarzyszy człowiekowi 40 tys. lat lub dłużej, natomiast organy mówienia wykształciły się zapewne 100-150 tys. lat temu. Pismo zaś istnieje wprawdzie dopiero od 5 tys. lat, lecz miało ogromny wpływ na rozwój mowy. Głównie dlatego, że ilustruje dźwięki oraz słowa, a nie obiekty fizyczne.

W ogólnym obszarze mowy wykształciło się wiele języków etnicznych (narodowych). W tej chwili jest ich 6900, ale tylko 85 takich, którymi posługuje się co najmniej 10 mln osób. W Europie są 234 języki, jednak dominuje tylko kilka; pozostałe są językami mniejszości. Za języki „lepsze” uważa się te, które operują bogatym słownictwem i pozostają w relacjach z obfitym piśmiennictwem. To właśnie one są dominujące.

O tym, czy jakiś język jest językiem istotnie, rozstrzyga stosowana świadomość używających oraz to, czy ma nazwę, a także (właśnie) wy-

tworzenie własnej wersji pisemnej. Jego trwałość jest mniej zagrożona w sposób bezpośredni, jeżeli posługuje się nim więcej, niż 100 tys. osób.

W językach europejskich istnieje 30-40 dźwięków (fonemów), którym Grecy przypisali osobne litery, a później tę samą zasadę przyjęto w łacinie i tak już na wielu terenach zostało, co okazało się zbawienne dla umiejętności pisania i czytania. Pismo (prawie) fonetyczne jest bowiem najłatwiejsze do opanowania. Zapewne dlatego europejskie języki narodowe skorzystały z czasem z greckiego i łacińskiego modelu – ale najprawdopodobniej również za sprawą używania greki oraz szczególnie łaciny w skali międzynarodowej i przez długi czas.

W wielu krajach kolonialnych przyjęły się w oficjalnym obiegu języki kolonizatorów, ponieważ języków miejscowych było zbyt dużo. Jakkolwiek niekiedy są kojarzone – zwłaszcza angielski – z narzuconą lub co najmniej obcą władzą i nie wszędzie zostały zaakceptowane. Z kolei w Chinach, gdzie było i jest dużo różnych języków oraz wariantów językowych, od stu lat władze (mimo że różne) konsekwentnie wprowadzają jeden oficjalny język i to się przyjmuje.

Polityka wspierania jednego oficjalnego języka realizuje się w wielu krajach, zwłaszcza mniejszych, bo taki uchodzi za narodowe spoiwo. To przekłada się również na wspomaganie piśmiennictwa w tym jednym języku własnym. Nie ulega wątpliwości, że oficjalizacja drugiego języka przynosi straty w języku podstawowym, toteż rządy niechętnie godzą się na wielojęzyczność, a jeżeli już, to na ogół akceptuje się nie więcej, niż dwa języki. Stąd różne kłopoty z używaniem rozmaitych języków w edukacji oraz w piśmiennictwie.

To zagraża tożsamości narodów małych, bowiem język, który nie jest używany, bądź bywa używany tylko okazjonalnie, z czasem zanika całkowicie. Dlatego w niektórych krajach narodowe mniejszości usilnie zabiegają o piśmiennictwo w swoim języku, bo to jest główny czynnik zachowania narodowej świadomości. Ale bywa to coraz trudniejsze.

Swoje robi też inwazja języka angielskiego w wielu obszarach nauki, kultury oraz rozrywki – z licznymi narzędziami do dyspozycji, zwłaszcza z Internetem i telewizją oraz z całą popkulturą. W tym kontekście dopowiem, że w naszej polskiej polityce naukowej, *preferencje* dla języka angielskiego najwyraźniej znacznie przekroczyły granice rozsądku.

Janson uważa, że w kontaktach międzynarodowych znajomość drugiego języka jest oczywiście obligatoryjna. W tej chwili zdecydowanie najczęściej bywa to angielski, lecz nie ma żadnej pewności, czy to nie zmieni się w dłuższym wymiarze czasu. Ale tak czy inaczej, zachodzi jednocześnie doniosła potrzeba używania i ochrony języka rodzimego (z ewentualnie koniecznymi modyfikacjami), tak w potocznej, jak i w urzędowej, oficjalnej praktyce, oraz – w wielogatunkowym piśmiennictwie.

TELEFONIA MOBILNA W BIBLIOTEKACH [****]

Jason A. Clark (2012): *Building mobile library applications*. London: Facet Publishing, 114 s. ISBN 978-1-85604-845-3.

O wprzęgnięciu telefonii mobilnej do realizacji bibliotecznych usług zdalnych napisano już немало tekstów – co raz i drugi tutaj sygnalizowałem. Były to opinie na ogół entuzjastyczne, chociaż niekoniecznie weryfikowane i na ogół wyzute z bliższych szczegółów. Omawiana tym razem publikacja daje znać, że nie jest to wcale łatwe, ale przede wszystkim zawiera wskazania, jak do tego podejść konkretnie.

Autor, Jason Clark, zajmuje się tym praktycznie w bibliotece uniwersytetu stanu Montana, więc dobrze wie, o czym mówi. I chociaż nie ukrywa trudności, to jednak zachęca, żeby telefonię mobilną wprowadzać stopniowo do bibliotekarstwa, zaczynając od transmisji katalogów oraz stron www – z wykorzystaniem istniejącego (w USA) protokołu aplikacyjnego Winksite, który umożliwia transformację materiałów elektronicznych, będących w posiadaniu bibliotek.

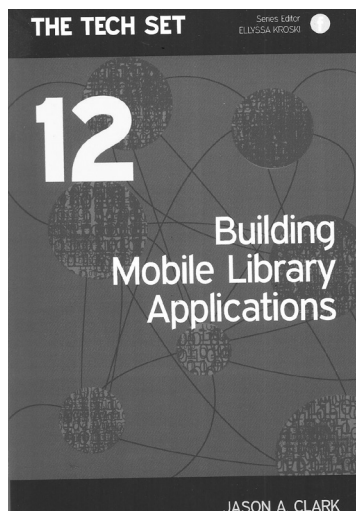
Biblioteki zaczęły wykorzystywać smartfony w 2007 r., ale na razie praktyka nie jest zbyt rozległa. Główna trudność bierze się stąd, że istnieją w mobilnej telefonii różne platformy, wobec siebie niekompatybilne i w dodatku podlegające nieustannym zmianom technologicznym. Z drugiej strony zaś: nie wszystko, czym biblioteki dysponują, da się tam wprowadzić.

Autor doradza wybór jednej platformy – oczywiście tej, z której korzysta większość dotychczasowych i ewentualnie przyszłych użytkowników zdalnych. To wymaga stosownego rozpoznania, jak też ustalenia oczekiwań wobec tej formy transmisji treści. Bo – jego zdaniem – są one inne, niż wobec dotychczasowych wariantów komunikacji.

Znaczną część książki zajmują konkretne i szczegółowe porady techniczne i aplikacyjne, które u nas (jak sądzę) nie mają jeszcze zastosowania. Oraz są wskazówki: jak postępować w ogóle.

Clark uważa mianowicie, że trzeba starannie, z detalami, rozpracować harmonogram wdrożeniowy, ustalając wcześniej, ku czemu się zmierza i co ma do tego technologia mobilna. Takie objaśnienia, możliwie czytelne, należy przedstawić organizatorom biblioteki oraz potencjalnym sponsorom, bo koszty całej operacji są znaczne. Każdy więc zapyta: po co to. W miarę zaś praktycznego wdrażania kolejnych segmentów tej nowej oferty, trzeba zorganizować akcję informacyjną, we wszystkich możliwych formach, powiadamiając o tym publiczność, żeby innowacja została w pełni wykorzystana.

U nas takich usług na razie jeszcze w bibliotekach nie ma i być może nie ma też odpowiednich możliwości technicznych. Ale w nieodległej przyszłości zapewne przyjdzie nam się z telefonią mobilną zmierzyć. Dobrze zatem wcześniej i możliwie szczegółowo rozeznac: z czym.

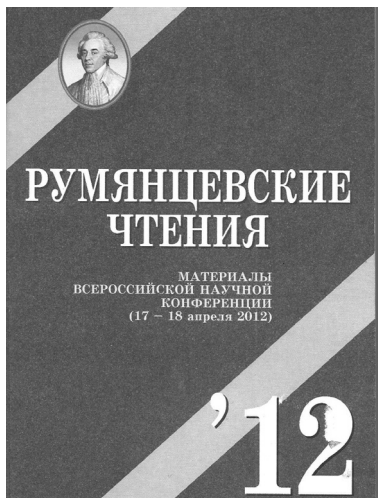
BIBLIOTECZNE ROZMAITOŚCI [****]

Rumiancewskije cztienija – 2012 (2012). Red. Jelena Iwanowa. Moskwa: Paszkow dom.
Cz. 1, s. 399, ISBN 978-5-7510-0544-3.
Cz. 2, s. 407, ISBN 978-5-7510-0545-0.

Od szeregu lat Rosyjska Biblioteka Państwowa w Moskwie organizuje raz w roku wielotematyczne konferencje bibliotekarzy, z udziałem mnóstwa osób z kraju oraz z zagranicy (tym razem tylko z niektórych krajów dawnego ZSRR), a referaty – dobrze zdyscyplinowane bo w ograniczonej objętości – wydaje się potem w dwutomowej edycji książkowej. Jest to więc rozległy przegląd aktualnej bibliologicznej myśli, głównie rosyjskiej oraz ościennej. W publikacji najświeższej najwięcej jest wypowiedzi retrospektywnych, które w tym omówieniu w zasadzie pomiję, bo nie muszą interesować osób spoza Rosji. Jakość zaś pozostałych jest różnicowana. Są tam teksty ciekawe, są też znakomite, ale nie brak również takich, które niepotrzebnie zakwalifikowano do druku, dlatego w ogólnej ocenie całości zachowuję umiarkowanie.

Także zresztą z przyczyn edytorskich. Oto bowiem dwa pokaźne zbiory tekstów – w sumie 146 artykułów (!!)

dza przedmiotowego, a rozległość tematyki jest niebywała. W XXI w. nie można w ten sposób wydawać takich książek, no bo jak je czytać?

Inną słabością jest hermetyzacja, więc brak autorów/prelegentów oraz ujęć, z różnych stron świata – a dawniej bywali. Nie dość na tym: także przywołań tekstów zagranicznych jest bardzo niewiele. Jeśli nawet są, to głównie dotyczą publikacji bardzo dawnych, bądź internetowych śmieci, albo tych nielicznych, które zostały przełożone na rosyjski. W dodatku niełatwo je rozszyfrować, bowiem nazwiska autorów – tak jak w ogóle nazwiska zagraniczne (wyjąwszy nieliczne przypisy) – zostały zapisane wyłącznie cyrylicą, z okropną przy tym postsowiecką manierą rejestracji tylko pierwszej litery imienia, zamiast całego. Nierzadko więc potrzebne jest skomplikowane śledztwo, żeby zgadnąć o kim mowa.

To również jest następstwo utrzymującej się i niepokojącej izolacji od szerszego świata, a zwłaszcza od tych krajów, które w tym obszarze nauki mają akurat najwięcej do powiedzenia. O czym niektórzy autorzy nie wiedzą i widać to bardzo wyraźnie. Mimo wszystko jednak, odnajduję tam szereg tekstów, wartych zasygnalizowania.

Wśród opracowań retrospektywnych zwraca uwagę sympatyczna prezentacja kolekcji – znajdującej się w zbiorach moskiewskiej Biblioteki Państwowej – 49 książek, drukowanych w XVI-XVIII w. w Lublinie i w Zamościu. Są to książki w jidysz, po polsku i po łacinie (wśród nich *Index librorum prohibitorum* z 1604 r.), sygnowane przez Jezuitów oraz Akademię w Zamościu, a także przez typografię Pawła Konrada, Jana Wieczorkiewicza, Jerzego Forstera i innych. Niektóre mają znaki własnościowe, w tym ekslibrisy Józefa Piłsudskiego, a wszystkie stanowią świadectwo mistrzowskiej sztuki edytorskiej. Jak napisała autorka: kolekcja jest zachwycająca.

Natomiast inna relacja retrospektywna generuje wątpliwość – po co ona komu teraz. Jest to absolutnie sztamkowy opis biblioteki moskiewskiej akademii komunistycznej, która funkcjonowała w latach 1918-1936 i była ideologiczną kuźnią elitarnych kadr partyjnych oraz państwowych. Najprzód były to słabo scalone, odrębne gabinety przedmiotowe, ale potem zespolono je w jednolitą bibliotekę z jedną czytelnią ogólną. W rezultacie – jak eufemistycznie pisze autorka – skutecznie spełniała funkcję kreatywną (trudno zgadnąć, co to znaczy) oraz ideologiczną. Dokładniej: wspierała indoktrynację kadry zarządców ZSRR. Ale takiej opinii w tekście nie ma.

Sporo wypowiedzi odnosi się do komunikacji elektronicznej. Jurij Grichanow, w doskonałym opracowaniu, uzasadnia konieczność stworzenia zwartego systemu obiegu i transmisji informacji, z twórczym współudziałem wielu bibliotek, co umożliwiłoby daleko posuniętą specjalizację organizacyjno-kreatywną i jako takie opanowanie ogromnej podaży treści. Na razie współpracują ze sobą trzy biblioteki narodowe, istnieje centralny katalog Sietciowy LIBNET i elektroniczna sieć ARBIKON, zaś biblioteka moskiewska stworzyła zdalnie w kilkudziesięciu bibliotekach wirtualne czytelnie naukowe. To są dokonania ważne, ale wszystkiego jest jeszcze za mało. Odnosząc się głównie do materiałów digitalnych, autor podkreśla jednak wyraźnie konieczność utrzymania usług piśmienniczych na równorzędnym poziomie.

W kilku tekstach napisano o transmisji e-booków (zwracając uwagę, że czym innym są materiały, a czym innym czytniki) oraz innych zasobów elektronicznych przez biblioteki. Zdaniem jednego z autorów, potrzeba do tego zmian organizacyjnych i wyodrębnienia wyspecjalizowanych agend – czemu akurat jestem przeciw-

ny, bo to jest myślenie spetryfikowane. Według innych opiniodawców, cyfryzacja kolekcji bibliotecznych ma swoje zalety, ale napotyka również na przeszkody, jak choćby (znowu!) prawo autorskie, i na utrudnienia archiwizacyjne, wynikające ze zmian technologicznych oraz ze starzenia się dysków. Jednak nikt nie sugeruje, żeby tego nie robić.

Z kolei profesor Wadim Stiepanow zauważa, że w kontekście sieci, biblioteki redukują swoją funkcję informacyjną. Podobnych opinii jest w światowym piśmiennictwie dużo, ale żadnego zagranicznego przywołania w tekście nie ma. Autor jest zdania, że swoje powinności informacyjne biblioteki muszą zregenerować (bo nie przetrwają), głównie przez aktywną mediację i dostosowanie wsparcia do indywidualnych potrzeb użytkowników. Ale nie pomaga w tym ani prawo, ani organizacja układu biblioteczno-informacyjnego.

Są też uwagi o funkcjonowaniu w Internecie literatury pięknej – co u nas nazywamy Liternetem. Otóż Nadieżda Bielajewa sygnalizuje, że istnienie literatury w sieci daje się zauważyć. Informują o tym wcale liczne biblioteki na swoich stronach, zamieszczając również opinie czytelników oraz rozmaite bibliografie, dodając do tego blogi i zróżnicowane linki Liternetowe, a także inspirując kluby dyskusyjne online. Jej zdaniem jednak, za mało jest w sieci samej literatury, no i wyraźnie brakuje relacji interaktywnych. Wniosek jest taki, że to biblioteki właśnie – no bo kto? – powinny wzbogacać Runet (rosyjski internet) o kolejne teksty literackie. Obawiam się jednak, że autorka ma na myśli głównie remediację literatury drukowanej, natomiast o prawdziwym Liternecie, a więc o tekstach od początku szykowanych dla języka HTML, (tak jak cały świat) myśli marginalnie.

W obu tomach trafiają się również wypowiedzi na temat zarządzania bibliotekami – w tym jedna traktuje o zarządzaniu innowacyjnym. Autorka, Jelena Gusiewa, uważa nie bez racji, że w tym zakresie wszystko zaczyna się od planowania strategicznego, które powinno być zabiegiem inicjacyjnym dla przygotowania koniecznych zmian. Wymaga to wcześniejszego rozpoznania trendów rozwojowych, a następnie elastycznego wdrażania obmyślonych rozwiązań nowych i tworzenia korzystnego dla innowacji klimatu. Co w praktyce wymaga dobrze przygotowanego personelu, rzutkiego kierownictwa oraz wyłuskiwania i popierania rozumnych innowatorów. Jednak nie jest Gusiewa optymistką, wobec piętrzących się przeszkód: złych przepisów, marnej kondycji finansowej i spetryfikowanej organizacji. To swoisty beton, bardzo trudny do skruszenia.

Jest też trochę uwag, niekoniecznie budujących, odnoszonych do młodych kadr bibliotekarskich. Wobec marnych płac i miernej technicyzacji (techniczne nowinki bywają kuszące), oraz niskiego autorytetu zawodowego, młodzież zatrudniająca się w bibliotekach to głównie osoby źle wykształcone, bez żadnego przygotowania profesjonalnego. Jedna z autorek sugeruje ponadto, że 1/3 bibliotecznego personelu, to młode niezamężne kobiety – ale nie przywołuje żadnych źródeł tej informacji, więc może to nieprawda.

Inna autorka sygnalizuje, że nie tylko trudno o dobrych kandydatów do zawodu, ale jeszcze trudniej potem utrzymać takich w pracy. Pomysły zaradcze są standardowe, ale – jakie miałyby być? Otóż skoro zawodzi zachęta materialna, bo jej nie ma, to trzeba motywować przez korzystną atmosferę w pracy i przez niematerialne dowody uznania dla dobrej roboty. Jest też opinia, że biblioteka mogłaby np. młodym matkom zaferować elastyczny czas pracy (to bardzo trudne i nigdzie się z tym nie spotkałem), a każdy zdolny pracownik powinien mieć otwarte szanse awansu aż do najwyższego w bibliotece szczebla. To oczywiście racja, tyle że przyblokowana i wątpię, żeby praktyka narzucania bibliotekom dyrektorów spoza bibliotecznych zespołów, była wyłącznie naszym atrybutem.

Nie zabrakło wreszcie rozważań na temat badań i sondaży, których w bibliotekach (nie tylko rosyjskich) zdecydowanie brakuje. Te zaś, które są, charakteryzują się (znów: nie tylko w Rosji) fatalną metodologią. Zresztą nawet zawarte w tekście sugestie metodologiczne optymalizacji analiz są, według tego co ja o tym wiem, nie do przyjęcia.

Szukając dokonań pozytywnych, przypomina się badania ogólnokrajowe z 2010 r., pod nazwą *Młody czytelnik* (7-10 lat), zrealizowane na próbie... 1100 osób. Wystarczającej ewentualnie dla San Marino, ale nie dla ogromnej Rosji. Z innego sygnału wynika zaś, że od 2000 r. przeprowadzono tam 50 dysertacji doktorskich (po naszymu: habilitacyjnych) z zakresu INiB. To znaczy, że mniej więcej cztery rocznie. Nie wydaje się, żeby dużo.

Ogólnie, jest w tej dwutomowej publikacji sporo interesujących obserwacji oraz ciekawych opinii, jak również są próby wygenerowania efektywnych rozwiązań prospektywnych. A przy tym widać podobieństwa do tego, z czym borykamy się i my. Ma to wartość inspirującą.

PODRĘCZNIK WICEDYREKTORSKI [****]

The associate university librarian handbook (2012). Red. Bradford Lee Eden. Lanham: The Scarecrow Press Inc., 232 s., ISBN 978-0-8108-8381-9.

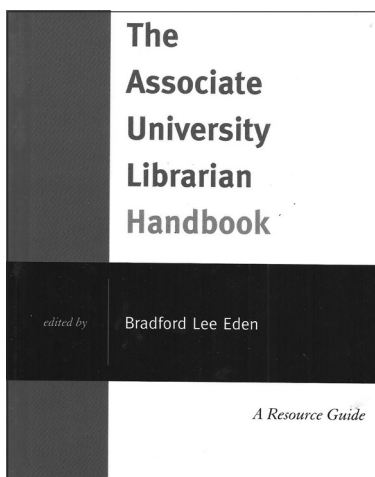
Associate university librarian to merytoryczny wicedyrektor biblioteki uczelianej lub naczelny bibliotekarz. Dla tego rodzaju osób wydano specjalny podręcznik, autorstwa takich wicedyrektorów właśnie – z tego aż trzy teksty (25% całości), zresztą najlepsze, napisała Susan Parker z Biblioteki Uniwersytetu w Los Angeles. Są tam też artykuły ogólnozawodowe, adresowane w istocie do wszystkich pracowników bibliotek. Jest kilka wypowiedzi marnych: niektórzy autorzy piszą głównie o sobie, zamiast o problemach. Jednak przeczytanie całości wydaje mi się produktywne.

Zresztą także to, o czym pisze Susan Parker, też ma szersze odniesienia, dotyczy bowiem w istocie wszystkich osób, kierujących bibliotekami lub ich oddziałami – i według mnie: nie tylko w szkołach wyższych – a więc dyrektorów, wicedyrektorów oraz różnych kierowników. I jej opinie są interesujące.

Według niej (a ma doświadczenie), awans na stanowisko kierownicze wymaga dwuletniej adaptacji, bo z wykonawcy – nawet kreatywnego – trzeba przeobrazić się w pomysłodawcę oraz lidera, a to jest trudne. Zwłaszcza, że tak naprawdę dopiero wtedy zaczyna doskwierać bezpośrednio krępujący kaganiec biurokracji. Oczywiście nadal są jacyś przełożeni, do których należy się dostosować, ale jednocześnie trzeba koniecznie mieć własny program pomyśl na siebie: co chce się osiągnąć i co zostawić następcy, kiedy czas kontraktu minie.

Żeby być liderem, trzeba zadbać o zaufanie współpracowników. Zarówno przez otwartość, jak i przez kreatywną dbałość o swój wizerunek, nic bowiem nie przychodzi samo. Oraz musi się zapewnić ich twórczy współdziałanie w realizacji zamierzeń – motywując, korzystając z pomysłów, a niekiedy umiarkowanie egzekwując wykonawstwo, lecz bez wyręczania kogokolwiek. Głównym czynnikiem napędowym jest możliwie atrakcyjna wizja celu, z konieczną domieszką entuzjazmu, emocjonalnej inteligencji oraz empatii, a także: z konstruktywnym przykładem własnym.

Sporo uwagi (w innym tekście) poświęca Parker postawie moralnej, wykraczając w refleksji znacznie poza suche zapisy bibliotekarskich kodów etycznych. Rzeczywistość mnoży bowiem napięcia oraz sprzeczności. Trudno pogodzić otwartość i uniwersalność bibliotek z narzucaną,

albo co najmniej sugerowaną, filtracją, selekcją, cenzurą transmitowanych treści. Jak zachować się, kiedy łaskawi ale i wszechmocni donatorzy różnymi sposobami wciskają bibliotece materiały niechciane, lub kiedy organizatorzy bibliotek ewidentnie łamią reguły przyzwoitości, bądź naruszają społeczny i biblioteczny interes?

Autorka namawia do *rozumnego oporu*, ale ma świadomość jak trudne to bywa i ryzykowne. A także: niejednoznaczne. Przywołuje zaś kontrowersyjny przykład raportu Wikileaks, który jedne biblioteki rozpowszechniały, ale większość odmówiła – zgodnie z poleceniem władz. Figowym listkiem przyzwoitości był argument, że to wszak materiał skradziony...

Wśród innych wypowiedzi, obok nijakich, zwracają uwagę jeszcze te, które odnoszą się do praktyk finansowych. W jednym z tekstów są porady co począć, kiedy bibliotekom nagle, z końcem roku, podrzuci się jakieś sumy do natychmiastowego wydania (skąd my to znamy?). To bywa, rzecz jasna, wydatek jednorazowy, bez kontynuacji, więc najlepiej środki przeznaczyć na kupno zasobów, których zawsze jest za mało, na jakąś imprezę, prelekcję, na upatrzony z góry sprzęt, albo na uporządkowanie otaczającego terenu. Na to trzeba jednak mieć przygotowany wcześniej (na wszelki wypadek) rejestr doraźnych potrzeb – do wykorzystania, jeżeli trafi się szansa, oraz: jeśli donacji nie będzie towarzyszyło konkretne wskazanie celu. A nierzadko będzie.

No i jest jeszcze porada, jak w ogóle zabiegać o dodatkowe środki. Otóż dobrze byłoby sporządzić spis potencjalnych darczyńców, molestując jednak głównie najofiarniejszych, bo tak jakoś jest, że 80% donacji pochodzi od 20% donatorów. Dobre (podobno) efekty przynosi odpowiednio nagłośniona kampania na rzecz finansowego wsparcia konkretnej biblioteki. Czemu zaś ofiarodawcy dają się do donacji nakłonić? Jedni doceniają ważność instytucji, inni widzą w donacjach korzyści środowiskowe, a wielu po prostu poddaje się sugestywnym namowom.

Rzecz jednak w tym, że USA – mimo kryzysu – to zasobny kraj, gdzie jest sporo osób z dużą kasą, a z kolei wszystkie kluby sportowe zostały już wykupione. Inaczej natomiast bywa tam, gdzie takich osób prawie nie ma. Ale jak postępować wówczas, publikacje milczą.

Jacek Wojciechowski

Tekst wpłynął do Redakcji 19 marca 2013 r.

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH ZA 2012 r.

INFORMACJE ORGANIZACYJNE ZARZĄDU GŁÓWNEGO SBP

Zarząd Główny SBP realizował w 2012 r. zadania określone w *Statucie SBP* oraz *Strategii SBP na lata 2010-2021*. Zgodnie z przyjętym w *Planie pracy na 2012 rok* terminarzem, Zarząd spotkał się na trzech posiedzeniach (29-30.03, 31.05-01.06, 13-14.12), a Prezydium Zarządu na sześciu (03.02, 29.03, 31.05, 21.09, 12.11, 13.12). W spotkaniach uczestniczyli również: przewodnicząca Głównej Komisji Rewizyjnej – Elżbieta Zaborowska, honorowy przewodniczący Stowarzyszenia – Stanisław Czajka, a także Anna Grzecznowska – dyrektor Biura ZG i Janusz Nowicki – konsultant dyrektora Biura ZG do spraw wydawnictw. Na wybrane posiedzenia zapraszani byli również: Bolesław Howorka – przewodniczący Głównego Sądu Koleżeńskiego, Janina Jagielska – przewodnicząca Komisji Odznaczeń i Wyróżnień ZG SBP, Elżbieta Górską – koordynator realizacji grantu FRSI dot. wzmocnienia potencjału Stowarzyszenia, Ewa Stachowska-Musiał – sekretarz konkursu „Bibliotekarz Roku”, Małgorzata Szmigielska – redaktor portalu sbp.pl oraz Łukasz Stochniał – administrator bazy członków. Szczegółowe informacje o spotkaniach są dostępne w protokołach, publikowanych w Biuletynie ZG SBP oraz na portalu www.sbp.pl i w „Newsletterze SBP”.

W okresie sprawozdawczym ZG podjął 15 uchwał, a Prezydium ZG – 6. Działalność ukierunkowana była przede wszystkim na:

– obchody Jubileuszy: 95-lecie SBP, 85-lecie „Przeglądu Bibliotecznego” i 50-lecie „Zagadnień Informacji Naukowej”; uroczystości odbyły się w dn. 4-5.10.2012 r. w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie;

– przygotowania do Krajowego Zjazdu Delegatów w 2013 r.; ZG powołał m.in. Komitet Programowo-Organizacyjny KZD, Komisję ds. Statutu oraz Komisję ds. gromadzenia i analizowania wniosków, ustalił miejsce i datę Zjazdu (7-8.06.2013, Warszawa), przyjął harmonogram przygotowań do KZD zawierający procedury wyborcze w kołach, oddziałach i okręgach, określił zasady wyboru delegatów na KZD;

– realizację grantu FRSI, celem którego jest wzmocnienie potencjału SBP; kontynuację prac w zakresie przygotowania nowej ustawy o bibliotekach, badań efektywności bibliotek, pragmatyki zawodowej (m.in. powołano Zespół ds. akredytacji w zakresie programów kształcenia), opracowania programu ulg i bonusów dla członków SBP (powołano Zespół ds. ulg i bonusów, przyjęto regulamin ich przyznawania, podjęto decyzję o przeznaczeniu wpływów z odpisów podatkowych na realizację programu);

– nowelizację *Strategii SBP na lata 2010-2021*; powołano Zespół ds. nowelizacji Strategii, przeprowadzono warsztaty ewaluacyjne;

- rozbudowę bazy członków SBP i portalu sbp.pl;
- rozwój działalności edukacyjnej i wydawniczej.

Uzupełniony został skład osobowy ZG: w miejsce Piotra Marcinkowskiego, który złożył rezygnację, powołano Sabinę Malinowską. ZG ponadto przyjął politykę otwartości i zdecydował o udostępnieniu portalu sbp.pl na wolnej licencji; zatwierdził zmiany w Regulaminie nadawania godności Członka Honorowego SBP oraz w Regulaminie Honorowej Odznaki SBP, przyjął Manifest IFLA o statystyce bibliotecznej, a także powołał Elżbietę Stefańczyk na redaktora naczelnego „Bibliotekarza” i dr Barbarę Budyńską na zastępcę redaktora naczelnego.

DZIAŁALNOŚĆ MERYTORYCZNA ZG SBP

CEL I. Uzyskanie przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich realnego wpływu na kształtowanie polityki i praktyki bibliotecznej w Polsce.

CEL SZCZEGÓŁOWY I.1. Zwiększenie roli SBP w tworzeniu uregulowań prawnych mających wpływ na rozwój bibliotek i pozycji zawodu bibliotekarza.

PRACE LEGISLACYJNE ORAZ ZWIĘKSZAJĄCE ŚWIADOMOŚĆ PRAWNĄ CZŁONKÓW SBP

W okresie sprawozdawczym kontynuowane były prace dot. opracowania nowej ustawy o bibliotekach. Prowadzona była promocja projektu nowej ustawy i działania rzecznicze. Dokument był prezentowany m.in. w czasie spotkań środowiskowych w Okręgach SBP: dolnośląskim (Zary – Wrocław, 8-9 maja); lubuskim (Zielona Góra, 17 maja) i Gorzów Wielkopolski, 22 czerwca); podkarpackim (Jasło, 12-13 czerwca). Stan prac nad ustawą, przebieg konsultacji społecznych i harmonogram dalszych działań omówiono na spotkaniu z Darrenem Hoernerem, reprezentującym Fundację Billa i Melindy Gatesów, opiekunem Programu Rozwoju Bibliotek w Polsce oraz przedstawicielami FRSI (Warszawa, 10 października). Opublikowano także cykl artykułów na ten temat w „Bibliotekarzu”. Przygotowano uzasadnienie potrzeby nowej ustawy i oszacowano koszty jej wdrożenia.

CEL SZCZEGÓŁOWY I.2. Inicjowanie opracowywania i upowszechniania istniejących standardów w dziedzinie bibliotekarstwa.

BADANIE EFEKTYWNOŚCI BIBLIOTEK PUBLICZNYCH I PEDAGOGICZNYCH

Zadanie realizował powołany przez ZG zespół. Podjęte z jego inicjatywy prace nad ustanowieniem normy ISO zostały zakończone opublikowaniem w marcu br. normy PN-ISO 11620:2012: *Informacja i dokumentacja. Wskaźniki funkcjonalności bibliotek*. Odbyło się ponadto seminarium/warsztaty, stanowiące podsumowanie pierwszego etapu prac zespołu (3-4 kwietnia, Sulejówek). W seminarium wzięły udział 63 osoby (dyrektorzy bibliotek pedagogicznych, bibliotekarze z bibliotek publicznych i pedagogicznych, członkowie zespołu prowadzącego prace oraz przedstawiciele SBP), zaś w warsztatach obok członków zespołu i zaproszonego eksperta (prof. Dariusza Wojakowskiego z Wydziału Humanistycznego AGH), uczestniczyło dwunastu przedstawicieli bibliotek publicznych i dziewięciu przedstawicieli bibliotek pedagogicznych. Zespół kontynuował prace nad opracowaniem standardowego kwestionariusza badania satysfakcji użytkowników. Podjęto działania promujące efekty prac zespołu, m.in. w „Biuletynie EBIB”, w „Bibliotekarzu”, na konferencjach.

CEL II. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich ważnym (strategicznym) partnerem w tworzeniu społeczeństwa wiedzy.

CEL SZCZEGÓŁOWY II.2. Rozwijanie współpracy z organizacjami krajowymi związanymi z sektorem książki i informacji.

ZG SBP doceniając wagę współpracy z organizacjami i instytucjami z obszaru książki i czytelnictwa podtrzymywał wszystkie wcześniej wypracowane formy współpracy oraz włączył się w nowe działania, spośród których wymienić należy:

1. Udział w pracach Komitetu Porozumiewawczego Bibliotekarzy, Księgarzy i Wydawców (obchody Światowego Dnia Książki i Praw Autorskich), Krajowej Rady Bibliotecznej, Rady Pozarządowych Organizacji Kulturalnych.

2. Spotkania z przedstawicielami Konferencji Dyrektorów Wojewódzkich Bibliotek Publicznych, Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich, Konferencji Dyrektorów Bibliotek Pedagogicznych. Konsultacje dotyczyły m.in. projektu ustawy o bibliotekach, stosowania wskaźników efektywności działalności bibliotek publicznych i pedagogicznych.

3. Współpracę z Fundacją Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego w ramach Programu Rozwoju Bibliotek (prowadzenie warsztatów podczas kongresu bibliotek pt. „Biblioteka z wizją”, październik, Warszawa), realizacji grantu dot. wzmocnienia potencjału SBP, rozwoju portalu sbp.pl, organizacji warsztatów poświęconych rzecznictwu w bibliotece (kwiecień, Warszawa).

4. Współpracę z Goethe Institut (współorganizacja warsztatów dotyczących mediów społecznościowych – Facebooka i Twittera), Biblioteką Publiczną m.st. Warszawy, Biblioteką Główną Województwa Mazowieckiego i Centralną Biblioteką Wojskową (przy konferencji dot. automatyzacji bibliotek publicznych, listopad, Warszawa), Instytutem Książki (spotkania poświęcone ochronie danych osobowych, marzec, maj, Warszawa; wsparcie finansowe organizacji Forum Młodych Bibliotekarzy, wrzesień, Łódź oraz II Salonu Bibliotek podczas XXI Targów Książki Historycznej, listopad, Warszawa).

5. Współpracę z organizatorami targów: Muratorem EXPO (Warszawskie Targi Książki, targi ACADEMIA), Stowarzyszeniem Wydawców Szkół Wyższych (targi ACADEMIA), Porozumieniem Wydawców Książki Historycznej (Targi Książki Historycznej).

6. Współpracę z BUW (organizacja Jubileuszu SBP oraz konferencji poświęconej edukacji informacyjnej), WiMBP w Łodzi (organizacja Forum Młodych Bibliotekarzy), Ośrodkiem Edukacji i Zastosowań Komputerów w Warszawie (cykl spotkań pt.: „Mobilna edukacja w XXI wieku”), Pedagogiczną Biblioteką Wojewódzką im. KEN w Warszawie (seminaria, warsztaty), Towarzystwem Nauczycieli Bibliotekarzy Szkół Polskich (interwencje w sprawie bibliotek szkolnych), itp.

7. Wymianę opinii i współpracę z jednostkami administracji centralnej i samorządami realizującymi zadania w zakresie budowy społeczeństwa informacyjnego, w tym: opiniowanie projektów rozporządzeń dot. obsługi bibliotecznej w placówkach podległych Ministerstwu Sprawiedliwości, MON, MSW, MPiPS, MEN, a także interwencje i opinie w sprawach istotnych dla środowiska bibliotekarskiego, np. funkcjonowania bibliotek pedagogicznych (listy do MEN), Narodowego Zasobu Bibliotecznego (opinia projektu rozporządzenia MKiDN), deregulacji zawodu bibliotekarza, dzieł osieroconych, wynagradzania pracowników instytucji kultury, wymagań kwalifikacyjnych dla bibliotekarzy, opłat za wypożyczanie książek; działania rzecznicze w MKiDN w sprawie projektu ustawy o bibliotekach; przygotowanie opinii skierowanej do MNiSW nt. uchylecia art. 117 ustawy „Prawo o szkolnictwie wyższym”; interwencje w sprawach OEiZK w Warszawie oraz Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. KEN w Warszawie.

8. Udział E. Stefańczyk w różnych spotkaniach, m.in. w MKiDN nt. standardów usług oferowanych przez biblioteki i domy kultury; w posiedzeniu Komitetu Społecznego ds. Paktu dla Kultury.

Istotnym elementem współpracy środowiskowej na rzecz promocji i rozwoju czytelnictwa, zwłaszcza z bibliotekami, są konkursy. W 2012 r. zrealizowano:

– IX edycję „Tygodnia Bibliotek”, która odbyła się pod hasłem „Biblioteka ciągle w grze”.

– IV edycję konkursu „Mistrz Promocji Czytelnictwa” (zwyciężyła MBP w Chrzanowie, II miejsce zajęła MBP w Cieszynie, zaś III miejsce – MBP w Wągrowcu oraz PiMBP im. A. Majakowskiego w Wejherowie).

– II edycję konkursu „Historyczne wędrówki z biblioteką”, na najlepsze działania popularyzujące książkę i wiedzę historyczną (zwyciężyła Książnica Beskidzka).

CEL SZCZEGÓŁOWY II.3. Zwiększenie udziału i znaczenia Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w bibliotecznych organizacjach międzynarodowych.

UDZIAŁ PRZEDSTAWICIELI SBP W KONFERENCJACH I SEMINARIACH MIĘDZYNARODOWYCH ORGANIZOWANYCH PRZEZ IFLA, LIBER, EBLIDA, IAML I INNYCH

Członek ZG Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska uczestniczyła w 20. posiedzeniu Rady EBLIDA i towarzyszącej obradom Rady międzynarodowej konferencji „Democracy Development in a new Media Environment” oraz w 78. Kongresie IFLA (11-17.08., Helsinki). Przewodniczący Sekcji Bibliotek Muzycznych – Stanisław Hrabia wziął udział w zebraniu Zarządu Głównego Międzynarodowego Stowarzyszenia Bibliotek Muzycznych IAML (2-3.03., Kraków) i Międzynarodowej Konferencji IAML (22-27.07., Montreal). Przewodnicząca SBP, Elżbieta Stefańczyk i Sekretarz Generalny, Marzena Przybysz, spotkały się z bibliotekarzami rumuńskimi (21.02; 08.11.).

CEL SZCZEGÓŁOWY II.4. Wzmocnienie pozycji Stowarzyszenia w bibliotekach macierzystych poprzez inicjowanie i realizację wspólnych działań oraz wyróżnienie bibliotek medalami i odznaczeniami SBP.

Honorowanie zasług i dorobku bibliotekarzy, w tym członków SBP (medale i odznaki stowarzyszeniowe, występowanie o odznaczenia państwowe).

CEL SZCZEGÓŁOWY II.5. Współpraca z uczelniami i szkołami w zakresie kształcenia bibliotekarzy.

Podjęcie działań dla opracowania systemu akredytacji profesjonalnej SBP dla różnych form kształcenia bibliotekarzy.

CEL III. Zwiększenie roli SBP w działaniach na rzecz integracji środowiska.

CEL SZCZEGÓŁOWY III.1. Doskonalenie form komunikacji ze środowiskiem z wykorzystaniem nowych technologii.

ROZWÓJ PORTALU SBP

W 2012 r. kontynuowano, dzięki grantowi z FRSI, rozwój portalu sbp.pl. Opracowano m.in. koncepcję nowych elementów strony głównej. Prowadzono na bieżąco aktualizację treści w zakładce „wiadomości”. Rozwijano kontakty ze strukturami SBP, współpracowano z bibliotekami, celem uzyskania od nich materiałów do wykorzystania na portalu. Powstała nowa zakładka „Dla bibliotekarzy akademickich”. Przeprowadzono głosowanie internetowe w konkursach na plakat „Tygodnia Bibliotek 2012” oraz „Bibliotekarza Roku”, systematycznie wydawano „Newsletter SBP”. Portal prezentowano na różnych spotkaniach (konferencjach, szkoleniach itp.). Opracowano strategię sprzedaży elektronicznej. Rozwinięto profil

na Facebooku oraz Twitterze. Dla użytkowników serwisu opracowano formularz do samodzielnego dodawania wiadomości. Rozbudowano archiwum cyfrowe SBP poprzez dodanie wydawanych, wybranych miesięczników. Udostępniono formularz zamawiania bezpłatnego oprogramowania dla małych bibliotek. Wprowadzono porady prawne, uruchomiono serwis Biblioteka w filmie/Film w bibliotece. Portal stał się podstawowym narzędziem komunikacji dla bibliotekarzy i struktur SBP.

CEL SZCZEGÓŁOWY III.2. Zwiększenie liczby młodych osób działających w SBP.

AKTYWIZACJA MŁODYCH BIBLIOTEKARZY – ORGANIZACJA VII FORUM MŁODYCH BIBLIOTEKARZY W ŁODZI

Organizatorami Forum, odbywającego się w dn. 11-12 września w Łodzi pod hasłem „Biblioteka jako marka” byli, obok ZG: Zarząd Okręgu Łódzkiego SBP, Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. J. Piłsudskiego w Łodzi, Biblioteka Politechniki Łódzkiej, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. T. Kotarbińskiego w Łodzi, Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego, Biblioteki Publiczne (Łódź-Widzew) oraz Instytut Książki i MAK+. W Forum uczestniczyło ponad 200 osób.

Czynnikami mającym wpływ na zwiększenie liczby członków SBP było też opracowanie programu ulg i bonusów oraz przyjęcie regulaminu jego wdrażania w 2013 r.

CEL IV. Działania na rzecz zwiększenia dostępu do różnych nowoczesnych form kształcenia i doskonalenia zawodowego dla każdego bibliotekarza.

CEL SZCZEGÓŁOWY IV.1. Monitorowanie potrzeb i możliwości kształcenia oraz doskonalenia zawodowego bibliotekarzy.

Mając na uwadze analizę potrzeb bibliotekarzy w zakresie kształcenia zawodowego grupa inicjatywna przedstawiła na posiedzeniu Prezydium ZG założenia i program działania sekcji zawodu bibliotekarza. Jednak ZG nie zdecydował się na powołanie nowej sekcji. Uzgodniono, że w razie konieczności, do rozwiązywania konkretnych problemów, powoływany będzie zespół zadaniowy.

CEL SZCZEGÓŁOWY IV.2. Zwiększenie możliwości podnoszenia poziomu wiedzy przez bibliotekarzy.

KATALOG BIBLIOTEK OFERUJĄCYCH MIEJSCA PRAKTYK I STAŻY DLA WOLONTARIUSZY

Kontynuowano prace nad zbieraniem danych do katalogu. Rejestrowane są w nim biblioteki wszystkich typów, oferujące odbycie praktyk i staży na zasadach wolontariatu, obecnie jest ich 151. Biblioteki rejestrujące się w katalogu zyskują możliwość: promocji zawodu bibliotekarza, poszerzenia oferty usług, rozwoju działalności edukacyjno-kulturalnej, podjęcia nowych inicjatyw służących promocji bibliotek w mediach lokalnych i ogólnopolskich, pozyskania nowych czytelników, doskonalenia umiejętności kadry bibliotecznej.

CEL SZCZEGÓŁOWY IV.3. Aktywny udział SBP we wspieraniu edukacji bibliotekarzy.

PRZYGOTOWANIE I ROZPOWSZECHNIANIE WYDAWNICTW METODYCZNYCH I DYDAKTYCZNYCH W FORMIE DRUKOWANEJ I/LUB ELEKTRONICZNEJ

W okresie sprawozdawczym wydano 11 numerów „Bibliotekarza” i „Poradnika Bibliotekarza”, 3 zeszyty w jęz. polskim oraz 1 zeszyt specjalny w jęz. angielskim „Przeglądu Bibliotecznego”, 2 zeszyty „Zagadnień Informacji Naukowej”. „Poradnik Bibliotekarza” był wzbogacony o dodatki tematyczne. Kontynuowano procesy digitalizacyjne czasopism SBP, opracowano także, we współpracy z Instytutem Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW, przy wsparciu finansowym MKiDN, wersję cyfrową serii Nauka – Dydaktyka – Praktyka.

Zastępcą redaktora naczelnego „Bibliotekarza” została dr Barbara Budyńska, pracownik Instytutu Książki i Czytelnictwa BN. Zmienił się skład Komitetu redakcyjnego czasopisma.

Ogółem w roku sprawozdawczym ukazały się 24 książki, w tym 11 w serii „Nauka – Dydaktyka – Praktyka”, 3 w serii „Biblioteki – Dzieci – Młodzież”, po 1 w seriach „Propozycje i Materiały”, „FO-KA”, „Bibliotekarze polscy we wspomnieniach współczesnych”, a także 5 pozycji w serii „Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza” oraz 2 publikacje poza seriami. Wykaz książek opublikowanych w I półroczu 2012 r. zaprezentowano w „Biuletynie Informacyjnym ZG SBP” nr 1, zaś w II półroczu – w rozdz. X niniejszego opracowania. Przygotowano także ofertę wydawniczą.

ORGANIZOWANIE KONFERENCJI, SEMINARIÓW I WARSZTATÓW

Podstawowymi formami działalności edukacyjnej i doskonalenia zawodowego bibliotekarzy oraz pracowników informacji naukowej były konferencje, seminaria, warsztaty, które ZG organizował we współpracy z sekcjami, komisjami, strukturami terenowymi SBP, bibliotekami wszystkich typów, uczelniami, fundacjami, placówkami opiniotwórczymi. Tematyka dotyczyła najistotniejszych zagadnień współczesnego bibliotekarstwa:

- Ewaluacja Strategii rozwoju SBP na lata 2010-2021 – warsztaty (1-2 marca, Warszawa).
- Cykl seminariów regionalnych „Mobilna edukacja w XXI w.” (marzec, 10 bibliotek pedagogicznych na terenie kraju).
- Badanie efektywności bibliotek; warsztaty dla instruktorów z bibliotek publicznych i pedagogicznych objętych badaniem pilotażowym nt. satysfakcji użytkowników (2-4 kwietnia, Sulejówek).
- Ochrona danych osobowych w bibliotece (28 marca, 16 maja, Warszawa).
- Docenić bibliotekę. Jak skutecznie prowadzić rzecznictwo (23-25.04., Warszawa).
- Savoir-vivre współczesnego bibliotekarza bez tajemnic – warsztaty w ramach XXVII Forum Sekcji Bibliotek Niepaństwowych Szkół Wyższych (9 maja, Gliwice).
- VI Bałtycka Konferencja „Zarządzanie i organizacja bibliotek” (17-18 maja, Gdańsk);
- VI Spotkanie Robocze Bibliotekarzy Katalogujących Muzykalia (30 maja, Warszawa, Centrum NUKAT, BUW).
- VII Forum Młodych Bibliotekarzy – „Biblioteka to marka” (11-12 września, Łódź).
- XIV Ogólnopolska Konferencja Bibliotek Niepaństwowych Szkół Wyższych, (13-14 września, Łódź).
- Konferencja „Kościelne zbiory muzyczne w bibliotekach polskich” (26-28 września, Gniezno).

– „Edukacja informacyjna i medialna. Archipelagi wiedzy” – konferencja ogólnopolska towarzysząca Jubileuszowi 95-lecia SBP (4-5 października, Warszawa, BUW).

– „Bibliografia regionalna w komunikacji publicznej”. Spotkanie Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej ZG SBP (18-19 października, Lublin).

– Warsztaty bibliofilskie (24 października, Warszawa).

– Warsztaty Facebooka i Twittera w bibliotekach – szanse i zagrożenia. Oferty biblioteczne w portalach społecznościowych (25 października, Warszawa).

– IV Ogólnopolska Konferencja Fonotek (25-26 października, Łódź).

– X Ogólnopolska Konferencja z cyklu „Automatyzacja Bibliotek Publicznych” pt. „Modele współpracy bibliotek publicznych – czy razem możemy więcej, szybciej, lepiej?” (7-8 listopada, Warszawa).

– Seminarium „Małe ojczyzny – historyczne wydawnictwa regionalne bibliotek” (30 listopada, Warszawa).

– Cykl konferencji regionalnych „Cyfrowa szkoła – czyli jaka?” (od 14 listopada do 6 grudnia, w pięciu bibliotekach pedagogicznych: w Toruniu, Warszawie, Katowicach, Białymstoku, Łodzi).

CEL V. *Zwiększenie prestiżu społecznego zawodu bibliotekarza.*

CEL SZCZEGÓŁOWY V.1. *Działanie na rzecz upowszechnienia nowego wizerunku zawodu bibliotekarza.*

KONKURS „BIBLIOTEKARZ ROKU 2011”

Konkurs przebiegał dwuetapowo. Po wytypowaniu bibliotekarzy w poszczególnych okręgach (etap I), laureaci wzięli udział w plebiscycie – głosowanie odbywało się na portalu sbp.pl (etap II). Zwycięzcą konkursu została Małgorzata Kęпка z okręgu śląskiego, st. kustosz, dyrektor Gminnej Biblioteki Publicznej w Koszarawie. W finałowej rozgrywce pokonała, głosami internautów, 13 konkurentów (zwycięzców konkursu na szczeblu wojewódzkim) z następujących okręgów: lubelskiego, zachodniopomorskiego, warmińsko-mazurskiego, podlaskiego, kujawsko-pomorskiego, dolnośląskiego, mazowieckiego, wielopolskiego, małopolskiego, pomorskiego, opolskiego, lubuskiego oraz łódzkiego. Przedsięwzięcie wsparte zostało środkami uzyskanymi z MKiDN. W realizację I etapu (wybór „Bibliotekarza Roku” na szczeblu wojewódzkim) włączyli się organizatorzy bibliotek.

CEL SZCZEGÓŁOWY PRZEKROJOWY. *Zwiększenie znaczenia SBP w działaniu na rzecz integracji środowiska bibliotekarskiego i wzmocnienia pozycji zawodu bibliotekarza.*

Kreowanie atrakcyjnego wizerunku SBP dla dotychczasowych i potencjalnych członków organizacji oraz bibliotek i innych instytucji.

Opracowanie programu ulg i bonusów dla członków SBP. Pozyskiwanie funduszy zewnętrznych na projekty realizowane przez struktury SBP.

INNE FORMY AKTYWNOŚCI ZG

NAGRODA NAUKOWA SBP im. ADAMA ŁYSAKOWSKIEGO ZA ROK 2011

Komisja Nagrody Naukowej rekomendowała ZG SBP uhonorowanie nagrodą książki dr Małgorzaty Korczyńskiej-Derkacz z Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego pt. *Państwowy Instytut Książki (1946-1949) i jego rola w rozwoju bibliologii, bibliotekarstwa i kultury książki*

w Polsce. Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego, 2011, 352 s. Książka jest rozprawą habilitacyjną autorki. ZG zatwierdził nagrodę na posiedzeniu w dniach 31 maja – 1 czerwca.

DZIAŁALNOŚĆ BIURA ZG

W ramach swoich zadań Biuro prowadziło: obsługę administracyjną władz SBP, zarządów okręgów i oddziałów, sekcji, komisji; obsługę finansowo-księgową działalności statutowej i gospodarczej SBP; organizację konferencji, seminariów, warsztatów afiliowanych przez ZG oraz poszczególne jego ogniwa; obsługę portalu sbp.pl. W zakresie upowszechniania wiedzy o działalności Stowarzyszenia, Biuro zredagowało „Biuletyny Informacyjne ZG SBP” nr 1-2 oraz „Newslettery SBP”, bieżące informacje o działalności Stowarzyszenia prezentowane były także na portalu sbp.pl oraz w „Przeglądzie Bibliotecznym” i „Bibliotekarzu”. Biuro prowadziło regularną dystrybucję książek i czasopism, a także kolportaż materiałów informacyjnych SBP (ulotki, plakaty, oferta wydawnicza) oraz plakatów Światowego Dnia Książki i Praw Autorskich. Bardzo ważnym elementem pracy Biura stało się pozyskiwanie środków na działalność Stowarzyszenia poprzez aplikacje do różnych programów. W 2012 r. uzyskano środki z MKiDN na: serwis Bibliofilm, dodatek Świat Książki Dziecięcej w „Poradniku Bibliotekarza”, organizację II Salonu Bibliotek podczas XXI Targów Książki Historycznej, Jubileusz 90-lecia SBP, realizację konkursu „Bibliotekarz Roku”. Doprowadzono także do podpisania kolejnej umowy z FRSI na realizację działań zwiększających potencjał Stowarzyszenia. Pozyskano grant z Narodowego Instytutu Audiowizualnego na kontynuację digitalizacji wydawnictw SBP. Ze środków MPiPS w ramach programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich uzyskano dotację na rozbudowę bazy członków, przeprowadzenie serii warsztatów oraz na konferencję z cyklu „Automatyzacja bibliotek publicznych”. Wydawnictwo SBP pozyskało wsparcie z uczelni na wydanie wielu pozycji. Podpisano umowy partnerskie z firmami: Aleph, Sokrates i MPLC oraz szereg umów barterowych.

PARTNERSTWO SBP W PROJEKCIE „BIBLIOTEKA NA TO CZEKA”

SBP podpisało umowę z Instytutem Pamięci Narodowej, na mocy której pozyskano kilka tysięcy książek historycznych i przekazano je do bibliotek publicznych. W akcję zaangażowane były biblioteki wojewódzkie.

SBP W SZKOLE REPREZENTACJI NGO

Sekretarz Generalny SBP Marzena Przybysz uczestniczyła, z ramienia SBP, w zajęciach Szkoły Reprezentacji oraz Szkoły Partycypacji NGO. Rozpoczęły się one w listopadzie 2011 r. i trwały do listopada 2012 r. Na spotkaniach omawiane były zagadnienia istotne dla rozwoju organizacji pozarządowych. Zajęcia odbywały się w miejscowościach pod Warszawą, w Katowicach, koło Bydgoszczy w Bochni.

PATRONATY SBP

W I półroczu roku sprawozdawczego SBP objęło swoim (bądź portalu sbp.pl) patronatem szereg przedsięwzięć, m.in.: III Warszawskie Targi Książki, II Targi Książki w Katowicach, VI Krajową Konferencję Nauczycieli Bibliotekarzy, seminarium „Informacja w świecie cyfrowym”, międzynarodowy konkurs plastyczny dla dzieci i młodzieży „Słoneczna Zakładka 2012 – moja ulubiona książka”, ogół-

nopolską konferencję naukową „Księgozbiory rozproszone. Losy księgozbiorów historycznych po II wojnie światowej”, międzynarodową konferencję „Dziecko w świecie książki i mediów”, „52 książki” inicjatywę czytelniczą, warsztaty „Bibliotekarka nowoczesną kobietą” dla kobiet pracujących w zawodzie bibliotekarza; przedsięwzięcia: „Odjazdowy Bibliotekarz”, „Żywa biblioteka Wrocław 2012”.

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI KOMISJI, SEKCJI I ZESPOŁÓW ZG SBP

W 2012 r. działały następujące komisje, sekcje i zespoły ZG SBP:

- Komisja ds. Edukacji Informacyjnej,
- Komisja Nowych Technologii,
- Komisja Ochrony i Konserwacji Zbiorów,
- Komisja Odznaczeń i Wyróżnień,
- Komisja Opracowania Rzeczowego Zbiorów,
- Komisja Zarządzania i Marketingu,
- Sekcja Bibliotek Muzycznych,
- Sekcja Bibliotek Naukowych,
- Sekcja Bibliotek Niepaństwowych Szkół Wyższych,
- Sekcja Bibliotek Pedagogicznych i Szkolnych,
- Sekcja Bibliotek Publicznych,
- Sekcja Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych,
- Sekcja Fonotek,
- Zespół do Spraw Bibliografii Regionalnej.

Działała również Rada Programowa Wydawnictwa SBP. W związku ze śmiercią jej długoletniego przewodniczącego – prof. dr hab. Marcina Drzewieckiego, nowym przewodniczącym Rady został prof. dr hab. Dariusz Kuźmina – dyrektor Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW.

Zarządy komisji, sekcji i zespołów są w dużej mierze odpowiedzialne za realizację przyjętej na Krajowym Zjeździe Delegatów SBP (Konstancin-Jeziorna, 31 czerwca 2009 r.) *Strategii SBP na lata 2010-2021*. Poniżej omówiono dokonania najbardziej aktywnych komisji, sekcji i zespołów w 2012 r. Pełne wersje sprawozdań dostępne są na stronach komisji, sekcji i zespołów na portalu www.sbp.pl.

KOMISJA ds. EDUKACJI INFORMACYJNEJ

Odbyło się jedno posiedzenie w trybie zdalnym oraz jedno tradycyjne. Wykonane prace:

- zorganizowano ogólnopolską konferencję „Edukacja informacyjna i medialna. Archipelagi Wiedzy” (Warszawa, 4-5 października), we współpracy z BUW;
- opublikowano polską wersję wytycznych IFLA pt. Guidelines on Information Literacy for Lifelong Learning [Kompetencje informacyjne w procesie uczenia się przez całe życie. Wytyczne], Jesus Lau (Ed.) – w formatach dla urzędzeń mobilnych;
- promowano edukację informacyjną (blogi, serwisy społecznościowe, czasopisma dla bibliotekarzy);
- aktywnie współpracowano z: portalem [sbp.pl](http://www.sbp.pl), Sekcją IFLA ds. Information Literacy, Biblioteką Pedagogiczną w Trzebnicy (realizacja cyklu spotkań poświęconych edukacji informacyjnej);
- Organizacja / współorganizacja / czynny udział:
  - seminarium „Informacja w świecie cyfrowym. Cyfrowy zasób dla nauki”, organizowanym przez Bibliotekę Wyższej Szkoły Biznesu w Dąbrowie Górniczej, w ramach cyklu „Informacja w świecie cyfrowym” (23 kwietnia) (<http://www.sbp.pl/artukul/?cid=4776&prev=260>);

- warsztaty z Wendy Holliday (Utah State University), (7 maja, BUW);
- warsztaty dla bibliotekarzy podczas III ogólnopolskiego kongresu bibliotek publicznych „Biblioteka z wizją” (11-12 października), pt. „Gotowi do odbioru – gotowi do nadawania. Kompetencje informacyjne i medialne na co dzień”.

KOMISJA NOWYCH TECHNOLOGII

Wykonane prace, podjęte zadania:

- administracja zasobem cyfrowym SBP w Zachodniopomorskiej Bibliotece Cyfrowej;
- współorganizacja i udział w X konferencji z cyklu „Automatyzacja Bibliotek Publicznych”;
- przygotowanie Raportu o stanie komputeryzacji bibliotek publicznych;
- współpraca ze Stowarzyszeniem Miasta w Internecie;
- udział w ogólnopolskiej akcji „Polska Cyfrowa Równych Szans”;
- prowadzenie podstrony Komisji na portalu SBP, bloga komisji, strony na Facebooku.

KOMISJA ODZNACZEŃ I WYRÓŻNIEŃ

W ciągu roku Komisja zorganizowała 8 spotkań, w trakcie których analizowano i opiniowano wnioski o odznaczenia i wyróżnienia zgłoszone do ZG SBP przez upoważnione ogniwa organizacyjne.

W okresie sprawozdawczym Komisja rozpatrzyła i zaopiniowała pozytywnie wnioski o następujące odznaczenia organizacyjne:

- Medal „Bibliotheca Magna Perennisque” (Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Krakowie, Główna Biblioteka Pracy i Zabezpieczenia Społecznego w Warszawie);

- Honorową Odznakę SBP (przyznano 17 osobom);

- Medal „W dowód uznania” (przyznano 65 osobom oraz 9 instytucjom).

Komisja rozpatrzyła i poparła wnioski o odznaczenia resortowe:

Medal Złoty Zasłużony Kulturze Gloria Artis (1 – dla SBP z okazji 95-lecia), Medal Srebrny Zasłużony Kulturze Gloria Artis (10), Medal Brązowy Zasłużony Kulturze Gloria Artis (4), Odznakę Honorową Zasłużony dla Kultury Polskiej (14), Złoty Medal Za Długoletnią Służbę (4), Dyplom Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Komisja poddała analizie regulaminy: Nadawania Godności Członka Honorowego SBP, Honorowej Odznaki SBP i zaproponowała Zarządowi Głównemu wprowadzenie zmian. Ewa Stachowska-Musiał (sekretarz Konkursu „Bibliotekarz Roku”) zajmowała się przebiegiem i podsumowaniem wyników konkursu.

KOMISJA ZARZĄDZANIA I MARKETINGU

Wykonane prace, podjęte zadania:

- współorganizowanie wraz z Ateneum – Szkołą Wyższą w Gdańsku, Biblioteką Gdańską PAN oraz Uniwersytetem Gdańskim VI Bałtyckiej Konferencji „Zarządzanie i Organizacja Bibliotek” ph.: „Bibliotekarze i czytelnicy w dobie nowych technologii i koncepcji organizacyjnych bibliotek” (17-18 maja, Gdańsk);
- przygotowywanie monografii pokonferencyjnej;
- wydanie 4. numeru czasopisma „Zarządzanie Biblioteką”;
- aplikacja (pozytywnie rozpatrzona) do MNiSW o wpisanie czasopisma „Zarządzanie Biblioteką” na listę czasopism punktowanych (4 punkty rankingowe);
- kontynuacja prac nad stroną internetową Komisji.

SEKCJA BIBLIOTEK MUZYCZNYCH. POLSKA GRUPA NARODOWA IAML

Organizacja spotkań roboczych i konferencji:

- VI Spotkania Roboczego Bibliotekarzy Katalogujących Muzykalia (30 maja, Warszawa, Centrum NUKAT, BUW);
- Konferencja „Kościelne zbiory muzyczne w bibliotekach polskich” (26-28 września, Gniezno, Muzeum Archidiecezjalne).

Działalność międzynarodowa w ramach IAML:

- organizacja dwudniowego zebrania Zarządu Głównego IAML (2-3 marca, Biblioteka i Fonoteka Instytutu Muzykologii UJ w Krakowie);
- przeprowadzanie procedury zgłaszania referatów oraz przygotowywanie programu konferencji IAML 2013 w Wiedniu;
- udział w konferencji Międzynarodowego Stowarzyszenia Bibliotek Muzycznych (22-27 lipca, Montreal).

Działalność informacyjna:

- kontynuacja prac nad informatorem „Biblioteki Muzyczne w Polsce”, dostępnym na stronie Sekcji Bibliotek Muzycznych (<http://www.iaml.pl/informator/>);
- przygotowanie raportu dla Instytutu Muzyki i Tańca „Biblioteki muzyczne i ośrodki dokumentacji muzycznej”;
- prowadzenie strony internetowej (www.iaml.pl) i listy dyskusyjnej (bibmuz@googlegroups.com).

SEKCJA BIBLIOTEK PEDAGOGICZNYCH I SZKOLNYCH

Wykonane prace, podjęte zadania:

- monitorowanie i opiniowanie bieżącej sytuacji bibliotek pedagogicznych (pismo do MEN w sprawie nowego rozporządzenia dotyczącego bibliotek pedagogicznych, pisma do władz samorządowych i miejskich w sprawach likwidacji filii bibliotek pedagogicznych i redukcji etatów nauczycieli bibliotekarzy w bibliotekach szkolnych);
  - organizacja we współpracy z magazynem „EduFakty Uczę Nowocześnie” konferencji w bibliotekach pedagogicznych:
    - Mobilna edukacja – XXI w. (marzec i październik, w 14 bibliotekach);
    - Cyfrowa szkoła – czyli jaka? (listopad – grudzień, w 5 bibliotekach);
  - Organizacja szkoleń i warsztatów dla członków redakcji serwisu Elektroniczna Biblioteka Pedagogiczna SBP:
    - warsztaty z zakresu pisania tekstów i pracy redakcyjnej Pokaż to słowami, (Agata Szczotka-Sarna, 19 maja);
    - jak przygotować profesjonalny tekst do gazety lub internetu, aby nie znudzić odbiorcy, uniknąć błędów i osiągnąć swój cel, (Janusz Wierzbicki, 23 listopada);
    - warsztaty Adresaci biblioteki. Identyfikacja. Potrzeby. Nastawienie, (Marek Jurowski, 24 listopada);
    - udział w pracach Zespołu ds. Opracowania wskaźników funkcjonowania bibliotek publicznych i pedagogicznych;
    - opublikowanie pierwszego numeru czasopisma elektronicznego „Biuletyn Nauczycieli Bibliotekarzy. E-learning w bibliotekach pedagogicznych” (wrzesień).
- Serwis Elektroniczna Biblioteka Pedagogiczna SBP przygotował i uruchomił we wrześniu 2012 r. na platformie Moodle Biblioteki Pedagogicznej w Toruniu kurs e-learningowy „Język angielski dla bibliotekarzy”, adresowany do wszystkich bibliotekarzy, objął patronatem 10 konferencji oraz jubileusz 90-lecia Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Krakowie.

SEKCJA CZYTELNICTWA CHORYCH I NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Przedstawiciele Sekcji wzięli udział w:

- międzynarodowej konferencji „O potrzebie zawodu biblioterapeuty?” organizowanej przez Polskie Towarzystwo Biblioterapeutyczne i Państwowe Pomaturalne Studium Kształcenia Animatorów Kultury i Bibliotekarzy we Wrocławiu oraz jubileuszu 15-lecia Polskiego Towarzystwa Biblioterapeutycznego (październik);
- zrealizowano wspólnie z WBPiCAK w Poznaniu, Polskim Towarzystwem Biblioterapeutycznym (Wrocław) i Centrum Kształcenia Biblioterapeutów:
  - 2 kursy biblioterapii I stopnia (34 osoby);
  - 1 kurs II stopnia (18 osób);
  - warsztaty z zakresu arteterapii (13 osób).

SEKCJA FONOTEK

Wykonane prace, podjęte zadania:

- zorganizowanie IV Ogólnopolskiej Konferencji Fonotek „Gromadzenie... i co dalej?” (25-26 października, Miejska i Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Łodzi – współorganizator konferencji). Planowane jest wydanie pełnych materiałów konferencyjnych;
- zorganizowanie kolejnego spotkania dotyczącego Narodowego Instytutu Audiowizualnego (9 lutego, siedziba Zarządu Głównego Stowarzyszenia Polskich Artystów Muzyków w Warszawie);
- kontynuowanie prac nad bibliografią polskiej fonografii.

Kontynuowano owocną współpracę z Sekcją Bibliotek Muzycznych SBP – Polską Grupą Narodową IAML.

ZESPÓŁ ds. BIBLIOGRAFII REGIONALNEJ

Wykonane prace, podjęte zadania:

- zorganizowanie 30. spotkania Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej jako ogólnopolskiej konferencji „Bibliografia regionalna w komunikacji publicznej” (18-19 października, Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie).

Kontynuowano tematykę dostępu do bibliografii regionalnych na stronie internetowej biblioteki, nazewnictwa i oferowanych użytkownikom kryteriów wyszukiwawczych. Rozpatrywano problemy bibliografii specjalnych oraz znaczenie i rolę retrospektywnych i bieżących bibliografii regionalnych w komunikacji społecznej. Zapoznano się z modułem służącym do tworzenia bibliografii regionalnej w systemie MAK+. Omówiono retrospektywną Bibliografię Lubelszczyzny 1801-1944. Przedstawiano dokonania w zakresie bibliografii regionalnych miejskich i powiatowych bibliotek publicznych w Białej Podlaskiej, Zamościu i Łęcznej oraz Biblioteki Pedagogicznej w Zamościu. Na wniosek uczestników konferencji przewodnicząca Zespołu wystosowała list do Zarządu Głównego w sprawie wsparcia Zespołu w ulepszeniu dostępności bibliografii regionalnych na stronach internetowych poszczególnych bibliotek.

Członkowie Zespołu współpracowali z Biblioteką Narodową w zakresie relacji i powiązań bibliografii regionalnych z bibliografią narodową, jak również z pozostałymi sekcjami i komisjami SBP, w tym szczególnie z Komisją Nowych Technologii oraz Komisją Opracowania Rzeczowego Zbiorów, Komisją Edukacji Informacyjnej przy realizacji zadań:

- informowanie o pracach i działaniach Zespołu oraz publikowanie wiadomości w Internecie (ogólnopolski portal bibliotekarski www.sbp.pl, strony własne bibliotek), w prasie fachowej (m.in. „Bibliotekarzu”, „Przeglądzie Bibliotecznym”,

„Biuletynie Informacyjnym ZG SBP”, „Newsletterze SBP” portalu www.sbp.pl oraz czasopismach regionalnych bibliotekarskich);

– uczestniczenie członków Zespołu w fachowych, krajowych konferencjach naukowych, seminariach, warsztatach, dotyczących bibliografii i różnorodnej problematyki bibliotekarstwa (automatyzacji, opracowania formalnego i rzeczowego, informacji regionalnej itp.).

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI OGNIW TERENOWYCH SBP

INFORMACJE ORGANIZACYJNE

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich na koniec 2012 r. liczyło 7430 członków, działających w 16 okręgach, 58 oddziałach i 300 kołach.

Podobnie jak w latach poprzednich znaczna większość (ok. 70%) członków rekrutowało się spośród pracowników bibliotek publicznych.

We wszystkich okręgach trwały prace nad bazą danych SBP. W dalszym ciągu część członków odmawiała podania wszystkich żądanych danych osobowych, w tym: roku urodzenia i spersonalizowanego adresu poczty elektronicznej. Baza danych jest jednym z celów określonych w *Strategii*, m. in. dla uporządkowania stanu liczbowego członków i opracowanego programu ulg i bonusów (otrzymanie ich połączone jest m.in. z zarejestrowaniem w bazie).

W ciągu 2012 r. w poszczególnych okręgach nastąpiły następujące zmiany organizacyjne:

OKRĘG DOLNOŚLĄSKI

W Oddziale Legnickim nastąpiło rozwiązanie koła w Bibliotece Miasta i Gminy Chocianów. W grudniu 2012 r. w Oddziale Wrocławskim swoją działalność zawiesiło koło przy Politechnice Wrocławskiej. Powodem były zmiany personalne, jest duże prawdopodobieństwo, że zostanie reaktywowane w nowym roku. Niekorzystne relacje panujące w Bibliotece pod Atlantami w Wałbrzychu przeniosły się na grunt Stowarzyszenia, co ujemnie wpłynęło na bieżącą działalność Oddziału Wałbrzyskiego. W listopadzie i grudniu 2012 r., zgodnie z harmonogramem przygotowań do Krajowego Zjazdu Delegatów, dokonano wyboru władz w kołach.

OKRĘG LUBUSKI

W Okręgu Lubuskim ogólna liczba kół nie zmieniła się, ale w Oddziale zielonogórskim ubył Koło przy MBP w Szprotawie, a powstało Koło Młodych przy Oddziale w Gorzowie Wlkp. Zrzesza ono bibliotekarzy z różnych typów bibliotek.

OKRĘG ŁÓDZKI

Rozwiązaniu uległo Koło w Zduńskiej Woli. Dzięki staraniom Koła w Miejskiej Bibliotece Łódź-Widzew działało tam dodatkowo nieformalne Koło Seniora. Prowadzono także rozmowy z Dyrektorem Miejskiej Biblioteki Publicznej w Pabianicach w celu reaktywowania tamtejszego Koła SBP.

OKRĘG MAŁOPOLSKI

W 2012 r. uchwałą o rozwiązaniu podjęło Koło w Gorlicach. Koło i Oddział w Tarnowie po dłuższym kryzysie odnowiły działalności i nastąpiła w nich stabilizacja pod względem kadrowym.

OKRĘG POMORSKI

W oddziale Słupskim SBP rozwiązaniu uległo Koło w Ustce.

OKRĘG ŚLĄSKI

W roku sprawozdawczym rozwiązano Koło przy MBP w Bytomiu a powołano Koło przy MBP w Zawierciu.

OKRĘG WARMIŃSKO-MAZURSKI

W roku sprawozdawczym powstało nowe Koło w Korszach, a zlikwidowano Koło w Dywitach.

OKRĘG ZACHODNIOPOMORSKI

W roku sprawozdawczym trwały starania o powołanie w strukturze Okręgu nowych kół. Prowadzono rozmowy z bibliotekarzami z muzeum w Stargardzie Szczecińskim i w Szczecinie nt. zorganizowania koła SBP, zakończono je utworzeniem Koła w grudniu 2012 r. Koło w Drawsku Pomorskim zostało zlikwidowane zgodnie z uchwałą nr 2/2012 Zarządu Oddziału w Koszalinie z dnia 23 maja 2012 r. Jesienią podjęto rozmowy z nową dyrekcją MBP w Drawsku na temat reaktywowania koła.

DZIAŁALNOŚĆ OGNIW TERENOWYCH

CEL I. Uzyskanie przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich realnego wpływu na kształtowanie polityki i praktyki bibliotecznej w Polsce.

OKRĘG DOLNOŚLĄSKI

W uzgodnieniu ze strukturami w terenie przygotowano stanowisko do Rozporządzenia MKiDN w sprawie wymagań kwalifikacyjnych do zajmowania określonych stanowisk w bibliotekach oraz do projektu formularza sprawozdawczości bibliotecznej K-03.

Zarząd Okręgu poparł wniosek Koła w Bibliotece Instytutu Psychologii i Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego do Rektora w sprawie przywrócenia pracownikom uczelni, zatrudnionym na stanowiskach starszego bibliotekarza i kustosza, prawa do urlopu wypoczynkowego w wymiarze 36 dni (urlop ten został przyznany prawomocnym wyrokiem sądu).

Przewodnicząca Okręgu brała udział w pracach komisji konkursowej, powołanej przez Prezydenta Wałbrzycha, na stanowisko dyrektora Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej Biblioteka pod Atlantami w Wałbrzychu.

Oddział Legnicki wydał opinię, na prośbę burmistrza Miasta i Gminy Chocianów, w sprawie powołania nowego dyrektora Biblioteki Publicznej Miasta i Gminy Chocianów.

Oddział Wrocławski (Koło w Dolnośląskiej Bibliotece Publicznej) wspólnie z Komisją Zakładową NSZZ „Solidarność” prowadziły rozmowy z Urzędem Marszałkowskim, w sprawie zasad wynagradzania pracowników zatrudnionych w instytucjach kultury, ze szczególnym uwzględnieniem Dolnośląskiej Biblioteki Publicznej.

Koło w Bibliotece Instytutu Psychologii i Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego wnioskowało do Rektora w sprawie zmian do Statutu Uniwersytetu Wrocławskiego mających usprawnić funkcjonowanie Biblioteki Uniwersyteckiej oraz w sprawie przywrócenia wspomnianego 36-dniowego urlopu.

OKRĘG LUBUSKI

Do Zarządu Głównego SBP przesłano uwagi Lubuskiego Okręgu oraz WiMBP im. C. Norwida w Zielonej Górze do projektu rozporządzenia w sprawie wymagań kwalifikacyjnych uprawniających do zajmowania określonych stanowisk w bibliotekach.

Dnia 27 sierpnia 2012 r. wpłynął od burmistrza Iłowej wniosek o wydanie opinii o kandydacie na stanowisko kierownika Miejskiej Biblioteki Publicznej w Iłowej. Okręg Lubuski wystosował pozytywną opinię popierającą kandydaturę Wiolety Korytko na to stanowisko.

OKRĘG ŁÓDZKI

Okręg Łódzki brał udział w inicjatywach ZG SBP, dotyczących tworzenia uregulowań prawnych mających wpływ na rozwój bibliotek i pozycję zawodu bibliotekarza, m.in. przesyłał opinie nt. Rozporządzenia MKiDN w sprawie wynagradzania pracowników instytucji kultury, Rozporządzenia MKiDN w sprawie organizacji i trybu przeprowadzania konkursu na kandydata na stanowisko dyrektora instytucji kultury, projektu arkusza sprawozdawczego GUS K-03 „Sprawozdanie biblioteki”. Opiniowano kandydatury na stanowisko dyrektorów bibliotek:

- Marzeny Sobali na stanowisko dyrektora Miejskiej Biblioteki Publicznej im. J. Lorentowicza w Pabianicach;
- Marianny Komorowskiej na stanowisko Dyrektora Gminnej Biblioteki Publicznej w Rogowie;
- Anny Izabeli Malinowskiej na stanowisko dyrektora Gminnej Biblioteki Publicznej w Rzgowie.

Oddział Łódzki w imieniu wszystkich dyrektorów miejskich bibliotek publicznych wystąpił z pismem do Wydziału Kultury m. Łodzi o sfinansowanie w 2013 r. jubileuszu bibliotek dzielnicowych (50 lat).

Przewodnicząca Oddziału Łódzkiego brała udział w konsultacjach nt. strategii rozwoju kultury w Łodzi.

Oddział Piotrkowski wyraził swoją opinię nt. zamiaru połączenia Gminnej Biblioteki Publicznej w Moszczenicy z innymi instytucjami kultury oraz z Ośrodkiem Sportu i Rekreacji.

Wszystkie oddziały brały udział w opiniowaniu i przekazywaniu do ZG SBP (za pośrednictwem Okręgu) opinii środowiska na temat projektów uregulowań prawnych, mających wpływ na rozwój bibliotek i pozycję zawodu bibliotekarza.

OKRĘG MAŁOPOLSKI

Udział Marii Marek i Marii Sosin (Zarząd Okręgu) w pracach komisji konkursowej na stanowisko dyrektora Miejskiej Biblioteki Publicznej w Zakopanem (wrzesień).

Zarząd Okręgu wystąpił z wnioskami o odznaczenie: Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Krakowie medalem „Bibliotheca Magna Perennisque” z okazji jubileuszu 90-lecia (wręczenie – listopad), Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Miechowie medalem „Bibliotheca Magna Perennisque”; przyznanie medali „Zasłużony Kulturze Gloria Artis” i medali „W dowód uznania” wyróżniającym się pracownikom MBP w Miechowie z okazji jubileuszu 90-lecia Książnicy (wręczenie planowane w 2013 r.).

OKRĘG MAZOWIECKI

Oddział w Ostrołęce opiniował kandydata na stanowisko dyrektora Gminnej Biblioteki w Rzęśniku. Oddział w Płocku zorganizował akcję protestacyjną przeciw zamiarowi likwidacji Biblioteki Pedagogicznej w Płocku.

Członkowie Zarządu Oddziału SBP w Płocku wzięli udział w konsultacjach społecznych programu współpracy Gminy Miasto Płock z organizacjami pozarządowymi pod hasłem „Partycypacyjne tworzenie Programu Współpracy z organizacjami pozarządowymi w Płocku” oraz w Forum Organizacji Pozarządowych pt. „Współpraca międzynarodowa organizacji pozarządowych – współpraca partnerska z Gminą Miasto Płock”.

Koło SBP przy MBP w Dębem Wielkim przedstawiło opinie w sprawie powołania nowego dyrektora GBP w Dębem Wielkim oraz wystosowała protest w sprawie Uchwały o zamiarze likwidacji Filii nr 2 MBP w Mińsku Maz. (Oddział w Siedlcach).

Koło SBP przy Bibliotece Pedagogicznej w Siedlcach przesało opinie/list otwarty w sprawie funkcjonowania bibliotek pedagogicznych w odpowiedzi na krytyczne wystąpienie skarbnika Urzędu Marszałkowskiego. List zamieszczono na portalu SBP oraz na stronie internetowej Biblioteki Pedagogicznej (Oddział w Siedlcach).

OKRĘG OPOLSKI

Zarząd Okręgu wystosował pismo do Marszałka Województwa Opolskiego Józefa Sebesty w sprawie zredukowania działalności filii bibliotek pedagogicznych na terenie województwa.

OKRĘG PODKARPACKI

Przemyski Oddział podjął działania interwencyjne w sprawie uposażenia i warunków pracy pracowników Przemyskiej Biblioteki Publicznej. Wystosowano pismo do Dyrektora PBP oraz do wiadomości prezydenta Przemysła, przewodniczącego Rady Miasta, Wydziału Kultury, Zarządu Okręgu SBP.

OKRĘG ŚLĄSKI

Zarząd Okręgu opiniował:

- projekt Rozporządzenia MKiDN na temat Narodowego Zasobu Bibliotecznego (10 kwietnia);
- projekt Rozporządzenia MKiDN w sprawie wynagradzania pracowników instytucji kultury (13 kwietnia);
- projekt Rozporządzenia MKiDN w sprawie wymagań kwalifikacyjnych do zajmowania określonych stanowisk w bibliotekach;
- Regulamin Organizacyjny Biblioteki Śląskiej (29 listopada).

Zarząd Okręgu przesłał do dyrektora Regionalnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli WOM w Rybniku dr. Romana Miruk-Mirskiego i do dyrektora Powiatowej Biblioteki Wojewódzkiej w Katowicach Marii Grabowskiej negatywne stanowisko w sprawie uchwały nr 3078/102/IV/2012 Zarządu Województwa Śląskiego z 6 listopada dot. zaakceptowania wniosków dyrektorów pedagogicznych bibliotek wojewódzkich o likwidację 6 filii.

OKRĘG ŚWIĘTOKRZYSKI

Zarząd Okręgu Świętokrzyskiego w ciągu roku opiniował i występował z wnioskami, w tym:

- trzykrotnie (tj. 21 i 28 września oraz 12 grudnia) zajmował stanowisko w sprawie powołania nowego dyrektora MGBP we Włoszczowie;
- opiniował projekty rozporządzenia MKiDN w sprawie wynagradzania i kwalifikacji do zajmowania określonych stanowisk w bibliotekach;
- opiniował projekt formularza K-03 GUS (dla ZG);
- przedstawiał wyjaśnienia w sprawie konkursu na „Bibliotekarza Roku”;
- opiniował kandydaturę A. Dąbrowskiego, dyrektora WBP/członka Zarządu Okręgu SBP, i występował z wnioskiem o nominację do Nagrody im. prof. A. Gieysztor;
- w sierpniu ZO zgłosił A. Dąbrowskiego do Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji na kandydata do Rady Programowej Radia Kielce (kandydatura została rozpatrzona pozytywnie i przyjęta).

OKRĘG WARMIŃSKO-MAZURSKI

Zarząd Okręgu zajmował stanowisko w sprawie likwidacji filii bibliotecznych w gminach: Miłki, Jeziorany, Świętajno (pow. olecki), Ełk, Grodziczno, Purda.

Wielokrotnie Dyrektor WBP w Olsztynie zasięgał informacji ustnej od przewodniczącej ZO SBP w sprawie wydania opinii na temat likwidacji filii bibliotecznych lub połączenia biblioteki z inną instytucją kultury. Zarząd Okręgu kilkakrotnie wysyłał oficjalne stanowisko w sprawie propozycji projektów rozporządzeń wykonawczych do ustaw. Ponadto Zarząd Okręgu wielokrotnie opiniował różnego rodzaju dokumenty dotyczące zmian organizacyjnych w różnego typu bibliotekach, w tym pedagogicznych i szkolnych.

Zarząd przygotowywał opinie na temat kandydatury Katarzyny Subotowicz na stanowisko dyrektora Miejskiej Biblioteki Publicznej w Gołdapi oraz dyrektora Miejsko-Gminnej Biblioteki Publicznej w Węgorzewie.

OKRĘG WIELKOPOLSKI

Zarząd Okręgu wydał opinie o kandydatach na dyrektora Biblioteki Publicznej w Perzowie (pow. kępiński).

OKRĘG ZACHODNIOPOMORSKI

Cecylia Judek spotkała się z Markiem Tałasiewiczem przewodniczącym Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego, przekazała informacje o sprawach bytowych bibliotekarzy, rozmowa dotyczyła m.in. konieczności regulacji płac (18 stycznia):

- prowadzone były konsultacje telefoniczne i udzielano porady dla dyr. Janiny Tylman z Dębna (15 lutego);
- korespondowano z burmistrzem Dębna w sprawie zamiaru odwołania dyr. Janiny Tylman (19 kwietnia);
- zgłoszono uwagi do Rozporządzenia MKiDN w sprawie wymagań kwalifikacyjnych do zajmowania określonych stanowisk w bibliotekach, autorstwa Agnieszki Borysowskiej z Koła nr 1 – projekt z dnia 18 maja 2012 r. do ZG SBP.

CEL II. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich ważnym (strategicznym) partnerem w tworzeniu społeczeństwa wiedzy.

OKRĘG DOLNOŚLĄSKI

Koło Nauczycieli Bibliotekarzy wspólnie z Zarządem Oddziału i Dolnośląską Biblioteką Pedagogiczną zorganizowało już szóstą konferencję naukową z cyklu „Szkolne Centra Multimedialne – nowy wymiar informacji – inna przestrzeń w bibliotece”. Członkowie koła czynnie włączyli się w prowadzenie warsztatów, które towarzyszyły kolejnej konferencji z cyklu „Biblioteka – Edukacja – Dydaktyka” pod hasłem „Biblioteki cyfrowe – organizacja, prawo, funkcjonowanie”.

OKRĘG LUBELSKI

Zarząd Okręgu był:

- współorganizatorem III Lubelskiego Forum Bibliotekarzy (8 maja, Lublin);
- organizatorem działań promocyjnych V edycji wojewódzkiego konkursu WBP w Lublinie „Książka Roku 2011” na piękną i wartościową książkę dotyczącą regionu lubelskiego;
- współorganizatorem z WBP w Lublinie prasowo-czytelniczego konkursu wiedzy o piłce nożnej „Polska gola!” oraz konkursu „Kraszewski. Wielki nauczyciel czytania”.

OKRĘG LUBUSKI

Koło przy Bibliotece Uniwersytetu Zielonogórskiego współuczestniczyło w przygotowaniu przez Bibliotekę UZ wystawy „Opowieść o przemijaniu” – wystawa fotografii artysty Leszka Krutulskiego (kampus B). Włączone zostało w akcję „Otwarte drzwi”, promującą Uniwersytet Zielonogórski, adresowaną do uczniów szkół średnich, przyszłych studentów uniwersytetu – prezentacja zbiorów, lekcje biblioteczne; współpracowało w czerwcu przy organizowanym corocznie przez Uniwersytet Festiwalu Nauki. W 2012 r. hasłem przewodnim Festiwalu była „Ekologia”. Bibliotekarze prezentowali 5 czerwca zbiory Biblioteki z zakresu ekologii i ochrony środowiska na Festynie Naukowym. 6 czerwca odbywały się prezentacje zbiorów, lekcje biblioteczne dla uczniów szkół średnich na terenie Biblioteki. Festiwalowi towarzyszyły wystawy: „Najpiękniejszy ze światów” – tematyczna wystawa ze zbiorów biblioteki; „Profesor Marian Kaźmierkowski – doktor Honoris Causa Uniwersytetu Zielonogórskiego” – wystawa dorobku naukowego z okazji nadania tytułu „Z NATURY – gwasze i rysunki” – wystawa i wykład w Bibliotece Sztuki (Stanisław Kortyka).

OKRĘG ŁÓDZKI

Sekcja Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych zorganizowała XIV edycję konkursu plastycznego „Sztuka jak Balsam”, pod hasłem „Świat i ja”. Kontynuowała współpracę z Fundacją „Jaś i Małgosia” (całoroczna organizacja warsztatów różnego typu dla podopiecznych fundacji). Przewodnicząca Sekcji wzięła udział w jury konkursu recytatorskiego dla pensjonariuszy Domów Pomocy Społecznej w Filii nr 13 – DPS „Włókniarz” oraz wygłosiła prelekcję „Tajemnice i zwyczaje Nocy Świętojańskiej” dla czytelników Biblioteki PZN Oddział Łódź.

Sekcja Edukacji Młodego Czytelnika współrealizowała projekt „Łódzkie Biblioparty. 90. urodziny bibliotek dla dzieci”. W ramach projektu odbyły się następujące spotkania:

- z udziałem autorki książek dla dzieci Joanny Olech w „Kinderplanecie” (Manufaktura);
- z udziałem autora książek dla dzieci Grzegorza Kasdepke w „Akademii Atrakcji”;
- z udziałem autora książek dla dzieci Grzegorza Kasdepke w „Tęczowym Raju” (Dąbrowa);
- z udziałem autorki książek dla dzieci Agnieszki Frączek w „Tęczowym Raju” (Bałuty);
- z udziałem autorki książek dla dzieci Anny Czerwińskiej w „Agatce”;
- „Łódzka Szkoła Filmowa czyta dzieciom – czytanie jest OK!”. Impreza głośnego czytania dla dzieci pod hasłem: „Kamera stop – teraz czytamy” przeprowadzona w czasie trwania XI Ogólnopolskiego Tygodnia Czytania Dzieciom;
- debata „Dziecko & Książka” na temat postaw współczesnego dziecka wobec książki, czytania i biblioteki.

Udział członków Sekcji w działaniach związanych z projektem „Łódzkie Biblioparty”. Koło w Bełchatowie prowadziło lekcje biblioteczne dla szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych dotyczące korzystania ze zbiorów biblioteki oraz tematyczne, przygotowane w oparciu o zbiory czytelnicy i wypożyczalni, organizowane dla uczniów wszystkich typów szkół. Koło współorganizowało też 4 wystawy, na których eksponowano prace wykonane przez uczestników warsztatów malarskich i fotograficznych.

OKRĘG MAŁOPOLSKI

Podejmowane działania odbywają się najczęściej w ramach inicjatyw i programów realizowanych we współpracy z władzami samorządowymi oraz lokalnymi organizacjami i stowarzyszeniami. Są to: spotkania z twórcami, wystawy, konkursy, imprezy kulturalne, akcje o charakterze edukacyjnym, udział w składach jury konkursów literackich i inne.

W 2012 r. Koło w Bochni uczestniczyło w realizacji: projektu „W krainie uśmiechniętej książki”, akcji „Cała Bochnia czyta dzieciom”, „Cały Wiśnicz czyta dzieciom”, promocji twórczości lokalnych artystów (wystawy), wakacyjnego konkursu – „Zwierzęta naszych bajek” (dofinansowanego ze środków samorządowych).

Koło w Brzesku było współorganizatorem prezentacji multimedialnej poprzedzającej projekcję filmu „Powtórzenie pamięci” o pierwszym polskim transporcie do Auschwitz (na podstawie materiałów źródłowych Działu Bibliograficzno-Informacyjnego); członkowie Koła uczestniczyli w organizacji „Pierwszego Miesiąca Papieskiego” (wykłady, wystawy, spotkanie z O. Janem Górą), warsztatów językowych, kursów komputerowych, wystaw i wykładów dotyczących historii miasta.

OKRĘG MAZOWIECKI

Działania krajowe. Struktury SBP w Okręgu Mazowieckim organizują wspólnie z bibliotekami, szkołami, samorządami oraz innymi organizacjami wiele imprez kulturalnych, edukacyjnych, artystycznych, stwarzających możliwość aktywnego, kreatywnego uczestnictwa społeczności lokalnej w kulturze i w życiu społecznym. Niektóre działania były realizowane w trakcie Tygodnia Bibliotek. Wybrane przykłady:

Zarząd Oddziału Ciechanowskiego SBP wspólnie z pracownikami Biblioteki Regionalnej PBP w Ciechanowie zorganizował cztery spotkania z cyklu „Z bibliotecznej półki...”, poświęcone głównie historii Ziemi Ciechanowskiej.

Oddział w Ostrołęce zorganizował wspólnie z MBP w Ostrołęce oraz ze Stowarzyszeniem Przyjaciół Bibliotek i Książki w Ostrołęce kolejną Debatę Literacką pod hasłem „Poeci małych ojczyzn”. Wspólnie z Kołem SBP w Myszyńcu oraz bibliotekami publicznymi organizuje od 1984 r. konkursy recytatorskie i poetyckie dla dzieci i młodzieży „Kurpie Zielone w literaturze” w trzech kategoriach. Jest on organizowany na terenie 11 gmin kurpiowskich zlokalizowanych w woj. mazowieckim, podlaskim i warmińsko-mazurskim.

Oddział w Płocku był wyjątkowo aktywny. Członkowie SBP uczestniczyli w realizacji wielu konkursów i przedsięwzięć, m.in. XXIV Ogólnopolskiego Konkursu Poetyckiego „O Liść Dębu”; w 2012 r. Oddział SBP w Płocku w ramach współorganizowania konkursu ufundował nagrodę finansową Monice Gromali z Nowego Sącza za wiersz „La Negazione di Pietro”. Członkowie SBP uczestniczyli również w organizacji regionalnego Konkursu Recytatorskiego im. Janusza Korczaka dla dzieci i młodzieży „Pięknie być człowiekiem”, Ogólnopolskiego Konkursu Literackiego dla Dzieci i Młodzieży „Młodzi Twórcy Literatury” na temat „Mój ideał wychowawcy” i w wielu innych. Towarzyszyły im liczne imprezy literackie. W ramach obchodów Roku Władysława Broniewskiego oraz Roku Janusza Korczaka Oddział SBP uczestniczył w organizacji spotkań autorskich, happeningów, wystaw.

Członkowie SBP brali udział w organizacji imprez plenerowych promujących czytelnictwo, takich jak: akcja Narodowego Czytania „Pana Tadeusza” na płockim Rynku Starego Miasta; impreza plenerowa „Czytać wypada, czyli książek parada”, podsumowująca Ogólnopolski Tydzień Czytania Dzieciom w Płocku w ramach Kampanii Fundacji ABCXXI „Cała Polska Czyta dzieciom”; Indyjski Piknik Rodzinny zrealizowany w ramach projektu „Wirtualna podróż marzeń – Indie”; „Piknik literacki z Dorotą Gellner – rodzinne spotkania z książką” zrealizowany w ramach Dni Historii Płocka; „Kiedy babcia była mała”, impreza plenerowa o charakterze rodzinnym; „Piknik literacki” z Ewą Chotomską i Andrzejem Grabowskim („Ciotka Klotka i Pan Tik-Tak w Płocku”).

W Oddziale w Siedlcach członkowie Koła przy Pedagogicznej Bibliotece w Siedlcach zorganizowali konkurs dla dzieci – ilustracje do książki I. Filipczak *Wakacje z dziadkiem* oraz wystawę publikacji o tematyce sportowej „Biblioteka ciągle w grze”.

W Oddziale Warszawskim członkowie SBP w kołach przy BUW, BN, CBR, CBS, CBW zorganizowali wiele spotkań na tematy bibliotekarskie (m.in. relacje z wizyt w bibliotekach zagranicznych), literackie, edukacyjne. Szczególnym uznaniem cieszą się cykliczne spotkania w BUW „Pod otwartą książką”. Szczegółowe informacje o licznych spotkaniach w sprawozdaniu Oddziału Warszawskiego SBP.

Współpraca międzynarodowa. W 2012 r. czterech członków SBP było członkami sekcji IFLA. Sekretarz koła BUW Zuza Wiorogórska jest członkiem komisji Information Literacy (Edukacji Informacyjnej), dwie inne członkinie koła SBP w BUW także działają w strukturach IFLA: Matylda Filas (Sekcja Czasopism i innych Wydawnictw Ciągłych = Serials and Other Continuing Resources) oraz Lillianna Nalewajska (Sekcja Usług Informacyjnych – Reference and Information Services). Tomasz Makowski (Koło SBP w Bibliotece Narodowej) jest członkiem Komitetu Stałego Sekcji Bibliotek Narodowych. W 2012 r. w światowym kongresie IFLA w Helsinkach wzięli udział członkowie SBP: Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska (wyjazd finansowany przez SBP), Tomasz Makowski, Zuza Wiorogórska, Lillianna Nalewajska, Matylda Filas (wyjazdy finansowane odpowiednio przez BN i BUW).

16 maja w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w Warszawie J. Pasztaleniec-Jarzyńska wygłosiła w języku angielskim referat *Librarians' Education in Poland* dla bibliotekarzy zagranicznych przebywających w Polsce w ramach wizyty studyjnej programu „New media in Education and Professional Development of Librarians”.

OKRĘG PODLASKI

Białostocki Oddział SBP napisał projekt i po otrzymaniu dotacji z miasta wydał wspólnie z Książnicą Podlaską im. Łukasza Górnickiego w Białymstoku „Bibliografię województw: białostockiego, łomżyńskiego i suwalskiego za lata 1990-1992”.

Oddział Białostok współorganizował z biblioteką powiatu białostockiego oraz Białostockim Oddziałem Towarzystwa Opieki nad Zabytkami konkurs fotograficzny „Wczoraj i dziś. Dziedzictwo kulturowe powiatu białostockiego i Białegostoku” w ramach Europejskich Dni Dziedzictwa 2012 „Tajemnice codzienności”. Bibliotekarze z Koła Białostok byli członkami komisji konkursowej oraz współredagowali książkę, prezentującą prace konkursowe: „Europejskie Dni Dziedzictwa 2012 Wczoraj i dziś. Dziedzictwo kulturowe powiatu białostockiego i Białegostoku”.

OKRĘG POMORSKI

Zarząd Okręgu zorganizował w 2012 r. konferencję naukową poświęconą jubileuszowi 95-lecia SBP nt. „Ekologia informacji w środowisku regionalnym”. Zwieńczeniem tej konferencji była publikacja pod tym samym tytułem, wydana przez Oddział Słupski.

Koło Bibliotekarzy Szkolnych w Wejherowie (Oddział w Gdańsku) zorganizowało spotkanie informacyjno-szkoleniowe skierowane do nauczycieli awansujących (osobno dla każdego stopnia awansu). Cz.1 – omówienie i rozdanie oferty biblioteki. Cz.2 – szkolenie nt. „Awans zawodowy nauczycieli” oraz szkolenie nt. skonstrum zbiorów bibliotecznych.

W Bibliotece Głównej UG odbyło się spotkanie nt. „Prawo autorskie i własności intelektualnej”, które poprowadził mecenas Krzysztof Gotkowicz, reprezentujący Kancelarię Prawną Gotkowicz Kosmus Kuczyński i Partnerzy Adwokaci.

W minionym roku Okręg Pomorski SBP w Słupsku współpracował z samorządem lokalnym, instytucjami państwowymi, kulturalnymi i organizacjami pozarządowymi. Wymienić tu należy projekty wydawnicze, z którymi związane były inne placówki działalności kulturalnej. Wydawnictwo zaplanowane i zrealizowane przez Oddział Słupski pt. Ekologia informacji w środowisku regionalnym zwieńczyło konferencję naukową, która odbyła się 20 września 2012 r. pod tym samym tytułem, a której głównymi animatorami byli bibliotekarze Koła Bibliotek Naukowych i Fachowych. Publikacja ta mogła zostać wydana dzięki dofinansowaniu przez Urząd Miejski w Słupsku oraz wsparciu finansowemu Rektora Akademii Pomorskiej w Słupsku. Należy tu wspomnieć, że autorami trzech referatów byli członkowie Słupskiego Oddziału SBP. Projekt ten został zrealizowany przez Stowarzyszenie (Zarząd Okręgu i Zarząd Oddziału Pomorskiego SBP) oraz Bibliotekę Uczelnianą Akademii Pomorskiej w Słupsku.

Zarząd Okręgu Pomorskiego interweniował w sprawie faktu niepowołania przedstawiciela SBP w skład komisji konkursowej podczas wyboru dyrektora MBP w Gdyni. Interwencja ZO powiodła się i w składzie komisji konkursowej uczestniczył przedstawiciel SBP – Marian Skomro.

Przedstawiciele Oddziału Słupskiego SBP uczestniczyli w komisji konkursowej dotyczącej wyboru dyrektora MBP w Słupsku.

CEL III. Zwiększenie roli Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w działaniach na rzecz integracji środowiska.

OKRĘG DOLNOŚLĄSKI

Zarząd Oddziału wrocławskiego zorganizował dwudniową wycieczkę edukacyjno-integracyjną do Pragi oraz spotkanie integracyjne dla członków Oddziału.

OKRĘG KUJAWSKO-POMORSKI

Zarząd Oddziału SBP w Toruniu włączył się czynnie w realizację programu „Tydzień Bibliotek”. Do obchodów przystąpiły wszystkie koła. Do najciekawszych akcji można zaliczyć:

– Koło w Brodnicy zorganizowało „Festiwal książki” i konkurs powiatowy „Czy znam i wiem?”;

– Koło w Golubiu-Dobrzyniu zorganizowało imprezę poświęconą pamięci Czesława Niemena, Anny German i Marka Grechuty pt. „Ocalić od zapomnienia” oraz spotkanie bibliotekarzy z Kołami Gospodyń Wiejskich, połączone z wystawą rękodzieła artystów – amatorów;

Koło w Grudziądzu przygotowało cykl imprez pt. „Literackie teatrałki”. Obejmował on m.in. „Konkurs Młodego Aktora”.

We wszystkich kołach oddziału w różnych formach miały miejsce imprezy i uroczystości „Dnia Bibliotekarza i Bibliotek”, np. bibliotekarze powiatu radziejowskiego urządzili spotkanie na statku na jeziorze Gopło i w „Mysiej Wieży”. Wyjątkowo uroczyste, Zarząd Okręgu i Oddziału SBP, przy poparciu i z udziałem władz samorządowych województwa i miasta oraz dyrekcji Biblioteki w Grudziądzu, z okazji 100-lecia tej Książnicy i kojarzącym się z tym jubileuszem 95-lecia Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, zorganizowali Wojewódzki Dzień Bibliotekarza. Uczestniczyli w nim członkowie kół i bibliotekarze niezrzeszeni z całego województwa kujawsko-pomorskiego.

OKRĘG LUBELSKI

– Wykład Romana Zająca z KUL „Komandosi i rebelianci – biblijna wizja aniołów, wiernych i tych upadłych” (Koło Akademickie, Oddział Lublin);

– Współorganizacja szkolenia prawnego nt. ustawy o prowadzeniu działalności kulturalnej, rozporządzenia w sprawie wynagrodzeń kwalifikacyjnych (Koło Opole Lubelskie, Oddział Lublin);

– Organizacja 7-dniowego wyjazdu szkoleniowego do Estonii i Finlandii (Koło Miejskie, Oddział Lublin);

– Organizacja 1-dniowego wyjazdu do Sandomierza (Oddział Chełm);

– Organizacja 1-dniowego wyjazdu integracyjnego do Chełma (Koło Świdnik, Oddział Lublin);

– Organizacja 1-dniowego wyjazdu szkoleniowego do miejscowości Kurozwęki (Koło Puławy, Oddział Lublin);

– Organizacja 1-dniowego wyjazdu szkoleniowego do Puław i Dębłina (Koło Akademickie, Oddział Lublin);

– Organizacja 1-dniowego wyjazdu szkoleniowego do Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego i Centrum Nauki Kopernik (Koło Miejskie, Oddział Lublin);

– Organizacja 1-dniowego wyjazdu szkoleniowego do MBP w Białej Podlaskiej (Koło Lubartów, Oddział Lublin).

OKRĘG LUBUSKI

– Zarząd Oddziału SBP w Gorzowie Wlkp. zorganizował jednodniową wycieczkę do Parku Mużakowskiego;

– Koło w Międzyrzeczu – wycieczkę do Dreżna i Miśni;

– Koło PBW w Zielonej Górze – wycieczkę do Muzeum Środkowego Nadodrza w Świdnicy;

– Koło w Lubsku – wycieczkę do Karpacza;

– Z udziałem członków SBP zorganizowano „Przegląd Pasji Twórczych Bibliotekarzy 2012” w Zarach;

– Organizowano bibliotekarskie spotkania integracyjne ph. „Kino-Teatr-Muzeum-Wystawa-Plener”.

OKRĘG ŁÓDZKI

Członkowie Oddziału z bibliotek: Politechniki Łódzkiej, MBP Łódź-Widzew, Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej i WBP im. J. Piłsudskiego włożyli wiele pracy w organizację VII Forum Młodych Bibliotekarzy, które w 2012 r. odbyło się w Łodzi pod hasłem „Biblioteka jako marka”.

Oddział sponsorował nagrody w konkursach:

– „Poezja nastolatków” – kolejna edycja organizowana przez Filię nr 6 MBP Łódź-Widzew. Konkurs tradycyjnie zaowocował wydaniem tomiku poetyckiego;
– XV Wojewódzki Konkurs Poetycki im. K. K. Baczyńskiego w Ozorkowie – również ukazał się tomik pokonkursowy.

Dofinansował także:

– wycieczkę po Łodzi Koło w MBP Łódź-Polesie (opłata za przewodnika);
– Dzień Bibliotekarza w Pubie „Biblioteka” i Andrzejki w Karczmie „Raz na wozie”.

Opłacał także ubezpieczenia turniejów piłkarskich – BIBLIOCUP, zorganizowanych przez Koło w MBP Górna.

OKRĘG MAŁOPOLSKI

Działania na rzecz integracji środowiska w okręgu małopolskim przybierają najczęściej formę różnego rodzaju spotkań, wyjazdów integracyjnych, wycieczek, jubileuszy. Formą integracji środowiska są także spotkania wspominkowe (poświęcone tym, którzy odeszli) i opłatkowe.

W 2012 r. Oddział i Koło w Nowym Sączu zorganizowały wyjazd do Regionalnego Centrum Kulturalno-Bibliotecznego w Brzesku.

Oddział w Krakowie był organizatorem wyjazdu integracyjno-turystycznego do Katalonii, a Koło Grodzkie w Krakowie – wycieczki do Pieskowej Skały i Ojcowa.

OKRĘG MAZOWIECKI

„Tydzień Bibliotek i Dzień Bibliotekarza”. Z inicjatywy Zarządu Głównego SBP obchodzona była IX edycja Tygodnia Bibliotek pod hasłem „Biblioteka ciągle w grze”. Wszystkie struktury SBP zaangażowane były wspólnie z bibliotekami w organizację imprez promujących biblioteki i bibliotekarzy. Na uznanie zasługuje liczba imprez, ich oryginalność i atrakcyjność, udział mieszkańców i władz samorządowych. Szczegółowe informacje o bardzo licznych imprezach – w sprawozdaniach poszczególnych oddziałów (8-15 maja).

Oddział w Ciechanowie włączył się do wielu akcji, tj. powiatowy konkurs recytatorski z cyklu „Słowa Bliskie Młodym” pt. „Różne odcienie miłości w twórczości Z. Krasińskiego”, powiatowy konkurs plastyczny pt. „Kolorowy świat zwierząt”, wystawy okolicznościowe, konkursy literackie i plastyczne, głośne czytania, lekcje biblioteczne.

Oddział w Ostrołęce oraz Koła SBP brały udział i współorganizowały „Dzień Bibliotekarza i Bibliotek” w wielu bibliotekach objętych działaniem Oddziału Ostrołęckiego. Powiatowe obchody odbyły się tym razem w Baranowie. W Kole w Ostrowi Maz. „Dzień Bibliotekarza” zorganizowano w formie Pikniku Czytelniczego; w Wyszku – w formie wycieczki do Augustowa; w Makowie Maz. w formie wyjazdu integracyjnego do Pułtuska.

Oddział w Płocku czynnie organizował uroczyste spotkania w sali widowiskowej Spółdzielczego Domu Kultury, w których uczestniczyli prezydent miasta, przedstawiciele władz lokalnych oraz instytucji kultury i oświatowych. W „Tygodniu Bibliotek” Oddział Płocki i koła zorganizowały wiele atrakcyjnych imprez, spotkań, konkursów.

Oddział w Radomiu wspólnie z MBP zorganizował uroczyste obchody „Dnia Bibliotekarza i Bibliotek” z udziałem prezydenta miasta, starosty i innych przedstawicieli władz samorządowych oraz instytucji kultury oświatowych.

Oddział w Siedlcach, podobnie, jak w Ciechanowie, nie zorganizował specjalnej imprezy z okazji „Dnia Bibliotekarza i Bibliotek”. W „Tygodniu Bibliotek” niektóre koła organizowały spotkania, konkursy czytelnicze, a w Kałuszynie zorganizowano rajd rowerowy „Odjazdowy Bibliotekarz”.

Oddział w Warszawie zorganizował spotkanie integracyjne z Okazji „Dnia Bibliotekarza” i „Tygodnia Bibliotek” w Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy. W niektórych kołach organizowane były wspólnie z bibliotekami wystawy, imprezy czytelnicze, spotkania autorskie.

Wycieczki/wyjazdy studyjne. Oddział w Ciechanowie zorganizował wycieczkę szkoleniową do Płocka.

Oddział w Ostrołęce zorganizował dwie wycieczki: wyjazd studyjny na Żmudź, Kurlandię i do Rygi, trzydniowy wyjazd studyjny do Kalisza, Gołuchowa i Ruszowa śladami wielkich twórców polskiej literatury oraz jednodniowy wyjazd do bibliotek w Białymstoku.

Zarząd Oddziału SBP w Płocku zorganizował dla swoich członków wyjazd studyjny do Białowieży.

Oddział Warszawski zorganizował wyjazd studyjny do Płocka „Śladami Władysława Broniewskiego” oraz jesienny spacer po cmentarzach i zabytkach Woli.

Promocja SBP. Oddział SBP w Płocku uczestniczył w II pikniku zorganizowanym podczas „Dnia Płockich Inicjatyw Pozarządowych”, na którym członkowie SBP prezentowali działalność Stowarzyszenia, promowali czytelnictwo najmłodszych oraz przeprowadzili akcję „Wymień książkę”.

SBP w bibliotekach, nowe siedziby, jubileusze bibliotek. Oddział w Radomiu uczestniczył w otwarciu nowej siedziby Gminnej Biblioteki Publicznej w Zakrzewie oraz w otwarciu filii nr 6 MBP w Radomiu po gruntownym remoncie budynku.

Przedstawiciele Oddziału Warszawskiego uczestniczyli w jubileuszu filii nr 75 „Pod Skrzydłami” i Warszawskiej Galerii Eklibrisu (Biblioteka Publiczna Dzielnicy Ochota m.st. Warszawy).

Działania na rzecz integracji innych środowisk. Oddział w Płocku, podobnie jak w roku ubiegłym, współorganizował działania kierowane do osób starszych i niepełnosprawnych w cyklu „Muzyka terapią dla każdego” (adresowanym głównie do pacjentów Dziennego Oddziału Psychiatrycznego Szpitala św. Trójcy w Płocku oraz do członków Stowarzyszenia Przeciwdziałania Patologii Społecznej „Między ludźmi” w Płocku) oraz spotkania „W kręgu dziewięciu muz” adresowane do osób starszych, niepełnosprawnych.

OKRĘG OPOLSKI

Zarząd Okręgu współpracował z opolskimi bibliotekami przygotowując Opolskie obchody „Tygodnia Bibliotek”. Przedstawiciele Zarządu Okręgu uczestniczyli w przedsięwzięciach organizowanych przez Koła SBP, m.in. uroczystościach w Nysie z okazji Bibliotekarza Opolszczyzny. Bibliotekarzem Opolszczyzny została Halina Kaletowska, instruktor w Miejskiej i Gminnej Bibliotece Publicznej w Nysie.

OKRĘG PODKARPACKI

Okręg w Rzeszowie po raz piąty zorganizował konkurs na najlepiej zrealizowany „Tydzień Bibliotek”. Ufundowano dwa puchary i trzy dyplomy dla wyróżnionych bibliotek.

Koło Rzeszów-Miasto było współorganizatorem dwóch wycieczek integracyjnych, środowiskowych do Zamościa oraz dwudniowego wyjazdu w Bieszczady.

OKRĘG PODLASKI

Oddział SBP w Łomży zorganizował spotkanie integracyjne, które uatrakcyjnił spływ kajakowy Krutynią (19-20 czerwca).

Oddział SBP w Suwałkach z okazji Dnia Bibliotekarza zorganizował II rajd rowerowy „Odjazdowy bibliotekarz w Suwałkach”. Włączył się w ten sposób w ogólnopolską akcję promującą czytelnictwo, zdrowy wypoczynek a zwłaszcza aktywizującą bibliotekarzy i czytelników.

Oddział w Białymstoku zorganizował m.in. wyjazd integracyjny bibliotekarzy i emerytów do Ciechanowca.

OKRĘG POMORSKI

Największą imprezą integracyjną w regionie jest Pomorski Dzień Bibliotekarza. W 2012 r. zorganizowany był wspólnie przez ZO Pomorskiego oraz Zarządy Oddziałów w Gdyni i Słupsku. Uroczystość odbyła się w Centrum Szkolenia

Marynarki Wojennej w Ustce. Wzięło w nim udział ok. 100 bibliotekarzy, z całego Okręgu. Z okazji święta wręczono zasłużonym bibliotekarzom odznaczenia Wojewody Pomorskiego, Zarządu Głównego SBP, a także prezydenta Miasta Słupska (12 maja). Oddział w Gdańsku zorganizował, pierwszą w historii SBP w Okręgu Pomorskim, zabawę karnawałową dla bibliotekarzy. Zainicjowali ją młodzi bibliotekarze z Oddziału Gdańskiego, wychodząc naprzeciw sugestiom członków.

OKRĘG ŚLĄSKI

Zarząd Oddziału w Częstochowie zorganizował wyjazd szkoleniowo-integracyjny do Bielska-Białej.

Wiele Kół w Oddziale katowickim organizowało spotkania i wyjazdy integracyjne m.in. spotkania noworoczne z emerytami, spotkania z okazji „Dnia Bibliotekarza i Bibliotek” oraz wycieczki integracyjne.

OKRĘG ŚWIĘTOKRZYSKI

W ramach obchodów Tygodnia Bibliotek pod hasłem „Biblioteka ciągle w grze” odbyło się kilkadziesiąt różnych form pracy (konkursy fotograficzne, malarskie i literackie, np. Koło w Skarżysku – konkurs pt. „Najlepszy czytelnik biblioteki dziecięcej”; wystawy; promocje książek; występy teatrzyków dziecięcych; tematyczne lekcje biblioteczne; wycieczki dla dzieci do bibliotek; spotkania autorskie):

– w Jędrzejowie zorganizowano spotkanie z piłkarzami jędrzejowskich klubów sportowych;

– Koło przy MBP w Kielcach przygotowało zabawę dla dzieci pt. „W bawialni Raj Urwisa”;

– w Starachowicach odbyła się wystawa prac Agnieszki Polak „Batiki” (obrazy woskiem malowane);

– Koło przy WBP w Kielcach zorganizowało „Bal u Maciusia”;

– Koło wraz z PiMBP w Końskich po raz siódmy zorganizowało festiwal teatrzyków dziecięcych pt. „Na trasie 2012”.

OKRĘG WIELKOPOLSKI

Członkowie ZO uczestniczyli w IX Wielkopolskim Dniu Patrona św. Wawrzyńca organizowanym przez Oddział Piłski. Brali w nim udział członkowie SBP z całej Wielkopolski (187 osób).

Zarządy Oddziałów i Kół współpracują z placówkami kulturalnymi, takimi jak muzea i domy kultury, z towarzystwami regionalnymi, propagując wiedzę o swoim regionie, włączając się do organizacji obchodów rocznic historycznych.

Współpracują ze szkołami, bibliotekami innych sieci, władzami samorządowymi. Biorą udział w jubileuszach bibliotek, bibliotekarzy i innych uroczystościach np. wszyscy członkowie oddziałów wzięli udział w III Kongresie Bibliotek Publicznych „Biblioteka z wizją. Dobre przykłady”.

Oddział Leszno zorganizował XXXV Międzynarodowy Listopad Poetycki – XVIII Dzień Leszczyński.

OKRĘG ZACHODNIOPOMORSKI

Zorganizowano Wojewódzkie Święto Bibliotekarzy w plenerze w leśniczówce Łęcko u leśnika – poety Zbigniewa Smoczka – (26 maja, ok. 90 osób); Podczas wojewódzkiego zjazdu bibliotekarzy oprócz wycieczki krajoznawczej po dorzeczu Iny, konkursów i zabaw, odbyło się spotkanie literackie połączone z promocją niedawno wydanego tomu „Okruszyny” Zbigniewa Smoczka.

Przygotowano kiermasz książek w Kole w Białogardzie – pieniądze zostały przekazane na rzecz Koła. Członkowie Koła zaangażowali się w zbiórkę nakrętek na wózek inwalidzki dla chorego chłopca z Rosnowa.

Oddział Koszaliński – Koło przy Politechnice Koszalińskiej zorganizowało wycieczkę do biblioteki w Kórniku.

Oddział Północny Goleniowski zorganizował wyjazd integracyjny bibliotekarzy.

CEL IV. *Zwiększenie dostępu do różnych nowoczesnych form kształcenia i doskonalenia zawodowego dla każdego bibliotekarza.*

OKRĘG DOLNOŚLĄSKI

Oddział Wałbrzyski – Koło w Dzierżonowie zorganizowało wycieczkę do Pragi oraz I Rajd Szlakiem Buntu Tkaczy z okazji 100. rocznicy otrzymania przez Gerharta Hauptmanna Nagrody Nobla.

Koło w Świdnicy zorganizowało wycieczkę turystyczno-edukacyjną do Niemiec.

Oddział Wrocławski – Koło przy Dolnośląskiej Bibliotece Publicznej zorganizowało konferencję pt. „Wizerunek Bibliotek i Bibliotekarzy w społeczeństwie”.

Koło przy MBP we Wrocławiu zorganizowało warsztaty szkoleniowe pt. „Łańcuchy bez skuchy” prowadzone przez certyfikowanych trenerów z programu „Odyseja Umysłu”, którzy pokazali nowatorski program pracy kreatywnej z młodzieżą.

Koło Bibliotek Niepaństwowych Szkół Wyższych zorganizowało szkolenie dla bibliotekarzy nt. „Bazy danych dla doktorantów – w Bibliotece Uniwersytetu Ekonomicznego” oraz spotkanie informacyjne dla bibliotekarzy z Dorotą Chłopkowską z Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Wrocławskiego nt. „Konferencja IFLA 2012”.

Koło przy Powiatowej i Miejskiej Bibliotece Publicznej w Oleśnicy zorganizowało warsztaty dla bibliotekarzy pt. „Biblioterapia jako jedna z form wspierania rozwoju osób niepełnosprawnych intelektualnie”, które poprowadziła Anna Szemplińska z biblioteki Instytutu Psychologii Uniwersytetu Wrocławskiego. Spotkanie to jest efektem współpracy Zarządu Koła w Oleśnicy z Zarządzeniem Koła przy Bibliotece Instytutu Psychologii i Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego. Ponadto Koło zorganizowało wyjazd szkoleniowy dla bibliotekarzy z powiatu oleśnickiego do Biblioteki Miejskiej im. Jana Pawła II w Opolu.

Koło przy Gminnej Bibliotece Publicznej w Długoleścu zorganizowało szkolenie dla bibliotekarzy gminy na temat literatury dla dzieci do lat 5. oraz warsztaty metodyczne „Maluch w bibliotece”.

OKRĘG KUJAWSKO-POMORSKI

Zarząd Oddziału SBP w Toruniu zorganizował jednodniowe, wyjazdowe szkolenie dla przewodniczących i członków Zarządów Kół, w którym uczestniczyli także wszyscy członkowie koła SBP powiatu chełmińskiego. Odbyło się ono w Bibliotece Miejskiej w Chełmnie. Przewodnicząca miejscowego Koła i równocześnie dyrektor Biblioteki przedstawiła koncepcję i realizację konserwatorskiego remontu zabytkowego gmachu Biblioteki, podkreślając szczególną aktywność członków SBP. W toku zebrania omówiono także zmiany w ustawie o działalności kulturalnej... i sprawy bieżące.

Zarząd Oddziału SBP w Bydgoszczy zorganizował imprezy upowszechniające książkę i czytelnictwo. Dużym zainteresowaniem cieszyły się spotkania autorskie z:

– Danielem Passentem – dziennikarzem, dyplomatą i felietonistą (Koło SBP w Inowrocławiu);

– Wiesławą Barbarą Jendrzejewską – poetką z Bydgoszczy, połączone z koncertem poezji śpiewanej w wykonaniu Romy Warmus (Koło SBP w Barcinie);

– Marią Wiernikowską – dziennikarką i korespondentką wojenną (Koło SBP w Barcinie, Koło SBP w Bydgoszczy);

– Marią Ollick – popularyzatorką dziedzictwa kulturowego Borów Tucholskich. Spotkanie połączone było z promocją książki *Legendy i powiastki z borowiackiej kastki* (Koło SBP w Tucholi);

– Ernestem Bryllem – poetą, pisarzem, autorem tekstów piosenek, dziennikarzem, tłumaczem i krytykiem filmowym (Koło SBP w Bydgoszczy);

– Dorotą Warakomską – dziennikarką telewizyjną (Koło SBP w Bydgoszczy);

– Zofią Kucówną – aktorką filmową i teatralną, autorką książek *Zatrzymać czas*, *Zdarzenia potoczne*, *Zapach szminki* oraz *Szara godzina* (Koło SBP w Bydgoszczy);

– Danutą Grechutą – żoną Marka Grechuty, współautorką książki *Marek. Marek Grechuta we wspomnieniach żony Danuty* (Koło SBP w Nakle).

OKRĘG LUBELSKI

Zorganizowano 2-dniowe, wyjazdowe seminarium szkoleniowe dla kadry kierowniczej bibliotek województwa lubelskiego „Z Kraszewskim po nadbużańskim szlaku” do Muzeum Józefa Ignacego Kraszewskiego w Romanowie, Multicentrum i Barwnej MBP w Białej Podlaskiej. Wydano kwartalnik „Dostrzegacz Biblioteczny” (2012 nr 3) poświęcony jubileuszowi 95-lecia SBP.

OKRĘG LUBUSKI

Zarząd Okręgu wspólnie z WiMBP im. C. K. Norwida redagował „Bibliotekarza Lubuskiego”, w 2012 r. ukazał się tylko jeden numer (33). Do publikowania artykułów zapraszani są bibliotekarze ze wszystkich bibliotek woj. lubuskiego. W elektronicznej wersji „Bibliotekarza Lubuskiego” w cyklu „Warto przeczytać” prezentowano książki fachowe, wydawane m.in. przez Wydaw. SBP, polecane bibliotekarzom.

Członkowie Oddziału Zielonogórskiego publikowali w czasopismach bibliotekarskich: „Bibliotekarz Lubuski”, „Biblioteka w Szkole” – wersja elektroniczna, „Poradnik Bibliotekarza”, „Biblioteka”.

Koło przy Bibliotece Pedagogicznej współpracowało przy publikacji pracy Marioli Tarnowskiej *Bibliografia publikacji pracowników Biblioteki Pedagogicznej w Gorzowie Wielkopolskim*. Gorzów Wlkp.: WOM, 2012.

Koło przy Bibliotece Pedagogicznej współpracowało przy publikacji pt. *60 lat Biblioteki Pedagogicznej w Gorzowie Wielkopolskim*.

Koło w Dębnie współuczestniczy w redakcji „Merkurysza Dębnowskiego”.

Oddział Zielonogórski zorganizował wyjazd seminarijny do Miejskiej Biblioteki Publicznej w Nowej Soli oraz zwiedzanie miasta Głogów (22 września) oraz wyjazd studyjny do bibliotek niemieckich: Biblioteki Miejskiej i Rejonowej w Cottbus oraz do Biblioteki Brandenburskiego Uniwersytetu Technicznego (12 października).

OKRĘG ŁÓDZKI

Sekcja Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych dla jednej z filii MBPiG w Pleszewie przygotowała scenariusze zajęć biblioterapeutycznych dla seniorów do wykorzystania w pracy z pensjonariuszami Domu Dziennego Pobytu i DPS w Pleszewie. Przewodnicząca Sekcji wygłosiła dla pracowników merytorycznych MBP Łódź-Polesie prelekcję „Książki, które pomagają żyć XIV”. Odbyła się również prelekcja dla pracowników merytorycznych MBP Łódź-Bałuty nt. „Aktywizacji czytelników 60+ w bibliotekach publicznych”. Na blogu MBP Łódź-Polesie (<http://blogi.mbplp.lodz.pl/filia14>) kontynuowano zamieszczanie adnotowanych opisów książek o charakterze biblioterapeutycznym, zakupionych do biblioteki.

OKRĘG MAŁOPOLSKI

Koło Grodzkie w Krakowie zorganizowało prelekcje: „Latająca Biblioteka” – biblioteka przyjazna seniorom i osobom słabowidzącym” – M. Pieczonka; „Twarze i Wnętrza Książki” – Dorota Kamisińska; „Biblioteka Śląska w Katowicach, czyli słów kilka o nowoczesnej architekturze bibliotecznej” – B. Langer.

Koło w Limanowej było organizatorem wyjazdu do UP w Krakowie (w programie uwzględniono wykład: „Bibliotekarz i biblioteka publiczna na miarę XXI wieku: nowe wyzwania i funkcje” – W. Matras-Mastalerz); w Sądeckiej Bibliotece Publicznej odbyła się konferencja współorganizowana przez WBP „Biblioteki publiczne i szkolne – współpraca czy konkurencja”.

OKRĘG MAZOWIECKI

Organizacja przedsięwzięć edukacyjnych. W 2012 r. było zauważalne zaangażowanie struktur SBP w organizowanie wykładów, seminariów i wyjazdów edukacyjnych.

Oddział w Ciechanowie współorganizował seminaria szkoleniowe i narady dla kierowników bibliotek publicznych z terenu powiatu ciechanowskiego. Na szkoleniach omawiano wiele artykułów z czasopism bibliotekarskich, m.in. „Poradnika Bibliotekarza” i „Bibliotekarza” oraz prezentowano książki wydane przez SBP. Zorganizował też szkolenie „Internet w pracy bibliotekarza”, prowadzone przez Agnieszkę Strojek.

Oddział w Ostrołęce zorganizował wspólnie z MBP w Ostrołęce seminarium dla kierowników bibliotek publicznych powiatu ostrołęckiego; Koło Bibliotekarzy Szkolnych i Pedagogicznych (we współpracy z Biblioteką Pedagogiczną w Ostrołęce) zorganizowało warsztaty dla bibliotekarzy szkolnych i pedagogicznych pt. „Cyfrowy warsztat pracy współczesnego nauczyciela”.

Zarząd SBP Oddział w Płocku sfinansował częściowo w 2012 r. zakup fachowej literatury dla członków SBP – „Poradnika Bibliotekarza”, „Bibliotekarza”, „Guliwera”. Ponadto członkowie SBP uczestniczyli w wielu seminariach i szkoleniach organizowanych przez Książnicę Płocką, Urząd Marszałkowski, Bibliotekę na Koszykowej.

Zarząd Koła SBP przy Bibliotece Pedagogicznej w Siedlcach zorganizował wspólnie z Kołem ZBP w Mińsku szkolenie „Prawo autorskie w bibliotece” oraz „Internet w pracy bibliotekarza” prowadzone przez Agnieszkę Strojek.

Oddział w Radomiu zorganizował dwa warsztaty szkoleniowe: „Konserwacja zbiorów w bibliotece” – prowadzone przez Ewę Stachowską-Musiał oraz „Internet w pracy bibliotekarza” prowadzone przez Agnieszkę Strojek.

Oddział w Warszawie zorganizował warsztaty na temat literatury „Nowe, dobre książki”, prowadzone przez krytyka literackiego Dorotę Koman.

Koła prowadziły bogatą działalność szkoleniową. W „Klubie pod Otwartą Księgą” (Koło SBP w BUW) zorganizowano m.in. spotkania z J. Packiem, autorem książki *Bibliografia w zmieniającym się środowisku informacyjnym* oraz z L. Śnieżko na temat *Katalogowanie w czasach zmian: typy dokumentów, zasady, formaty danych, kartoteki haseł wzorcowych*.

Koło przy CBS aktywnie uczestniczyło w organizacji XL Ogólnopolskiego Konkursu Statystycznego. Koło przy Bibliotece Publicznej w dzielnicy Ochota zorganizowało warsztaty szkoleniowe: „Konserwacja zbiorów w bibliotece” prowadzone przez Ewę Stachowską-Musiał oraz szkolenie „Internet w pracy bibliotekarza” prowadzone przez Agnieszkę Strojek.

Działalność wydawnicza struktur SBP. W wydawanym przez MBP w Ostrołęce czasopiśmie „Zeszyty Biblioteczne” Koło SBP ma specjalny dział, w którym jest prezentowana działalność Stowarzyszenia.

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich w Płocku jest współwydawcą czasopiisma fachowego „Bibliotekarz Płocki”, zawierającego materiały metodyczne i sprawozdania z pracy Książnicy Płockiej i bibliotek powiatu płockiego.

Oddział w Radomiu jest współwydawcą „Bibliotekarza Radomskiego. Kwartalnika Informacyjno-Publicystycznego Biblioteki Publicznej w Radomiu”.

Oddział w Warszawie wydał 4 numery „Komunikatu Zarządu Oddziału Warszawskiego SBP”.

Zespół Historyczno-Pamiętnikarski działający przy Oddziale Warszawskim opublikował 12. tom serii „Bibliotekarze Polscy we Wspomnieniach” pt. Teoretycy i praktycy polskiego bibliotekarstwa (ukazał się w styczniu 2012 r.). Trwają prace nad 13. tomem dedykowanym bibliotekarzom polonijnym pt. Kustosze księgozbiorów polskich za granicą.

OKRĘG PODKARPACKI

Członkowie Stowarzyszenia (Koło Przemyskie) uczestniczyli w szkoleniowej wycieczce do nowo utworzonej Miejskiej Biblioteki Publicznej w Jarosławiu, podczas której zapoznali się z nowymi technologiami w pracy z czytelnikiem.

Z okazji „Dnia Bibliotekarza” Koło SBP w Jarosławiu zorganizowało wycieczkę szkoleniową do Lublina i Kazimierza Dolnego. W Lublinie uczestnicy wycieczki mieli okazję zwiedzić nowo powstałą multimedialną filię biblioteczną „Biblio” oraz jedną z filii, działającą w ramach MBP w Lublinie.

Zarząd Oddziału zorganizował dla dyrektorów i kierowników bibliotek, zrzeszonych w kołach Oddziału, szkolenie na temat nowelizacji ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej z 2011 r. oraz ustawy o bibliotekach, prowadzone przez Rafała Golata z MKiDN.

OKRĘG PODLASKI

Oddział SBP w Suwałkach współorganizował z bibliotekarzami z Biblioteki Publicznej im. Marii Konopnickiej w Suwałkach szkolenia, warsztaty i wymianę doświadczeń dla kadry merytorycznej bibliotek suwalskich: „Prezentacja programu LEX”, „Bibliotekarz wobec upowszechniania wiedzy o regionie”, „Wpływ osobowości i emocji na skuteczność porozumiewania się w miejscu pracy”, „Prezentacja Zintegrowanego Systemu Zarządzania Bibliotek SOWA2, MARC 21”.

Oddział SBP w Białymstoku współorganizował wraz z Oddziałem w Łomży i Suwałkach oraz Biblioteką Powiatu Białostockiego spotkanie bibliotekarzy powiatów białostockiego, łomżyńskiego i suwalskiego, w ramach wymiany doświadczeń (spotkanie obejmowało następujące zagadnienia: „Edukacja regionalna: historyczna i przyrodnicza, na przykładzie działalności Muzeum Przyrody w Drozdowie”, „E-book – przyszłość czy zagrożenie dla książki drukowanej?”).

OKRĘG WARMIŃSKO-MAZURSKI

Zorganizowano ogólnopolską konferencję „Kulturowe aspekty funkcjonowania bibliotek w przestrzeni społecznej”, podczas której wygłoszono 13 referatów, uczestniczyło w niej 140 bibliotekarzy.

Z Biblioteką Olsztyńskiej Szkoły Wyższej im. J. Rusieckiego współorganizowano warsztaty „Bibułkowa wiosna”.

Przewodnicząca ZO brała udział w pracach komisji oceniającej zgłoszenia w konkursie „Biblioteka z dobrym klimatem społecznym”.

Promowano i zachęcano, podczas wizyt w bibliotekach terenowych, do zakupu wydawnictw SBP oraz prasy branżowej i do systematycznego przeglądania strony www.sbp.pl;

Uczestniczono w promowaniu dorobku literackiego twórców regionalnych zachęcając np. moderatorów DKK do zapraszania na spotkania autorskie twórców regionalnych.

OKRĘG ZACHODNIOPOMORSKI

Zorganizowano spotkanie wspomnieniowe w 15. rocznicę śmierci Stanisława Badonia, wieloletniego dyrektora WiMBP w Szczecinie, wieloletniego przewodniczącego ZO SBP w ówczesnym woj. szczecińskim, przewodniczącego ZG SBP w l. 1969-1972. Zebrani obejrzeni prezentację poświęconą S. Badoniowi i jego dokonaniom. Zebrani uchwalili chęć przygotowania tomu wspomnieniowego poświęconego S. Badoniowi. Prezentację powtórzono dla uczestników Wewnętrznej Akademii Bibliotecznej w Książnicy Pomorskiej.

Zarząd Okręgu współdziałał w przygotowaniu konferencji „Stefan Flukowski i kult nowoczesności” w Książnicy Pomorskiej i w MBP w Swinoujściu.

Zorganizowano konferencję szkoleniową dla bibliotekarzy połączoną z jubileuszem 95-lecia SBP. Podczas konferencji Ryszard Mićko, wicewojewoda zachodniopomorski wręczył Hannie Niedbał „Złoty Medal za Długoletnią Służbę”, przyznany jej z inicjatywy Zarządu Okręgu. Kolejnym punktem programu było

przekazanie adresu okolicznościowego ZG SBP dla Marii Hudymowej, wieloletniej aktywnej działaczki SBP, która w styczniu 2013 r. obchodziła 100. urodziny.

CEL V. Zwiększenie prestiżu społecznego zawodu bibliotekarza.

W ogólnopolskim konkursie „Bibliotekarz Roku 2011” uczestniczyło 14 okręgów, wybierając bibliotekarzy roku w poszczególnych województwach. W ogólnopolskim plebiscycie na portalu SBP „Bibliotekarzem Roku 2011” została wybrana Małgorzata Kępka z Gminnej Biblioteki Publicznej w Koszarawie (woj. śląskie).

OKRĘG DOLNOŚLĄSKI

Obchody „Dolnośląskiego Dnia Bibliotekarza i Bibliotek” odbyły się w Centrum Konferencyjnym – Hala Stulecia we Wrocławiu. Honorowy Patronat nad obchodami objął J. M. Rektor Akademii Muzycznej im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu, prof. AM dr hab. Krystian Kiełb. Organizatorami uroczystości byli: Zarząd Okręgu Dolnośląskiego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Zarząd Oddziału Wrocławskiego, Zarządy Oddziałów w Kłodzku, Jeleniej Górze, Legnicy, Wałbrzychu oraz Dolnośląska Biblioteka Publiczna im. Tadeusza Mikulskiego we Wrocławiu, Miejska Biblioteka Publiczna we Wrocławiu i Akademia Muzyczna im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu. W spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele władz wojewódzkich i samorządowych, którzy uhonorowali bibliotekarzy (9 maja).

Tytuł „Dolnośląskiego Bibliotekarza Roku 2011” przyznano Annie Janus za stworzenie przestrzeni publicznej chętnie odwiedzanej przez młodych ludzi i zapewniającej szeroki wachlarz form uczestnictwa w kulturze.

Oddział Jeleniogórski. Z okazji „Dnia Bibliotekarza” przewodnicząca Oddziału na spotkaniu dla bibliotekarzy szkolnych w Lwówku Śląskim wygłosiła referat „Integracja środowiska bibliotekarskiego i jej znaczenie dla pragmatyki zawodu”.

Koło we Lwówku Śląskim we współpracy z Powiatową i Miejską Biblioteką Publiczną zorganizowało konferencję z okazji „Dnia Bibliotekarza i Bibliotek” zatytułowaną „Biblioteka więcej niż myślisz”.

OKRĘG KUJAWSKO-POMORSKI

Dnia 24 maja 2012 r. w Grudziądzu odbyły się jubileuszowe uroczystości z okazji 100-lecia Biblioteki w Grudziądzu i 95-lecia Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, pod honorowym patronatem Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego i Prezydenta Grudziądza (organizatorami byli Biblioteka Miejska im. Wiktora Kuplerskiego w Grudziądzu, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich). W uroczystościach uczestniczyli bibliotekarze Okręgu SBP woj. kujawsko-pomorskiego, a także licznie zaproszeni goście. Podczas uroczystości wręczono medale i odznaczenia Stowarzyszeniowe, oraz uhonorowano „Kujawsko-Pomorskiego Bibliotekarza Roku 2011” – Grażynę Kędzierską z Biblioteki Publicznej im. Jarosława Iwaszkiewicza w Sępólnie Krajeńskim.

OKRĘG LUBELSKI

Podjęto inicjatywę zorganizowania konkursu „Lubelski Bibliotekarz Roku 2011”. Cieszył się on dużym zainteresowaniem, zgłoszono 9 kandydatów. Uroczyste wręczenie nagrody nastąpiło podczas „Tygodnia Bibliotek” na III Lubelskim Forum Bibliotekarzy w obecności władz wojewódzkich i samorządowych z udziałem lokalnych mediów, podczas IX Ogólnopolskiego Tygodnia Bibliotek pt. „Biblioteka ciągle w grze”. Kandydatka z województwa lubelskiego w etapie ogólnopolskim zajęła 2. miejsce.

Współorganizowano XVIII edycję konkursu wojewódzkiego na najlepszą bibliotekarkę pracującą z dziećmi „Nagroda im. Anny Platto”.

Współpracowano przy typowaniu i ocenie bibliotek w ramach wojewódzkiego programu „Wzorowa Biblioteka 2012” na najlepszą bibliotekę województwa lubel-

skiego, spełniająca wysokie standardy bibliotekarstwa. Tytuł przyznano Gminnej Bibliotece Publicznej w Borkach.

OKRĘG LUBUSKI

W Zielonogórskiej Palmiarni odbyły się uroczystości z okazji jubileuszu 65-lecia Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. C. Norwida w Zielonej Górze. Za całokształt działalności na rzecz rozwoju polskiego bibliotekarstwa i upowszechniania czytelnictwa, zielonogórska ksiąźnica uhonorowana została Medalem Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich „W dowód uznania”. Obchody 65-lecia Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. C. Norwida dopełniło otwarcie mediатеki „Szkłana Pułapka” z siedzibą w Zielonogórskiej Palmiarni (17 maja).

W WiMBP im. Z. Herberta w Gorzowie Wlkp. zorganizowano „Wojewódzki Dzień Bibliotekarza”. Podczas uroczystości wręczono dyplom oraz nagrodę rzeczową „Lubuskiemu Bibliotekarzowi Roku 2012” – Teresie Zawalnej.

OKRĘG ŁÓDZKI

Zorganizowano okręgowy etap konkursu na „Bibliotekarza Roku 2011” oraz regionalny konkursu „Najlepsze przedsięwzięcie młodego bibliotekarza Okręgu Łódzkiego SBP”.

Udzielono wsparcia finansowego i organizacyjnego na potrzeby cyklicznie organizowanej imprezy „Odjazdowy Bibliotekarz”. Odbyły się spotkania integrujące bibliotekarzy:

– VII Forum Młodych Bibliotekarzy, którego organizację wspomagała przewodnicząca SBNSW;

– XIV Konferencja Bibliotek Niepaństwowych Szkół Wyższych, organizowana przez Wyższą Szkołę Pedagogiczną w Łodzi przy wsparciu członków Sekcji BNSW.

Od 2012 r. informacje o działalności SBNSW zamieszczane są na blogu, który znajduje się pod adresem: <http://sekcjabnsw.blogspot.com/>. Kontynuowana jest współpraca z administratorem strony internetowej Łódzkiego Okręgu SBP. Znajduje się na niej przekierowanie do witryny Sekcji BNSW. W dziale aktualności zamieszczane są wszelkie nowinki dotyczące działań bibliotekarzy ze szkół niepaństwowych.

Ogromnym przedsięwzięciem było zorganizowanie trzeciej edycji rajdu rowerowego „Odjazdowy Bibliotekarz”.

Sekretarz Sekcji BNSW otrzymała główną nagrodę w konkursie „Najlepsze przedsięwzięcie młodego bibliotekarza Okręgu Łódzkiego SBP”, przyznaną podczas VII Forum Młodych Bibliotekarzy.

OKRĘG MAŁOPOLSKI

Konkurs na „Bibliotekarza Roku”, objęty patronatem Marszałka Województwa, przyczynił się do zwiększenia prestiżu zawodu bibliotekarza i promowania uczestniczących w nim bibliotekarzy. Od początku przyjęto zasadę zapraszania władz samorządowych na uroczystość wręczenia laureatom nagrody głównej, tj. medalu „Bibliotekarz Roku Województwa Małopolskiego” i dyplomów (osobom nominowanym do konkursu). Do II edycji konkursu (za 2011 r.) zgłoszono 8 kandydatów (6. z bibliotek publicznych, 1. z naukowej, 1. ze szkolnej). „Bibliotekarza Roku 2011” wybrała Kapituła Medalu „Bibliotekarz Roku Województwa Małopolskiego”. Laureatką II Edycji Konkursu została Maria Marek (PiMBP Brzesko).

OKRĘG MAZOWIECKI

Po raz drugi Zarząd Okręgu Mazowieckiego zorganizował konkurs na „Mazowieckiego Bibliotekarza Roku 2011”. Zgłoszono 7 kandydatek: 5 z bibliotek publicznych, 1 z biblioteki naukowej i 1 z biblioteki szkolnej. Zwyciężyła Anna Skubisz-Szymanowska – dyrektor Miejskiej Biblioteki Publicznej w Radomiu. Uroczyste wręczenie nagród odbyło się podczas jubileuszu 95-lecia SBP w okręgu mazowieckim (18 września w Centralnej Bibliotece Wojskowej w Warszawie).

4 członków SBP w Okręgu Mazowieckim otrzymało Odznakę Honorową SBP; medal „W dowód uznania” – 21 osób, w tym jeden przedstawiciel samorządu (wójt gminy Zakrzew). E. Stefańczyk – przewodnicząca SBP otrzymała srebrny medal Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego Zasłużony Kulturze – „Gloria Artis”.

OKRĘG OPOLSKI

Z inicjatywy Szkolnego Multimedialnego Centrum Dydaktyczno-Bibliotecznego w Zespole Szkół w Dobrzenu Wielkim odbyło się I Forum Bibliotekarzy Województwa Opolskiego „Moja biblioteka. Mój użytkownik”. Współorganizatorami konferencji byli Zarząd Okręgu Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w Opolu oraz Biblioteka Główna Uniwersytetu Opolskiego (18 października).

Zarząd Okręgu uczestniczył w X edycji Opolskiego Festiwalu Nauki, którego organizatorami były opolskie uczelnie. Uczestnicy niedzielnego pikniku rodzinnego mieli okazję porozmawiać z bibliotekarzami nie tylko o książce, ale również o działalności SBP oraz zobaczyć pokaz multimedialny ukazujący historię Okręgu Opolskiego SBP (24 czerwca).

OKRĘG PODLASKI

Działania promujące bibliotekarzy i biblioteki „Tydzień Bibliotek” pod hasłem „Biblioteka ciągle w grze”, „Dzień Bibliotekarza i Bibliotek” organizowane są we wszystkich strukturach SBP.

Bibliotekarze z Koła Suwałki współorganizowali akcję „Żywa Biblioteka – nie oceniaj książki po okładce”. Czytelnicy mogli „przeczytać” 7 unikatowych książek, rozmawiając ze specjalistami z zakresu: transplantologii, uzależnień od narkotyków i alkoholu, tatuaży, niepełnosprawności (wzrokowej i ruchowej).

OKRĘG POMORSKI

Przedstawiciele Oddziału Gdańskiego uczestniczyli w prezentacji Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w Bibliotece Uniwersyteckiej w Gdańsku. Podczas spotkania członkowie SBP przedstawili prezentację multimedialną dot. Stowarzyszenia i działalności tej organizacji.

Zarząd Okręgu i Oddziału był współorganizatorem społecznej debaty nt. „Czytanie – przyjemność czy przykry obowiązek?”, która odbyła się w MBP w Słupsku. Wzięli w niej udział literaci, księgarze, czytelnicy, bibliotekarze oraz młodzież szkół średnich.

Okręg Pomorski aktywnie włączył się w miejskie obchody „Miesiąca Godności Osób Niepełnosprawnych” w Słupsku. Członkowie Okręgu Pomorskiego SBP uczestniczyli w pikniku miejskim (stoisko SBP z książką dla niewidomych) organizując konkurs literacki dla dzieci.

OKRĘG ŚLĄSKI

Okręg Śląski SBP włączył się w organizację etapu wojewódzkiego konkursu „Bibliotekarza Roku 2011”. Spośród sześciu kandydatek, Kapituła wybrała Małgorzatę Kępkę z Gminnej Biblioteki Publicznej w Koszarawie. Laureatka odebrała nagrodę i dyplom z rąk przewodniczącej Zarządu Głównego w trakcie Kongresu Książki Polskiej, zorganizowanego w Katowicach, przez Bibliotekę Śląską.

Przewodnicząca Zarządu Okręgu i Przewodnicząca Zarządu Oddziału w Częstochowie uczestniczyły w uroczystości jubileuszowej 95-lecia SBP w Warszawie. Sylwia Błaszczuk odebrała „Medal za Długoletnią Służbę”, przyznany na wniosek Zarządu Głównego SBP.

Przedstawiciele Oddziału w Częstochowie uczestniczyli w pracach komisji Wojewódzkiego Konkursu dla nauczycieli bibliotekarzy „Tydzień/Miesiąc Bibliotek w obiektywie 2012”, Zarząd Oddziału w Częstochowie patronował konkursowi na film o czytaniu, nakręcony telefonem komórkowym – „Tak czyta Częstochowa”.

OKRĘG WARMIŃSKO-MAZURSKI

Zarząd Okręgu przeprowadził w skali województwa konkurs „Bibliotekarz Roku”. Przewodnicząca wraz z Zarządem Okręgu bardzo aktywnie zachęcali środowisko bibliotekarzy do przesyłania kandydatur do konkursu. Efektem podjętych działań było zgłoszenie kandydatki do nagrody ogólnopolskiej – Elżbiety Dziubińskiej z MBP w Morągu.

Ponadto zorganizowano „Wojewódzki Dzień Bibliotekarza” w Lidzbarku Warmińskim, w którym uczestniczyły władze Urzędu Marszałkowskiego w Olsztynie, Starostwa Powiatowego i Urzędu Miasta w Lidzbarku Warmińskim. Podczas uroczystości 6. bibliotekarzy nominowanych w konkursie na „Bibliotekarza Warmińsko-Mazurskiego” otrzymało nagrody ufundowane przez Marszałka. Główną nagrodę otrzymała dyrektorka Miejskiej Biblioteki Publicznej w Morągu – Elżbieta Dziubińska.

OKRĘG WIELKOPOLSKI

Zarząd Okręgu po raz 19. zorganizował konkurs im. Andrzeja Wojtkowskiego dla wielkopolskich bibliotekarzy. Zgłoszono 5. kandydatów do Nagród Głównych i 5. do Nagrody Młodych.

Decyzję o przyznaniu nagród podjęła Kapituła, w skład której wchodziły przedstawiciele Zarządów Oddziałów i Okręgu SBP. Nagrody Główne otrzymały Urszula Błaszczuk – pracownik Biblioteki Politechniki Poznańskiej i Krystyna Dzikowska – były pracownik Biblioteki Zespołu Szkół Ekonomicznych w Lesznie. Laureatem Nagrody Młodych została Sylwia Mróz – dyrektor Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Cypriana Norwida w Złotowie. Nagrody laureatom wręczyła, w imieniu Marszałka Województwa Wielkopolskiego, Sławomira Piasecka z Departamentu Kultury. Na realizację konkursu została przyznana dotacja ze środków Samorządu Województwa Wielkopolskiego. Uroczystość wręczenia nagród była połączona z 95-leciem SBP.

We wszystkich oddziałach w ramach „Tygodnia Bibliotek” były organizowane różne przedsięwzięcia (spotkania integracyjne, uroczyste koncerty, wystawy, konkursy, zwiedzanie bibliotek, spotkania z interesującymi ludźmi). W Oddziale Poznańskim zorganizowano ogółem ok. 100 imprez, w tym m.in. prelekcje „Biblioteki świata”, zbiorbkę książek pt. „Każda książka na wagę złota”.

W Oddziale Leszczyńskim na uroczystości „Dnia Bibliotekarza” (10 maja) wręczono coroczną nagrodę im. Heleny Śmigielskiej, którą otrzymał Krzysztof Taciak z Biblioteki Publicznej w Lesznie. Wręczono także Nagrodę Liścia Miłośrębu (dla regionalnego wydawcy), którą otrzymało Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humanistycznej w Lesznie za publikację Albumu X-lecia WSH oraz tomik wierszy Eleonory i Ryszarda Biberstajna „Zadanie domowe”.

OKRĘG ZACHODNIOPOMORSKI

Przewodnicząca Zarządu Okręgu Cecylia Judek uczestniczyła w dyskusji radiowej – nagranie w PR Szczecin nt. akcji 1% dla organizacji pozarządowych.

Koło nr 1 SBP uczestniczyło w VII Spotkaniach Szczecińskich Organizacji Pożytku Publicznego oraz w akcji „Niewiele trzeba by czuć się lepiej. Wystarczy 1%”.

C. Judek i A. Szpunar udzieliły wywiadu dla PR Szczecin nt. historii i działalności SBP oraz pozyskiwania 1% przez organizacje pożytku publicznego.

Przeprowadzono III edycję konkursu marszałka Województwa Zachodniopomorskiego o „Nagrodę im. S. Badonia dla Bibliotekarza Roku 2011 Województwa Zachodniopomorskiego”. „Bibliotekarzem Roku 2011” została Danuta Krajewska z Koszalińskiej Biblioteki Publicznej (z Filii nr 11). Wyróżnienia otrzymali: Bożena Pilczuk z Książnicy Pomorskiej w Szczecinie, Halina Kluczevska z Miejskiej Biblioteki Publicznej w Choszczynie, Salomea Barwikowska z Biblioteki Publicznej Miasta i Gminy w Trzebiatowie przy Trzebiatowskim Ośrodku Kultury w Trzebiatowie i Edyta Robakowska-Iwaniec z Biblioteki Publicznej Gminy Miasta w Sianowie (filia w Sierakowie).

Sylwia Matejek, przewodnicząca Okręgowej Komisji Rewizyjnej była przedstawicielką Okręgu Zachodniopomorskiego SBP w jury konkursu „Dobre praktyki w bibliotekach” w województwie zachodniopomorskim. Zwycięzcą została Gminna Biblioteka Publiczna w Stanominie. Wyróżnienia otrzymały: Miejska Biblioteka Publiczna w Chojnie, Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Goleniowie.

Materiał przygotowany w Biurze ZG SBP
na podstawie sprawozdań,
opracowany przez: *Annę Grzecznowską i Małgorzatę Woźniak.*

Materiał wpłynął do Redakcji 4 czerwca 2013 r.

**Ewa Chuchro
(1969-2013)**

W dniu 26 marca 2013 r. zmarła w Warszawie dr Ewa Chuchro, sekretarz redakcji i redaktor „Przeglądu Bibliotecznego”. Choć od kilku lat zmagająca się z ciężką chorobą, to Jej śmierć przyszła tak nagle, że do dziś trudno uwierzyć, że Ewy z nami już nie ma. Do ostatniej chwili była bardzo aktywna, zaangażowana w pracę redakcji „Przeglądu”, zajęcia ze studentami, przygotowywanie obszernej książki z artykułami po pierwszej konferencji Zakładu Systemów Informacyjnych IINiSB UW „Nauka o informacji w okresie zmian” oraz organizację kolejnej edycji tej konferencji, która rozpocząć się miała 15 kwietnia. Uśmiechnięta i pogodna, zawsze ogromnie pracowita i obowiązkowa, wobec wszystkich życzliwa i otwarta, nie dawała Ewa po sobie poznać jak trudną i nierówną toczy równocześnie walkę, której nie zdołała jednak wygrać.

Ewa Chuchro urodziła się w Starachowicach, ale swoje dorosłe życie związała z Łodzią i Warszawą. Na Uniwersytecie Łódzkim ukończyła studia polonistyczne, uzyskując magisterium w 1994 r. Po studiach podjęła pracę jako nauczyciel języka polskiego, najpierw w Szkole Podstawowej nr 1 w Łodzi, a od 1999 r. w Publicznym Gimnazjum Nr 1 w Łodzi – już jako nauczyciel dyplomowany. Jak sama pisała w życiorysie złożonym wraz z podaniem o zatrudnienie na Uniwersytecie Warszawskim, zawsze lubiła podejmować nowe wyzwania. Ucząc w łódzkich szkołach, najpierw podjęła studia podyplomowe w Ośrodku Badań Europejskich przy UŁ, które ukończyła w 1996 r., a następnie studia doktoranckie na Wydziale Filologicznym UŁ. Rozprawę doktorską pt. *Problematyka kulturalna i literacka w czasopiśmiennictwie drugiego obiegu lat 1982-1989* („*Kultura Niezależna*”, „*Almanach Historyczny*”, „*Nowy Zapis*”, kilka efemeryd z lat wcześniejszych)

przygotowała pod opieką prof. Tadeusza Błaziejewskiego i obroniła w czerwcu 2000 r. Równocześnie doskonaliła swoje umiejętności w wykorzystywaniu nowoczesnych technologii komputerowych, zarówno w nauczaniu jak i działalności edytorskiej. Od 2002 r., nadal ucząc w łódzkim gimnazjum, podjęła współpracę z Zakładem Dydaktyki Języka Polskiego i Literatury Polskiej UŁ jako wykładowca na filologii polskiej. Szczególnie interesowała Ją krytyka literacka i praca edytorska. W latach 1998-2002 współpracowała z Wydawnictwem Instytutu Europejskiego w Łodzi, redagując serię wydawniczą poświęconą współczesnym problemom Unii Europejskiej. Nawiązała też współpracę z redakcjami „Nowych Książek”, „Wydawcy” i „Magazynu Literackiego”, dla których przygotowywała recenzje literackie, wywiady z pisarzami i artykuły o rynku książki. Pasja związana nie tylko z lekturą, ale też z tworzeniem książek oraz coraz głębsze zainteresowanie funkcjonowaniem rynku wydawniczego i księgarskiego, przywiodły Ją na Uniwersytet Warszawski, gdzie w 2003 r. podjęła naukę na Podyplomowych Studiach Polityki Wydawniczej i Księgarstwa (PSPWiK), prowadzone w IINiSB UW. Zajął się, w szczególności, poznaniem marketingu wydawniczego i systemów zarządzania nowoczesnym wydawnictwem, a pasją, z jaką studiowała tę problematykę zwróciła na Ewę uwagę dr Marka Tobery – kierownika PSPWiK i ówczesnego dyrektora IINiSB UW – prof. Marcina Drzewieckiego. Zaproponowali Jej poprowadzenie zajęć z zakresu edytorstwa i zarządzania działalnością wydawnictw dla studentów specjalizacji edytorskiej. W ten sposób Ewa rozpoczęła współpracę z Instytutem Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW. W Zakładzie Wiedzy o Książce, z którym związane są Podyplomowe Studia Polityki Wydawniczej i Księgarstwa, nie było wówczas możliwości zatrudnienia w pełnym wymiarze nowego pracownika, ale po odejściu w 2004 r. jednego z pracowników z kierowanego przeze mnie Zakładu Systemów Informacyjnych, taka szansa pojawiła się właśnie tam. Choć Ewa systemami i serwisami informacyjnymi dotąd się nie zajmowała, rekomendacja dr. Tobery przekonała mnie, że pełna pasji młoda polonistka specjalizująca się w nowoczesnym edytorstwie, chętnie podejmująca nowe wyzwania i dobrze zorientowana w zastosowaniach nowoczesnych technologii informacyjnych może odnaleźć pole dla rozwoju swoich zainteresowań również w obszarze badań, którym zajmuje się Zakład Systemów Informacyjnych IINiSB UW. Tak poznałam Ewę – od 1 stycznia 2005 r. podjęła pracę w moim Zakładzie, obejmując m.in. prowadzenie przedmiotów związanych z redakcją serwisów WWW.

Ewa od początku, z charakterystycznym dla Niej zaangażowaniem, włączyła się w prace dydaktyczne Instytutu i badawcze Zakładu. Jej szerokie i wielokierunkowe zainteresowania w Instytucie zostały szybko dostrzeżone i wykorzystane. Polonistyczne wykształcenie i zainteresowania literaturą współczesną okazały się niezmiernie przydatne do powierzenia Jej obowiązkowych wówczas w programie studiów licencjackich zajęć z najnowszej literatury dla dorosłych oraz konwersatoriów z literatury dla dzieci. Swoim doświadczeniem w redagowaniu książek dzieliła się Ewa ze studentami magisterskiej specjalizacji edytorskiej na warsztatach z prac redakcyjnych. Uczyła podstaw działalności wydawniczej i księgarskiej, zarządzania i marketingu w firmach wydawniczych, a także marketingu w bibliotekach. Prowadziła zajęcia z teorii kultury i sztuki książki, a także seminarium licencjackie, na którym wypromowała niebagatelną liczbę 83 licencjuszy. Na magisterskiej specjalizacji informacyjnej zajmowała się przede wszystkim problematyką redagowania stron WWW, dołączając stopniowo nowe tematy związane z rozwijanymi przez Nią badaniami naukowymi nad cyfrową komunikacją naukową.

Mimo iż Instytut chętnie wykorzystywał literaturoznawcze i edytorskie kompetencje Ewy, to swoją specjalizację naukową ukierunkowała ona jednak na problematykę informacyjną. Najpierw szukała powiązania między bliską Jej tematyką literaturoznawczą i edytorską a nowoczesnymi technologiami informacyjnymi, analizując kulturotwórcze i edukacyjne walory Internetu, rozwój twórczości literackiej w Internecie, wykorzystanie nowoczesnych technologii w działalności redakcyjnej i dziennikarstwie społecznościowym. Później uwagę skupiła na prze-

mianach, które pod wpływem nowych technologii informacyjnych i komunikacyjnych następują w komunikacji i informacji naukowej, w szczególności na rozwijaniu się zjawiska tzw. otwartej nauki i wykorzystywaniu w badaniach naukowych tzw. *crowdsourcingu*. Właśnie tym ostatnim zagadnieniem – współczesnej nauce i nowym formom komunikowania w środowisku naukowym – zamierzała poświęcić swoją rozprawę habilitacyjną. Analizowane problemy najchętniej przedstawiała na licznych konferencjach – niestety, niekiedy zbyt krytyczna wobec własnych tekstów naukowych, nie wszystkie te referaty przekazała do druku. Była jednak badaczem niezwykle pracowitym i twórczym. W ciągu siedmiu lat, które spędziła w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW opublikowała ponad 50 prac naukowych i popularyzatorskich. Była redaktorem 10 wydawnictw książkowych i 2 czasopism: od 2007 r. pełniła funkcję sekretarza redakcji, a od 2011 r. również redaktora językowego „Przeglądu Bibliotecznego” wydawanego przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich; oraz od 2012 r. była też redaktorem językowym rocznika „Z badań nad książką i księgozbiorami” wydawanego przez IINiSB UW.

To duże zaangażowanie w akademicką dydaktykę i pracę naukową dopełniały jeszcze prace organizacyjne na rzecz IINiSB UW. Przez kilka kolejnych lat Ewa była opiekunem roku na studiach licencjackich, współpracowała też z komisją stypendialną i opiekowała się praktykami studenckimi w londyńskim POSK-u. W latach 2008-2012 była członkiem Rady Naukowej Instytutu i pełniła funkcję jej sekretarza. Ponieważ w tym czasie przewodniczyłam tej Radzie, była to dla mnie kolejna okazja do bliskiej współpracy z Ewą i także na tym polu współpraca ta była niezawodna. Nie była to zresztą jedyna okazja do wspólnych działań w Instytucie, bo Ewa brała też czynny udział w różnych przedsięwzięciach Zakładu, m.in. w przygotowywaniu programów ścieżek specjalizacyjnych z zakresu problematyki informacyjnej oraz w organizacji wspomnianej wcześniej konferencji „Nauka o informacji (informacja naukowa) w okresie zmian”. Po raz pierwszy konferencję tę zorganizowaliśmy w kwietniu 2011 r., a w drugiej, która odbyła się dwa lata później, Ewa zajmowała się przygotowaniem sesji posterowej. Nie zdążyła już jednak zobaczyć tej sesji.

Liczne i sumiennie wypełniane obowiązki w Instytucie potrafiła Ewa łączyć z kontynuacją swoich wcześniejszych pasji, jakimi pozostawały krytyka literacka oraz śledzenie i komentowanie przemian współczesnego rynku wydawniczego. Nadal współpracowała z „Nowymi Książkami” i „Wydawcą”, pisząc dla nich recenzje i eseje. Uczestniczyła też w wielu działaniach popularyzujących kulturę i naukę. Kontynuowała nawiązaną jeszcze w czasach łódzkich współpracę ze Stowarzyszeniem Edukacyjno-Kulturalnym „Venae Artis” i Pałacem Młodzieży im. Juliana Tuwima w Łodzi, prowadząc tam popularnonaukowe wykłady i przygotowując materiały edukacyjne z zakresu redagowania stron WWW. Od 2009 r. była członkiem Kapituły konkursu „Papierowy Ekran” na najlepszy serwis internetowy o książce, organizowanego przez krakowską Fundację NADwyraz i miesięcznik „Wydawca”.

Czytelnicy i autorzy „Przeglądu Bibliotecznego” znali jednak Ewę zapewne przede wszystkim w roli sekretarza redakcji tego kwartalnika, którą pełniła przez ostatnie sześć lat, od 2007 r. Gdy w 2005 r. objęłam funkcję redaktora naczelnego „Przeglądu” jego zespół redakcyjny składał się z dwóch osób – redaktora naczelnego i sekretarza redakcji, którym została dr Marianna Banacka. Przygotowywanie co trzy miesiące kolejnych zeszytów „Przeglądu”, do których wcześniej trzeba zgromadzić odpowiedni materiał, okazało się bardzo trudne do pogodzenia z równoczesnymi obowiązkami nauczyciela akademickiego na Uniwersytecie Warszawskim i własną pracą naukową. Jeszcze trudniejsze stało się to, gdy kłopoty rodzinne i zdrowotne znacznie ograniczyły aktywność Marysi Banackiej w pracy redakcji. W 2006 r. rozpoczęłam więc starania o poszerzenie tego małego zespołu redakcyjnego o trzecią osobę. Gdy Zarząd Główny SBP wyraził na to zgodę od początku kolejnego roku, zaproponowałam Ewie, która już świetnie odnala-

zła się w pracach Instytutu i Zakładu, aby przejęła funkcję sekretarza redakcji „Przeglądu”, a Marysia pełnić miała funkcję zastępcy redaktora naczelnego. Ewa podjęła się roli sekretarza z wielką ochotą – redagowanie i przygotowywanie do druku nowych publikacji było Jej prawdziwą pasją. Szybko stała się nie tylko bardzo czynnym członkiem naszego zespołu, ale wręcz jego podporą. Czytelnicy rzadko zdają sobie sprawę z tego jak pracowita i ważna jest rola sekretarza w niewielkiej redakcji czasopisma naukowego. Na pewno pełniejszą tego świadomość mają autorzy i recenzenci publikowanych tekstów, bo to właśnie najczęściej sekretarz redakcji kontaktuje się z nimi w sprawach związanych z przyjęciem i przygotowaniem do druku zgłaszanych materiałów. I Ewa w tych kontaktach była znakomita – systematyczna i kompetentna, zawsze bardzo taktowna i życzliwa. W tak małym zespole redakcyjnym wszyscy są zaangażowani w całokształt prac nad przygotowaniem kolejnych numerów czasopisma, toteż Ewa nie tylko prowadziła sekretariat „Przeglądu” i całą jego (głównie e-mailową) korespondencję, ale współredagowała też kolejne zeszyty, pracowała nad ich korektą po złożeniu i przełamaniu, przygotowywała materiał promocyjny publikowany w Internecie najpierw na portalu EBIB, a później – portalu SBP. Udział Ewy w tworzeniu „Przeglądu Bibliotecznego” nie kończył się na pracach redakcyjnych. Pisała też recenzje i sprawozdania z konferencji, wyszukiwała ciekawe konferencje, z których sprawozdania zamawiane były przez redakcję „Przeglądu”, a od 2011 r. opracowywała „Kronikę życia naukowego – Biblioteki naukowe” i od 2012 – także „Kronikę życia naukowego – Instytutu i katedry informacji naukowej i bibliotekoznawstwa”.

Postać Ewy jako sekretarza redakcji „Przeglądu Bibliotecznego” pozostanie zapewne w pamięci wielu osób. Dla mnie jednak Ewa była nie tylko najbliższym współpracownikiem w redakcji „Przeglądu Bibliotecznego”, ale też prawdziwym i niezawodnym Przyjacielem – takim, jakich w życiu spotyka się bardzo rzadko. Zawsze chętna do pomocy, pełna empatii dla innych, choć to Ją los doświadczył tak okrutnie. Niestrudzona i dzielna w walce z ciężką chorobą, rzadko o niej mówiła, zachowując pogodę i optymizm. Trudno było nie wierzyć, że uda Jej się wygrać tę walkę i spełnić marzenie o wyprawie nad Wielki Kanion Kolorado.

Ewa Chuchro została pochowana 2 kwietnia 2013 r. na cmentarzu „Bugaj” w Starachowicach. Wraz z rodziną odprowadziło Ją liczne grono przyjaciół i kolegów ze Starachowic, Łodzi i Warszawy.

Barbara Sosińska-Kalata

Tekst wpłynął do Redakcji 24 czerwca 2013 r.

WYKAZ PUBLIKACJI DR EWY CHUCHRO

PUBLIKACJE NAUKOWE

ARTYKUŁY

- O walorach edukacyjnych i kulturotwórczych serwisu dla dzieci i młodzieży www.junior-reporterter.pl. W: *Oblicza Internetu. Internet a globalne społeczeństwo Informacyjne*. Red. M. Sokołowski. Elbląg: Wydaw. PWSZ, 2005, s. 163-169.
- Między tradycją a nowoczesnością. O hipertekstowej powieści *Koniec świata według Emeryka Radka Nowakowskiego*. W: *Oblicza Internetu – Internet w przestrzeni komunikacyjnej XXI wieku*. Red. M. Sokołowski. Elbląg: Wydaw. PWSZ, 2006, s. 287-293.
- Fan fiction jako element kultury czytelnicznej dzieci i młodzieży. W: *Po potopie. Dziecko, książka i biblioteka w XXI w.* Red. D. Świerczyńska-Jelonek, G. Leszczyński, M. Zajac. Warszawa: Wydaw. SBP, 2008, s. 86-96.

Crowdsourcing: creating information and knowledge resources by members of a community [online]. Conférence ISKO France, 8e Colloque international de l'ISKO France, *Stabilité et dynamisme dans l'organisation des connaissances*, 27-28 juin 2011, Lille, Université Charles-De-Gaulle Lille 3 [dostęp: 29.06.2013]. Dostępny w WWW: <http://www.conferences.isko-france.asso.fr/fr/publications.htm>.

RECENZJE

- Jan Grzenia: Komunikacja językowa w Internecie. *Przegląd Biblioteczny* 2007, z. 3, s. 435-437.
- Grzegorz Leszczyński: Magiczna biblioteka. Zbójeckie księgi młodego wieku. *Przegląd Biblioteczny* 2008, z. 1, s. 162-165.
- Komputer – człowiek – prawo. Księga pamiątkowa Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Kraków 2007 [współaut. Barbara Sosińska-Kalata]. *Przegląd Biblioteczny* 2008, z. 3, s. 495-503.
- Wojciech Jerzy Bober: Powinność w świecie cyfrowym. Etyka komputerowa w świetle współczesnej filozofii moralnej. Warszawa 2008. *Przegląd Biblioteczny* 2009, z. 3, s. 407-410.
- Remigiusz Sapa: Metodologia badań obszaru pośredniczenia w komunikacji naukowej z perspektywy nauki o informacji. Kraków 2009, *Przegląd Biblioteczny* 2010, z. 3, s. 372-375.
- Open Access to STM information. Trends, models and strategies for libraries. Berlin-Boston 2011, *Przegląd Biblioteczny* 2012, z. 2, s. 257-260.

SPRAWOZDANIA

- „Przyszłość bibliotek w Polsce”. Konferencja naukowa Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich (Warszawa, 12-13 października 2007 r.). *Przegląd Biblioteczny* 2007, z. 4, s. 676-679.
- „Bezpieczna, innowacyjna i dostępna informacja. Perspektywy dla sektora usług informacyjnych w społeczeństwie wiedzy”. X Krajowe Forum Informacji Naukowej i Technicznej (Zakopane, 22-25 września 2009 r.). *Przegląd Biblioteczny* 2009, z. 4, s. 520-525.
- Otwarte zasoby edukacyjne w Polsce. Konferencja Koalicji Otwartej Edukacji (Warszawa, 23 kwietnia 2009 r.). *Przegląd Biblioteczny* 2009, z. 2, s. 251-254.
- „Transparency in Science, Open Access, and Scholarly Publishing”. Międzynarodowa Konferencja Naukowa (Warszawa, 7 maja 2010 r.). *Przegląd Biblioteczny* 2010, z. 2, s. 208-210.
- „Nauka o informacji (informacja naukowa) w okresie zmian”. V Konferencja Naukowa Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW (Warszawa, 4-5 kwietnia 2011 r.) [współaut. Mariusz Luterek]. *Przegląd Biblioteczny* 2011, z. 3, s. 389-394.

OPRACOWANIA

- Kronika życia naukowego. Rok 2010. Biblioteki naukowe. *Przegląd Biblioteczny* 2011, z. 4, s. 583-604.
- Kronika życia naukowego. Rok 2011. Biblioteki naukowe. *Przegląd Biblioteczny* 2012, z. 3, s. 419-453.
- Kronika życia naukowego. Rok 2011. Instytuty i katedry informacji naukowej i bibliotekoznawstwa. *Przegląd Biblioteczny* 2012, z. 1, s. 121-143.

REDAKCJA KSIĄŻEK

- Informacja w sieci: problemy, metody, technologie*. Pod. red. Barbary Sosińskiej-Kalaty, Ewy Chuchro, Włodzimierza Daszewskiego. Warszawa: Wydaw. SBP, 2006.
- Organizowanie środowiska informacji i wiedzy*. Pod. red. Katarzyny Materskiej, Ewy Chuchro, Barbary Sosińskiej-Kalaty. Warszawa: Wydaw. SBP, 2008.
- Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych*. Pod. red. Ewy Chuchro, Mikołaja Ochmańskiego, Michała Zająca. Warszawa: Wydaw. PTB, OW, 2010.

- Podsumowanie debat nad projektem opracowania pt. Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego: 2010-2020. Projekt środowiskowy.* Pod red. Mariusza Luterka, Anny Szczepańskiej, współpr. Ewa Chuchro. Warszawa: Fundacja Rektorów Polskich, 2010.
- Bibliologia i informatologia.* Red. Dariusz Kuźmina, współpr. red. Ewa Chuchro. Warszawa: PTB Oddział Warszawski, 2011.
- Kształcenie bibliotekarzy na potrzeby środowisk lokalnych. Programy kształcenia uniwersyteckiego.* Tom 1. Red. Ewa Chuchro, Mikołaj Ochmański i Michał Zając. Warszawa: PTB Oddział Warszawski, 2011.
- Kształcenie bibliotekarzy na potrzeby środowisk lokalnych. Programy kształcenia uniwersyteckiego.* Tom 2. Red. Ewa Chuchro, Mikołaj Ochmański i Michał Zając. Warszawa: PTB Oddział Warszawski, 2011.
- Benchmarking w systemie szkolnictwa wyższego. Wybrane problemy.* Praca zbior. pod red. Jerzego Woźnickiego, oprac. redakcyjne Ewa Chuchro. Warszawa: Fundacja Rektorów Polskich, 2012.
- Spółczesność i sieć informacyjna.* Pod red. Barbary Sosińskiej-Kalaty i Ewy Chuchro. Warszawa: Wydaw. SBP, 2012.
- The Library Review. The Special Issue on the 85th Anniversary.* Barbara Sosińska-Kalata, Ewa Chuchro (eds.), Warsaw: SBP 2012.

REDAKCJA CZASOPISM

- Przegląd Biblioteczny:* 2007, z. 1, 2, 3, 4; 2008, z. 1, 2, 3, 4; 2009, z. 1, 2, 3, 4; 2010, z. 1, 2, 3, 4; 2011, z. 1, 2, 3, 4; 2012, z. 1, 2, 3, 4; 2013, z. 1.
- Z badań nad książką i księgozbiorami historycznymi,* 2011, T. 5; 2012, T. 6.

MATERIAŁY EDUKACYJNE

- Redagowanie serwisów WWW. Kilka uwag praktycznych* [online]. Edukacja Filmowa [dostęp: 29.06.2013]. Pakiet edukacyjny przygotowany w ramach projektu „Między nami autorami – www.edukacjafilmowa.pl” ze środków MKiDN, Warszawa 2012. Dostępny w WWW: <http://www.edukacjafilmowa.pl/materiały-edukacyjne/nowe-media/item/295-redagowanie-serwisów-www>

PUBLIKACJE POPULARNONAUKOWE

ARTYKUŁY

- O miłości do robienia książek (czyli o Muzeum Książki Artystycznej w Łodzi), *Wydawca* 2001, nr 12, s. 21-24.
- Salamandra. *Nowe Książki* 2001, nr 12, s. 76-77.
- „Czarne” – z ambicjami. *Nowe Książki* 2002, nr 2, s. 80-81.
- Dla czytelniczek (i czytelników) w każdym wieku. *Nowe Książki* 2002, nr 5, s. 71.
- Łódzkie spotkania z książką. *Wydawca* 2002, nr 2, s. 10-12.
- Muzeum Książki Artystycznej w Łodzi. *Nowe Książki* 2002, nr 6, s. 79-81.
- W stronę filmu i nie tylko. *Nowe Książki* 2003, nr 3, s. 80.
- Czas na e-book. *Nowe Książki* 2008, nr 5, s. 79-80.
- Kliknij, by przeczytać ciąg dalszy. *Nowe Książki* 2008, nr 7, s. 79.
- Przewodnik po książkach papieskich. *Nowe Książki* 2008, nr 10, s. 78-79.
- Zobacz, kup, przeczytaj. O filmowych zwiastunach książek [współaut. Michał Zając]. *Biblioteka Analiz* 2008, nr 10 (220), s. 18-19.
- Dzień domeny publicznej w Bibliotece Narodowej. *Nowe Książki* 2009, nr 2, s. 80-81.
- Gdzie kończy się książka i literatura, a zaczyna sztuka... *Nowe Książki* 2009, nr 9, s. 80-81.
- Papierowy Ekran 2009. *Nowe Książki* 2009, nr 7, s. 80.
- 50 lat wydawnictwa „Znak”. *Nowe Książki* 2009, nr 10, s. 83.
- Audiobooki – książki do słuchania. *Nowe Książki* 2010, nr 2, s. 80.
- Komu piosenkę? (Cyfrowa Biblioteka Polskiej Piosenki. *Nowe Książki* 2012, nr 10, s. 95-96.

RECENZJE

- E-mail na dzień dobry (J. L. Wiśniewski, *Samotność w sieci*). *Nowe Książki* 2002, nr 3, s. 43.
- Gdzieś pomiędzy rzeczywistością a literacką kreacją (R. A. Ziemkiewicz: *Cała kupa wielkich braci*). *Nowe Książki* 2003, nr 5, s. 12-13.
- Książka w dobie Internetu (Ł. Gołębiowski: *Śmierć książki. No Future Book*). *Nowe Książki* 2008, nr 11, s. 78.
- Konteksty piśmienności (Ekran piśmienności. Red. nauk. Andrzej Gwóźdź, Warszawa: WAI P 2008). *Nowe Książki* 2009, nr 3, s. 78.
- Książki netgeneracji (Grzegorz Leszczyński: *Bunt czytelników*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2010). *Nowe Książki* 2010, nr 6, s. 80.

WYWIADY

- Z Niskich Łąk w świat – rozmowa z Piotrem Siemionem. *Magazyn Literacki* 2000, nr 11, s. 7-8.
- O pisaniu słów kilka... – rozmowa z Jerzym Pilchem. *Wydawca* 2001, nr 11, s. 12-14.
- ...Są to książki o mnie... – rozmowa z Andrzejem Stasiukiem. *Wydawca* 2001, nr 10, s. 7-10.
- Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe – rozmowa z Izabelą Jakul, z-cą red. nac. GWO i Mariuszem Nowaczyńskim, kierownikiem działu promocji GWO. *Wydawca* 2002, nr 9, s. 5-10.
- Tu i teraz wychowujemy przyszłego, dorosłego czytelnika – rozmowa z Wiesławą Jędrzejczyk, red. nac. wydawnictwa „Literatura”. *Wydawca* 2002, nr 7-8, s. 5-9.
- Znam się wyłącznie na książkach – rozmowa z Iwoną Pakułą, red. nac. wydawnictwa „Akapit Press”. *Wydawca* 2002, nr 4, s. 9-11.

Oprac. *Maria Przystek-Samokowa*
Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytet Warszawski

Tekst wpłynął do Redakcji 29 czerwca 2013 r.

Halina Kosętka (1946-2013)

Fot. Mieczysław Więclawek

W dniu 14 maja 2013 r. zmarła dr hab. Halina Kosętka, prof. Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Absolwentka filologii polskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Powstańców Śląskich w Opolu (1973). Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie historii literatury polskiej uzyskała w 1981 r. w krakowskiej WSP na podstawie rozprawy *Z dziejów recepcji Trylogii Henryka Sienkiewicza w latach międzywojennych. Wokół polemik z Olgierdem Górką*. Jej promotorem był prof. dr hab. Lech Ludorowski. Cztery lata później praca ta została opublikowana (Kraków 1985) i wyróżniona nagrodą II stopnia Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki. W 1998 r. uzyskała stopień doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa (Uniwersytet Opolski). Podstawą do wszczęcia kolokwium była wydana rok wcześniej monografia *Adaptacje sceniczne dzieł prozatorskich Henryka Sienkiewicza* (Kraków 1997).

W czasie swojej kariery zawodowej pracowała jako nauczyciel języka polskiego w szkolnictwie podstawowym i średnim. Od 1982 r. była zatrudniona na stanowisku adiunkta w krakowskiej WSP (w Centralnym Ośrodku Metodycznym Studiów Nauczycielskich), a następnie od 1 października 1999 r. na stanowisku profesora w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. W 2001 r. została dyrektorem tegoż Instytutu i funkcję tę pełniła do 2012 r. W latach 2009-2013 kierowała również Katedrą Edytorstwa i Wiedzy o Literaturze. Zaangażowała się także w organizację studiów doktoranckich prowadzonych na Wydziale Humanistycznym UP w Krakowie. Była członkiem Senatu Uniwersytetu Pedagogicznego (2002-2008), Senackiej Komisji Dydaktycznej (2005-2008), a od 2005 r. Senackiej Komisji Wydawniczej.

W 2004 r. została zatrudniona na stanowisku profesora nadzwyczajnego w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej im. Jana Grodka w Sanoku. W latach 2006-2008 pełniła tam funkcję dyrektora Instytutu Sławistyki, a następnie dyrektora Instytutu Humanistyczno-Artystycznego (2008-2009).

W dorobku naukowym prof. Kosętki, poza opublikowaną rozprawą doktorską i habilitacyjną, wyróżniają się dwie książki: wybór tekstów poświęconych dyskusji wokół pierwszej części trylogii Henryka Sienkiewicza *W obronie „Ogniem i mieczem”*. *Polemiki z Olgierdem Górką* (Kraków 2006) oraz licząca ponad tysiąc pozycji bibliografia *Sienkiewicz na ekranie. Dokumentacja recepcji filmowej* (Kraków 2012), zaopatrzona w obszerny komentarz odautorski.

Najważniejsze dokonania naukowe Haliny Kosętki wiążą się z wieloaspektową analizą recepcji twórczości Henryka Sienkiewicza. W obszarze Jej szczegółowych studiów znalazły się dyskusje prasowe, adaptacje sceniczne oraz filmowe, a także zagadnienie obecności twórczości Sienkiewicza w edukacji szkolnej. Drugim ważnym polem badawczym był systemem kształcenia i dokształcania nauczycieli, ze szczególnym uwzględnieniem polonistów i bibliotekarzy. Równolegle kształtowały się również Jej zainteresowania pracami edytorskimi, związanymi przede wszystkim z publikowaniem starannie opracowanych dzieł polskiego noblisty Henryka Sienkiewicza. Wraz z Haliną i Lechem Ludorowskimi oraz księdzem Wacławem Piszczkiem, przy współpracy z Wydawnictwem Instytutu Teologicznego Księży Misjonarzy w Krakowie, przygotowała opatrzone wstępami, notami wydawniczymi, objaśnieniami, słownikami i kolorowymi ilustracjami następujące edycje dzieł Sienkiewicza: *Pójdźmy za Nim!* (Kraków 1996), *Quo vadis* (Kraków 1996), *Na polu chwały* (Kraków 1998), *Ogniem i mieczem* (Kraków 2000), *Krzyżacy* (Kraków 2000), *W pustyni i w puszczy* (Kraków 2001), *Pan Wołodyjowski* (Kraków 2002), *Dramaty* (Kraków 2005) i *Potop* (Kraków 2011).

Halina Kosętka była redaktorem lub współredaktorem blisko 30 prac zbiorowych, w tym m.in. 4 tomów *Kraków – Lwów. Książki – czasopisma – biblioteki XIX i XX wieku* (t. 7-10). Opublikowała kilkadziesiąt artykułów, recenzji i omówień. Była członkiem licznych kolegiów redakcyjnych i rad programowych: „Studiów Sienkiewiczowskich” (od 1989 r.), „Rocznika Historii Prasy Polskiej” (2003-2012), „Biuletynu Informacyjnego COMSN” (1993-2000), a także „Studiów Bibliologicznych Akademii Świętokrzyskiej”. W latach 2003-2011 była redaktorem naczelnym „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Ad Bibliothecarum”.

Prowadziła zajęcia dydaktyczne na studiach stacjonarnych, niestacjonarnych, jak i podyplomowych oraz doktoranckich. Wypromowała około 80 licencjatów, ponad 200 magistrów i 3 doktorów.

Dążąc do rozwijania życia naukowego uczestniczyła w organizacji licznych konferencji o zasięgu ogólnopolskim i międzynarodowym. Była także inicjatorką i współorganizatorem Jesiennych Szkół Dydaktyków Literatury i Języka Polskiego.

Od 1987 r. aktywnie działała w Towarzystwie im. Henryka Sienkiewicza – w 1990 r. została członkiem Zarządu tej organizacji, od 1996 r. pełniła funkcję sekretarza, a od 2008 r. wiceprezesa Towarzystwa. W 2011 r. została członkiem PAU w Krakowie. Była rzeczoznawcą do spraw oceny podręczników szkolnych i poradników metodycznych Ministerstwa Edukacji Narodowej. Współpracowała również ze Społecznym Komitetem Odnowy Zabytków Krakowa.

Za swoją działalność była wielokrotnie honorowana i odznaczona, m.in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (2004), Złotym Krzyżem Zasługi (1988), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1990), „Honoris Gratia” (2011) oraz Złotą Odznaką Zasłużony dla Miasta Krakowa i Ziemi Krakowskiej. Kilkakrotnie otrzymywała też Nagrodę Rektora AP/UP w Krakowie.

Uroczystość pogrzebowa odbyła się 20 maja 2013 r. na Cmentarzu Podgórskim w Krakowie.

Michał Rogoż

Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Tekst wpłynął do redakcji 24 czerwca 2013 r.

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

„Przegląd Biblioteczny” drukuje materiały oryginalne i tylko takie, których autor nie zamierza opublikować w innych czasopismach lub pracach zbiorowych.

Teksty artykułów są recenzowane zgodnie z zasadami *double-blind peer review*. Każdy artykuł recenzowany jest przez dwóch recenzentów doboranych spośród specjalistów problematyki w nim poruszanej na podstawie jednolitego formularza. Podstawowymi kryteriami oceny artykułu są: zgodność tematu z profilem czasopisma, wartość merytoryczna tekstu, jego organizacja logiczna i forma językowa. O przyjęciu tekstu do publikacji autorzy informowani są w ciągu 6-10 tygodni od otrzymania go przez Redakcję.

Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” uprzejmie prosi autorów o przestrzeganie przedstawionych poniżej zasad przygotowania i przesyłania materiałów do publikacji.

1. Zasady ogólne

Teksty powinny być napisane w programie WORD w formacie RTF. Artykuł nie powinien przekraczać 36 000 znaków (ze spacjami), a recenzja, sprawozdanie itp. – 14 000 znaków (ze spacjami). Teksty należy nadsyłać w formie elektronicznej na adres e-mail redakcji: przeglad.biblioteczny.iinsb@uw.edu.pl, ewentualnie na płycie CD/DVD wraz z jednym egzemplarzem wydruku na adres: Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego”, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Do każdego artykułu należy dołączyć **streszczenie autorskie** w języku polskim o objętości ok. 100 wyrazów (ok. 1000 znaków) oraz przekład tytułu artykułu i streszczenia na język angielski. **Streszczenie powinno zawierać następujące informacje: teza/cel artykułu, metody badań, najważniejsze wyniki, wnioski.**

Wydawnictwo SBP i Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” podpisała porozumienie z redakcją „The Central European Journal of Social Sciences and Humanities” (CEJH) w sprawie elektronicznej publikacji streszczeń prac naukowych ukazujących się w „Przeglądzie Bibliotecznym”. Przedsięwzięcie to nie ma charakteru komercyjnego, a służyć ma popularyzacji polskiego dorobku naukowego. Jeśli Autor nadsyłanego do „PB” artykułu **nie wyraża zgody** na publikację jego abstraktu w CEJH, prosimy o wyraźne określenie na piśmie swego stanowiska.

Autorzy artykułów proszeni są o przygotowanie odrębnej strony tytułowej, zawierającej tytuł artykułu, nazwisko autora oraz adres do korespondencji i *e-mail*. Zgodnie z zasadami przeciwdziałania zjawiskom *ghostwritingu* i *guest authorship*. Redakcja prosi również, aby na tej stronie ujawnione zostały nazwiska i afiliacje wszystkich osób, które przyczyniły się do powstania artykułu, ich rola i udział w przygotowaniu publikacji (kto jest autorem koncepcji, założeń, metod itp. wykorzystywanych w pracy zgłoszonej do druku; procentowy udział w przeprowadzonych badaniach i opracowaniu artykułu). Redakcja zobligowana jest do poinformowania, iż *ghostwriting* i *guest authorship* są przejawem nierzetelności naukowej, a wszelkie wykryte przypadki muszą być przez Redakcję demaskowane, włącznie z powiadomieniem odpowiednich podmiotów (instytucje zatrudniające autorów, towarzystwa naukowe, stowarzyszenia edytorów naukowych itp.). Redakcja prosi także o podanie informacji o źródłach finansowania publikacji, wkładzie instytucji naukowo-badawczych, stowarzyszeń i innych podmiotów (*financial disclosure*).

Na pierwszej stronie artykułu powinien być umieszczony jedynie tytuł oraz oświadczenie Autora/Autorów, że tekst przedstawiany redakcji „Przeglądu Bibliotecznego” nie był dotychczas opublikowany ani zgłoszony do publikacji w żadnym innym czasopiśmie. Jeśli tekst był prezentowany na konferencji, należy podać jej szczegółowe dane wraz z ewentualnymi informacjami o publikacji materiałów konferencyjnych. Jeśli artykuł jest częścią przygotowywanej do druku książki, należy podać jej dane oraz planowany termin publikacji. Zapewnienie anonimowości tekstów przekazywanych do recenzji wymaga, aby w tekście artykułu w żadnym miejscu nie była umieszczona informacja umożliwiająca identyfikację autora.

2. Zasady szczegółowe opracowania artykułu

Tekst artykułu powinien być podzielony na nienumerowane podrozdziały zaopatrzone w tytuły. W pierwszej części zaleca się umieścić informacje wprowadzające w problematykę prezentowaną w artykule. W części ostatniej – wnioski końcowe i podsumowanie przedstawionych rozważań.

Tytuły czasopism, wystaw, konferencji, programów itp. powinny być zapisane w cudzysłowie; tytuły publikacji (książek, artykułów itp.) należy wyróżnić kursywą.

Materiały ilustracyjne (tabele, wykresy itp.) powinny być przygotowane w odcieniach szarości z zaznaczeniem ich miejsca w tekście; wszystkie ilustracje powinny mieć własną numerację oraz tytuły (dopasowany stopień pisma legendy danego rysunku czy wykresu [8 p. Ariel]).

Przypisy powinny być umieszczone na dole strony i ponumerowane liczbami arabskimi; zaleca się ograniczenie liczby przypisów do niezbędnego minimum.

Przypisy bibliograficzne zastępuje się odesłaniem do bibliografii załącznikowej, którą należy opracować zgodnie z zasadami APA Style; odesłanie w tekście umieszcza się w nawiasie okrągłym wg poniższych zasad. Ogólne powołania na literaturę w tekście należy podawać w formie:

– odesłanie do jednego dzieła: (Kowalski, 1990) lub (*Biblioteki...*, 1976);

– odesłanie do kilku dzieł: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) lub (*Biblioteki...*, 1976; Jankowska & Majewski, 2004, Berners-Lee et al., 2001).

Odwołania do określonych stron cytowanych tekstów należy podawać w formie: (Iyer, 1995, p. 15) albo (Taradejna & Taradejna, 2004, s. 231-233) albo [Zybert, red., 2004, s. 18].

Opisy bibliograficzne wykorzystanych źródeł należy umieścić na końcu tekstu w bibliografii załącznikowej w układzie alfabetycznym autorów. Prace zbiorowe należy umieszczać pod nazwiskiem redaktora. Jeśli brak w źródle nazwy autora lub redaktora pracy zbiorowej, na pierwszym miejscu umieszcza się tytuł. W opisach dzieł wydanych za granicą obowiązuje pisownia stron, numerów, skrótów w języku tekstu (np. „W” w języku polskim = „In” w języku angielskim, „s.” w języku polskim = „p.” w języku angielskim). Opisy prac tego samego autora powinny być uporządkowane według chronologii występującej, a w każdym z nich należy powtórzyć nazwisko i imię (imiona) autora. Prace tego samego autora opublikowane w tym samym roku należy oznaczać wg zasady: Dembowska, Maria (1976a)...., Dembowska, Maria (1976b)...., itd. Przykłady redagowania opisów bibliograficznych przedstawiono poniżej.

Książka

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

Praca zbiorowa

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego: informator (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings : ten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

Artykuł w czasopiśmie

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

Artykuł w pracy zbiorowej

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

Artykuł w czasopiśmie elektronicznym

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3 [dostęp: 11.12.2001]. Dostępny w World Wide Web: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>.

Głapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [dostęp: 11.03.2003]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>> .

Dokument z witryny instytucji, organizacji lub osoby prywatnej

APA (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]. American Psychological Association [dostęp: 25.01.1996]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [dostęp: 25.11.1996]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>.

MENiS (2004). *PISA 2003 – Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [dostęp: 14.12.2004]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>> .

US NLM (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>.

Po przyjęciu artykułu do druku autorzy proszeni są o przesłanie swojej fotografii o dobrej rozdzielczości (elektronicznie, w formie pliku JPG lub TIF, ewentualnie pocztą, w formie odbitki o dobrej jakości) oraz krótkiej informacji biograficznej (do 70 słów), która powinna zawierać następujące elementy: tytuł / stopień naukowy lub zawodowy autora, aktualne miejsce pracy i zajmowane stanowisko; specjalności naukowe lub zawodowe, najważniejsze publikacje (max. 3).

Redakcja nie przyjmuje tekstów, które nie są opracowane zgodnie z powyższymi wskazówkami i zastrzega sobie prawo skracania tekstów oraz wprowadzania zmian w uzgodnieniu z autorem. Redakcja nie zwraca przesłanych materiałów.

